

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu toinen jaosto)

14 päivänä joulukuuta 2005*

Asiassa T-210/01,

General Electric Company, kotipaikka Fairfield, Connecticut (Yhdysvallat), edustajinaan N. Green, C. Booth, QC, barrister J. Simor ja barrister K. Bacon, solicitor S. Baxter sekä asianajajat L. Vogel ja J. Vogel, aluksi asianajaja M. Van Kerckhove, sittemmin solicitor J. O’Leary, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään R. Lyal, P. Hellström ja F. Siredey-Garnier, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jota tukevat

Rolls-Royce plc, kotipaikka Lontoo (Yhdistynyt kuningaskunta), edustajanaan solicitor A. Renshaw,

ja

Rockwell Collins, Inc., kotipaikka Cedar Rapids, Iowa (Yhdysvallat), edustajinaan solicitor T. Soames, solicitor J. Davies, solicitor A. Ryan ja asianajaja P. D. Camesasca,

väliintulijoina,

jossa yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta vaaditaan kumoamaan yrityskeskittymän julistamisesta yhteismarkkinoille ja ETA-sopimuksen toimintaan soveltumattomaksi (Asia COMP/M.2220 — General Electric/Honeywell) 3 päivänä heinäkuuta 2001 tehty komission päätös 2004/134/EY (EUVL 2004, L 48, s. 1),

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN
OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. Pirrung sekä tuomarit V. Tiili, A. W. H. Meij, M. Vilaras ja N. J. Forwood,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Plingers,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 27.5.2004 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asiaa koskevat oikeussäännöt

- ¹ Yrityskeskittymien valvonnasta 21 päivänä joulukuuta 1989 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 (EYVL L 395, s. 1, oikaistu EYVL 1990, L 257, s. 13), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 30.6.1997 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 1310/97 (EYVL L 180, s. 1; jäljempänä, sellaisena kuin se on oikaistuna ja muutettuna, asetus N:o 4064/89) 2 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”2. Keskittymä julistetaan yhteismarkkinoille soveltuvaksi, jollei sillä luoda tai vahvisteta sellaista määräävää asemaa, jonka seurauksena toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla olennaisesti estyisi.

3. Keskittymä julistetaan yhteismarkkinoille soveltumattomaksi, jos sillä luodaan sellainen määräävä asema tai vahvistetaan sellaista määräävää asemaa, jonka seurauksena toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla olennaisesti estyisi.”

Asian tausta

- 2 General Electric Company (jäljempänä GE tai kantaja) on monialainen teollisuusyhtymä, jonka toimialoja ovat muun muassa lentokoneiden moottorit, kotitalouslaitteet, tietopalvelut, sähkövoimajärjestelmät, valaistuslaitteet, teollisuusjärjestelmät, lääkintäalan järjestelmät, muovit, ohjelmanlähetystoiminta, rahoituspalvelut ja kuljetuspalvelut.
- 3 Honeywell International Inc. toimii muun muassa avaruus- ja lentokoneteollisuuden tuotteiden ja palvelujen, autoteollisuuden tuotteiden, sähkötarvikkeiden, erikoiskemikaalien, suoritepolymeerien, kuljetus- ja sähkövoimajärjestelmien sekä kotitalouksissa ja teollisuudessa käytettävien säätölaitteiden markkinoilla.
- 4 GE ja Honeywell tekivät 22.10.2000 sopimuksen, jonka mukaan GE ostaisi Honeywellin koko osakepääoman (jäljempänä yrityskeskittymä), ja tästä tulisi GE:n 100-prosenttisesti omistama tytäryhtiö.
- 5 Komissio sai 5.2.2001 virallisen ennakoilmoituksen keskittymästä asetuksen N:o 4064/89 4 artiklan mukaisesti.
- 6 Koska komissio katsoi, että yrityskeskittymä saattaisi kuulua asetuksen N:o 4064/89 soveltamisalaan, se päätti 1.3.2001 aloittaa kyseisen asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 57 artiklassa tarkoitetun tutkintamenettelyn (jäljempänä menettelyn aloittamisesta tehty päätös).

- 7 GE ja Honeywell toimittivat 15.3.2001 yhdessä komissiolle huomautuksensa menettelyn aloittamisesta tehdystä päätöksestä.
- 8 Komissio toimitti 8.5.2001 väitetiedoksiannon GE:lle, joka vastasi siihen 24.5.2001.
- 9 Kuulemistilaisuus järjestettiin komission, GE:n ja Honeywellin kesken 29. ja 30.5.2001.
- 10 GE ja Honeywell ehdottivat 14. ja 28.6.2001 yhdessä kaksi eri sitoumuskokonaisuutta, joilla ne pyrkivät saamaan keskittymästä sellaisen, että komissio voisi sen hyväksyä.
- 11 Komissio teki 3.7.2001 päätöksen 2004/134/EY (asia COMP/M.2220 — General Electric/Honeywell) (EUVL 2004, L 48, s. 1), jossa se julisti yrityskeskittymän soveltumattomaksi yhteismarkkinoille ja ETA-sopimuksen toimintaan (jäljempänä riidanalainen päätös).

Riidanalainen päätös

- 12 Riidanalaisen päätösoosan sanamuoto on seuraava:

”1 artikla

Keskittymä, jossa [GE] hankkii määräysvallan Honeywell International Inc. -yhtiössä, julistetaan soveltumattomaksi yhteismarkkinoille ja ETA-sopimuksen toimintaan.

2 artikla

Tämä päätös on osoitettu seuraavalle:

[GE]

—”

- 13 Riidanalaisen päätöksen perustelut voidaan esittää tiivistetysti seuraavalla tavalla.
- 14 Komission mukaan GE:llä oli yksinään jo ennen yrityskeskittymän toteuttamista määräävä asema suurten liikennelentokoneiden ja suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden maailmanmarkkinoilla (ks. vastaavasti riidanalaisen päätöksen 45–83 ja 84–87 perustelukappale sekä 107–229 perustelukappale). Sen vakaa markkina-asema yhdistettynä sen kaupalliseen nosteeseen, joka perustuu sen rahoitusvoimaan ja vertikaaliseen integroituneisuuteen lentokoneiden leasingtoiminnan harjoittamisessa, kuuluvat seikkoihin, joiden perusteella on kyetty päättelemään, että kantajalla oli määräävä asema näillä markkinoilla. Lisäksi tutkimus osoitti, että Honeywell oli jo johtava ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden (241–275 perustelukappale), liikesuihkukoneiden moottoreiden (88 ja 89 perustelukappale) sekä lentokonemoottoreiden säätimien, erityisesti suurten liikesuihkukoneiden moottorinkäynnistimien toimittaja, ja nämä säätimet ovat erittäin tärkeä osatekijä moottoreiden valmistuksessa (331–340 perustelukappale).

15 Näiden kahden yhtiön toimintojen yhdistäminen olisi johtanut siihen, että useilla markkinoilla olisi syntynyt määrääviä asemia tai tällaisia asemia olisi vahvistettu. Komissio katsoi erityisesti, että GE:llä jo ennestään ollutta määräävää asemaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden maailmanmarkkinoilla vahvistettaisiin niillä keskittymän ”vertikaalisilla” vaikutuksilla, joita aiheutuisi siitä, että GE:n toiminta näiden moottoreiden valmistuksessa yhdistettäisiin Honeywellin toimintaan näiden samojen moottoreiden käynnistimien valmistuksessa (riidanalaisen päätöksen 419–427 perustelukappale). Lisäksi se päätteli, että määrääviä asemia syntyisi ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri maailmanmarkkinoilla, joilla Honeywellilla oli jo ennen yrityskeskittymää vahva asema kahdentyyppisten niin sanottujen monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten vuoksi. Komissio katsoo ensinnäkin, että tällaisia vaikutuksia olivat vaikutukset, jotka johtuivat ”markkinaosuuksien siirtämisestä” (share shifting), millä tarkoitetaan kantajan konserniin kuuluvan GE Capital -nimisen yhtiön rahoitusvoiman sekä lähinnä kantajan konserniin niin ikään kuuluvan GE Capital Aviation Servicesin (GECAS) harjoittamasta lentokoneiden osto- ja leasingtoiminnasta koituvien liiketoiminnallisten etujen ulottamista näille markkinoille (342–348 ja 405–411 perustelukappale). Toiseksi komissio ennakoiki vaikutuksia, joita aiheutuisi siitä, että sulautunut yksikkö käyttäisi tulevaisuudessa pakettitarjouksia — puhdasta niputtamista, teknistä niputtamista tai sekaniputtamista — jotka sisältäisivät yhtäältä entisen GE:n moottoreita ja toisaalta entisen Honeywellin ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita (349–404 perustelukappale). Komissio katsoi, että tällainen tuleva niputtamiskäytäntö vahvistaisi myös määräävää asemaa, joka GE:llä jo oli suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

16 Lisäksi komissio katsoi, että GE:llä suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden maailmanmarkkinoilla jo ollut määräävä asema vahvistuisi, minkä lisäksi sulautuneelle yksikölle syntyisi määräävä asema liikesuihkukoneiden moottoreiden maailmanmarkkinoilla erityisesti ”horisontaalisen päällekkäisyyden” vuoksi, koska sekä GE että Honeywell toimivat valmistajina näillä markkinoilla jo ennen yrityskeskittymää (riidanalaisen päätöksen 428–431 ja 435–437 perustelukappale). Lisäksi se arvioi, että määräävä asema syntyisi erityisesti ilmoitetun keskittymän osapuolten horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi laivojen pienten kaasuturbiinien maailmanmarkkinoille (468–477 perustelukappale).

- 17 Koska komissio katsoi, että keskittymän osapuolten ehdottamat sitoumukset olivat riittämättömiä ratkaisemaan kaikkia keskittymästä kilpailulle aiheutuvia ongelmia (riidanalaisen päätöksen 500–533 ja 546–563 perustelukappale), komissio päätteli päätöksen 567 perustelukappaleessa, että ehdotettu keskittymä johtaisi määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen useilla markkinoilla, minkä seurauksena toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyisi, joten keskittymä oli julistettava yhteismarkkinoille soveltumattomaksi asetuksen N:o 4064/89 8 artiklan 3 kohdan nojalla.

Oikeudenkäynti

- 18 Kantaja on nostanut nyt käsiteltävän kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 12.9.2001 toimittamallaan kannekirjelmällä. Myös Honeywell nosti samana päivänä kanteen riidanalaisesta päätöksestä (asia T-209/01).
- 19 Rolls-Royce plc pyysi 11.1.2002, Rockwell Collins Inc. (jäljempänä Rockwell) 15.1.2002 ja Thales SA 16.1.2002 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon toimittamallaan asiakirjoilla saada osallistua oikeudenkäyntiin väliintulijana komission vaatimusten tukemiseksi.
- 20 Kantaja on vaatinut tiettyjen sen kirjelmiin ja komission kirjelmiin sisältyvien tietojen käsittelemistä luottamuksellisena väliintulijoihin nähden.

- 21 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ensimmäisen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 26.6.2002 antamallaan määräyksellä Rolls-Roycen ja Rockwellin väliintulijoiiksi. Hän suostui samassa määräyksessä kantajan vaatimaan luottamukselliseen käsittelyyn, ellei näiden väliintulijoiden esittämien huomautusten perusteella päätettäisi toisin. Thales hyväksyttiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 116 artiklan 6 kohdan mukaisesti väliintulijaksi, joka saa suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen perusteella esittää huomautuksensa suullisessa käsittelyssä.
- 22 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin 13.9.2004 tehdyllä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksellä (EUVL C 251, s. 12), esittelevä tuomari siirrettiin toiseen jaostoon, jonka käsiteltäväksi tämä asia näin ollen annettiin.
- 23 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti työjärjestyksen 14 artiklan nojalla tuomioistuimen toisen jaoston ehdotuksesta osapuolia kuultuaan siirtää asian työjärjestyksen 51 artiklan mukaisesti laajennetun kokoonpanon ratkaistavaksi.
- 24 Thales luopui väliintulostaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 2.2.2004 toimittamallaan kirjeellä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun toisen jaoston puheenjohtaja totesi luopumisen 23.3.2004 annetulla määräyksellä muita osapuolia kuultuaan.
- 25 Kantaja vaati 17.3.2004 päivätyllä kirjeellä nyt käsiteltävän asian yhdistämistä asiaan T-209/01. Laajennetun toisen jaoston puheenjohtaja siirsi mahdollista yhdistämistä koskevan kysymyksen kyseisen jaoston ratkaistavaksi työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti.

- 26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn ja esitti työjärjestyksen 64 artiklassa tarkoitettuina prosessinjohtotoimina kysymyksiä osapuolille. Se kehotti niin ikään komissiota esittämään tiettyjä asiakirjoja ennen suullista käsittelyä. Osapuolet noudattivat näitä kehotuksia.
- 27 Osapuolten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin kuultiin 27.5.2004 pidetyssä istunnossa. Suullinen käsittely päätettiin tämän istunnon loputtua.
- 28 Kantaja esitti 8.6.2004 päivätyllä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon toimittamallaan kirjeellä suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskevan vaatimuksen sekä tietyistä asiaan liittyvistä seikoista lisähuomautuksia, joihin oli liitetty useita uusia asiakirjoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti 8.7.2004 antamallaan määräyksellä aloittaa suullisen käsittelyn uudestaan työjärjestyksen 62 artiklan nojalla.
- 29 Kuultuaan osapuolia ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi työjärjestyksen 64 artiklassa tarkoitettuna prosessinjohtotoimena asiakirja-aineistoon kantajan 8.6.2004 toimittamat asiakirjat ja huomautukset. Myös komission ja väliintulijoiden kyseisten asiakirjojen merkityksestä esittämät huomautukset liitettiin asiakirja-aineistoon.
- 30 Osapuolet toimittivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vaatimuksesta lisähuomautuksia ja -asiakirjoja, jotka liittyivät kantajan alun perin esittämissään huomautuksissa esiin tuomiin kysymyksiin. Myös nämä seikat otettiin asiakirja-aineistoon.
- 31 Suullinen käsittely päätettiin uudelleen 23.11.2004.

Asianosaisten vaatimukset

32 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

33 Komissio vaatii Rolls-Roycen ja Rockwellin tukemana ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta

— hylkäämään kanteen ja

— velvoittamaan kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

34 Kantaja tuo kirjelmässään esiin useita kysymyksiä kanteensa ulottuvuudesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan laajuudesta ja komission riidanalaisessa päätöksessä soveltamista yleisistä perusteista. Nämä kysymykset käsitellään aivan ensin.

- 35 Kantaja kiistää komission riidanalaisessa päätöksessä kilpailua koskevan selvityksen muiden näkökohtien lähtökohtana pitämän toteamuksen, jonka mukaan kantajalla olisi ollut jo ennen keskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Tämä näkökohta käsitellään ensimmäisenä.
- 36 Kantaja kiistää niin ikään komission päätelmät, jotka koskevat keskittymästä aiheutuvia vertikaalista päällekkäisyyttä, monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia ja horisontaalista päällekkäisyyttä. Näitä kysymyksiä käsitellään peräjälkeen toisena, kolmantena ja neljäntenä kohtana.
- 37 Lopuksi kantaja vetoaa riidanalaisesta päätöstä rasittaviin menettelyvirheisiin. Nämä seikat tutkitaan viimeisenä kohtana.

A *Alustavia kysymyksiä*

1. *Asioiden yhdistämistä koskeva vaatimus*

- 38 On todettava, että sellaisten kahden asian yhdistämisellä, joissa kantajat eivät ole samat, ei voida muuttaa niiden erikseen esittämien kanteiden ulottuvuutta, koska muutoin loukattaisiin niiden erillisten kanteiden itsenäisyyttä ja riippumattomuutta (yhdistetyt asiat C-280/99 P–C-282/99 P, Moccia Irme ym. v. komissio, tuomio 21.6.2001, Kok. 2001, s. I-4717, 61–68 kohta, erityisesti 66 kohta).

39 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että nyt käsiteltävää asiaa ei ole syytä yhdistää asiaan T-209/01, kun otetaan huomioon erityisesti näiden kahden kanteen ulottuvuuksien ero. Kantajan 17.3.2004 päivättyssä kirjeessään esittämä tämänsuuntainen vaatimus on siten hylättävä.

2. Näkemys eri seikoista, joilla komissio on perustellut päätelmänsä, jonka mukaan yrityskeskittymä on yhteismarkkinoille soveltumaton

a) Asianosaisten lausumat

40 Kantaja toteaa, että komissio on korostanut vastineessaan, että sen riidanalaisessa päätöksessä esittämät perustelut tukevat toisiaan, joten olisi keinotekoisesti arvioida niitä kutakin erikseen. Näin ollen tässä tapauksessa ei voitaisi soveltaa analogisesti ratkaisua, joka perustuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-310/01, Schneider Electric vastaan komissio, 22.10.2002 antamaan tuomioon (Kok. 2002, s. II-4071) ja jonka mukaan virheet, jotka rasittavat komission tietyistä tutkituista markkinoista tekemää selvitystä, eivät ole riittävä peruste päätöksen kumoamiselle, jos se perustuu myös perustelluksi osoittautuneeseen selvitykseen muista markkinoista. Kantaja on korostanut tältä osin istunnossa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi korvata komission arviointia yrityskeskittymästä omalla arvioinnillaan. Mikäli siis katsottaisiin, että tietyt riidanalaisessa päätöksessä huomioon otetut perustelut ovat lainvastaisia ja toiset eivät, yhteisön lainkäyttäjän tehtävänä ei ole arvioida, ovatko perustelujen asianmukaisina pidettävät osatekijät riittävä perusta päätelmälle, jonka komissio on tehnyt ilmoitetun yrityskeskittymän soveltumattomuudesta yhteismarkkinoille.

41 Komissio muistuttaa, että riidanalainen päätös perustuu toisiaan täydentävien tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen yhdistelmään, johon sisältyy horisontaalisia

vaikutuksia, vertikaalisia vaikutuksia ja monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia. Komissio korostaa kuitenkin, että jokainen näistä seikoista olisi yksinäänkin riittävä peruste yrityskeskittymän kieltämiselle.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

⁴² Aluksi on todettava, että kun päätöksen tietyillä perusteluilla voidaan yksin perustella päätös oikeudellisesti riittävästi, virheet, jotka saattaisivat rasittaa päätöksen muita perusteluita, eivät missään tapauksessa vaikuta sen päätösosaan (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-302/99 P ja C-308/99 P, komissio ja Ranska v. TF1, tuomio 12.7.2001, Kok. 2001, s. I-5603, 26–29 kohta).

⁴³ Siltä osin kuin komission päätöksen päätösosa perustuu lisäksi useisiin perusteluihin, joista kukin yksinäänkin riittäisi perusteluksi, kyseinen päätös on lähtökohtaisesti hylättävä ainoastaan siinä tapauksessa, että jokainen näistä perusteluista on lainvastainen. Siinä tapauksessa virhe tai muu lainvastaisuus, joka vaikuttaa vain yhteen päätöksen perusteluista, ei voi olla riittävä perustelu riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, jos tällä virheellä ei ole voinut olla ratkaisevaa vaikutusta tämän päätöksen tehneen toimielimen hyväksymään päätöksen päätösosaan (ks. vastaavasti asia T-126/99, Graphischer Maschinenbau v. komissio, tuomio 14.5.2002, Kok. 2002, s. II-2427, 49–51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁴⁴ Tätä sääntöä on sovellettava yrityskeskittymien valvonnan yhteydessä tehtäviin päätöksiin (ks. vastaavasti edellä 40 kohdassa mainittu asia Schneider Electric v. komissio, tuomion 404–420 kohta).

45 Tässä yhteydessä on muistutettava siitä, että komission on kiellettävä yrityskeskittymä, jos se täyttää asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset. Kyseisen asetuksen 2 artiklan 1 kohdan a alakohdasta ilmenee, että komission on keskittymää arvioidessaan otettava huomioon esimerkiksi tarve ylläpitää ja kehittää tehokasta kilpailua yhteismarkkinoilla muun muassa kaikkien kyseessä olevien markkinoiden rakenteen kannalta. Kun komissio arvioi sitä, luodaanko yrityskeskittymällä yksi tai useampi määräävä asema tai vahvistetaanko niitä sillä seurauksella, että toimiva kilpailu estyy olennaisesti, sen on siten otettava huomioon olosuhteet, jotka vallitsevat kaikilla niillä markkinoilla, joihin ilmoitettu keskittymä saattaa vaikuttaa. Mikäli se toteaa, että nämä edellytykset täyttyvät yksienkin asianomaisten markkinoiden osalta, yrityskeskittymä on siis julistettava yhteismarkkinoille soveltumattomaksi.

46 Tässä tapauksessa komissio on täsmentänyt riidanalaisen päätöksen 567 perustelukappaleessa, että ”kaikista edellä esitetyistä syistä on pääteltävä, että ehdotettu keskittymä johtaisi määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen suurten liikennelentokoneiden moottorimarkkinoilla, suurten alueliikennesuihkukoneiden moottorimarkkinoilla, liikesuihkukoneiden moottorimarkkinoilla, ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla sekä laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoilla, minkä seurauksena toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyisi”.

47 On todettava, että riidanalaisessa päätöksessä ei luoda hierarkiaa niiden komission tutkimilla eri markkinoilla todettujen kilpailuun liittyvien eri ongelmien välille, jotka komissio on luetellut edellä mainittuun perustelukappaleeseen sisällyttämässään päätelmässä. Kun otetaan huomioon erityisesti asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan sanamuoto, tämä päätelmä voidaan päinvastoin ymmärtää ainoastaan siten, että ilmoitettu keskittymä olisi johtanut kaikilla mainituilla markkinoilla määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen, minkä seurauksena toimiva kilpailu olisi estynyt olennaisesti yhteismarkkinoilla.

48 Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että riidanalainen päätös voidaan kumota ainoastaan siinä tapauksessa, että on katsottava, että eivät ainoastaan tietyt sen perusteluista ole lainvastaisia vaan että lisäksi ne mahdolliset perustelut, jotka eivät ole lainvastaisia, eivät riitä perusteluiksi sille, että ilmoitettu keskittymä olisi yhteismarkkinoille soveltumaton. Tämä toteamus ei kuitenkaan poista sitä, että on välttämätöntä tutkia, tukevatko tietyt riidanalaisessa päätöksessä todetut kilpailuun liittyvät seikat toisiaan, kuten komissio väittää vastineessaan, jolloin olisi keinoitekoista arvioida niitä kutakin erikseen.

3. Ehdotetut sitoumukset

49 Ensinnäkin 28.6.2001 ehdotetun toisen sitoumuskokonaisuuden pätevyuden osalta on kiistatonta, että keskittymän osapuolet toimittivat 14.6.2001 ensimmäisen sitoumuskokonaisuuden (ks. riidanalaisen päätöksen 485–533 perustelukappale). Komissio väittää, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että kyseinen päivä oli viimeinen mahdollinen sitoumusten esittämiselle asetuksessa N:o 4064/89 säädettyistä ilmoituksista, määräajoista ja kuulemisista 1 päivänä maaliskuuta 1998 annetun komission asetuksen (EY) N:o 447/98 (EYVL L 61, s. 1) 18 artiklan 2 kohdan nojalla. Keskittymän osapuolet ehdottivat kuitenkin 28.6.2001 toista sitoumuskokonaisuutta (ks. riidanalaisen päätöksen 534–566 perustelukappale) ja ilmoittivat, että nämä sitoumukset korvaisivat 14.6.2001 ehdotetut sitoumukset.

50 Tältä osin on todettava, että ainoat erot näiden kahden sitoumuskokonaisuuden välillä koskevat GECAS:n menettelytapoihin liittyvää sitoumusta ja rakenteellisia sitoumuksia, jotka liittyivät Honeywellin tiettyjen toimintojen suunniteltuihin luovutuksiin ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoilla. Näiden erojen mahdollista vaikutusta tutkitaan jäljempänä tarkasteltaessa monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten asiasisältöä.

51 Kantaja on kannekirjelmässään riitauttanut sen, että komissio oli kieltäytynyt ottamasta huomioon sen menettelytapoihin liittyneitä sitoumuksia, ja se on istunnossa lisäksi todennut, että komissio on tällä kieltäytymisellään vääristänyt koko hallinnollista menettelyä ja evännyt yritysuskittymän osapuolilta mahdollisuuden ehdottaa sitoumuksia, joilla kyettäisiin ratkaisemaan muun muassa komission toteamista horisontaalisista päällekkäisyyksistä kilpailulle aiheutuvat ongelmat. Koska tämä väite on huomattavan laaja, se on tutkittava tässä alustavassa selvityksessä.

52 Komissio on ilmaissut tältä osin 8.5.2001 antamassaan väitetiedoksiannossa selvästi väitteet, jotka koskivat kaikkia sulautuman kilpailunvastaisia seurauksia ja erityisesti seurauksia, jotka liittyivät siitä aiheutuviin horisontaalisiin ja vertikaalisiin vaikutuksiin, jotka on otettu myöhemmin huomioon riidanalaisessa päätöksessä (ks. erityisesti kyseisen väitetiedoksiannon 118–122, 124–126, 459–468, 469–471, 473, 474, 578–586 ja 612–633 kohta). On todettava, että kantaja on komission väitetiedoksiannossa esittämiin väitteisiin vastatessaan ehdottanut 14.6.2001 erityisesti rakenteellisia sitoumuksia, jotka komissio on tutkinut ja tämän jälkeen hylännyt, koska käytännön näkökohdat estivät niiden toteuttamisen. Kantaja ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa näyttöä eikä perusteluja selittääkseen erikseen sen, miksi näiden sitoumusten hylkääminen oli lainvastaista tai perusteetonta (ks. erityisesti jäljempänä 487 kohta, 555 kohta ja sitä seuraavat kohdat, 564 kohdan viimeinen virke ja 610 kohta). Siltä osin kuin kyseisiin sitoumuksiin liittyi teknisiä tai liiketaloudellisia puutteita, joiden vuoksi komissio ei ole pitänyt niitä riittävinä, jotta se olisi voinut hyväksyä keskittymän tässä tapauksessa, komission ei voida katsoa vastaavan näistä puutteista eikä varsinkaan siitä, että se on mahdollisesti ollut vastahakoinen hyväksymään sitä, että muut menettelytapoihin liittyvät sitoumukset voisivat olla tehokkaita. Ilmoitetun keskittymän osapuolten tehtävänä oli näet esittää kaikista näkökulmista täydellisiä ja tehokkaita sitoumuksia lähtökohtaisesti ennen 14.6.2001.

53 Kantaja on suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisen jälkeen esittämissään huomautuksissa korjannut istunnossa esitettyyn erääseen kysymykseen antamaansa vastausta ja myöntänyt, että komissio oli itse asiassa ilmoittanut sille 22.6.2001 syyt, joiden vuoksi sen 14.6.2001 toimittamat sitoumukset piti hylätä. Tämän jälkeen se väitti, että komissio oli antanut sille sen vaikutelman, että riittäisi, että se vahvistaisi

GECAS:n tulevia menettelytapoja koskenutta sitoumustaan, jotta keskittymä julistettaisiin yhteismarkkinoille soveltuvaksi. Väitettään tukeakseen se esitti tässä oikeudenkäynnin myöhäisessä vaiheessa kaksi 14. ja 18.6.2001 päivätyä lehdistötiedotetta sekä 11.2.2002 ilmestyneen lehtiartikkelin, jossa kerrottiin kilpailuasioista tuolloin vastanneen komission jäsenen haastattelun sisällöstä. Kantaja väittää lähinnä, että komissio antoi sille vakuutuksia, joiden vuoksi sille syntyi perusteltu luottamus.

54 Todettakoon aluksi, että kantaja pyysi oikeudenkäynnin aloittamista uudelleen sitoumusten osalta ainoastaan sen vuoksi, että se kykenisi korjaamaan edellisessä kohdassa mainitun tosiseikkoja koskeneen virheen. Siltä osin kuin se vetoaa yhteyksiinsä komission kanssa, se esittää huomautuksensa liian myöhään, joten ne on jätettävä tutkimatta. Lisäksi perusteltua luottamusta koskeva väite, joka on esitetty ensimmäisen kerran istunnossa, on uusi peruste, joten se on hylättävä työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan nojalla.

55 Joka tapauksessa oikeus vedota luottamuksensuojan periaatteeseen ulottuu jokaiseen yksityiseen, joka on sellaisessa tilanteessa, josta ilmenee, että yhteisön viranomainen on synnyttänyt hänessä perusteltuja odotuksia (asia 265/85, Van den Bergh en Jurgens v. komissio, tuomio 11.3.1987, Kok. 1987, s. 1155, 44 kohta ja asia C-152/88, Sofrimport v. komissio, tuomio 26.6.1990, Kok. 1990, s. I-2477, 26 kohta). Tässä tapauksessa yhteydenotot, joihin kantaja vetoaa, ovat tapahtuneet sen ja komission yksiköiden välillä sen jälkeen kun se oli toimittanut ensimmäisen sitoumuskokonaisuutensa 14.6.2001, ja ne koskivat sitä, että sillä olisi mahdollisuus esittää uusi sitoumuskokonaisuus, joka poikkeaisi tietyllä tavoin ensimmäisestä, joten ne eivät ole voineet synnyttää tällaisia odotuksia eivätkä siten myöskään perusteltua luottamusta.

56 Edellä esitetystä seuraa, että kantajan istunnossa ja suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisen yhteydessä esittämät sitoumuksia koskevat perustelut on hylättävä.

4. Näyttövaatimus ja yhteisöjen tuomioistuinten suorittaman valvonnan laajuus

a) Asianosaisten lausumat

- 57 Kantaja väittää, että tässä tapauksessa ilmoitetun kaltainen monialakeskittymä aiheuttaa vain harvoin määräävän aseman syntymisen tai sen vahvistumisen, toisin kuin horisontaaliset tai vertikaaliset keskittymät. Näin ollen päinvastainen väittäjä edellyttää aina erityisen vakuuttavaa näyttöä erityisestä mekanismista, joka johtaisi kilpailun heikkenemiseen.
- 58 Kantaja on väliintulokirjelmistä esittämässään huomautuksessa ja istunnossa nojautunut tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-5/02, Tetra Laval vastaan komissio, 25.10.2002 antamaan tuomioon (Kok. 2002, s. II-4381) ja korostanut sitä, että monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten toteennäyttäminen edellyttää pitävien todisteiden tukemaa tarkkaa tutkimusta, että tulevien menettelytapojen huomioon ottaminen edellyttää erityistä huolellisuutta ja että komission selvityksen täytyy olla erityisen uskottava, kun kyseessä ovat vaikutukset, joiden odotetaan ilmenevän vasta ajan kuluessa. Se on lisäksi korostanut, että kyseisen tuomion mukaan komission tehtävänä on ottaa huomioon ennalta ehkäisevä vaikutus, joka saattaa aiheutua yritykselle sen vuoksi, että määräävän aseman väärinkäyttö on kielletty EY 82 artiklassa.
- 59 Komission ja väliintulijoiden mielestä asetuksessa N:o 4064/89 sen enempää kuin oikeuskäytännössäkään ei edellytetä perusteellisempaa näyttöä monialakeskittymien osalta.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Yleistä

- 60 Muistutettakoon aluksi siitä, että komissiolle annetaan asetuksen N:o 4064/89 aineellisten säännösten ja erityisesti sen 2 artiklan soveltamisen osalta tiettyä harkintavaltaa taloudellisten seikkojen arvioinnissa. Tästä seuraa, että yhteisöjen tuomioistuinten valvonta kohdistuu ainoastaan siihen, että tosiseikat pitävät asiallisesti paikkansa ja että näitä tosiseikkoja ei ole arvioitu ilmeisen virheellisesti (yhdistetyt asiat C-68/94 ja C-30/95, Ranska ym. v. komissio, ns. Kali & Salz -tapaus, tuomio 31.3.1998, Kok. 1998, s. I-1375, 223 ja 224 kohta ja asia C-12/03 P, komissio v. Tetra Laval, tuomio 15.2.2005 (Kok. 2005, s. I-987, 38 kohta).
- 61 Asetuksessa N:o 4064/89 ei myöskään esitetä oletettavaa ilmoitetun keskittymän soveltuvuudesta tai soveltumattomuudesta yhteismarkkinoille. Ei ole syytä katsoa, että komission pitäisi taipua hyväksymään toimivaltaansa kuuluva yrityskeskittymä, mikäli sillä on epäilyksiä, vaan sen on pikemminkin aina tehtävä nimenomainen päätös suuntaan tai toiseen (ks. vastaavasti edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 120 kohta).
- 62 Yhteisöjen tuomioistuinten harjoittaman valvonnan luonteen osalta on korostettava sitä, että yhtäältä tosiseikkoja koskevat tiedot ja toteamukset, joiden mahdollisen paikkansapitämättömyyden tuomioistuin kykenee toteamaan sille esitettyjen perustelujen ja todisteiden perusteella, ja toisaalta taloudelliset arvioinnit eroavat olennaisella tavalla toisistaan.
- 63 Vaikka on katsottava, että komissiolla on harkintavaltaa asetuksen N:o 4064/89 aineellisten sääntöjen soveltamisessa, se ei tarkoita sitä, että yhteisöjen tuomioistuinten on pidättäydyttävä valvomasta sitä, miten komissio on luonnehtinut

oikeudellisesti taloudellisuonteisia seikkoja. Yhteisöjen tuomioistuinten on sen lisäksi, että sen on muun muassa tutkittava esitettyjen todisteiden aineellinen paikkansapitävyys, luotettavuus ja johdonmukaisuus, myös tarkistettava, muodostavatko nämä todisteet merkityksellisten seikkojen kokonaisuuden, joka on otettava huomioon monitahoisien tilanteiden arvioinnissa, ja voivatko kyseiset todisteet tukea päätelmiä, jotka niistä on tehty (edellä 60 kohdassa mainittu asia komissio v. Tetra Laval, tuomion 39 kohta).

- 64 Vaikka näitä periaatteita sovelletaan kaikkiin taloudellisiin arviointeihin, tehokas tuomioistuinten harjoittama valvonta on erityisen välttämätön silloin, kun komissio ennakoii suunnitellusta keskittymästä mahdollisesti aiheutuvia markkinoiden kehityssuuntauksia. Kuten komissio on todennut edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval antamassaan tuomiossa (42 ja 43 kohta), sellaiset ennusteet, joita tarvitaan keskittymien valvonnassa, on tehtävä erittäin huolellisesti, sillä kyse ei ole menneiden tapahtumien tutkimisesta, joiden osalta on usein käytettävissä monia seikkoja, joiden perusteella tapahtumien syyt voidaan ymmärtää, eikä liioin nykyisten tapahtumien tutkimisesta, vaan kyse on niiden tapahtumien ennustamisesta, jotka sattuvat tulevaisuudessa suuremmalla tai pienemmällä todennäköisyydellä, jos ei tehdä päätöstä, jolla suunniteltu keskittymä kielletään tai sen ehtoja täsmennetään (ks. vastaavasti edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 155 kohta). Ennusteessa tutkitaan siis sitä, miltä osin keskittymä voisi muuttaa niitä tekijöitä, joiden perusteella kilpailutilanne tietyillä markkinoilla määräytyy, jotta voitaisiin tutkia, estyykö toimiva kilpailu olennaisesti tämän seurauksena. Tällainen ennuste edellyttää erilaisten syy-seurausketjujen hahmottamista, jotta voidaan hyväksyä ne, joiden todennäköisyys on suurin.

Monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten käsitteleminen

- 65 Monialakeskittymät eivät aiheuta varsinaisia horisontaalisia päällekkäisyyksiä yrityskeskittymän osapuolten toimintojen eivätkä vertikaalisia suhteita näiden osapuolten välille. Vaikka tällaisilla yrityskeskittymillä ei yleensä ole kilpailunvastaisia vaikutuksia, niillä voi kuitenkin tietyissä tapauksissa olla tällaisia vaikutuksia. Mikäli komissio tehdessään ennusteen monialakeskittymän vaikutuksista voi

päätellä toteamiensa monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten perusteella, että määräävä asema kaiken todennäköisyyden mukaan luotaisiin tai sitä vahvistettaisiin verrattain pian ja että sen seurauksena toimiva kilpailu merkityksellisillä markkinoilla estyisi olennaisesti, sen on kiellettävä tämä keskittymä (edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 153 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

66 Kuten yhteisöjen tuomioistuinkin on korostanut edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval antamassaan tuomiossa, monialakeskittymän tyyppinen yrityskeskittymä aiheuttaa tiettyjä erityisongelmia erityisesti sen vuoksi, että ensinnäkin tällaisen keskittymän tarkasteleminen on ennuste, jossa tulevaisuuteen ulottuvan ajanjakson huomioon ottaminen ja toisaalta sulautuneen yksikön tietty käyttäytyminen saattaa ratkaista suuren osan tämän keskittymän vaikutuksista. Tämä merkitsee sitä, että syy-seurausketjut ovat vaikeasti havaittavissa, epävarmoja ja vaikeasti osoitettavissa. Niiden todisteiden laatu, jotka komissio esittää osoittaakseen sellaisen päätöksen tarpeellisuuden, jossa yrityskeskittymä julistetaan yhteismarkkinoille soveltumattomaksi, on tässä yhteydessä erityisen tärkeä, sillä näiden todisteiden on tuettava komission arvioita, joiden mukaan ilman tällaisen päätöksen tekemistä taloudellista kehitystä koskeva skenaario, johon kyseinen toimielin nojautuu, on uskottava (edellä 60 kohdassa mainittu asia komissio v. Tetra Laval, tuomion 44 kohta; ks. vastaavasti myös edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 155 kohta).

67 Tässä tapauksessa komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että keskittymästä aiheutuisi ensinnäkin suora vertikaalinen yhteys käynnistimien ja moottoreiden valmistuksen välille, toiseksi monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia ja kolmanneksi horisontaalisia päällekkäisyyksiä tietyillä markkinoilla.

68 Riidanalaiseen päätökseen sisältyvästä monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten kuvauksesta ilmenee lähinnä, että komission mielestä keskittymällä muutettaisiin välittömästi tai ainakin hyvin lyhyessä ajassa kilpailunedellytyksiä tietyillä markkinoilla näiden vaikutusten vuoksi, jolloin sillä luotaisiin määräävä

asema näille markkinoille tai vahvistettaisiin sitä niiden liiketaloudellisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien vuoksi, joita ensin mainituilla markkinoilla jo olevasta määräävästä asemasta koituisi (ks. jäljempänä 325 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 399 kohta ja sitä seuraavat kohdat). On kuitenkin todettava, että nämä seuraukset olisivat aiheutuneet yrityskeskittymästä ainoastaan siltä osin kuin sulautunut yksikkö olisi keskittymän toteutumisen jälkeen ryhtynyt tiettyihin menettelytapoihin, mitä komissio on pitänyt todennäköisenä. Kyseessä on komission mukaan niiden tiettyjen kilpailun kannalta haitallisten liiketoiminnallisten menettelytapojen odotettavissa oleva laajentaminen uusille markkinoille keskittymän toteutumisen jälkeen, jotka se on todennut keskittymän jommankumman osapuolen osalta ennen keskittymää.

- 69 Näin ollen komission tehtävänä oli esittää pitäviä todisteita tukeakseen päätelmäänsä, jonka mukaan sulautunut yksikkö todennäköisesti ryhtyisi menettelytapoihin, joita sen osalta on ennakoitu. Mikäli näitä menettelytapoja ei olisi toteutettu, keskittymän molempien osapuolten asemien yhdistyminen läheisillä mutta erillisillä markkinoilla ei olisi voinut johtaa määräävien asemien syntyymiseen eikä vahvistumiseen, koska näillä asemilla ei olisi ollut kaupallista vaikutusta mihinkään niistä.

Niiden tekijöiden käsitteleminen, jotka saattavat estää sulautunutta yksikköä ryhtymästä riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuihin tiettyihin menettelytapoihin

- 70 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että vaikka komission on arvioinnin yhteydessä asianmukaista ottaa huomioon kilpailunvastaisten menettelytapojen toteuttamista edistävät tekijät, sen on myös tutkittava, missä määrin näiden edistävien tekijöiden vaikutusta pienentää tai jopa poistaa kyseisten menettelytapojen lainvastaisuus, kun erityisesti otetaan huomioon EY 82 artiklassa vahvistettu määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeva kielto, niiden paljastumisen todennäköisyys sekä yhteisön että kansallisen tason toimivaltaisten viranomaisten valvonta ja niistä mahdollisesti seuraavat rahamääräiset seuraamukset (tuomion 159 kohta). Kantaja on väliintulokirjelmistä esittämissään huomautuksissa

vedonnut tähän oikeuskäytäntöön tukeakseen väitettään, jonka mukaan tietyt menettelytavat, joiden komissio on katsonut olevan omiaan luomaan tai vahvistamaan määrääviä asemia, eivät todellisuudessa toteutuisi.

- 71 Yhteisöjen tuomioistuin totesi tältä osin edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval muutoksenhaun yhteydessä antamansa tuomion 74–78 kohdassa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli perustellusti katsonut, että tiettyjen tulevien menettelytapojen toteuttamisen todennäköisyyttä piti tutkia kokonaisvaltaisesti eli ottamalla huomioon sekä tällaisten menettelytapojen toteuttamista edistävät tekijät että seikat, jotka voivat vähentää näiden edistävien tekijöiden vaikutusta tai jopa poistaa sen, mukaan lukien kyseisten menettelytapojen mahdollinen lainvastaisuus.
- 72 Se katsoi kuitenkin myös, että olisi asetuksen N:o 4064/89 ehkäisemistarkoituksen vastaista edellyttää, että komission olisi tutkittava kunkin keskittymähankkeen osalta, missä määrin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ryhtymistä edistävien tekijöiden vaikutusta pienentää tai ne jopa poistaa kyseisten menettelytapojen lainvastaisuus, niiden paljastumisen todennäköisyys, sekä yhteisön että kansallisen tason toimivaltaisten viranomaisten valvonta ja niistä mahdollisesti seuraavat seuraamukset. Tästä syystä se katsoi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen, kun se oli hylännyt komission päätelmät, jotka koskivat sitä, että uusi yksikkö ryhtyisi kyseisen asian kohteena olleisiin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin (edellä 60 kohdassa mainittu asia komissio v. Tetra Laval, tuomion 76 ja 77 kohta).
- 73 Edellä esitetyn perusteella komission on lähtökohtaisesti otettava huomioon menettelytavan mahdollinen lainvastaisuus ja siten siitä mahdollisesti seuraavat seuraamukset seikkana, joka voi vähentää yrityksen halukkuutta ryhtyä tiettyyn menettelytapaan tai jopa poistaa sen. Viimeksi mainittu seikka ei sitä vastoin edellytä mahdollisesti sovellettavien eri oikeusjärjestysten oikeussääntöjen eikä eri oikeusjärjestyksissä noudatettavan seuraamuskäytännön tyhjentävää ja yksityiskohtaista tutkimista, koska selvitys, jolla pyrittäisiin osoittamaan todennäköinen kilpailusääntöjen rikkominen ja varmistumaan siitä, että tästä rikkomisesta määrättäisiin seuraamus useissa oikeusjärjestyksissä, olisi liian spekulatiivinen.

- 74 Näin ollen siltä osin kuin komissio voi tätä koskevaa erillistä ja yksityiskohtaista tutkimusta tekemättä todeta kyseisen menettelytavan lainvastaiseksi EY 82 artiklan tai sellaisten yhteisön oikeuden muiden oikeussääntöjen nojalla, joita se on toimivaltainen soveltamaan, sen on todettava tämä ja otettava se huomioon, kun se arvioi sitä todennäköisyyttä, että sulautunut yksikkö ryhtyy tällaiseen menettelytapaan (ks. vastaavasti edellä 60 kohdassa mainittu asia komissio v. Tetra Laval, tuomion 74 kohta).
- 75 Vaikka komissiolla on oikeus nojautua tiivistetysti esitettyyn kyseisten menettelytapojen laillisuutta ja niistä määrättävien seuraamusten todennäköisyyttä koskevaan selvitykseen niiden seikkojen perusteella, jotka sillä on käytettävissään, kun se tekee yrityskeskittymien valvontaa koskevan päätöksensä, sen on arviointinsa yhteydessä kuitenkin yksilöitävä ennakoimansa menettelytavat ja tarvittaessa arvioitava sitä ennalta ehkäisevää vaikutusta, joka saattaisi aiheutua siitä, että ne mahdollisesti ovat selvästi tai hyvin todennäköisesti yhteisön oikeuden perusteella lainvastaisia, ja otettava tämä huomioon.
- 76 Tässä tuomiossa on näin ollen tutkittava, onko komissio perustanut ennusteensa monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten todennäköisyydestä riittävän pitäviin todisteisiin ja ottanut siinä huomioon kaikki edellä esitetyt säännöt.

5. Näytön puuttuminen siitä, että toimiva kilpailu olennaisesti estyisi

a) Asianosaisten lausumat

- 77 Kantaja esittää, että asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetään, että silloin kun komissio kieltää yrityskeskittymän, sen on osoitettava ensinnäkin, että tällä keskittymällä luodaan määräävä asema tai vahvistetaan sitä, ja toiseksi, että

tämä määräävä asema estää olennaisesti tehokasta kilpailua yhteismarkkinoilla. Näiden edellytysten päällekkäisyyden vahvistavat asetuksen N:o 4064/89 esityöt, joista ilmenee, että jälkimmäinen edellytys otettiin asetukseen talous- ja sosiaalikomitean ehdotuksesta ja Ranskan hallituksen vaatimuksesta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut edellytysten päällekkäisyyden muun muassa asiassa T-2/93, Air France vastaan komissio, 19.5.1994 antamassaan tuomiossa (Kok. 1994, s. II-323, Kok. Ep. XV, s. II-49, 79 kohta) ja edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio antamassaan tuomiossa.

78 Komission on kantajan mukaan näytettävä toteen, että kaikki nämä edellytykset täyttyvät. Komission on erityisesti osoitettava, että kilpailunvastaiset vaikutukset ilmenevät erittäin todennäköisesti, eikä ainoastaan, että ne saattavat ilmetä, ilmoitettava nämä vaikutukset numeerisesti sekä näytettävä toteen, että ne aiheutuvat keskittymästä eivätkä markkinoilla jo ennestään vallinneista olosuhteista. Tällä vaatimuksella on erityinen merkitys sellaisissa tapauksissa, joissa, kuten nyt käsiteltävässä asiassa, keskittymä on monialakeskittymä, jolla on todettu vain harvoin olevan kilpailunvastaisia vaikutuksia.

79 Kantajan mielestä komissio ei ole riidanalaisen päätöksen perusteella tutkinut sitä, merkittisikö keskittymä tehokkaan kilpailun olennaista estymistä. Kaikkien niiden markkinoiden osalta, joilla komissio on katsonut määräävän aseman syntyvän tai vahvistuvan, se on ainoastaan päätellyt heikoin väittämin, joita se ei ole esittänyt numeerisesti, että kilpailijat syrjäytettäisiin näiltä markkinoilta ja että vaikutukset kilpailuun olisivat kielteisiä.

80 Kantaja väittää, että ainoa riidanalaiseen päätökseen sisältyvä asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan jälkimmäistä edellytystä koskeva maininta sisältyy 567 perustelukappaleen yleispäätelmään. Sen mielestä on ilmeistä, että komissio on vain tyytynyt oletamaan, että väitetty määräävien asemien syntyminen tai vahvistuminen relevanteilla markkinoilla aiheuttaisi automaattisesti kyseisen asetuksen 2 artiklan jälkimmäisen edellytyksen mukaisia kilpailunvastaisia vaikutuksia.

- 81 Komissio ei voi sen mielestä myöskään väittää, että jälkimmäisen edellytyksen täytyminen olisi implisiittisesti osoitettu tutkittaessa määräävien asemien syntymistä tai vahvistumista. Ei ole riittävää ”kierrättää” tosiseikkoja, joita on jo käytetty määräävän aseman toteennäyttämiseen, ja käyttää niitä uudelleen ilman tarkempaa selvitystä olennaista estymistä koskevan päätelmän perustelemiseen. Tällaisen selvitykseen sisältyvän puutteen väistämätön seuraus on kantajan mielestä riidanalaisen päätöksen kumoaminen. Kantaja vetoaa siihen, että riidanalaisen päätöksen on riitettävä sellaisenaan. Ei siis pidä ottaa huomioon todisteita, joita komissio ja väliintulijat ovat esittäneet kyseisen päätöksen tekemisen jälkeen.
- 82 Se, ettei asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan jälkimmäisen edellytyksen soveltamisesta ole esitetty mitään näkemyksiä, merkitsee lisäksi perusteluvollisuuden törkeää laiminlyömistä, koska kantaja ei sen vuoksi saa tietää perusteluja, joiden vuoksi komissio katsoo, että keskittymä on todellisuudessa tehokkaan kilpailun olennainen este.
- 83 Komissio myöntää, että asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan yksi- tai kaksiosaisuudesta käydään akateemista keskustelua, mutta väittää sen olevan vähäistä. Se katsoo omalta osaltaan, että on korostettava määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen liittyvää edellytystä ja käsiteltävä kilpailun vääristymistä sen seurauksena. Mikäli edellytystä on pidettävä kaksiosaisena, komissio ja Rockwell katsovat joka tapauksessa, että keskittymän todennäköisiä vaikutuksia on tutkittu tässä tapauksessa perusteellisesti ja yksityiskohtaisesti.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 84 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen nytemmin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 2 ja 3 kohdassa asetetaan kaksi päällekkäistä edellytystä, joista ensimmäinen koskee määräävän aseman syntymistä tai vahvistumista ja jälkimmäinen sitä, että kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti

estyy (ks. vastaavasti edellä 77 kohdassa mainittu asia Air France v. komissio, tuomion 79 kohta; asia T-290/94, Kaysersberg v. komissio, tuomio 27.11.1997, Kok. 1997, s. II-2137, 156 kohta ja edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 146 kohta). Näin ollen yrityskeskittymä voidaan kieltää ainoastaan siinä tapauksessa, että molemmat 2 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyvät.

85 Tässä yhteydessä on muistettava, että asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettu määräävä markkina-asema on sellainen yhdellä tai useammalla yrityksellä oleva taloudellinen valta-asema, jonka perusteella nämä yritykset voivat estää tehokkaan kilpailun jatkumisen relevanteilla markkinoilla, koska tämä valta-asema antaa niille mahdollisuuden toimia huomattavan itsenäisesti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaisiinsa ja lopulta myös kuluttajiin (asia T-102/96, Gencor v. komissio, tuomio 25.3.1999, Kok. 1999, s. II-753, 200 kohta).

86 Lisäksi on korostettava, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut EY 82 artiklassa tarkoitetun määräävän markkina-aseman väärinkäytön osalta, että väärinkäytöstä voi olla kyse, kun yritys, jolla on määräävä markkina-asema, vahvistaa tätä asemaansa niin paljon, että siten saavutettu määräävyyden aste rajoittaa olennaisesti kilpailua, jolloin markkinoilla voisivat pysyä ainoastaan sellaiset yritykset, jotka toiminnassaan ovat riippuvaisia määräävässä asemassa olevasta yrityksestä (asia 6/72, Europemballage ja Continental Can v. komissio, tuomio 21.2.1973, Kok. 1973, s. 215, Kok. Ep. II, s. 89, 26 kohta). Tästä oikeuskäytännöstä ilmenee, että määräävän aseman vahvistuminen voi jo sellaisenaan estää kilpailua jopa niin olennaisesti, että se voi yksinäänkin merkitä tämän aseman väärinkäyttöä.

87 Näin ollen sitä suuremmalla syyllä asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu määräävän aseman syntyminen tai vahvistuminen voi tietyissä tapauksissa olla osoitus tehokkaan kilpailun olennaisesta estymisestä. Tämä toteamus ei missään tapauksessa merkitse sitä, että asetuksen N:o 4064/89 2 artiklassa asetettu

jälkimmäinen edellytys olisi oikeudellisesti päällekkäinen ensin mainitun kanssa, vaan ainoastaan sitä, että samasta tiettyjen markkinoiden tilannetta koskevasta selvityksestä voi ilmetä, että molemmat edellytykset täyttyvät.

88 Seikat, joihin komissio voi vedota osoittaakseen sen, että yrityksen kilpailijoilla ei ole toimintavapautta, mikä on välttämätöntä sen päätelmän tekemiseksi, että yritykselle on syntynyt määräävä asema tai se on vahvistunut, ovat usein samat kuin ne, joilla on merkitystä arvioitaessa, seuraako tästä määräävän aseman syntymisestä tai vahvistumisesta tehokkaan kilpailun olennainen estyminen yhteismarkkinoilla. Seikka, joka vähentää huomattavasti kilpailijoiden vapautta määrittää kilpailupoliitiikkansa itsenäisesti, on niin ikään omiaan estämään tehokasta kilpailua.

89 Tästä seuraa, että siltä osin kuin ilmoitetun keskittymän yhteismarkkinoille soveltumattomaksi toteavan päätöksen perustelukappaleista, niistäkin, jotka muodollisesti liittyvät määräävän aseman syntymistä tai vahvistumista koskevaan selvitykseen, ilmenee, että tällä keskittymällä on huomattavia kilpailuvastaisia vaikutuksia, tätä päätöstä ei voida pitää lainvastaisena pelkästään sillä perusteella, että komissio ei ole nimenomaisesti ja erityisesti yhdistänyt näitä seikkoja koskevaa kuvaustaan asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan jälkimmäiseen edellytykseen sen enempää EY 253 artiklan mukaisen perusteluvollisuuden kuin asiasisällönkään osalta. Päinvastainen lähestymistapa näet merkitsisi sitä, että komissiolle asetettaisiin täysin muodollinen velvollisuus, jonka perusteella sen pitäisi vedota samoihin perusteluihin kahteen eri kertaan, ensin selvittäessään määräävän aseman syntymistä tai vahvistumista tietyillä markkinoilla ja toisen kerran yhteismarkkinoilla vallitsevan kilpailun olennaisen estymisen osalta.

90 Tässä tapauksessa komissio on nimenomaisesti todennut riidanalaisen päätöksen 567 perustelukappaleessa, että ”kaikista edellä esitetyistä syistä” ehdotettu keskittymä johtaisi määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen useilla eri

markkinoilla, minkä seurauksena toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyisi (ks. laajempi lainaus edellä 46 kohdassa). Toisin kuin kantaja tältä osin väittää, komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, erityisesti istunnossa esittämän näkemyksen mukaisesti tästä yleispäätelmästä seuraa, että asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan molemmat edellytykset täyttyvät kaikkien nimenomaisesti mainittujen markkinoiden osalta eivätkä kaikkiin näihin markkinoiden liittyvien toteamusten yhteisvaikutuksen nojalla (ks. edellä 47 kohta).

- 91 Komissio on joka tapauksessa todennut nimenomaisesti riidanalaisen päätöksen tietyissä kohdissa, että määräävän aseman syntyminen sulautuneelle yksikölle tai tällaisen aseman vahvistaminen tietyillä markkinoilla estäisi kilpailua olennaisesti. Varsinkin erityiset näkökohdat, jotka on otettu huomioon riidanalaisessa päätöksessä ja jotka koskevat keskittymästä suurten alueiliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoille välittömästi aiheutuvia vaikutuksia, riittävät osoittamaan, että kantajan määräävän aseman vahvistumisesta näillä markkinoilla seuraisi, että toimiva kilpailu estyisi olennaisesti yhteismarkkinoilla (ks. riidanalaisen päätöksen 428 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet).

B Suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään vallitseva määräävä asema

1. Johdanto

- 92 Komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että kantajalla oli jo ennen yrityskeskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, minkä kantaja kiistää. Komissio nojautuu tässä päätelmässään lähinnä siihen, että kantajan markkinaosuudet ovat suuria, kun ne lasketaan yhteen sen ja Snecman yhteisyrityksen CFMI:n markkinaosuuksien kanssa (riidanalaisen päätöksen 45–83 perustelukappale), liiketoiminnallisiin etuihin, joita koituu suurten liikennelentokoneiden moottoreiden valmistustoiminnan vertikaalisesta integroimi-

sesta GE Capitalin rahoitusvoimaan ja GECAS:n lentokoneiden ostotoimintaan ja leasingtoimintaan (107–145 perustelukappale), selvitykseen markkinoiden kilpailutilanteesta (163–170 perustelukappale) sekä kantajan kilpailijoiden ja asiakkaiden taholta tulevien kilpailupaineiden ja kaupallisten paineiden puuttumiseen (173–228 perustelukappale). Se, että kantajalla on jo ollut tämä määräävä asema, on komission selvityksen olennainen osatekijä siinä mielessä, että useat riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen perustelujen osat, erityisesti seuraavassa kohdassa mainitut, riippuvat siitä.

- 93 Ensinnäkin vertikaalinen päällekkäisyys, joka johtuu siitä, että kantaja on ostanut Honeywellin käynnistimien valmistustoiminnan, vahvistaa komission mukaan kantajalla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo olemassa olevaa määräävää asemaa. Toiseksi komission selvitys, joka koskee määräävän aseman syntymistä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoilla sen vaikutusvallan vuoksi, jota kantaja kykenee käyttämään tytäryhtiöidensä liiketaloudellisesti vahvan aseman vuoksi, riippuu siitä, että kantajalla on määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Kolmanneksi se, että tulevaisuudessa on komission mukaan mahdollista käyttää niputtamista, riippuu tällaisen määräävän aseman olemassaolosta, ja siitä seuraa muun muassa tämän aseman vahvistuminen.
- 94 Näin ollen tässä jaksossa on tutkittava erikseen riidanalaisen päätöksen perusteltavuus siltä osin kuin kyseessä on kantajan määräävän aseman olemassaolo suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ja riidanalaisen päätöksen näiden kolmen osan perusteltavuus tuomion seuraavissa jaksoissa.

2. Asianosaisten lausumat

- 95 Kantajan mielestä komissio on menetellyt virheellisesti todetessaan, että GE:llä oli ennen keskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden (eli yli 100-

paikkaisten lentokoneiden, joiden toimintasäde on yli 2 000 merimailia ja joiden kulut ylittävät 35 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria (USD)) moottoreiden markkinoilla. GE muistuttaa, että määräävä asema perustuu kyseisen yrityksen vahvuuteen, jonka vuoksi se kykenee toimimaan riippumattomasti markkinoilla. Merkityksellisillä markkinoilla vallitseva tilanne, sellaisena kuin se on todettu avaruus- ja lentokoneiteollisuutta koskevissa komission viimeaikaisissa päätöksissä, osoittaa, että GE ei kykene toimimaan riippumattomasti ja että sen tärkeimmät kilpailijat, erityisesti Rolls-Royce ja Pratt & Whitney (jäljempänä P & W), eivät ole vaarassa tulla syrjäytetyiksi markkinoilta. Koko komission selvitys murenee sen vuoksi, että GE:llä ei ole ollut aikaisempia määrääviä markkina-asemia.

96 Kantaja toteaa siitä, miten komissio on käyttänyt markkinaosuuslukuja riidanalaisessa päätöksessä, ensinnäkin, että markkinaosuuksista on vain vähäistä hyötyä arvioitaessa määräävää asemaa sellaisilla markkinoilla, joilla käytetään tarjouskilpailuja. Kuten komission käytännöstä avaruus- ja lentokoneiteollisuuden alalla ilmenee, lentokoneiden moottoreiden markkinat perustuvat tarjouskilpailuihin, joissa toimittajat kilpailevat harvoin tehtävistä arvokkaista sopimuksista. Lentokoneenvalmistajat valitsevat jokaista uutta lentokonetyyppiä varten yhden tai useampia moottoreita, jotka on kehitetty erityisesti tätä lentokonetyyppiä varten. Näin ollen mahdollisista aikaisemmista kilpailuvoitoista riippumatta jokaisella kilpailijalla, jolla on tuote tarjottavaksi, on vahva intressi tarjouksen tekemiseen seuraavassa tarjouskilpailussa. Aikaisemmat markkinaosuudet eivät siis kuvaa tarkasti tämänhetkisen kilpailun intensiteettiä markkinoilla, minkä osoittaa tämän teollisuudenalan viimeaikainen kehitys. Kantaja kiistää sen selvityksen oikeellisuuden, jonka mukaan 50 prosentin markkinaosuudet suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla riittäisivät määräävään asemaan.

97 Toiseksi kantajan markkinaosuudet on laskettu riidanalaisessa päätöksessä keino-tekoisesti, koska komissio on halunnut mielivaltaisesti käyttää tiettyjä markkinaosuuksia eikä tiettyjä muita markkinaosuuksia. Komissio ja Rolls-Royce tekevät erityisesti virheen nojautuessaan tällä hetkellä tuotannossa olevia lentokoneiden moottoreita koskeviin numerotietoihin, sillä tällaisen määritelmän ulkopuolelle jäävät P & W:n moottorit sellaisia lentokoneita varten, jotka eivät ole enää

tuotannossa, ja moottoritilaukset sellaisia lentokoneita varten, jotka eivät ole enää käytössä, ja tämä viimeksi mainittu seikka on tärkein tutkittaessa kilpailua markkinoilla.

98 Kantaja vetoaa myös siihen, että komissio on menetellyt virheellisesti laskiessaan sen verrattain vähäiset markkinaosuudet yhteen kantajan ja ranskalaisyritys Snecman perustaman yhteisyrityksen CFMI:n ("50/50 joint venture", riidanalaisen päätöksen 15 perustelukappale; ks. myös 45 ja 46 perustelukappale) markkinaosuuksien kanssa. Kuten Yhdysvaltain oikeusministeriökin on todennut, GE:n suureksi väitetty markkinaosuus perustuu lisäksi lähinnä siihen, että CFMI on toimittanut yksin moottorit yhteen ainoaan lentokonetyyppiin eli Boeing B737:ään, joka on avaruus- ja lentokoneiteollisuuden historian liiketaloudellisesti menestynein lentokone. Komissio on tehnyt lisäksi sen mielestä virheen katsoessaan, että kantaja saa tulevaisuudessa kaikki tuotot näistä markkinaosuuksista. Komissio on myös tehnyt virheen yhdistäessään CFMI:n markkinaosuudet sekaniputtamista koskevaan teoriaansa, koska Snecmalla ei ole mitään intressiä hyväksyä sellaista hintapolitiikkaa, joilla suositeltiin Honeywellin tuotteita. Tämä lähestymistapa on lisäksi ristiriidassa sen lähestymistavan kanssa, jonka komissio on omaksunut EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä (Asia IV/36.213/F2 — GEAE/P & W) 14 päivänä syyskuuta 1999 tekemässään päätöksessä 2000/182/EY (EYVL 2000, L 58, s. 16; jäljempänä Engine Alliance -päätös), jossa se piti kantajaa ja CFMI:tä eri yrityksinä.

99 Kolmanneksi ja viimeiseksi markkinaosuuksien osalta komissio on kantajan mielestä liioitellut näiden aikaisempien markkinaosuuksien merkitystä, kun se on virheellisesti arvioinut, että kantaja kykenisi näiden osuuksien avulla kehittymään tulevaisuudessa. Kantaja hylkää tässä yhteydessä komission väitteen, jonka mukaan olisi olemassa ilmiö, jonka mukaan lentoyhtiöt yhdenmukaistaisivat lentokonekantaansa, jolloin ne pyrkisivät ostamaan moottorinsa yhdeltä ainoalta moottorinvalmistajalta tarkoituksenaan alentaa lentokoneisiinsa asennettaviin moottoreihin liittyviä ylläpitokustannuksia. GE väittää, että yhdenmukaistamisen vaikutus on hyvin vähäinen moottoriperheen sisälläkin ja että myöskään Boeing B737-konetyypissä käytettävän CFM56-moottorin menestyksestä ei koidu mitään etua CF6- tai GE90-moottoriperheiden käytön kannalta. Lentoyhtiöiden komissiolle antamat vastaukset vahvistavat sen, että yhdenmukaisuus on moottoreiden hankkimisen kannalta toissijainen seikka.

- 100 Kantaja arvostelee komissiota lisäksi siitä näkemyksestä, jonka mukaan kantaja kykenisi toimimaan riippumattomasti merkityksellisillä markkinoilla, koska sen mielestä komissio ei ole viitannut mihinkään sellaiseen merkittävään muutokseen avaruus- ja lentokoneteollisuudessa, joka voisi olla hyväksyttävä perustelu sille, että sen riidanalaisessa päätöksessä esittämät päätelmät ovat välittömässä ristiriidassa asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä vuonna 1999 omaksuttujen päätelmien kanssa. Kantaja on kuulunut vuosikymmenien ajan 500 vahvimman yhtiön joukkoon, ja GECAS on ostanut lentokoneita riskisijoitusmielessä ja GE:n moottoreita suosivasti vuodesta 1996 lähtien, ilman että kilpailijat olisi tämän toiminnan vuoksi syrjäytetty.
- 101 Riidanalaiseen päätökseen sisältyy kantajan mielestä useita esimerkkejä, jotka osoittavat, että se ei ole voinut toimia riippumattomasti. Komissio myöntää, että suurten liikennelentokoneiden lentokonetyyppejä varten on usein mahdollista valita eri moottoreita, mikä mahdollistaa sen, että asiakkaat hyötyvät kilpailusta. Kantaja joutui esimerkiksi myöntämään merkittäviä alennuksia voittaakseen Boeingin B777X:n varusteluun liittyneen tarjouskilpailun, koska sen moottori ei ollut yhtä kilpailukykyinen kuin P & W:n ja Rolls-Roycen tämän lentokonetyypin perinteisessä mallissa. Kantaja joutui menettelemään samoin erään lentoyhtiön kanssa Airbus A330:n osalta korvatakseen sen, että yhdellä sen moottoreista ei ole teknisesti yhtä hyvä maine kuin sen kilpailijoilla, ja se on joutunut tästä syystä kehittämään uuden moottorin. Nämä kaikkien soveltamat alennukset osoittavat tehokkaan kilpailun olemassaolon. Kantaja vetoaa tässä yhteydessä asiassa 85/76, Hoffmann-La Roche vastaan komissio, 13.2.1979 annettuun tuomioon (Kok. 1979, s. 461, Kok. Ep. IV, s. 341, 71 kohta).
- 102 Lisäksi kantaja kiistää komission niiden väitteiden oikeellisuuden, joiden mukaan sillä on ollut ennen yrityskeskittymää rahoitusvoimaa, jonka perusteella se on kyennyt tarjoamaan alennuksia ja syrjäyttämään siten kilpailijat. Komissio ei ole osoittanut, millä tavoin nämä alennukset osoittaisivat määräävän aseman olemassaolon tai miten niillä heikennettäisiin tai syrjäytettäisiin kilpailijoita.
- 103 Kantaja toteaa roolista, joka GECAS:illa väitetään olevan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, että komission ”markkinaosuuksien siirtämistä” koskeva teoria, joka on esitetty myöhäisessä vaiheessa menettelyn aikana, ei ole

uskottava, kun otetaan huomioon GECAS:n pieni markkinaosuus (vähemmän kuin 10 prosenttia). Kantaja korostaa tässä yhteydessä, että toinen leasingyhtiö ILFC on huomattavasti merkittävämpi suurten liikennelentokoneiden ostaja kuin GECAS. Komissio ei ole ottanut huomioon sitä, että muut leasingyhtiöt korvaavat sen, että GECAS suosii GE:n tai CFMI:n moottoreita, ottamalla käyttäjien mieltymykset huomioon. Kun Rolls-Royce vetoaa siihen, että se ei kykene ”jäljittelemään” GECAS:ää, se ei vastaa väitteeseen, jonka mukaan se ja muut kilpailijat ovat kilpailukykyisiä sen olemassaolosta huolimatta.

104 Tosiseikat eivät kantajan mielestä tue tätä vallitsevan kannan vastaista teoriaa. Komissio ja Rolls-Royce tekevät virheen pitäessään GECAS:ää konetyyppettä markkinoille tuovana asiakkaana (launch customer) ja katsoessaan, että GECAS:n väitetyt lanseeraustilaukset olisivat olleet ratkaisevia, kun lentokoneenvalmistajat ovat valinneet GE:n moottorit. Tässä päätelmässä jätetään huomiotta lentokoneenvalmistajien itsensä (Bombardier, Embraer, BAe, Airbus, Fairchild Dornier ja Boeing) antamat lausumat.

105 Kantajan mukaan ainoa komission esittämä todiste perustuu toteamukseen, jonka mukaan GE:n moottoreiden myynti leasingyhtiöille on kasvanut 60 prosenttia GECAS:n perustamisen jälkeen, kun taas näiden moottoreiden myynti lentoyhtiöille on pienentynyt vain 10 prosenttia. Yksistään tämä toteamus ei voi osoittaa sitä, että GE:n kokonaisuus näistä markkinoista olisi muuttunut, eikä varsinkaan sitä, mikä rooli GECAS:llä on ollut tässä yhteydessä.

106 Komission näkemys on kantajan mielestä lisäksi ristiriidassa asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä esitettyjen päätelmien kanssa, sillä niiden mukaan P & W ja Rolls-Royce olivat uskottavia kilpailijoita, jotka kykenivät kehittämään uusia moottoreita. Kantaja korostaa, että asiassa Engine Alliance tehtyyn päätökseen sisältyi perusteellinen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoita koskenut tutkimus ja että komissio ei ole missään vaiheessa esittänyt perusteluja sille, miksi se on poikennut kyseisessä päätöksessä esittämästään arvioinnista. Komissio on siten jättänyt huomiotta edellä 86 kohdassa mainitussa asiassa Europemballage ja Continental Can vastaan komissio annetussa tuomiossa esitetyn

edellytyksen, jonka mukaan sen on perusteltava oikeudellisesti riittävällä tavalla, että jäljelle jäävät kilpailijat eivät kykene muodostamaan riittävää vastapainoa, jotta se voi todeta määräävän aseman olemassaolon.

- 107 Kantajan mukaan komission markkinoiden kilpailutilanteesta tekemä selvitys on lisäksi ristiriidassa muiden avaruus- ja lentokoneeteollisuutta koskevien viimeaikaisen päätösten eli yrityskeskittymän julistamisesta yhteismarkkinoille ja ETA-sopimuksen toimintaan soveltuvaksi (Asia COMP/M.1601 — AlliedSignal/Honeywell) 1 päivänä joulukuuta 1999 tehdyn komission päätöksen 2001/417/EY (EYVL 2001, L 152, s. 1; jäljempänä asiassa AlliedSignal/Honeywell tehty päätös) ja yrityskeskittymän julistamisesta yhteismarkkinoille soveltuvaksi (asia COMP/M.1745 — EADS) 11 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn päätöksen (jäljempänä asiassa EADS tehty päätös) kanssa, sillä komissio totesi niissä, että sekä lentokoneenvalmistajilla että lentoyhtiöillä oli huomattava ostovoima. Toimittajien ja ostajien keskinäinen riippuvuus antaa viimeksi mainituille todellista tasapainottavaa voimaa, mikä on tärkeä kilpailutekijä. Komissiolla oli lisäksi käytettävissään todisteita, muun muassa Airbusin sekä P & W:n ja Rolls-Roycen yhteisyrityksen IAE:n lausumat, jotka osoittavat tällaisen ostovoiman olemassaolon. Tässä yhteydessä on merkityksellistä, että lentokoneenvalmistajat eivät ole vastustaneet yrityskeskittymää.
- 108 Komissio ei ole kantajan mukaan myöskään esittänyt mitään tietoja eikä todisteita, jotka osoittaisivat, miten, miksi ja milloin Rolls-Royce, P & W ja IAE eivät kykene enää tarjoamaan tehokasta olemassa olevaa tai tulevaa kilpailua. Näiden kolmen yrityksen uskottavuus ja vahvuus ovat keskeinen kilpailun intensiteetin osatekijä lentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Kantaja on esittänyt väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa asiantuntijalausannon, joka osoittaa, että GE:llä sen enempää kuin P & W:llä tai Rolls-Roycellakaan ei ollut mahdollisuutta toimia toisistaan riippumatta. Rolls-Royce tyytyy vetoamaan vain siihen, että sillä ei ole kantajan rahoitusvoimaa, mutta se ei esitä, että sen oma rahoitusvoima tai pääoman saanti olisivat riittämättömiä, sillä sen taloudellinen asema on hyvä, minkä yksi asiantuntijoista, professori Shapiro on vahvistanut. Se toteaa Rolls-Roycen väitteestä, joka koskee —, ¹ että tämä seikka on merkki hyvästä taloudellisesta asemasta.

1 — Poisjätettyjä luottamuksellisia tietoja.

- 109 Ainoa taloudellinen seikka, joka tukee komission väitettä, jonka mukaan Rolls-Royce ja P & W eivät kykenisi kilpailemaan tehokkaasti GE:n kanssa tulevaisuudessa, on kantajan mukaan taloudellinen malli, jonka on esittänyt professori Choi ja jonka Rolls-Royce oli tilannut asiantuntijayritys Frontier Economicsin välityksellä (jäljempänä Choin malli) mutta jonka komissio oli hylännyt. Komissio ei ole myöskään hylännyt kilpailevien asiantuntijoiden selvityksiä, joissa päädytään päinvastaisiin päätelmiin. Rolls-Royce sen enempää kuin P & W:kään eivät ole esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana, että ne poistuisivat markkinoilta yrityskeskittymän seurauksena.
- 110 Komissio muistuttaa oikeuskäytännössä määräävästä markkina-asemasta esitetystä määritelmästä ja katsoo, että se on kyennyt perustellusti päättämään, että tällainen asema oli olemassa merkityksellisillä markkinoilla. Rolls-Royce tukee sitä tältä osin.
- 111 Komissio korostaa, että GE on ehdottomasti tärkein moottoreiden toimittaja, ja sen kasvu on nopeinta markkinoilla. Avointen tilauskantojen perusteella GE on lisäämässä tätä etumatkaansa.
- 112 Myöskään se, että merkittävä osa GE:n markkinaosuuksista johtuu yhdestä ainoasta lentokonetyypistä eli B737:stä, ei merkitse sitä, että GE:n markkinavoimaa koskeva arviointi olisi merkityksetön.
- 113 Komission ja Rolls-Roycen mielestä tiettyjen moottoreiden ostohinnoista annettavat alennukset eivät ole merkki hyödyllisestä kilpailusta, sillä ostohinta ei merkitse moottoreiden kokonaiskustannusta, joka sisältäisi ylläpidon. Varsinkaan B777X:ää koskeva esimerkki ei ole esimerkki terveestä kilpailusta vaan kuvaa pikemminkin sellaisia kaupallisia keinoja, joita GE:llä on käytettävissään erityisesti GE Capitalin ja GECAS:n markkinavoiman ansiosta kilpailijoihinsa verrattuna.

3. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

a) Alustavia huomautuksia

- 114 Huomautettakoon aluksi siitä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määräävän markkina-aseman osoittaa se, että asianomaisella yrityksellä on taloudellinen valta-asema, jonka perusteella se voi estää tehokkaan kilpailun relevanteilla markkinoilla, koska tällainen asema antaa sille mahdollisuuden toimia huomattavan itsenäisesti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaihinsa ja lopulta kuluttajiin (ks. esim. asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, Kok. Ep. VII, s. 339, 30 kohta ja asia T-65/98, Van den Bergh Foods v. komissio, tuomio 23.10.2003, Kok. 2003, s. II-4653, 154 kohta). On heti aluksi todettava, että komission ei tarvitse osoittaa, että yrityksen kilpailijat suljettaisiin pitkälläkään aikavälillä markkinoiden ulkopuolelle, jotta määräävä markkina-asema voitaisiin todeta.
- 115 Vaikka markkinaosuusien merkitys voi vaihdella markkinoittain, voidaan kuitenkin perustellusti katsoa, että erittäin suuret markkina-osuudet ovat itsessään — poikkeustapauksia lukuun ottamatta — todiste määräävästä markkina-asemasta (edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 41 kohta ja asia T-221/95, Endemol v. komissio, tuomio 28.4.1999, Kok. 1999, s. II-1299, 134 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut asiassa C-62/86, AKZO vastaan komissio, 3.7.1991 antamassaan tuomiossa (Kok. 1991, s. I-3359, Kok. Ep. XI, s. I-261, 60 kohta), että 50 prosentin markkinaosuus oli tällainen osuus.
- 116 Kuten kantaja on todennut, edellä 101 kohdassa mainitussa asiassa Hoffmann-La Roche vastaan komissio annetusta tuomiosta (71 kohta) ilmenee lisäksi, että se, että yrityksen on laskettava hintojaan kilpailijoiden hintojen alentamisen aiheuttaman paineen vuoksi, on yleensä yhteensopimatonta määräävälle asemalle ominaisen markkinakäyttäytymisen itsenäisyyden kanssa.

- 117 Kiivaankaan kilpailun olemassaolo tietyillä markkinoilla ei kuitenkaan sulje pois määräävän aseman olemassaoloa samoilla markkinoilla, sillä määräävän aseman ominaispiirteitä ovat ennen kaikkea mahdollisuus toimia niin, ettei markkinastrategiassa tarvitse ottaa huomioon tätä kilpailua, ilman että tästä kilpailusta kuitenkaan aiheutuisi vahingollisia vaikutuksia (edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 70 kohta ja asia 27/76, United Brands v. komissio, tuomio 14.2.1978, Kok. 1978, s. 207, Kok. Ep. IV, s. 9). Näin ollen kilpailun mahdollinen olemassaolo markkinoilla on kyllä merkityksellinen seikka esimerkiksi arvioitaessa määräävän aseman olemassaoloa, mutta se ei ole sinänsä tältä osin ratkaiseva seikka.
- 118 Kun komissio antaa ratkaisun yrityskesittymän soveltuvuudesta yhteismarkkinoille ilmoituksen ja keskittymään liittyvän asiakirja-aineiston perusteella, kantajalla ei ole tässä yhteydessä oikeutta kyseenalaistaa näitä toteamuksia sillä perusteella, että ne poikkeavat toteamuksista, jotka on tehty aikaisemmin toisessa asiassa eri ilmoituksen ja asiakirja-aineiston perusteella, vaikka oletettaisiin, että merkitykselliset markkinat ovat samanlaiset tai jopa samat molemmissa asioissa. Siltä osin kuin kantaja vetoaa tässä tapauksessa selvityksiin, joita komissio on tehnyt aikaisemmissa päätöksissään ja erityisesti asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä, sen perustelujen tällä osalla ei ole siis merkitystä.
- 119 Vaikka oletettaisiin, että nämä väitteet kyettäisiin luokittelemaan uudelleen siltä osin kuin ne koskevat luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista, taloudelliset toimijat eivät voi perustaa perusteltua luottamustaan siihen, että aikaisempi päätöksentekokäytäntö, jota voidaan muuttaa, pysyisi ennallaan (ks. vastaavasti asia T-347/94, Mayr-Melnhof v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-1751, 368 kohta ja asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok. 2003, s. II-4071, 254, 255, 292 ja 293 kohta). Ne eivät voi varsinkaan vedota perusteltuun luottamukseen kiistääkseen sellaisten toteamusten tai arviointien paikkansapitävyyden, joita on esitetty tietyssä menettelyssä sellaisten toteamusten tai arviointien perusteella, jotka on esitetty yhden ainoan aikaisemman asian yhteydessä.

- 120 Missään tapauksessa komissio tai varsinkaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien ei ole tässä tapauksessa sidottu asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä esitettyihin tosiseikkoihin ja taloudellisiin arviointeihin. Vaikka oletettaisiin, että näissä kahdessa päätöksessä tehty selvitys on erilainen eikä tämä ero ole objektiivisesti perusteltavissa, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pitäisi kumota riidanalainen päätös tässä oikeudenkäynnissä ainoastaan siinä tapauksessa, että se, eikä asiassa Engine Alliance tehty päätös, on virheellinen.
- 121 Lisäksi jo ennestään vallinneen määräävän aseman olemassaoloa koskevan komission selvityksen laillisuuden tutkimisen yhteydessä on tärkeää erottaa toisistaan todettujen tosiseikkojen paikkansapitävyys ja niiden oikeudellinen luonnehdinta, joka kuuluu komission harkintavaltaan, ja muistuttaa siitä, että komissiolla on harkintavaltaa sen osalta, voiko se asianmukaisesti toteennäytettyjen tosiseikkojen perusteella päätellä, että yrityksellä on määräävä asema tietyillä markkinoilla (ks. edellä 60 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 122 Tässä tapauksessa komissio on perustellut päätelmänsä, jonka mukaan GE:llä oli jo ennestään määräävä asema suurten liikennelentokoneiden markkinoilla, ensinnäkin sen markkinaosuuksien osalta (ks. riidanalaisen päätöksen 38–83 perustelukappale) ja tämän jälkeen tiettyjen muiden tekijöiden osalta (riidanalaisen päätöksen 107–229 perustelukappale). Kantaja ei kiistä sitä näiden lentokoneiden moottoreiden maailmanmarkkinoiden määritelmää, jonka komissio on omaksunut riidanalaisessa päätöksessä (ks. riidanalaisen päätöksen 10 perustelukappale sekä edellä 95 kohta). Se väittää sitä vastoin, että komissio tekee virheen arvioidessaan, että sillä oli ennen yrityskeskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.
- 123 On siis tutkittava seikat, jotka komissio on ottanut huomioon riidanalaisessa päätöksessä tukeakseen päätelmänsä kyseisen määräävän aseman olemassaolosta, niihin seikkoihin nähden, joita kantaja on esittänyt tätä väitettä vastaan. Aluksi tutkitaan näkemykset, jotka koskevat kantajan markkinaosuuksia, toiseksi näke-

mykset, jotka koskevat kantajan vertikaalista integroitumista, ja kolmanneksi näkemykset, jotka koskevat suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden kilpailutilannetta.

b) Markkinaosuudet

- 124 Komissio esittää riidanalaisen päätöksen 41 perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi ”vielä tuotannossa olevien lentokoneiden käyttöön otettu konekanta ja toimittamattomat tilaukset tarjoavat parhaan mallin, jonka mukaan tällä alalla toimivien kilpailijoiden asemaa voidaan arvioida ja tulkita”. Lisäksi se katsoo, että kantajaa ja CFMI:tä tulisi tarkastella sekä kaupallisesti että kilpailullisesti yhtenä ainoana yksikkönä ja että näin ollen CFMI:n koko markkinaosuus pitäisi laskea yhteen GE:n markkinaosuuden kanssa, kun arvioidaan sen määräävää asemaa (riidanalaisen päätöksen 65 ja 66 perustelukappale).
- 125 Komissio toteaa riidanalaisen päätöksen 70 perustelukappaleessa, että GE/CFMI:n markkinaosuus vielä tuotannossa oleviin suuriin liikennelentokoneisiin asennetusta moottorikannasta on 51 prosenttia kapearunkoisten lentokoneiden osalta, 54 prosenttia laajarunkoisten lentokoneiden osalta ja 52,5 prosenttia kaikkien näiden lentokoneiden osalta, kun taas P & W/IAE:n markkinaosuus on 26,5 prosenttia ja Rolls-Royce/IAE:n 21 prosenttia. Lisäksi se esittää riidanalaisen päätöksen 74–76 perustelukappaleessa, että asennetun moottorikannan kehitys oli ollut GE:n kannalta suosiollinen viiden viime vuoden aikana. Vielä tuotannossa olevien lentokoneiden avoimen tilauskannan osalta komissio esittää riidanalaisen päätöksen 77 perustelukappaleessa taulukon, josta ilmenee, että kantajalla oli 65 prosentin markkinaosuus tämän mittarin mukaan.
- 126 Jäljempänä on siis tutkittava ensiksi, onko komissio voinut pätevästi katsoa, että CFMI:n markkinaosuudet oli laskettava kantajan markkinaosuuksiin tähän tapaukseen liittyvissä olosuhteissa, ja toiseksi, olivatko muut markkinaosuuksia koskevat toteamukset sekä niiden perusteella tehdyt päätelmät perusteltuja.

CFMI:n markkinaosuuksien laskeminen kantajan markkinaosuuksiin

— Johdanto

- ¹²⁷ Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä on laskenut yhteen kantajan markkinaosuuden sekä CFMI:n koko markkinaosuuden (ks. riidanalaisen päätöksen 46–66 perustelukappale).
- ¹²⁸ Kantaja toteaa tässä yhteydessä, että sen markkinaosuus oli vain — prosenttia ja CFMI:n markkinaosuus — prosenttia (luvut perustuvat vuoden 2000 avoimeen tilauskantaan) ja että mikäli komissio olisi laskenut sen markkinaosuuteen puolet yhteisyrityksen markkinaosuudesta eikä koko markkinaosuutta, kuten se on tehnyt sen kilpailijoiden Rolls-Roycen ja P & W:n osalta, sen markkinaosuus olisi ollut — prosenttia eli huomattavasti alle 40 prosentin rajan.
- ¹²⁹ Koska komissio on päätellyt riidanalaisen päätöksen 65 ja 66 perustelukappaleessa, että GE:tä ja CFMI:tä ”tulisi tarkastella sekä kaupallisesti että kilpailullisesti yhtenä ainoana yksikkönä” ja että arvioitaessa GE:n asemaa merkityksellisillä markkinoilla oli otettava huomioon myös CFMI:n markkinaosuus, on yhtäältä tutkittava, voidaanko toteamuksilla, joita komissio on tehnyt yhteisyrityksen sisäisestä organisaatiosta, perustella päätelmää, jonka mukaan nämä yritykset muodostavat yhden yksikön ”kaupallisesti”, ja toisaalta, voidaanko sen toteamuksilla, jotka koskevat GE:n, CFMI:n ja Snecman toimintaa markkinoilla, perustella päätelmää, jonka mukaan GE ja CFMI muodostavat yhden yksikön ”kilpailullisesti”.

130 Tässä yhteydessä on korostettava, että riidanalaisessa päätöksessä yhteisyritys CFMI:n toiminnasta, sen suhteista osakkeenomistajiinsa ja sen menettelytavoista markkinoilla esitettyjen toteamusten paikkansapitävyys on tosiseikkoja koskeva kysymys, joten komissiolla oli harkintavaltaa sen osalta, oliko CFMI:n markkinaosuudet laskettava kantajan markkinaosuuksiksi.

— CFMI:n sisäisen organisaation selvittäminen

131 Komissio väittää, että yhteisyrityksen sisäinen tekninen ja rahoituksellinen jako (riidanalaisen päätöksen 53–55 perustelukappale) sekä CFMI:n moottoreiden myynti ja markkinointi (57 ja 58 perustelukappale) viittaavat siihen, että GE:llä on johtava asema yhteisyrityksessä.

132 Kantaja kiistää kuitenkin tämän selvityksen paikkansapitävyyden ja väittää erityisesti, että komission näkemystä, joka on esitetty riidanalaisen päätöksen 82 perustelukappaleessa siitä todennäköisyydestä, että CFMI:n tulot investoitaisiin uudelleen uusien moottoreiden kehittämiseen, eivät tue tosiseikat erityisesti sen vuoksi, että CFMI ei säilytä varoja investoidakseen ne uuden moottorin kehittämiseen vaan päinvastoin jakaa tulonsa säännöllisesti GE:lle ja Snecmalle.

133 Komissio ei kiistä kantajan tämän väitteen oikeellisuutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ja on katsottava, että se on tehnyt riidanalaisessa päätöksessä tältä osin tosiseikkoja koskevan virheen. Tällä virheellä on merkitystä tässä yhteydessä siltä osin kuin siinä korostetaan GE:n ja Snecman keskinäistä riippuvuutta yhteisyritys CFMI:ssä, kun komissio puolestaan korostaa kantajan pääasiallista

vaikutusta. Koska CFMI:n tulot jaetaan sen osakkeenomistajille, CFMI:n kehitysmahdollisuudet riippuvat väistämättä niiden tahdosta.

- 134 Lisäksi on korostettava, että komissio myöntää itse riidanalaisen päätöksen 56 perustelukappaleessa, että CFMI:n toimitusjohtaja ja pääjohtaja on aina käytännössä nimetty Snecman piiristä. Riidanalaisessa päätöksessä CFMI:n toiminnasta esitetystä näiden seikkojen kuvauksesta ilmenee, että vaikka osakkaiden toiminnallinen osallistuminen ei ilmennä täsmällisesti 50/50-osakejakoa kaikilla alueilla, tämä yritys on todellisuudessa yhteisyritys eikä kantajan tytäryhtiön luonteinen yritys.
- 135 Komissio toteaa tässä yhteydessä perustellusti riidanalaisessa päätöksessä, että kantajan ja Snecman välinen kaupallinen yhteistoiminta CFMI:n piirissä on erittäin tiivistä ja että sama pätee kaupalliseen yhteistoimintaan kantajan ja CFMI:n välillä erityisesti CFMI:n moottoreiden markkinoinnin osalta (riidanalaisen päätöksen 57 ja 58 perustelukappale). Snecman olisi erittäin vaikeaa pysyä suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla muulla tavoin kuin osallistumalla nykyisellä tavalla yhteisyritys CFMI:hin. Lisäksi riidanalaisessa päätöksessä CFMI:n toiminnasta esitetystä selvityksestä ilmenee, että kaikki CFMI:n markkinaosuuden kasvu oli aina GE:n ja Snecman kaupallisten intressien mukaista, eikä kantaja ole kiistänyt tämän toteamuksen paikkansapitävyyttä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Edellä 133 kohdassa todetun tosiseikkoja koskevan virheen ja CFMI:n pääjohtajan henkilöllisyyttä koskevan toteamuksen merkitystä vähentää huomattavasti CFMI:n ja sen osakkeenomistajien välillä muutoin vallitsevan liiketaloudellisen integroituneisuuden aste.
- 136 Siltä osin kuin CFMI:n toisella osakkeenomistajalla eli Snecmalla, joka on kantajasta riippumaton yritys, on niin ikään merkittävä asema CFMI:n hallinnoinnissa ja se saa osan CFMI:n tuloista, se jää GE-konsernin ulkopuolelle eikä sen voida katsoa kuuluvan kokonaan kantajan yritykseen. Edellä esitetyn perusteella on katsottava,

että komissio on tiettyssä määrin liioitellut kantajan asemaa yhteisyritys CFMI:ssä, kun se on katsonut, että CFMI muodosti kantajan kanssa yhden kaupallisen yksikön.

— GE:n, CFMI:n ja Snecman kilpailuaseman tutkiminen

- 137 Komissio on väittänyt riidanalaisessa päätöksessä, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että Snecma ei myy suurten liikennelentokoneiden moottoreita CFMI:n ulkopuolella tällä hetkellä eikä edes potentiaalisesti eivätkä CFMI:n ja GE:n moottorit kilpaile keskenään (riidanalaisen päätöksen 50–52 ja 59–61 perustelukappale).
- 138 Lisäksi komissio toteaa 64 perustelukappaleessa, ilman että kantaja sitä tässä tapauksessa kiistäisi, että soveltaessaan GE:tä suosivaa ostopolitiikkaansa ("vain GE"-politiikka), jota tutkitaan yksityiskohtaisesti jäljempänä 191 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, GE:n tytäryhtiö GECAS ostaa yksinomaan GE:n ja CFMI:n moottoreita siinä määrin kuin se on mahdollista (riidanalaisen päätöksen 121 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet, erityisesti 132 perustelukappale). Se, että GECAS kohtelee CFMI:n moottoreita samalla tavoin kuin GE:n moottoreita, tukee komission väitettä.
- 139 Lopuksi komissio huomauttaa, ilman että kantaja tätä kiistäisi, että kantaja on itse laskenut vuosikertomuksissaan markkinaosuutensa yhteen CFMI:n markkinaosuuksien kanssa vuodesta 1995 lähtien ja että johtavat rahoitusanalyytikot menettelevät samoin (riidanalaisen päätöksen 65 perustelukappale sekä sen alaviitteet 22 ja 23).
- 140 Näiden tosiseikkoja koskevien toteamusten perusteella, joiden oikeellisuutta ei ole kiistetty tässä oikeudenkäynnissä, komissio saattoi ilmeistä virhettä tekemättä päätellä, että kantaja ja CFMI käyttäytyivät markkinoilla yhden yksikön tavoin kilpailijoihinsa ja asiakkaisiinsa nähden.

— Yhteenvedo ja CFMI:n markkinaosuuksien laskemista kantajan markkinaosuuksiin koskeva päätelmä

- 141 Aluksi on todettava, että sillä, että CFMI:n markkinaosuudet on laskettu kantajan markkinaosuuksiin, on pyritty ensinnäkin ensisijaisesti arvioimaan määräävän aseman mahdollista olemassaoloa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ja toiseksi ja toissijaisesti arvioimaan keskittymään liittyviä muita seikkoja kuten monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia.
- 142 Siltä osin kuin tämän markkinaosuuksien yhteenlaskemisen tarkoituksena on arvioida tätä määräävää asemaa, se kuuluu selvitykseen, jolla pyritään yksilöimään kilpailusuhteet markkinoilla eikä yritysten välisiä kauppasuhteita muulta kannalta.
- 143 On katsottava, että tämän erityisen tehtävän yhteydessä komission päätelmä, jonka mukaan CFMI ja kantaja muodostavat kilpailullisesti yhden ainoan yksikön (ks. edellä 129 kohta) on olennaisen tärkeä. Sitä vastoin CFMI:n osakkeenomistajien sisäisten suhteiden täsmällisellä luonteella ja niiden liiketaloudellisen integroitumisen asteella on toissijainen merkitys riidanalaisen päätöksen tämän osan yleisen rakenteen kannalta, etenkin kun komission toteamus kantajan ja CFMI:n välisestä vahvasta integroitumisesta on olennaisilta osin paikkansapitävä.
- 144 Lisäksi kantajan ehdottama markkinaosuuksien laskutapa, jonka mukaan puolet CFMI:n markkinaosuudesta eli — prosenttia pitäisi jättää laskematta GE:n markkinaosuuteen, antaisi vääristyneen kuvan GE:n markkina-asemasta. Sitä vastoin se, että komissio laskee CFMI:n markkinaosuudet GE:n markkinaosuuksiin sillä perusteella, että toisin kuin sen yhtiökumppanilla Snecmalla, sillä on myös omaa

suurten liikennelentokoneiden moottoreiden valmistustoimintaa, kuvaa niitä markkinoiden tosiasiallisia kilpailuolosuhteita, jotka on todettu täsmällisesti riidanalaisessa päätöksessä.

145 Koska komissio on lisäksi kohdellut yhteisyritys IAE:n, jonka osakkaina ovat kantajan kilpailijat Rolls-Royce ja P & W, markkinaosuuksia vastaavalla tavalla eli siten, että se on katsonut, että puolet IAE:n markkinaosuudesta kuuluu niille kummallekin sillä perusteella, että ne ovat IAE:n osakkeenomistajista ainoat, joilla on omaa toimintaa markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 67 perustelukappale), sen näkemys yhteisyritysten markkinaosuuksien kohdentamisesta on johdonmukainen eikä vaikuta ilmeisen virheelliseltä.

146 Näin ollen sen enempää edellä mainittu CFMI:n tulojen kohtelua koskeva tosiseikkoja koskeva virhe (edellä 133 kohta) kuin kantajalla yhteisyritys CFMI:n hallinnoinnissa olleen aseman liioittelukaan (edellä 134 kohta) eivät ole yhdessä eivätkä erikseen sellaisia seikkoja, joiden perusteella voitaisiin kyseenalaistaa komission väite, jonka mukaan kantajaa ja CFMI:tä on pidettävä yhtenä ainoana yksikkönä. Kun otetaan huomioon edellä esitetty, tämän vuoksi ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen virheen arvioidessaan nyt käsiteltävän asian olosuhteita, kun se on päättänyt laskea CFMI:n markkinaosuudet kantajan markkinaosuuksiin tutkiessaan laajemmin kantajan määräävän aseman olemassaoloa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla sekä asennetun lentokonekannan että avoimen tilauskannan osalta.

147 Sitä vastoin siltä osin kuin markkinaosuudet lasketaan yhteen asiaan liittyvien muiden seikkojen yhteydessä, kantaja toteaa perustellusti, että Snecmalla ei ole intressiä tehdä taloudellisia uhrauksia sen hyväksi, että sulautunut yksikkö kykenisi edistämään Honeywellin ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden myyntiä. Tämä väite on otettava huomioon jäljempänä tutkittaessa riidanalaisen päätöksen niitä jaksoja, jotka koskevat näitä asiaan liittyviä muita seikkoja, erityisesti jaksoja, jotka koskevat monialakeskittymälle tunnusomaisia

vaikutuksia. Siltä osin kuin tämä kantajan korostama seikka voi vaikuttaa asiaan liittyvien muiden seikkojen taloudelliseen ja kilpailuoikeudelliseen arviointiin, komission olisi pitänyt ottaa se huomioon (ks. erityisesti Cournot'n laskentamallin tutkiminen riidanalaisen päätöksen 374 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa).

Markkinaosuudet, jotka komissio on ottanut huomioon arvioidessaan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla toimivien valmistajien markkina-voimaa

— Näkemykset, jotka liittyvät suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden luonteeseen

¹⁴⁸ Kantaja väittää, että riidanalaisessa päätöksessä on menetelty epäasianmukaisesti, kun siinä on vedottu sen markkinaosuuksiin sen osoittamiseksi, että sillä olisi määräävä asema suurten lentokoneiden moottoreiden markkinoilla, kun otetaan huomioon markkinoiden luonne, koska kyseessä ovat tarjouskilpailujen perusteella toimivat markkinat.

¹⁴⁹ On näet todettava, että tietyn päivän markkinaosuudet ovat vähemmän merkityksellisiä tarkasteltaessa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden kaltaisia markkinoita kuin esimerkiksi tarkasteltaessa kertakulutustavaroiden markkinoita. Vaikka komissio ei virallisesti myönnä, että suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinat olisivat ”tarjouskilpailuihin perustuvat markkinat”, se on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa todennut, että näille markkinoille on tunnusomaista, että niillä tehdään rajoitettu määrä erittäin arvokkaita sopimuksia. Tällaisilla markkinoilla se, että tietty yritys on voittanut viimeisimmät tarjouskilpailut, ei välttämättä merkitse sitä, ettei jokin sen kilpailijoista voisi voittaa

seuraavaa. Kunhan kilpailijalla on kilpailukykyinen tuote eivätkä muut tekijät suosi ensin mainittua yritystä ratkaisevalla tavalla, kilpailija voi aina saada merkittävän sopimuksen ja lisätä yhdellä kertaa markkinaosuuksiaan huomattavasti.

150 Tämän toteamuksen perusteella ei voida kuitenkaan tehdä päätelmää, jonka mukaan markkinaosuuksilla ei olisi juuri mitään arvoa arvioitaessa eri valmistajien markkinavoimaa tällaisilla markkinoilla, etenkin sen vuoksi, että nämä markkinaosuudet pysyvät verrattain vakaina tai niistä ilmenee yhden yrityksen aseman vahvistumissuuntaus. Tässä tapauksessa komissio päätelee perustellusti riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen ja edellä 125 kohdassa mainittujen numerotietojen perusteella, että riidanalaisista päätöistä edeltäneiden viiden vuoden aikana ”GE on onnistunut säilyttämään johtavan toimittajan asemansa ja lisäksi se on osoittanut nopeinta markkinaosuuden kasvua” (riidanalaisen päätöksen 74 perustelukappale).

151 Sellaisillakin markkinoilla, jotka perustuvat tarjouskilpailuihin, se, että valmistaja kykenee säilyttämään markkinaosuutensa ja jopa vahvistamaan niitä useiden peräkkäisten vuosien aikana, on merkki markkinavoimasta. Tulee näet väistämättä hetki, jolloin valmistajan ja sen kilpailijoiden markkinaosuuksien välisen eron ei enää voida katsoa johtuvan markkinoiden kysynnän muodostavien tarjouskilpailujen vähäisestä määrästä. Siten dynaaminen näkökohta, joka liittyy siihen, että GE on viime aikoina kasvattanut markkinaosuuttaan, on erityisen vakuuttava seikka komission selvityksessä, joten komission ei voida katsoa tehneen ilmeistä arviointivirhettä.

— Jälkimarkkinoihin (aftermarkets) liittyvät näkemykset

152 Komissio toteaa, että moottorinvalmistajat pyrkivät yhä enemmän saamaan investointejaan takaisin huoltopalvelujen ja varaosamyynnin ansiosta eikä niinkään

moottorin myynnin yhteydessä alun perin saadun katteen perusteella (riidanalaisen päätöksen 79–82 ja 90–106 perustelukappale). Tämä komission esittämä tosiseikkoja koskeva toteamus, jonka oikeellisuutta kantaja ei kiistä ja joka jopa perustuu asianosaisten itsensä esittämiin väitteisiin (39 ja 95 perustelukappale), riittää osoittamaan, että moottorinvalmistajan tämänhetkisten tulojen suuruus riippuu suureksi osaksi sen aikaisemmasta myynnistä.

153 Kantaja tosin toteaa perustellusti, että siltä osin kuinka suuri osa siitä markkinaosuudesta, joka sillä on katsottu olevan, liittyy CFMI:n moottorinmyyntiin, siitä sille koituvat tulot ovat vähäisempiä kuin siinä tapauksessa, että kyseessä olisi suoraan sille kuuluva myynti (ks. edellä 147 kohta). Tästä syystä markkinavoima, joka kantajalle seuraa sen markkinaosuudesta, joka mitataan moottoreiden asennetun kannan perusteella, ei ole yhtä merkittävä kuin komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottaman markkinaosuuden bruttoluvusta ilmenee. Koska sekä Snecmalla että kantajalla on kuitenkin intressi varmistaa CFMI:n menestyminen tulevaisuudessa, ei ole syytä jättää CFMI:n Snecmalle jakamien tulojen osuutta kokonaan huomiotta. Tämä perustelu ei viime kädessä vaikuta mitenkään kantajan suuren markkinaosuuden merkitykseen avoimen tilauskannan osalta, kun otetaan huomioon erityisesti se edellä 140 kohdassa mainittu seikka, jonka mukaan CFMI ja kantaja muodostavat kilpailullisesti yhden yksikön kolmansiin osapuoliin, kilpailijoihin ja asiakkaisiin nähden.

154 Komissio toteaa lisäksi riidanalaisen päätöksen 104 perustelukappaleessa, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että GE tarjoaa moottoreiden huoltopalveluja kilpailijoidensa tuotteisiin enemmän kuin kilpailijat. Kun otetaan huomioon edellä mainittu huoltopalveluista saatavien tulojen merkitys, tämä seikka on tärkeä, koska siitä seuraa, että GE:n markkinaosuus asennettujen moottoreiden kannasta on tietyssä määrin pienempi kuin sen markkinavoima suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla huoltopalvelujen osalta.

— Näkemykset, jotka koskevat ”yhdenmukaistamisen” käsitettä suurten liikenne-lentokoneiden moottoreiden markkinoilla

155 Komissio viittaa myös ”yhdenmukaistamisen” (commonality, yhtäläisyys) käsitteeseen, jonka mukaan siitä, että lentoyhtiö varustaa kaikki lentokoneensa samoilla moottoreilla tai ainakin saman sarjan moottoreilla, koituu säästöjä (riidanalaisen päätöksen 41 ja 146–162 perustelukappale). Se korostaa tältä osin, että ”moottoreiden yhtäläisyydestä koituu kuitenkin etuja myös lentoyhtiön toiminnan eri tasoilla, ja sellaisena lentoliikenteen harjoittajat ottavat sen väistämättä huomioon tehdessään lentokonetilauksia” (riidanalaisen päätöksen 161 perustelukappale).

156 On muistettava, että tämä ilmiö korostaa etua, joka moottorinvalmistajalle koituu siitä, että se on vakiintunut toimittaja useiden lentokonetyyppien tai hyvin myyvien lentokonetyyppien osalta, siinä mielessä, että se myy näitä samoja moottoreita tulevaisuudessa enemmän. Se, miten merkittävä tämä etu on moottorinvalmistajalle, riippuu väistämättä näiden moottoreiden asennetusta kannasta, erityisesti sellaisten lentokoneiden osalta, jotka ovat edelleen tuotannossa. Yhdenmukaistaminen on näin ollen erityisen tärkeä tekijä komission selvityksessä, ja sen vuoksi on perusteltua käyttää kantajan markkinaosuuteen liittyviä lukuja kantajan markkinavoiman toteennäyttämiseen. Kantaja kyseenalaistaa kuitenkin yhdenmukaistamisesta koituvat edut (edellä 99 kohta).

157 Tutkiessaan GECAS:n asemaa komissio lainaa riidanalaisen päätöksen 135 perustelukappaleessa GE:n vuoden 1999 vuosikertomuksen katkelmaa, jossa todetaan seuraavaa: ”Me [GECAS] edistymme huomattavasti pyrkimyksissämme auttaa asiakkaitamme saavuttamaan lentokonekantaansa ja taseitaan koskevat tavoitteensa. Esimerkiksi China Eastern, joka kuuluu Kiinan suurimpiin lentoyhtiöihin, sai GECAS:ltä apua voidakseen supistaa lyhyen aikavälin kapasiteettiaan, standardoida konekantaansa CFM[I]-moottorilla varustettujen kapearunkoisten Airbus-koneiden ympärille ja kerätä vapaasti vaihdettavaa valuuttaa.” Tämä esimerkki on asianmukainen ja merkittävä osoitus moottoreiden yhdenmukaistamisen todellisista

myönteisistä vaikutuksista. Kantaja näyttää tässä kertomuksessa pitävän selvyytenä sitä, että lentoyhtiölle koituu tiettyjä taloudellisia etuja sen lentokonekannan yhdenmukaisuudesta.

158 Toisin kuin kantaja väittää, suurin osa lentoyhtiöiltä tähän kysymykseen saaduista vastauksista ei ole ristiriidassa komission väitteen kanssa (edellä 99 kohdan viimeinen virke).

159 Lufthansa toteaa tältä osin, että yhdenmukaistamisen vaikutus on vähäinen sen tapauksessa, koska kolmannet osapuolet huoltavat sen moottorit, mutta se toteaa, että lentokonekannan yhdenmukaisuus on toiminnallisesti tärkeää. United Airlines toteaa yksiselitteisesti, että yhdenmukaisuus on yksi tärkeä tekijä moottorin valinnassa muiden joukossa, ja Alitalia myöntää, että samanlaisten moottoreiden ostaminen saattaa vähentää keskimääräisiä kokonaiskustannuksia huoltokustannusten pienenemisen takia, vaikka tiettyjä muita etuja saattaa koitua siitä, että lentokonekanta on heterogeeninen. US Airways toteaa, että se pyrkii yhdenmukaistamaan lentokonekantaansa mutta että se on aikaisemmin valinnut moottoreita muiden tekijöiden perusteella ja että näin ollen sen lentokonekanta ei ole kovin pitkälle yhdenmukainen tällä hetkellä eikä siten vaikuta tällä hetkellä kovin merkittävästi sen moottorivalintaan. Iberian mukaan ei ole mahdollista väittää yleisellä tasolla, että yhdenmukaisuus olisi ratkaisevaa, koska mikäli moottorivalinta on selvä taloudellisten, teknisten ja rahoituksellisten seikkojen sekä riskin arvioinnin perusteella, yhdenmukaistaminen ei ole merkittävä tekijä. Sen sijaan se toteaa, että se arvioi laitteistojen yhdenmukaisuudesta koituvia etuja silloin, jos muut tekijät ovat samanarvoisia. Lopuksi British Airwaysin vastaus, joka on kannekirjelmän liitteenä, koskee yksinomaan ilmailutekniikan tuotteita, mutta se tukee yleisesti ajatusta, jonka mukaan laitteistojen yhdenmukaisuus mahdollistaa säästöjä. Kun luetaan kaikki kantajan mainitsemat vastaukset, ei siis ilmene, että moottoreiden yhdenmukaisuus lentokonekannan sisällä ei vaikuttaisi millään tavoin lentoyhtiön moottorivalintaan.

160 Todettakoon lisäksi, että komissio on esittänyt riidanalaisessa päätöksessä ja erityisesti 154 ja 155 perustelukappaleessa useita erityisiä esimerkkejä, joissa lentoyhtiöt ovat nimenomaisesti pitäneet jotain moottoria parempana kuin toista sillä perusteella, että ensin mainittua jo käytettiin niiden lentokonekannassa. Ei ole väitetty eikä varsinkaan toteennäytetty, että näitä esimerkkitapauksia ei olisi olemassa, joten on katsottava, että ne tukevat komission väitettä.

161 On korostettava, että komissio ei ole väittänyt riidanalaisessa päätöksessä, että yhdenmukaistaminen olisi aina ratkaiseva tekijä moottorin valinnassa, koska se toteaa riidanalaisen päätöksen 148 perustelukappaleessa, että ”vaikka moottorikannan yhtäläisyys on vain yksi peruste, jonka lentoliikenteen harjoittajat ottavat huomioon koneidensa ostopäätöksissä, komission tutkimus on osoittanut, että lentoyhtiön huoltotoiminnan järjestäminen on tärkeä lentoyhtiön moottorinostopäätökseen vaikuttava osatekijä”. Tältä osin komissio ei ole tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä katsoessaan, että lentokonekannan yhdenmukaisuudesta koituu etuja ainakin saman moottoriperheen sisällä ja ne saattavat lähtökohtaisesti edistää sitä, että lentoyhtiöt ostavat moottoreita, joita on jo käytössä sen lentokonekannassa, mieluummin kuin moottoreita, joita ne eivät ole vielä koskaan ostaneet. Se ei ole myöskään tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että tämä ilmiö edistää myös GE:n määräävää asemaa.

— Niiden markkinaosuuksien mittaaminen, jotka komissio on ottanut huomioon arvioidessaan kantajan markkinavoimaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla

162 Komissio on jättänyt kantajan markkinaosuutta koskevan selvityksensä ulkopuolelle asennetun kannan osalta lentokoneet, jotka eivät enää ole tuotannossa, sillä perusteella, että ne ”ovat moottoreiden toimittajille myös vähemmän merkittävä tulonlähde kuin vielä tuotannossa olevat koneet” (riidanalaisen päätöksen 42 perustelukappale). Se korostaa erityisesti, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että vanhemmat moottorit ovat yksinkertaisempia kuin uudenaikaiset moottorit, että

niistä koituu siten vähemmän huoltopalvelutuloja ja että ne häviävät vähitellen lentoyhtiöiden lentokonekannasta. Näiden selvitysten perusteella on todettava, että komissio ei ole myöskään tehnyt ilmeistä arviointivirhettä päättäessään olla ottamatta tätä asennetun kannan osaa huomioon arvioidessaan eri valmistajien tämänhetkistä markkinavoimaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

- 163 Kantaja toteaa avointa tilauskantaa koskevista luvuista, että komissio ei ole ottanut suurten liikennelentokoneiden osalta huomioon niitä lentokoneita koskevaa avointa tilauskantaa, joita ei ole vielä otettu käyttöön, vaikka se on ottanut huomioon tämän osuuden suurten alueliikennesuihkukoneiden osalta (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale). Kantaja viittaa tältä osin kannekirjelmänsä liitteessä 8 olevaan taulukkoon ("GE:n ja Honeywellin kalvoesitys suullisessa käsittelyssä" mappi 8/14, välilehti 3, sivulla 9 oleva taulukko, joka on otsikoitu "Backlog of Engine Sales for Aircraft not Yet in Service"), jonka mukaan vielä käyttöön ottamattomien lentokoneiden avoin tilauskanta osoittaa, että GE:n markkinaosuus on 38 prosenttia, P & W:n 21 prosenttia ja Rolls-Roycen 40 prosenttia.

- 164 Siitä kantajan korostamasta seikasta, että komissio on käyttänyt vielä käyttöön ottamattomien lentokoneiden avointa tilauskantaa osoittavia lukuja, kun se on arvioinut suurten aluelentokoneiden moottoreiden markkinatilannetta, on todettava, että kantaja ei ole kiistänyt niiden käytön oikeellisuutta viimeksi mainitussa tilanteessa, joten ei ole tarpeen tutkia, onko niiden käyttö asianmukaista kyseisten markkinoiden osalta (jäljempänä 540 kohta). Näiden lukujen huomioon ottaminen voidaan joka tapauksessa perustella suurten aluelentokoneiden moottoreiden markkinoiden osalta näiden markkinoiden nopealla kasvulla, joka todetaan jäljempänä 552 kohdassa ja joka poikkeaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoista jäljempänä 165 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyistä syistä. Se, että vielä käyttöön ottamattomia lentokoneita koskevaa avointa tilauskantaa kohdellaan eri tavoin näillä kaksilla markkinoilla, ei siten merkitse ristiriitaa komission lähestymistavassa eikä varsinkaan sitä, että se olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen.

- 165 Molempien asianosaisten istunnossa antamista tiedoista ilmenee lisäksi, että edellä 163 kohdassa mainitussa taulukossa esitetyt luvut samoin kuin riidanalaisen päätöksen 77 perustelukappaleessa olevassa taulukossa esitetyt luvut, jotka koskevat edelleen tuotannossa olevien suurten liikennelentokoneiden moottoreiden avointa tilauskantaa, liittyvät moottoreiden määrään. Näin ollen on huomautettava, että vielä käyttöön ottamattomia lentokoneita varten tehtyjen moottoritilausten lukumäärä on kantajan esittämän taulukon mukaan (936 tilattua moottoria) hyvin pieni verrattuna edelleen tuotannossa olevia lentokoneita varten tilattujen moottoreiden määrään (5 466 tilattua moottoria). Se, että Rolls-Roycella on hieman enemmän tilauksia kuin kantajalla vielä käytössä olevattomien lentokoneiden osalta, vaikuttaa siten vain vähän niiden väliseen kilpailutilanteeseen, kun kaikki tilaukset otetaan huomioon.
- 166 Mikäli edellä 163 kohdassa mainittu taulukko ja riidanalaisen päätöksen 77 perustelukappaleessa oleva taulukko yhdistetään, kantajalla on avoimesta tilauskannasta 60,9 prosentin markkinaosuus ($3\,542 + 360 = 3\,902$ tilattua moottoria), P & W:llä 17,0 prosentin markkinaosuus ($887 + 200 = 1\,087$ tilattua moottoria) ja Rolls-Roycella 22,1 prosentin markkinaosuus ($1\,037 + 376 = 1\,413$ tilattua moottoria).
- 167 On todettava, että lukumäärät, jotka ilmenevät näiden kahden taulukon yhdistelmästä, ovat riittävän lähellä niitä lukumääriä, jotka komissio on esittänyt riidanalaisen päätöksen 77 perustelukappaleessa, joten niistä on pääteltävä, että näiden lukujen vähäinen ero ei ole vaikuttanut komission tekemään päätelmään, jonka mukaan kantajan markkinaosuus tilatuista moottoreista viittasi määräävään asemaan.
- 168 Komissio on lisäksi todennut istunnossa vastauksenaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, että vielä käyttöön ottamattomia lentokoneita koskevat luvut eivät kuvasta edustavalla ja luotettavalla tavalla kilpailutilannetta markkinoilla. Tältä osin on näet todettava sellaisen useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavan lentokonetyypin osalta — eli sellaisen suuren liikennelentokoneen osalta, jolle lentokoneen valmistaja on hyväksynyt kaksi tai useampia eri moottoreita, jolloin lentoyhtiö tekee lopullisen moottorivalinnan —

joka ei ole vielä käytössä, että tähän lentokonetyyppiin liittyvät eri moottorinvalmistajien väliaikaiset markkinaosuudet saattavat muuttua sittemmin huomattavasti, mikäli lentokonetyyppi on markkinoinnin varhaisessa vaiheessa. Toisin kuin liikesuihkukoneet ja suuret alueliikennesuihkukoneet, jotka ovat siinä mielessä aina yhden moottorivaihtoehdon mahdollistavia, että kunkin lentokonetyypin osalta annetaan todistus vain yhdelle moottorille, suuret liikennelentokoneet voivat olla yhden tai useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavia.

- 169 Komissio huomauttaa tässä yhteydessä, että edellä 163 kohdassa mainitussa taulukossa esitetty P & W:n markkinaosuus, johon kantaja on viitannut A318-100-konetyyppien osalta, eli 69 prosenttia (200 tilausta 290:stä), on nykyään vain — prosenttia, kun taas kantajan markkinaosuus on kasvanut sittemmin — prosenttiin. Lisäksi komissio toteaa, että Rolls-Roycen markkinaosuus eli taulukossa mainittu — prosentin osuus A380-konetyypin moottoreiden tilauksista, ei vastaa markkinoiden myöhempää kehitystä, koska kantajalla oli — prosentin osuus tämän lentokoneen moottoreiden tilauksista maaliskuussa 2004. On otettava huomioon, että vaikka nämä luvut eivät vaikuta suoraan riidanalaisessa päätöksessä tehtyyn selvitykseen, koska ne liittyvät päätöksen tekemistä edeltäneeseen ajanjaksoon, ne tukevat komission perusteluja, joiden mukaan ei olisi ollut asianmukaista, että se olisi ottanut huomioon sellaisia suuria liikennelentokoneita varten tehtyt tilaukset, joita ei ollut vielä otettu käyttöön.
- 170 Kantaja ei ole näihin perusteluihin antamassaan vastauksessa kiistänyt näiden esimerkkien paikkansapitävyyttä. Se on ainoastaan todennut, että — A318-100-konetyyppiä varten —, mikä selittää tämän yhtiön markkinaosuuden pienentymisen kyseisen lentokonetyypin osalta, ja että komissio oli esittänyt tästä valikoituja lukuja, koska muun muassa ”Rolls-Roycen markkinaosuus oli kasvanut — prosentista — prosenttiin maaliskuussa 2004”. Kantaja ei ole selittänyt, mihin moottoreihin liittyy luku — prosenttia, johon se vetoaa. Mikäli oletetaan asiayhteyden perusteella, että se liittyy moottoreiden tilauksiin sellaisia lentokoneita varten, jotka eivät olleet vielä tuotannossa istuntopäivänä, se ei kumoa komission näkemystä, koska sen istunnossa antamista esimerkeistä ilmenee, että luvut, jotka koskevat moottorinvalmistajan väliaikaista markkinaosuutta useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavan lentokonetyypin varustamisen osalta, ovat lähtökohtaisesti siinä mielessä verrattain epäluotettavia, että ne voivat sittemmin vaihdella huomattavasti.

- 171 A318-100-konetyyppiä koskevan — osalta tämä kantajan esittämä perustelu vahvistaa esimerkiksi komission väitettä, jonka mukaan sellaisia useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavia lentokonetyyppejä varten tehtyihin tilauksiin perustuvat luvut, jotka eivät ole markkinoilla, saattaisivat antaa vääristyneen kuvan lopullisista voimasuhteista markkinoilla toimivien moottorinvalmistajien välillä. Kun otetaan huomioon tavoite, jonka vuoksi komissio on vedonnut kyseisiin esimerkkeihin, eli selittääkseen sen, että tulevia lentokonetyyppejä varten tehtyjä tilauksia ei ole otettu huomioon, on todettava, että kantajan vastaväitteet eivät heikennä edellisessä kohdassa esitettyjä perusteluja.
- 172 Edellä esitetyn perusteella komission selvitystä ei vääristä se, että se ei ole ottanut riidanalaisessa päätöksessä huomioon tilauksia, joita on tehty sellaisia lentokoneita varten, joita ei ollut vielä otettu käyttöön, eikä se siten ole tehnyt tältä osin ilmeistä arviointivirhettä, kun se on jättänyt nämä luvut laskelmiensa ulkopuolelle.

— Boeing 737:n käsitteleminen

- 173 Kantaja esittää myös väitteen, joka liittyy erityisesti Boeingin B737 -konetyyppiin. Kuten Yhdysvaltain oikeusministeriö on todennut, GE:n vahva markkinaosuus koostuu lähinnä siitä, että CFMI on yksin toimittanut moottorit yhteen lentokonetyyppiin eli B737:n toiseen ja kolmanteen versioon, ja tämä malli on ollut liiketaloudellisesti suurin menestys siviili-ilmailun historiassa.
- 174 Kantajan tässä yhteydessä esittämät perustelut ovat lähinnä sen edellä tutkitun yleisemmän väitteen toistoa, jonka mukaan markkinaosuuksilla ei ole merkitystä arvioitaessa kilpailutilannetta markkinoilla, jotka perustuvat tarjouskilpailuihin. Edellä esitetystä syistä, ja kun otetaan erityisesti huomioon se, että moottorinvalmistajan valmistamien moottoreiden asennettu kanta vaikuttaa sen tämänhetkisiin

ja tuleviin tuloihin, liiketaloudellisen menestyksen suorat ja epäsuorat vaikutukset tällaisiin markkinoihin säilyvät edelleen, vaikka aikaa kuluisi huomattavastikin.

- 175 Näin ollen on katsottava, että sillä, että GE toimittaa moottorit B737-konetyyppiin, on tässä tapauksessa merkitystä, koska se lisää kantajan markkinaosuutta ja mahdollistaa sen, että se saa vielä nykyäänkin lisätuloja ja myönteisiä liiketaloudellisia vaikutuksia, joita koituu tietyn lentokonetyypin vakiintuneelle moottorinvalmistajalle niistä eduista, joita lentoyhtiöt saavat yhdenmukaistaessaan lentokonekantansa.
- 176 Kantaja on todennut istunnossa, että ekonomisti, jonka komissio otti palvelukseensa neuvomaan sen virkamiehiä hallinnollisen menettelyn aikana, eli professori Vives on kuvannut komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa 26.4.2004 toimittamassa sähköpostiviestissä sitä, että kantajalle B737:n varustamiseen liittyvien sopimusten saaminen on ”pikemminkin onnenpotku (jolla on valtava vaikutus) kuin esimerkki markkinaosuuksien muuttumattomuudesta” (”more a case of luck (with tremendous impact) than a case of market share inertia”). Professori Vivesillä ei ollut mitään erityistä asemaa hallinnollisessa menettelyssä, eikä se, että hän on esittänyt näkemyksen, jonka voitaisiin katsoa olevan ristiriidassa komission riidanalaisessa päätöksessä omaksuman lopullisen kannan kanssa, voi kumota kyseisen päätöksen perusteltavuutta. Tämä seikka viittaa pikemminkin siihen, että komissio on vapaaehtoisesti käsitellyt erilaisia näkemyksiä.
- 177 Missään tapauksessa komissio ei ole väittänyt riidanalaisessa päätöksessä, että kantaja olisi ollut määräävässä markkina-asemassa silloin kun kyseiset sopimukset tehtiin 1980- ja 1990-lukujen alussa. Tässä yhteydessä on merkityksellistä se, että tällä aikaisemmalla liiketaloudellisella menestyksellä on sellaisenaankin edelleen vaikutuksia kantajan nykyiseen kilpailuasemaan, kuten edellä on kuvattu.

- 178 Vaikka kantajan menestys B737:n varustamista koskeneessa tarjouskilpailussa ”vääristää” eri moottorinvalmistajien markkinaosuuslukuja siinä mielessä, että se lisää kantajan osuutta huomattavasti, komissio on kyennyt perustellusti päättelemään, että kantajan merkittävä markkinaosuus, joka osittain johtui tästä, saattoi muuttaa kilpailutilannetta itse markkinoilla kantajan eduksi. Sitä vastoin se, että komissio olisi jättänyt huomiotta kantajan voittaman tarjouskilpailun, joka edustaa merkittävintä liiketaloudellista menestystä kyseisillä markkinoilla, olisi varmasti saattanut vääristää sen selvitystä tältä osin.
- 179 Sillä kantajan mainitsemalla seikalla, että Yhdysvaltain oikeusministeriö on ilmeisesti katsonut, että oli asianmukaista jättää tämän lentokoneen myyntiin liittyvä moottorimyynti tarkastelun ulkopuolelle arvioitaessa kantajan voimavaroja tällä sektorilla, ei ole merkitystä tämän oikeudenkäynnin kannalta. Tältä osin se, että yhden tai useamman kolmannen valtion toimivaltaiset viranomaiset arvioivat jotain kysymystä tietyllä tavalla omien menettelyjensä yhteydessä, ei sinänsä riitä heikentämään toimivaltaisten yhteisön viranomaisten mahdollisesti omaksumaa erilaista arviointia. Yhteisön tason hallinnollisen menettelyn yhteydessä esitetyt seikat ja väitteet samoin kuin sovellettavat oikeussäännöt eivät välttämättä ole samat kuin ne, jotka kyseisen kolmannen valtion viranomaiset ovat ottaneet huomioon, minkä seurauksena niiden arvioinnit voivat poiketa toisistaan. Mikäli yksi osapuoli katsoo, että perustelut, joihin kolmannen valtion viranomaisten päätelmässä nojaututaan, ovat erityisen asianmukaisia ja sovellettavissa yhteisön oikeudenkäyntiin, se voi aina vedota niihin asiasisällön osalta, kuten kantaja on tehnyt tässä tapauksessa, mutta tällaisen perustelun todistusarvo ei voi olla ratkaiseva.
- 180 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä ottaessaan huomioon B737-konetyyppeihin tarkoitettujen moottoreiden myynnin.

Markkinaosuuksia koskeva päätelmä

- 181 Edellä esitetyn selvityksen perusteella on pääteltävä, että tosiseikat, jotka komissio on ottanut huomioon kantajan markkinaosuuksia koskevassa selvityksessään, on

olennaisilta osin näytetty toteen. Komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että kantajan markkinaosuus saattoi nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa merkitä sitä, että sillä oli määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ennen yrityskeskittymän toteuttamista. Lisäksi on todettava, että se on perustanut päätelmänsä kantajalla jo ennestään olleesta määräävästä asemasta riidanalaisessa päätöksessä muihin tekijöihin, jotka tutkitaan seuraavassa.

c) Vertikaalinen integroituminen — GE Capital ja GECAS

Johdanto

182 Komissio nojautuu GE:n asemaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla koskevassa selvityksessään myös riidanalaisessa päätöksessä GE:n kahden tytäryhtiön eli GE Capitalin ja GECAS:n käyttämään taloudelliseen ja liiketaloudelliseen vaikutusvaltaan, kun se pääättelee, että sillä on määräävä asema. Komissio esittää 107–120 perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi se katsoo, että GE Capitalin rahoitusvoima vahvistaa kantajan määräävää asemaa, ja 121–139 perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi se katsoo, että GECAS:n olemassaolo ja kauppapolitiikka edistävät sitä niin ikään. Komissio toteaa seuraavaksi 140–145 perustelukappaleessa, että kantajan kilpailijoiden olisi mahdollonta hankkia markkinavoimaa, joka vastaisi kantajan markkinavoimaa. Lopuksi komissio esittää 163–172 perustelukappaleessa otsikolla ”GE:n määräävä asema” vielä tiettyjä esimerkkejä ja muita seikkoja, jotka liittyvät GE Capitalin ja GECAS:n vaikutukseen.

183 Kantaja arvostelee tätä selvitystä ja korostaa erityisesti, että se ei ole kovin puhdasoppinen etenkin siltä osin kuin se perustuu GECAS:n osalta siihen

väitteeseen, että toimija, jonka ostojen osuus on vähemmän kuin 10 prosenttia, käyttäisi markkinoilla vaikutusvaltaa ostajana (edellä 103 ja 104 kohta). Kantajan väite ei perustu minkäänlaiseen taloudelliseen selvitykseen, joka voisi tukea sitä. Siltä osin kuin komissio vetoaa tiettyihin esimerkkeihin väitteensä tueksi, kantaja korostaa, että sen tytäryhtiöiden toimenpiteet, joiden tarkoituksena on edistää sen moottoreiden myyntiä, viittaavat siihen, että kilpailu on erittäin kovaa.

184 On muistettava, ettei se, että markkinoilla on jonkin verran kilpailua, ole ristiriidassa sen kanssa, että samoilla markkinoilla olisi määräävä asema (ks. edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 39 ja 70 kohta ja edellä 117 kohdassa mainittu asia United Brands v. komissio, tuomion 113 kohta). Tässä tapauksessa komissio on näet todennut, että suurten liikennelentokoneiden moottoreiden eri valmistajien välillä on kilpailusuhde. Se toteaa kuitenkin niin ikään, että toisin kuin sen kilpailijoilla, kantajalla oli tytäryhtiöidensä ansiosta käytettävissään keinot, joiden avulla se kykeni tulemaan säännöllisesti valituksi voittamalla tarjouskilpailuja, joita se ei olisi välttämättä kyennyt voittamaan yksinomaan teknisen kilpailun ja hintojen perusteella. Se, että on olemassa tarjouskilpailuja, joissa kilpailua on käyty, mihin kantaja on vedonnut, ei ole ristiriidassa sen komission näkemyksen mukaan, joka koskee näiden muiden vaikutuskeinojen merkitystä.

185 Lisäksi GE Capitalin pelkkä olemassaolo ja se seikka, että GE-konsernilla on näin ollen paras luottokelpoisuus "AAA" (riidanalaisen päätöksen 142 perustelukappale), eivät ole seikkoja, jotka sellaisenaan viittaisivat siihen, että kantajalla olisi määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Kantaja toteaa tältä osin perustellusti, että kilpailuoikeudessa ei määrätä yrityksille seuraamuksia yksinomaan niiden koon tai niiden taloudellisten voimavarojen perusteella.

186 Myöskään se, että GECAS toimii suurten liikennelentokoneiden osto-, rahoitus- ja leasingalalla, ei sellaisenaan heikennä kilpailua. Pelkästään se seikka, että yritys on

yhden tytäryhtiönsä, tässä tapauksessa GECAS:n välityksellä yksi omien asiakkaidensa eli Boeingin ja Airbusin tärkeimmistä asiakkaista, ei ole riittävä peruste katsoa, että sillä olisi markkinoilla markkinavoimaa, joka merkitsee määräävää asemaa.

- 187 On kuitenkin todettava, että komissio ei esitä riidanalaisessa päätöksessä taloudellista teoriaa, jonka mukaan moottoreiden ostajalla, joka edustaa 8–10:tä prosenttia ostojen kokonaismäärästä, olisi pelkästään tämän perusteella markkinavoimaa, jonka avulla sillä olisi mahdollisuus poistaa jokin näiden moottoreiden valmistajista markkinoilta. Se ei väitä myöskään, että siitä, että yksi suurten liikennelentokoneiden moottoreiden valmistajista on taloudellisesti kilpailijoitaan vahvempi, seuraisi jo sellaisenaan, että se kykenisi syrjäyttämään nämä kilpailijat, eikä se vetoa siihenkään, että näiden kahden seikan yhteisvaikutus johtaisi tähän päätelmään tilanteessa, jossa lentokoneiden ostaja ja moottoreiden valmistaja kuuluvat samaan yrityskonserniin.
- 188 Komissio on sen sijaan todennut tarkastellessaan kantajalla jo ennestään ollutta määräävää asemaa, että kantaja käyttää tytäryhtiöidensä markkinavoimaa ”strategisesti” lisätäkseen vaikutusvaltaa, joka sillä jo on myyntimääriensä merkittävyyden vuoksi moottoreiden markkinoilla. Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että tämä tosiseikkoja koskeva toteamus, siltä osin kuin kyseessä ovat suurten liikennelentokoneiden moottorit, ei perustu taloudelliseen selvitykseen, joka koskisi sitä, oliko tällainen menettely sekä tehokas että objektiivisesti kantajan liiketaloudellisten intressien mukainen, vaan niihin tosiseikkoihin, joita on kerätty hallinnollisen menettelyn aikana ja jotka viittaavat siihen, että tämä menettelytapa on olemassa ja että sillä edistetään käytännössä kantajan moottoreiden myyntiä sen kilpailijoiden myyntiin nähden.
- 189 Komissio on todennut tämän strategisen menettelytavan olemassaolon ja se on päätellyt siitä, että kantajan vertikaalinen integroituminen tytäryhtiöidensä GE Capitalin ja GECAS:n kanssa edistää sillä ennestään olevaa määräävää asemaa moottoreiden markkinoilla ja erityisesti suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla (ks. riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet sekä 121 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet).

- 190 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää tässä yhteydessä, onko komissio tehnyt tosiseikkoja koskevia virheitä todetessaan edellä kuvatun strategisen menettelytavan olemassaolon, ja lisäksi, onko komissio tehnyt ilmeisen arviointivirheen tehdessään päätelmän, jonka mukaan tämä menettely edisti kantajalla suurten liikennelentokoneiden markkinoilla jo ennestään ollutta määräävää asemaa. Näitä kahta kysymystä koskevat näkemykset liittyvät läheisesti toisiinsa etenkin esitettyjen erityisten esimerkkien osalta, ja ne tutkitaan jäljempänä yhdessä, kun tutkitaan peräkkäin ensinnäkin GECAS:n liiketaloudellista vaikutusvaltaa, toiseksi GE Capitalin rahoitusvoimaa, kolmanneksi seikkoja, jotka liittyvät siihen, miten GECAS ja GE Capital käyttävät vaikutusvaltaansa GE:n asiakkaisiin, ja neljänneksi näkemyksiä, jotka liittyvät lukuihin, jotka koskevat kantajan markkinaosuuksien kehitystä sen jälkeen, kun GECAS perustettiin sen konsernin yhteyteen.

GECAS:n liiketaloudellinen vaikutusvalta

— GECAS:n ”GE-only”-politiikka

- 191 On kiistatonta, että GECAS:llä on ”GE-only”-ostopolitiikka, jonka mukaan se ostaa yksinomaan GE:n moottoreilla varustettuja lentokoneita. Ainoa poikkeus tästä politiikasta on kahdeksan B757-konetyypin osto (kaiken kaikkiaan 1 040 lentokoneesta, ks. riidanalaisen päätöksen 122 ja 132 perustelukappale), ja tälle lentokoneelle ei ole saatavissa GE:n moottoria. GECAS:n lentokonekanta koostuu siten yli 99-prosenttisesti lentokoneista, joiden moottorin on toimittanut kantaja tai yhteisyritys CFMI.
- 192 Kantajan mielestä komissio ei saisi katsoa, että tämä seikka edistää sen merkittävää asemaa. Kantaja vetoaa tältä osin kannekirjelmässään erityisesti sen liitteenä olevaan Lexeconin raporttiin, jonka mukaan on luonnollista, että leasingyhtiö, joka on integroitunut moottorinvalmistajan kanssa, ostaa sen moottoreita, koska toisenlainen ratkaisu saattaisi antaa sen vaikutelman, että konsernin sisällä ei luoteta sen

omiin moottoreihin, koska tietyt ostoihin liittyvät kustannukset ovat pienemmät ja koska tällaisen leasingyhtiön olisi vaikea saada edullisia ehtoja sen omaan konserniin kuuluvan yhtiön suorilta kilpailijoilta.

193 Tältä osin on todettava, että jotta komissio osoittaisi oikeaksi väitteensä, joka koskee GECAS:n menettelytavan vaikutuksia suurten liikennelentokoneiden markkinoihin, sen ei tarvitse tässä yhteydessä kiistää GECAS:n menettelytavan luonnollisuutta eikä edes osoittaa, että kantajan tavoitteena sen tullessa leasingmarkkinoille oli sen omien moottoreiden myynnin edistäminen. Mikäli näet osoitetaan, että GECAS:n yksinostopolitiikalla edistetään kantajan moottoreiden myyntiä markkinoilla, tämä toteamus on riittävä, jotta komissio on voinut perustellusti katsoa, että tämä seikka edistää kantajan määräävää asemaa. Tästä seuraa, että perusteluilla, joiden mukaan GECAS:n menettelytapa olisi täysin luonnollinen, ei ole tässä tapauksessa merkitystä.

194 Joka tapauksessa edellä 192 kohdassa mainitut perustelut eivät ole kovinkaan vakuuttavia, koska se, että GECAS rajoittaa toimintansa vain kantajan moottoreihin, on väistämättä tietynlainen liiketaloudellinen rasite. Se, että kuka tahansa ostaja rajoittaa vapaaehtoisesti hankintalähteitään periaatesyistä eikä objektiivisin liiketaloudellisin perustein, merkitsee sille lähtökohtaisesti kustannusta sitä poikkeustapausta lukuun ottamatta, että tuotteet, joihin se rajoittaa toimintansa, ovat järjestelmällisesti parempia ja halvempia kuin vaihtoehtoiset tuotteet. Sitä vastoin väitetyt kielteiset seuraukset, joita kantajan mukaan aiheutuisi siitä, että GECAS ottaisi käyttöön neutraalin ostopolitiikan, ovat epävarmoja ja spekulatiivisia erityisesti siltä osin kuin ne perustuvat lähinnä liiketaloudellisiin asemiin, joita kolmannet toimijat omaksuisivat siinä tapauksessa, että GECAS valitsisi tällaisen politiikan.

195 Kun nämä väitteet jätetään siis huomiotta, on todettava, että mikäli kantajan väite, jonka mukaan se, että GECAS suosii GE:n moottoreita, ei lisää GE:n moottoreiden kokonaisyntymistä, pitäisi paikkansa, sen omalla GECAS:ää koskevalla kauppapolitiikalla ei olisi enää mieltä. Se, että tämä GECAS:n harjoittama GE:n moottoreiden suosiminen on lähes ehdotonta, on sellaisenaan vahva viite tämän politiikan strategisesta luonteesta.

— GECAS:n liiketaloudellinen asema

196 Kantaja vetoaa siihen, että ILFC on huomattavasti merkittävämpi suurten liikennelentokoneiden ostaja kuin GECAS. Se väittää erityisesti, että ILFC:llä oli 1.3.2001 tilauksessa lähes kaksinkertainen määrä suuria liikennelentokoneita kuin GECAS:illä eli 529 konetta GECAS:n 268 koneeseen verrattuna. Komissio toteaa sitä vastoin riidanalaisessa päätöksessä, että GECAS on suurin lentokoneiden ostaja maailmassa ja että se on kaksi kertaa suurempi kuin ILFC lentokonekantaansa kuuluvien lentokoneiden lukumäärän osalta, koska sillä on kaiken kaikkiaan 1 040 lentokonetta, kun ILFC:llä on [400–500]. Komissio mainitsee lisäksi kokonaismääriä kaikkien suihkukoneiden osalta, ja niiden mukaan GECAS:n tilaukset olivat vuoden 2000 lopussa 796, kun ILFC:n tilaukset olivat 535. Viimeksi mainittujen lukujen osalta on todettava, että ne koskevat sekä suuria alueliikennesuihkukoneita että suuria liikennelentokoneita, mikä selittää eron kantajan esittämiin lukuihin nähden.

197 Kun otetaan huomioon GECAS:n lentokonekannan koko, siitä seikasta, että ILFC on muiden mittareiden perusteella suurempi, ei seuraa, että komissio olisi tehnyt tosiseikkoja koskevan virheen tai ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että GECAS on suurin leasingyhtiö tai että se olisi ollut maailman suurin lentokoneiden ostaja yrityskeskittymää edeltävien vuosien aikana.

198 Lisättäköön, että komission perustelujen pätevyys ei riipu siitä, oliko GECAS:n ostojen täsmällinen osuus suurten liikennealentokoneiden ostoista ja näin ollen niissä olevista moottoreista 10 prosenttia — kuten komissio väittää riidanalaisen päätöksen 122 perustelukappaleessa — vai 7–8 prosenttia — kuten kantaja väittää. Näiden lukujen välinen ero ei näet vaikuta komission selvitykseen merkittävästi. Tässä asiayhteydessä tärkeää on nimittäin se, kykenikö GECAS käytännössä lentokoneiden osto- ja leasingtoimintansa ansiosta käyttämään huomattavaa vaikutusvaltaa sen osalta, mitä moottoreita lentokoneenvalmistajat ja lentoyhtiöt valitsivat.

199 Tässä yhteydessä se, että kantajalla oli 7–10 prosentin markkinaosuus, jonka se oli saanut GECAS:n sitä suosivan ostopolitiikan ansiosta, on jo sellaisenaan etu, joka ei ole sen kannalta merkityksetön. Vaikka nimittäin oletettaisiin, että GECAS:n sitä suosivien ostojen vastapainona olisivat käytännössä ainakin jossain määrin olleet muiden leasingyhtiöiden ostot, kantaja, toisin kuin sen kilpailijat, kykeni ennakoimaan tietyn osuuden myynnistään hyvin varmasti, kun muiden leasingyhtiöiden mahdolliset kompensoivat ostot olivat muiden moottorinvalmistajien kannalta parhaimmillaankin potentiaalisia myyntejä siihen saakka, kunnes ne toteutuivat.

200 Komissio esittää lisäksi riidanalaisen päätöksen 140–145 perustelukappaleessa, että kantajan kilpailijoiden oli mahdotonta saada aikaan GECAS:ää vastaavaa leasingyhtiötä, ja toteaa 209 ja 210 perustelukappaleessa, että Pembroke, joka on Rolls-Roycen 50-prosenttisesti omistama leasingyhtiö, ei vastaa GECAS:ää eikä sillä ole ostopolitiikkaa, jolla suosittaisiin yksinomaan Rolls-Roycen moottoreita. Kantaja ei kiistä näiden tosiseikkoja koskevien toteamusten paikkansapitävyyttä, vaan vastaa, että kilpailijat kykenevät vastaamaan kantajan kilpailuun GECAS:n olemassaolosta huolimatta. On pääteltävä, että kyseiset perustelukappaleet ovat paikkansapitäviä ja asianmukaisia siltä osin kuin niissä todetaan, että yksi mahdollisista keinoista, joilla kantajan kilpailijat voisivat kilpailla kantajan kanssa, on poissuljettu.

GE Capitalin rahoitusvoima

- 201 Komissio on todennut, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että GE Capitalin rahoitusvoima hyödyttää koko konsernia, johon se kuuluu, erityisesti sen vuoksi, että niillä on AAA-luottokelpoisuusluokitus, jonka ansiosta ne pääsevät kilpailijoitaan helpommin rahoitusmarkkinoille (ks. riidanalaisen päätöksen 142 perustelukappale ja alaviite 32).
- 202 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on otettava tämä seikka huomioon.

Näkemykset, jotka liittyvät siihen, että GECAS ja GE Capital ovat käyttäneet vaikutusvaltaansa kantajan asiakkaisiin näiden suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla

- 203 Komissio tarkastelee perusteluissaan kahta eri tilannetta eli ensinnäkin tilannetta, jossa lentokoneenvalmistaja valitsee vain yhden moottorin uuden lentokonetyypin voimanlähteeksi, ja toiseksi tilannetta, jossa lopullisen moottorivalinnan tekee lentoyhtiö useista moottoreista, jotka on hyväksytty useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavaa lentokonetyyppiä varten. Sen mielestä ensin mainitussa tilanteessa tulee kyseeseen kantajan tytäryhtiöiden lentokoneenvalmistajaan kohdistama vaikutusvalta, kun jälkimmäisessä tilanteessa niiden lentoyhtiöihin kohdistama vaikutusvalta on merkityksellisempi.
- 204 Kantaja vastustaa näitä molempia perusteluja ja vetoaa erityisesti siihen, että kun otetaan huomioon talousteoriat, ei voida hyväksyä sitä, että ostaja, jonka osuus ostoista tietyillä markkinoilla on vähemmän kuin 10 prosenttia, voisi käyttää

huomattavaa liiketaloudellista vaikutusvaltaa markkinoilla. Näin ollen komission tältä osin esittämällä eri esimerkeillä ja näkemyksillä ei ole sen mielestä mitään merkitystä.

— GE:n lentokoneenvalmistajiin käyttämä vaikutusvalta, joka perustuu sen vahvoihin tytäryhtiöihin

205 Komissio nojautuu GE Capitalin ja GECAS:n lentokoneenvalmistajiin käyttämän vaikutusvallan osalta erityisesti suurten liikennelentokoneiden osalta Boeingin B777X-konetyyppiä (B777:n pidennetty versio) koskevaan esimerkkiin. Komissio toteaa riidanalaisen päätöksen 166 perustelukappaleessa, että kantaja onnistui saamaan tämän yksinoikeuden yhdistämällä eri tekijöitä tavalla, johon sen kilpailijoilla ei ole mahdollisuuksia, vaikka niiden kaikkien tekninen kyky riittäisi moottorin toimittamiseen. Se vetoaa tässä yhteydessä GE:n sisäisiin asiakirjoihin, joissa vahvistetaan, että voittoa tarjousyhdistelmä sisälsi —.

206 Erityisesti kaksi 12.5.1999 päivättyä asiakirjaa, jotka on numeroitu 120 CID 000168 ja 120 CID 000166, sisältävät seuraavat kappaleet: "—" ja "—".

207 Kantaja on myöntänyt istunnossa, että GECAS:llä oli "oma osuutensa" tämän lentokonetyypin moottorin valinnassa, mutta se vetoaa siihen, että kantajan ja Boeingin lokakuussa 1999 allekirjoittama sopimus ei vastaa näiden asiakirjojen sisältöä etenkin siltä osin kuin GECAS:n ennakoimia tilauksia ei käsitelty konetyypejä markkinoille tuovina tilauksina ja niistä piti myöhemmin neuvotella uudelleen. Kyseistä sopimusta ei ole kuitenkaan esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Komissio on sitä vastoin todennut vastinekirjelmässään, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että Boeing ilmoitti heinäkuussa 2000, että GECAS:llä oli —, mikä tukee edellä mainittuihin kahteen sisäiseen asiakirjaan sisältyviä tietoja.

- 208 Edellä esitetyn perusteella on osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla, että GECAS oli sitoutunut ennen Boeingin B777X-konetyypin markkinoilletuloa, olipa kyseessä oikeudellisesti sitova tai ainoastaan kaupallisella tasolla annettu sitoumus, — ja että tämä sitoumus auttoi kantajaa saamaan yksinoikeudella sopimuksen moottoreista, joita piti asentaa kyseiseen lentokonetyyppiin.
- 209 Mitä tulee —, kantaja on todennut istunnossa, että GE Capitalilla ei ollut mitään osuutta tähän hankkeeseen liittyneissä neuvotteluissa, —. Tämä seikka ei ole ristiriidassa komission näkemyksen kanssa, koska komissio ei ole väittänyt riidanalaisessa päätöksessä, että nimenomaan GE Capital —. Sen GE-konserniin kuuluvan oikeushenkilön nimellä, joka —, ei ole merkitystä, koska on kiistatonta, että kyseessä on —.
- 210 Komissio toteaa niin ikään tästä esimerkistä riidanalaisen päätöksen 160 perustelukappaleessa, että GE oli B777-konetyypin klassisen version osalta ”moottorilausten määrässä jäljessä [Rolls-Roycea] mutta hyvin lähellä P & W:n myyntilukuja” mutta että se korjasi tämän yhtäläisyyttä mahdollisesti rajoittavan seikan varmistamalla itselleen yksinoikeuden B777X-version moottoritoimituksiin. Komission mielestä tapahtumat, jotka ovat johtaneet siihen, että Boeing valitsi kantajan moottorin B777X-versiota varten, osoittavat, että kantaja kykeni tytäryhtiöidensä kaupallisen panoksen turvin saamaan tämän sopimuksen yksinoikeudella huolimatta tuotteensa tietyistä heikkouksista, joiden olemassaoloa kantaja ei kiistä.
- 211 Kantaja väittää tässä yhteydessä itsekkin, että se joutui myöntämään huomattavia alennuksia B777X-version moottoreiden toimittamisen yhteydessä, koska sen moottori ei ollut yhtä kilpailukykyinen kuin P & W:n ja Rolls-Roycen moottorit tämän lentokonetyypin klassisessa versiossa. Se päättelee tästä, että kilpailu suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla on kiihvasta.

- 212 Siltä osin kuin kantaja väittää, että se on joutunut myöntämään alennuksia voittaakseen B777X-versioon liittyneen tarjouskilpailun, se, että moottoreiden toimittaja — (ks. edellä 205 kohta), ei vastaa alennusten myöntämistä. On näet todettava, että —.
- 213 On katsottava, että se, että kantaja kykenee tarjoamaan sellaisia liiketaloudellisia ehtoja kuin se on tarjonnut tässä tapauksessa Boeingille, osoittaa sen riippumattomuuden kilpailijoistaan edellä 117 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettulla tavalla. Se, että se ei ole kyennyt kehittämään moottoria, joka olisi objektiivisesti samanarvoinen kuin sen kilpailijoiden moottorit, ei näet ole estänyt sitä voittamasta tätä tarjouskilpailua. GE on kyennyt päättämään tilanteessa, jossa se olisi todennäköisesti hävinnyt tarjouskilpailun, mikäli sen tuotteen laatu ja toimitushinta olisivat olleet ainoita merkityksellisiä perusteita, että tämä tilanne oli muutettava käyttämällä merkityksellisille markkinoille kuulumattomia keinoja.
- 214 Tästä seuraa, että kantaja on kyennyt käyttäytymään riippumattomasti tämän kauppapolitiikkaansa kuuluvan oleellisen seikan osalta. Komissio on siten menetellyt lainmukaisesti katsoessaan riidanalaisessa päätöksessä (ks. erityisesti 121 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet, 162 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet sekä 229 perustelukappale), että sillä, että kantaja teki nämä uhraukset, toisin kuin sen kilpailijat tai ainakin suuremmissa määrin kuin ne, osoittaa sen kaupallisen riippumattomuuden. Se on näet säästynyt käytettävissään olevien eri kaupallisten mahdollisuuksien ansiosta huomattavassa määrin niiden välittömien kaupallisten paineiden vaikutuksilta, joita P & W:n ja Rolls-Roycen taholta tulevasta kilpailusta aiheutuu. Se voi siten sallia itselleen — ilman että sille kuitenkaan aiheutuisi haittaa tämän menettelyn vuoksi.
- 215 Tässä yhteydessä on muistutettava myös siitä, että edellä 101 kohdassa mainittu asiassa Hoffmann-La Roche vastaan komissio annettu tuomio koskee kertakulutushyödykkeiden markkinoita, kun nyt käsiteltävä asia koskee tuotteita, joita myydään aika ajoin järjestettävissä tarjouskilpailuissa, joista jokainen koskee hinnaltaan merkittäviä kauppvoja ja joihin liittyvät pitkälliset neuvottelut. Tällaisessa yhteydessä tarjoajat joutuvat väistämättä tekemään taloudellisia myönnytyksiä muodossa tai

toisessa, koska nämä ilmiöt kuuluvat olennaisena osana tällaisiin sopimusneuvotteluihin. Tällaisessa asiayhteydessä pelkästään se seikka, että yritys on antanut alennuksia voittaakseen tietyt tarjouskilpailut, ei sinänsä ole yhteensoveltumatonta sen kanssa, että sillä on määräävä markkina-asema.

- 216 Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että komissio on ilmeistä arviointivirhettä tekemättä voinut arvioida, että se, että kantaja on voittanut tarjouskilpailun B777X-version moottoreiden toimittamisesta yksinoikeudella tytäryhtiöidensä kaupallisen avun ansiosta, ei ollut merkki terveestä kilpailusta vaan sen vahvuudesta markkinoilla.
- 217 Kantaja kiistää niin ikään komission sen väitteen paikkansapitävyyden, jonka mukaan GECAS olisi toiminut ”konetyyppelijä markkinoille tuovana asiakkaana” (launch customer) tai ”myyntiä vauhdittavana asiakkaana” (boost customer) (riidanalaisen päätöksen 133 ja 193 perustelukappale), erityisesti — osalta, ja väittää, että mikäli GECAS ei ole toiminut näin, komission väite, joka koskee GECAS:n liiketaloudellisen vaikutusvallan merkitystä, on sen vuoksi vääristynyt. Kantaja väittää, että — sekä — ja — antamat todistajanlausunnot vahvistavat sen, että GECAS ei toimi konetyyppelijä markkinoille tuovana asiakkaana. Kantajan mielestä konetyyppelijä markkinoille tuova asiakas on asiakas, joka tekee esitilauksia, joiden perusteella lentokoneenvalmistaja ratkaisee, aloittaako se tietyn koneen valmistamisen. Sen mukaan leasingyhtiöitä ei yleisesti pidetä konetyyppelijä markkinoille tuovina asiakkaina. Komissio pitää — asennetta tässä yhteydessä ”merkillisenä”. Se korostaa, että — ilmoitti alun perin toimineensa konetyyppelijä markkinoille tuovana asiakkaana useiden lentokoneiden — ja — osalta mutta että — näyttää sittemmin muuttaneen tälle käsitteelle antamaansa määritelmää ja on virallisesti myöntänyt tämän — vastakohtana pelkälle markkinoille tuomiseen osallistumisena ainoastaan — osalta.
- 218 Aluksi on todettava, että riidanalaisen päätöksen viittaukset käsitteeseen ”myyntiä vauhdittava asiakas” eivät lisää mitään sen perusteluihin. Vaikka se, että GECAS tilaa myöhemmin lentokoneita, saattaa lisätä lentoyhtiöiden lentokonekannassa niiden

lentokoneiden lukumäärää, joihin GE on toimittanut moottorin, tällaiset myöhemmät tilaukset tehdään liian myöhään, jotta niillä voitaisiin vaikuttaa suoraan lentokoneenvalmistajan valintaan. Lentokoneenvalmistaja päättää lentokoneen ensimmäisen markkinoilletulon yhteydessä, minkä moottorin se siihen valitsee, tai tarvittaessa sen, mitkä moottorit ovat käytettävissä lentokonetyypissä. Tästä seuraa lähtökohtaisesti, että GECAS kykenee vaikuttamaan lentokoneenvalmistajan moottorin tai moottoreiden valintaan vain lentokonetyypin markkinoilletulohetkellä.

- 219 On kuitenkin todettava, että ilmaisun ”konetyypin markkinoille tuova asiakas” sattumanvaraisuudella tai käsitteen ”myyntiä vauhdittava asiakas” hyödyllisyydellä tai hyödyttömyydellä on hyvin vähäinen merkitys siihen rooliin nähden, joka leasingyhtiöillä on yleisesti ja GECAS:llä erityisesti lentokoneenvalmistajien suhteen, kun kyseessä on komission perustelujen laajempi asiayhteys. Tässä yhteydessä merkityksellistä on se, kykeneekö GECAS vaikuttamaan lentokoneenvalmistajien moottorivalintaan tiettyjen lentokonetyyppien konkreettisen varustelun yhteydessä. Edellä tutkitusta B777X-versioon liittyvästä konkreettisesta esimerkistä ilmenee, että GECAS:n toiminta on vaikuttanut huomattavasti siihen, että Boeing on päättänyt valita yksinomaan kantajan moottorin. Näin ollen on katsottava, että GECAS:llä on todellisuudessa komission toteamaa vaikutusvaltaa, ilman että olisi tarpeen ratkaista, ovatko lentokoneenvalmistajat pitäneet sitä ”markkinoille tuovana asiakkaana” tai ”myyntiä vauhdittavana asiakkaana”.

— GE:n käyttämä vaikutusvalta, joka perustuu sen tytäryhtiöiden vahvaan asemaan lentoyhtiöihin nähden

- 220 Komissio toteaa kantajan tytäryhtiöiden vaikutusvallasta lentoyhtiöihin nähden, että GECAS:n vaikutusvalta ylittää merkittävästi sen, että se ostaa noin 10 prosenttia maailmassa myydyistä suurista liikennelentokoneista, koska se ostaa lentokoneita, joihin on asennettu GE:n moottori, riskisijoitusmielessä eli ennen kuin on olemassa

tietty lopullinen asiakas näille lentokoneille (riidanalaisen päätöksen 123 perustelukappale), joten se kykenee ”levittämään” (seed) pienehköihin lentoyhtiöihin GE:n moottoreita, millä luodaan GE:n asema ja ylläpidetään ja vahvistetaan sitä erityisesti edellä tutkittujen konekannan yhdenmukaistamiseen liittyvien seikkojen ansiosta (ks. riidanalaisen päätöksen 125 perustelukappale).

221 Komissio vetoaa tältä osin riidanalaisen päätöksen 135 perustelukappaleessa edellä 157 kohdassa yhdenmukaistamisen vaikutusten yhteydessä kuvattuun China Easternin tapaukseen. Kyseisessä perustelukappaleessa lainatusta GE:n vuoden 1999 vuosikertomuksen kappaleesta ilmenee, että GECAS on auttanut kyseistä yhtiötä usein tavoin, muun muassa siinä tarkoituksessa, että sen lentokonekanta standardoitaisiin ”CFM[I]-moottorilla varustettujen kapearunkoisten Airbus-koneiden ympärille”. Tällainen lentokonekannan yhdenmukaistaminen GECAS:n toimenpitein vastaa komission kuvaamaa ”levittämisilmiötä” siinä mielessä, että GECAS edistää sellaisen tilanteen syntymistä, jossa yhdenmukaistaminen puoltaa sitä, että tietty lentoyhtiö ostaa tulevaisuudessa kantajan moottoreita. Näin ollen kyseinen kappale tukee komission väitettä tämän ilmiön olemassaolosta.

222 Komissio on vedonnut riidanalaisen päätöksen 136 perustelukappaleessa ja erityisesti sen alaviitteessä 45 — liittyvään esimerkkiin, jota se kuvaa yksityiskohtaisesti 192 perustelukappaleessa riidanalaisen päätöksen siinä jaksossa, joka koskee sen P & W:stä tekemää selvitystä. Kyseisessä 192 perustelukappaleessa lainatusta kantajan sisäisestä sähköpostiviestistä ilmenee erityisesti seuraavaa: ”—”. Kyseisen sähköpostiviestin laatija onnittelee itseään myös siitä, että tämä onnistuminen oli —. Hän toteaa lisäksi, että ”—”.

223 Näistä erityisistä esimerkeistä ilmenee, että kantaja on itsekin katsonut, että tietyissä tapauksissa leasingpalveluilla, joita GECAS kykenee tarjoamaan lentoyhtiöille, on ollut suuri merkitys, jotta kantaja on kyennyt saamaan sopimuksen lentoyhtiön lentokoneiden moottoreiden toimittamisesta.

224 Toinen seikka, GECAS:n sisäinen asiakirja nro 702 CID 000080, johon komissio on vedonnut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sen kantajan väitteen hylkäämiseksi, jonka mukaan GECAS:n strategisena tavoitteena ei ollut kantajan moottoreiden myynnin edistäminen, on sanamuodoltaan seuraava: ”—”. Tämä asiakirja näet vahvistaa tällaisen strategisen tavoitteen olemassaolon.

225 Komissio lainaa riidanalaisen päätöksen 117 perustelukappaleessa GE Capitalin strategisesta panoksesta lentoyhtiöihin nähden lisäksi artikkelia, jonka se esittää olevan kantajan hallituksen puheenjohtajana ja pääjohtajana tosiseikkojen tapahtuma-aikana olleen Jack Welchin kirjoittama:

”Ja mitä annettavaa [GE] Capitalilla on GE:lle? Ensinnäkin arvokkaita asiakkaita: [GE] Capital rahoittaa GE:n toimialojen kuten ilmailuteollisuuden, sähkövoimajärjestelmien ja autoteollisuuden asiakkaita, mikä lisää näiden toimialojen mahdollisuuksia saada suuria tilauksia. Yksi merkittävimmistä tapauksista, joissa yhteys oli mahdollinen, oli Continental Airlinesin taistelu selviytyäkseen konkurssitilasta vuonna 1993. GE Capitalin myöntämät lainat auttoivat nostamaan Continentalin jälleen siivilleen. Seuraavaksi Continental teki suuren tilauksen uusista lentokoneista, joista useimmissa oli GE:n moottorit. Konsultti Tichy sanoo: '[GE] Capital kuuluu GE:n teollisuuspuolen asevarastoon, jolla se taistelee kilpailijoidensa lyömiseksi.'”

226 Kantaja toteaa vastinekirjelmässä esitetyn saman artikkelin lainauksen osalta, että tämän artikkelin on laatinut Fortune-aikakauslehden toimittaja. Komissio on kuitenkin todennut muun muassa riidanalaisen päätöksen alaviitteissä 37 ja 38, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että kantaja oli itse julkaissut kyseisen artikkelin internet-sivuillaan. Tästä sähköisestä julkaisemisesta ilmenee, että kantaja ei kiistänyt siinä esitetyn selvityksen paikkansapitävyyttä vaan jopa omaksui sen.

227 Komissio esittää tämän jälkeen riidanalaisen päätöksen 118–120 perustelukappaleessa, että kyseisessä lainauksessa kuvatun rahoitustoimenpiteen jälkeen Continental Airlines on aina valinnut kantajan moottorit joka kerta, kun se on ostanut suuria liikennelentokoneita, joihin ne on ollut mahdollista valita. Komissio päättelee tämän perusteella, että GE Capitalin Continental Airlinesille antaman rahoitustuen edellytyksenä näyttää olleen se, että viimeksi mainittu omaksuu politiikan, jolla se suosii kantajan moottoreita.

228 Kantaja ei sinänsä kiistä näihin esimerkkeihin liittyviä tosiseikkoja. Se ei esitä huomautuksia China Easterniin liittyvästä esimerkistä, ja se toteaa edellä 222 kohdassa tutkitun esimerkin osalta, että kyseisessä sähköpostiviestissä viitataan myös siihen, että kyseinen myyntitapahtuma oli ollut erittäin hankala. Kantaja väittää Continental Airlinesin esimerkin olevan yksittäistapaus ja katsoo, että komissio ei pyri määrittämään kuvaamansa käytännön merkitystä eikä vaikutusta. On katsottava, että nämä väitteet eivät heikennä komission näkemystä, koska se on esittänyt riittävällä tavalla riidanalaisessa päätöksessä näiden esimerkkien merkityksen sen roolin osalta, joka GECAS:llä ja GE Capitalilla on ollut kantajan suuria liikennelentokoneita varten valmistamien moottoreiden lentoyhtiöille kohdistuvan myynnin edistämiseksi.

— Päätelmä siitä, miten GE on käyttänyt vahvojen tytäryhtiöidensä vaikutusvaltaa

229 Edellä esitetyn perusteella, ja kun otetaan huomioon erityisesti konkreettiset esimerkit, jotka komissio on ottanut huomioon osoittaessaan sen, että GE on käyttänyt liiketaloudellisesti vahvojen tytäryhtiöidensä vaikutusvaltaa, minkä todenperäisyyttä ja merkitystä ei ole kumottu tämän oikeudenkäynnin yhteydessä, kantajan väite, joka koskee tällaisen vaikutusvallan puuttumista, on hylättävä. Erityisesti sen väitteet, jotka perustuvat komission toteamusten väitettyyn vallitsevien talousteorioiden vastaisuuteen, eivät voi olla painavampia kuin komission esittämät pitävät todisteet.

Näkemykset, jotka liittyvät kantajan markkinaosuuksien kehittymistä koskeviin lukuihin sen jälkeen, kun GECAS aloitti lentokoneiden osto- ja leasingtoimintansa

230 Komissio on verrannut riidanalaisen päätöksen 138 perustelukappaleessa kantajan markkina-asemaa ennen kuin GECAS aloitti riskisijoitusmielessä tekemänsä ostot (1988–1995) asemaan, joka sillä on ollut tämän päivämäärän jälkeen (1996–2000). Se toteaa, että vaikka GE:n moottoreiden myynti leasingyhtiöille, GECAS mukaan lukien, on kasvattanut markkinaosuuksia yli 20 prosenttiyksikköä (eli lisäys on yli 60 prosenttia), lentoyhtiöiden tekemät suorat GE:n moottoreiden ostot ovat vähentyneet ainoastaan vähemmän kuin 5 prosenttiyksikköä (eli vähemmän kuin 10 prosenttia). Komissio päätelee tämän perusteella, että muut leasingyhtiöt ja lentoyhtiöt eivät ole kompensoineet GECAS:n puolueellisia ostoja ja että sen toiminta on siten aiheuttanut nettomääräisesti markkinaosuuksien uudelleenmuotoutumisen GE:n hyväksi.

231 Kantaja toteaa perustellusti, että edellä mainittujen perustelujen avulla ei kyetä vertaamaan leasingyhtiöiden ostojen edustaman markkinoiden osan kokoa ja lentoyhtiöiden suorien ostojen edustaman markkinoiden osan kokoa keskenään. Tästä näet seuraa, että komissio ei ole osoittanut näillä tilastoilla, että GECAS olisi lisännyt kokonaisuutena kantajan markkinaosuutta suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

232 Kantaja toteaa lisäksi, että sen itsensä esittämät luvut, erityisesti luvut, jotka sisältyvät sen kannekirjelmän liitteeseen, eli professori Nalebuffin selvitys (liite 7.4), joka koskee kaikkien leasingyhtiöiden, myös GECAS:n ostoja, osoittavat sen, että GECAS:n toiminta ei ole vaikuttanut myönteisesti kantajan myyntiin ja että todellisuudessa muut leasingyhtiöt kompensoivat tilannetta suosimalla muiden moottorinvalmistajien kuin GE:n ostoja vastauksena siihen, että GECAS suosii niitä politiikassaan. Kantaja vetoaa tältä osin komission väitteeseen, joka sisältyy sen vastauskirjelmään ja jonka mukaan kantajan myynti on vähentynyt — prosenttiin

eikä — prosenttiin GECAS:n ostojen ansiosta, osoittaakseen sen, että komission väite, jonka mukaan kantajan markkinaosuus on kasvanut GECAS:n ansiosta, on virheellinen.

233 On todettava, että professori Nalebuffin raportissa esitetyt luvut liittyvät ainoastaan useita moottorivaihtoehtoja mahdollistaviin lentokonetyyppeihin, joiden osalta voidaan valita CFMI/GE:n moottori tai jokin toinen moottori. Näiden lukujen ulkopuolelle jäävät siis kaikki lentokoneet, joihin on hyväksytty vain yksi moottori, ja erityisesti B737, johon kantaja toimittaa moottorit yksinoikeudella. Siltä osin kuin kantaja toteaa, että sen markkinaosuus on pienentynyt komission itsensäkin mielestä, kyseessä on siis väite, joka on irrotettu asiayhteydestään, joka liittyy vain yhteen osaan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoista.

234 Lisäksi komissio arvostelee tapoja, joilla professori Nalebuff on halunnut käsitellä tilastoja, erityisesti siltä osin kuin hän on olettanut, että lopullisten käyttäjien jo tekemät valinnat, jotka koskevat rajallista määrää lentokoneita, näkyisivät tulevissa valinnoissa, joita tehdään sellaisia muita lentokoneita varten, joita leasingyhtiöt tilaavat ja joita varten moottoria ei ole vielä valittu. On näet todettava, että aivan viime vuosina niiden tilausten määrä, joiden osalta moottoria ei ollut vielä valittu, oli erityisen suuri professori Nalebuffin käyttämissä luvuissa, mikä on väistämätöntä, mutta mikä vähentää suuresti näiden lukujen luotettavuutta. Koska professori Nalebuff on tehnyt päätelmänsä, jonka mukaan muut leasingyhtiöt olivat reagoineet GECAS:n GE:tä suosivaa politiikkaa vastaan, vertaamalla viimeisimpiä kolmea vuotta eli vuosia 1998, 1999 ja 2000 aikaisempaan ajanjaksoon eli vuosiin 1991–1997, tämä luotettavuuden puute rasittaa myös kyseistä päätelmää.

235 On todettava, että on väistämätöntä, että kantajan kilpailijoiden valmistamien moottoreiden osuus leasingyhtiöiden ostoista kasvaa jonkin verran, paitsi jos ajatellaan, että GECAS:n ostoista aiheutuva markkinaosuuksien siirtymisvaikutus on siinä mielessä täysin tehokas, että jokainen kantajan valmistama ja GECAS:n ostama moottori merkitsee lisämyyntiä siihen nähden, mikä tilanne olisi ollut ilman tätä ostoa. Kantajan kilpailijoiden moottoreille on väistämättä kysyntää, kun otetaan

huomioon erityisesti edellä mainitut yhdenmukaistamisesta koituvat edut, sillä tietyt lentoyhtiöt ovat aikaisemmin valinneet nämä moottorit. Koska GECAS on vallannut merkittävän osuuden leasingmarkkinoista eikä lähtökohtaisesti osta kantajan kilpailijoiden valmistamia moottoreita, muut leasingyhtiöt välttämättä vastaavat tähän muihin moottoreihin kohdistuvaan kysyntään.

236 Kantajan väitteellä, jonka mukaan muut leasingyhtiöt reagoivat tietoisesti GECAS:n GE:tä suosivaan politiikkaan ja edistivät muiden moottoreiden myyntiä, voi olla merkitystä ainoastaan siltä osin kuin nämä yritykset valitsevat itse lentokoneeseen moottorin. Komissio toteaa riidanalaisessa päätöksessä, että ILFC:n viimeaikaisten tilausten osalta moottorin valinta jäi suurimmassa osassa tapauksia ”myöhemmin määriteltäväksi”, toisin kuin GECAS:n ”GE-only”-politiikassa, mikä mahdollistaa siisen, että ILFC:n tulevat asiakkaat eli lentoyhtiöt voivat osallistua moottorin valintaan (riidanalaisen päätöksen 137 perustelukappale). Tämän tosiseikan vahvistavat kantajan itsensä esittämät luvut, jotka sisältyvät professori Nalebuffin raporttiin.

237 Kuten edellä on todettu, komissio on korostanut riidanalaisessa päätöksessä, että kantajan markkinaosuus asennetulla moottorikannalla mitattuna on kasvanut vuoden 1995 lopusta lähtien (riidanalaisen päätöksen 74–76 perustelukappale ja liite I). Kantaja toteaa kuitenkin, että kantajan asennetun moottorikannan kasvua vuodesta 1995 lähtien ei voida pitää GECAS:n ansiona, koska tästä — moottorin suuruudesta kasvusta ainoastaan — moottoria johtuu GECAS:n tekemistä tilauksista. Komissio ei kiistä näiden lukujen oikeellisuutta, mutta vetoaa siihen, että GECAS:n toiminnan alkamisen jälkeen tehtyjen tilausten vaikutus on viivästynyt asennetun moottorikannan osalta, koska kyseinen kanta on sellainen markkinaosuuden mittari, joka riippuu lentokoneen tosiasiallisesta toimittamisesta yhdessä siihen asennetun moottorin kanssa. Se korostaa lisäksi, että kantajan asennettu moottorikanta on selvästi kasvanut vuodesta 1999, josta alkaen GECAS:n vaikutukset ovat voineet tuntua.

238 On siis todettava, että vaikka GECAS:n ostamat moottorit lisäävät osaltaan tietyssä määrin riidanalaisessa päätöksessä mainittua kantajan asennettua moottorikantaa ja tämä osuus näyttää sinänsä tulevan vähitellen yhä tärkeämmäksi, se on kuitenkin vähäinen. Tämä ei kuitenkaan osoita sitä, ettei GECAS:llä olisi merkittävää vaikutusta suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden voimasuh-teisiin. Todellisuudessa, ja kun otetaan huomioon erityisesti edellisessä kohdassa esitetyt toteamukset, on liian aikaista arvioida sen vaikutuksen laajuutta, joka GECAS:llä on asennetun moottorikannan kehitystä kuvaaviin lukuihin. Vaikka siis riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että GECAS:n tekemien ostojen alku ajoittuu samaan aikaan kantajan markkinaosuuden kasvun kanssa asennetun moottorikan-nan osalta, komissio ei ole riidanalaisessa päätöksessä osoittanut, että näiden kahden seikan välillä olisi tosiasiallinen syy-yhteys.

239 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio ei ole osoittanut tosiseikkojen osalta, että GECAS:n ostotoiminta olisi lisännyt kantajan kokonaismarkkinaosuutta suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Kantaja ei sitä vastoin ole myöskään onnistunut osoittamaan, että GECAS:llä ei olisi ollut mitään myönteistä vaikutusta kantajan kokonaismarkkinaosuuteen tai että muut leasing-yhtiöt olisivat reagoineet GECAS:n GE:tä suosivaan politiikkaan siten, että ne olisivat omaksuneet päinvastaisen eli sen kilpailijoiden moottoreita suosivan politiikan.

240 Näiden toteamusten perusteella on pääteltävä, että edellä tutkittu asianosaisten välinen tilastoja koskeva väittely on lopputulokseltaan neutraali. Se, että komission päätelmille ei ole olemassa tilastollista tukea, on otettava huomioon arvioitaessa päätelmien pätevyyttä kokonaisuutena. On kuitenkin otettava huomioon myös se, että kantajan päinvastaista väitettä, jonka mukaan GECAS:n toiminnalla ei ole ollut mitään vaikutusta markkinoihin, ei ole myöskään näytetty toteen numerotiedoin.

Vertikaalista integroitumista koskeva päätelmä

241 Edellä mainittujen todisteiden perusteella komissio on kyennyt perustellusti arvioimaan, että kantajalla oli sen tytäryhtiöiden toiminnan ansiosta käytettävissään

liiketaloudellisia keinoja, joita se oli käyttänyt ainakin tietyissä tapauksissa voittaakseen tarjouskilpailuja, joita se todennäköisesti ei olisi voittanut ilman niiden toimenpiteitä. Tietyissä tapauksissa GECAS:llä ja/tai GE Capitalilla on näet ollut ratkaiseva asema, kun lentokoneenvalmistaja tai lentoyhtiö on valinnut moottorin. Lisäksi komission mainitsemat asiakirjat osoittavat, että kantaja noudattaa kauppapolitiikkaa, jonka mukaan tätä mahdollisuutta käytetään lisäämään sen markkinavoimaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

242 Se, että komissio ei ole kyennyt osoittamaan tilastotietojen perusteella riidanalaisessa päätöksessä, että se, että kantaja on käyttänyt tätä mahdollisuutta, olisi vaikuttanut myönteisesti sen kokonaisuuteen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoista, ei kumoa komission näkemystä, joka koskee GECAS:n harjoittamaa liiketaloudellista vaikutusvaltaa. Koska komissio on osoittanut näiden erityistapausten osalta, että kantaja on harkitusti käyttänyt GECAS:n toimintaan ja GE Capitalin rahoitusvoimaan perustuvia liiketaloudellisia mahdollisuuksia moottoreidensa myynnin edistämiseen ja että tämä politiikka on kantanut hedelmää, se on osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla oikeaksi selvityksensä, jonka mukaan näiden kaupallisten nostetekijöiden käyttö edistää sen määräävää markkina-asemaa.

d) Kilpailutilanne suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla

243 Kantaja kyseenalaistaa komission väitteen, jonka mukaan kantaja kykeni poistamaan kaiken tehokkaan kilpailun P & W:n ja Rolls-Roycen taholta suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 163 perustelukappale sekä edellä 109 kohta). Tältä osin on riittävää korostaa, että komission ei tarvinnut osoittaa, että tällainen poistaminen olisi seurausta kantajan asemasta kyseisillä markkinoilla, näyttääkseen toteen, että kyseessä oli määräävä markkina-asema (ks. edellä 114 kohta). Vaikka tällainen seuraus ilmentäisi äärimmäisellä tavalla tällaisen

aseman olemassaoloa, se ei näet olisi sen välttämätön seuraus. Näin ollen kantajan perusteluilla, joissa nojaututaan poissulkemista koskevien todisteiden väitettyyn puuttumiseen, ei ole tässä yhteydessä merkitystä.

244 Lisäksi on todettava, että komissio on ilmoittanut riidanalaisen päätöksen 164 perustelukappaleessa, että kantaja on onnistunut saamaan tuotteensa 10:een 12:sta viimeisimmästä lentokonetyypistä, joille lentokoneenvalmistajat ovat tarjonneet yksinoikeutta. Komissio on todennut tästä vastinekirjelmässään, että kantaja on voittanut kaikki lentokonetyyppejä koskevat tarjouskilpailut, joihin se on osallistunut. Kantaja kiistää tämän selvityksen oikeellisuuden ja katsoo sitä vastoin, että kilpailu on merkityksellisillä markkinoilla kiivasta.

245 Kantaja toteaa perustellusti, että useat näistä lentokonetyypeistä eivät olleet suurten liikennelentokoneiden tyyppinä vaan suurten tai pienten alue liikennesuihkukoneiden tyyppinä. Koska komissio on määritellyt kolmet erilliset markkinat, jotka vastaavat näitä kolmea lentokoneluokkaa, arvioidessaan määräävän aseman olemassaoloa, tältä osin esitetyllä luvulla ei sinänsä ole merkitystä kunkin näiden kolmien markkinoiden osalta, varsinkaan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden osalta.

246 Samoin esimerkki, johon kantaja on vedonnut osoittaakseen, että se ei ole voittanut kaikkia yksinoikeuteen perustuneita tarjouskilpailuja, joihin se on osallistunut, liittyy pieneen alue liikennesuihkukoneeseen eli ERJ-145-tyyppiin. Tällä esimerkillä ei siis ole merkitystä nyt käsiteltävän asian kannalta, koska komissio ei ole tutkinut näitä markkinoita riidanalaisessa päätöksessä.

247 Kantaja on istunnossa tarkastellut neljää viimeisintä tarjouskilpailua, jotka koskivat moottoreiden toimittamista suuriin liikennelentokoneisiin. Se vetoaa siihen, että Airbusin A318-konetyypin osalta hyväksyttiin alun perin vain yksi moottori eli P & W:n moottori ja että CFMI:n moottori hyväksyttiin lisäksi myöhemmin. GE:n ja

Airbusin välillä käytiin neuvotteluja moottoreiden toimittamisesta A340 500-600 -konetyyppiin, mutta ne jäivät tuloksettomiksi, jolloin Airbus valitsi yksinoikeudella Rolls-Roycen moottorin. A380-konetyypille hyväksytyt kaksi moottoria ovat Rolls-Roycen ja Engine Alliancen, ja kantaja voitti B777X-versioon liittyneen tarjouskilpailun Rolls-Roycen kanssa käydystä ankarasta kilpailusta huolimatta. Kantaja päättelee näistä esimerkeistä kokonaisuutena, että sillä ei ole määräävää asemaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

248 Moottorin toimittamista A340 500-600 -konetyyppiin koskevan esimerkin osalta on todettava erikseen, että komissio on tutkinut kyseistä tarjouskilpailua riidanalaisen päätöksen 170 perustelukappaleessa, jossa se toteaa, että ——. Kantaja ei kiistä tätä, mutta katsoo, että ——. Tämä perustelu ei kuitenkaan —, kumoa komission päätelmää, jonka mukaan tämä esimerkki ei ole ristiriidassa GE:n määräävän aseman ilmenemisen kanssa.

249 Yleisemmin arvioiden kantajan istunnossa käsittelemät neljä tarjouskilpailua eivät osoita, että komissio olisi tehnyt ilmeisen virheen kantajan määräävän markkina-aseman osalta. Näistä esimerkeistä ilmenee todellisuudessa, että suurten liikennelentokoneiden markkinoilla oli kilpailua. Kuten edellä on todettu, pelkkä kilpailun olemassaolo markkinoilla ei ole ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että yksillä markkinoilla toimivilla kilpailijoilla on käytettävissään sellaiset keinot, että se on suuressa määrin riippumaton kilpailijoistaan. Määräävän aseman olemassaolo ei näet tarkoita monopolia; näin ollen se, että määräävässä asemassa olevan yrityksen kilpailijat voittavat tarjouskilpailuja, ei sellaisenaan riitä heikentämään päätelmää, jonka mukaan se on määräävässä asemassa.

250 Myöskään toteamukset, joita on esitetty edellä 244 ja 245 kohdassa tiettyjen riidanalaisen päätöksen sisältyvien väitteiden merkityksettömyydestä, eivät ole ratkaisevia kantajalla merkityksellisillä markkinoilla ennestään ollutta määräävää

asemaa koskevan selvityksen yleisen rakenteen kannalta. Ne eivät siis heikennä komission päätelmää, joka koskee tätä kantajalla ennestään ollutta määräävää markkina-asemaa.

e) Kilpailupaineen ja liiketaloudellisen paineen puuttuminen tai vähäisyys

Kilpailijoiden harjoittama paine

251 Komissio toteaa riidanalaisessa päätöksessä kantajan kilpailijoista suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, että P & W:n markkinaosuudet suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla pienenevät jatkuvasti (riidanalaisen päätöksen 174–195 perustelukappale) ja että Rolls-Royce on teknisesti pelottava kilpailija mutta se —, kun otetaan huomioon erityisesti sen pieni koko kantajaan verrattuna (196–223 perustelukappale).

252 Kantaja korostaa, että komissio katsoi asiassa Engine Alliance tekemässään päätöksessä, että P & W ja Rolls-Royce olivat kantajan vakavasti otettavia ja elinkelpoisia kilpailijoita. Tässä yhteydessä on muistutettava siitä, että asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä esitetyt toteamukset eivät sido komissiota eivätkä varsinkaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta (ks. edellä 118 ja 120 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

253 On korostettava, että keskenään kilpailevien eri yritysten välisten voimasuhteiden arviointi markkinoilla kuuluu lähtökohtaisesti monitahoiseen taloudelliseen arviointiin, jota varten komissiolla on harkintavaltaa (ks. erityisesti edellä 60 kohta ja sitä seuraavat kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen).

254 Komissio ei kiistä tässä tapauksessa sitä, että P & W ja Rolls-Royce kilpailevat tietyssä määrin suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.

— P & W:n asema

255 Komissio esittää erikseen P & W:n osalta asiakirjatodisteita ja lukuja, joista ilmenee, että tämän moottorinvalmistajan valmistamia moottoreita on lähinnä lentokoneissa, joita ei ole enää tuotannossa, ja että sen markkinaosuus pienenee.

256 Tämä pieneneminen näkyy erityisesti siinä, että sen markkinaosuus sellaisiin lentokoneisiin asennetusta moottorikannasta, jotka eivät ole enää tuotannossa, on suurempi kuin sen markkinaosuus moottoreista, jotka on asennettu lentokoneisiin, jotka ovat edelleen tuotannossa (riidanalaisen päätöksen 81 perustelukappale). Lisäksi sen osuus moottorikannasta, joka on asennettu lentokoneisiin, jotka ovat edelleen tuotannossa (26,5 prosenttia), on suurempi kuin sen markkinaosuus tilatuista moottoreista, joka on ainoastaan 16 prosenttia.

257 Komissio vetoaa erityisesti P & W:n emoyhtiön UTC:n pääjohtajan 22.9.1999 esittämiin väitteisiin, jotka kantajan työntekijä on maininnut sisäisessä muistiossa ja joiden mukaan käytöstä poistetaan tällä hetkellä enemmän P & W:n moottoreita kuin muiden moottorinvalmistajien moottoreita ja puolet 450 lentokoneesta, jotka oli "poistettu liikenteestä" (parked) vuonna 1999, oli varustettu sen moottorilla (riidanalaisen päätöksen 177 perustelukappale). UTC:n vuoden 2000 vuosikertomuksen mukaan P & W:n tulot laskivat 202 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria eli 3 prosenttia vuosien 1998 ja 1999 aikana liikenne- ja sotilaslentokoneisiin tarkoitettujen moottoritoimitusten vähenemisen ja liikennelentokoneiden moottoreihin tarkoitettujen varaosatoimitusten vähenemisen vuoksi, mitä tasoitti osittain muun muassa liikennelentokoneiden moottoreiden huolto- ja korjaustoiminnan lisääntyminen (181 perustelukappale). Komissio toteaa lisäksi riidanalaisen päätöksen 183 perustelukappaleessa, että —.

- 258 Komissio jatkaa riidanalaisen päätöksen 185–187 perustelukappaleessa, että vaikuttaisi siltä, että —. Komissio päättelee tästä, että P & W kohdistaa riippumattoman liiketoimintansa tulevaisuudessa lähinnä muille moottorimarkkinoille kuin suurten liikennelentokoneiden moottoreihin.
- 259 Kantaja ei kiistä suoraan komission tältä osin esittämien tosiseikkojen paikkansa-pitävyyttä mutta toteaa, että P & W investoi edelleen moottoreidensa parantamiseen ja osallistuu kantajan kanssa Engine Allianceen kehittääkseen täysin uuden moottorin A380- ja B747-400-konetyyppeihin. Se toteaa niin ikään, että P & W:n moottorin myynti A318:n voimanolähteeksi on suurempi kuin CFRI:n vaihtoehoisen moottorin myynti tätä lentokonetyyppiä varten. On katsottava, että vaikka nämä seikat todellisuudessa viittaavat siihen, että P & W toimii edelleen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, tämä ei kuitenkaan kumoa komission näkemystä.
- 260 Kuten kantaja toteaa riidanalaisen päätöksen 192 perustelukappaleen lainauksesta, —, sen ja P & W:n välillä on kyllä tietyillä markkinoilla kilpailua, joka saattaa aika ajoin olla kiivastakin. Sitä vastoin P & W:n markkinaosuuden kehitys ja taso korostavat tämän kilpailun rajallisuutta, ja se edellä todettu seikka, että kantaja on kuitenkin voittanut kyseisen tarjouskilpailun erityisesti GECAS:n toiminnan ansiosta yhdenmukaisuuteen liittyvistä näkökohdista huolimatta, on merkityksellisempää kuin se, että sopimuksesta on käyty kilpailua. Kuten riidanalaisen päätöksen 192 kohdassa mainitun sähköpostiviestin laatija on todennut, ”—”, ja tämä esimerkki kuvaa konkreettisesti sitä, että tietynasteinen kilpailu ja yhden kilpailijan ylivoimainen markkinavoima, voivat olla olemassa rinnakkain.
- 261 Edellä esitetyn perusteella komissio on voinut perustellusti päätellä 194 perustelukappaleessa muun muassa niiden numerotietojen ja asiakirjatodisteiden perusteella, joihin se nimenomaisesti vetoaa riidanalaisessa päätöksessä, että P & W ei enää toiminut tehokkaasti ja suoraan itsenäisenä GE:n kilpailijana valtaosalla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoista.

— Rolls-Roycen asema

- 262 Komissio esittää Rolls-Roycen osalta riidanalaisessa päätöksessä, että sen kilpailu-
asemaa kantajaan nähden heikentää — (196 perustelukappale ja sitä seuraavat
perustelukappaleet).
- 263 Komissio vetoaa erityisesti GECAS:n hallituksen puheenjohtajan lähettämään
sähköpostiviestiin, jossa hän toteaa — (riidanalaisen päätöksen 200 ja 204
perustelukappale).
- 264 Komissio viittaa niin ikään sisäiseen asiakirjaan — (205 perustelukappale).
- 265 Komission mukaan — Rolls-Royce joutui turvautumaan ulkopuoliseen rahoituk-
seen uusien moottoreiden kehittämiseksi riskien ja tulojen jakamiseen perustuvien
ohjelmien (RRSP) kautta. Se vetoaa tässä yhteydessä Schroder Salomon Smith
Barneyn rahoitusanalyttikkojen lausuntoon, josta ilmenee, että näistä ohjelmista on
tullut Rolls-Roycellle erittäin tärkeitä. Deutsche Bankin selvityksen mukaan on
huolestuttavaa, että noin 60 prosenttia Rolls-Roycen kasvusta mitattuna nettovoi-
tolla ennen korkoja ja veroja on peräisin RRSP-ohjelmista, joiden ennustettavuus on
rajallinen, ja se toteaa, että odotettavissa oleva kyseisten ohjelmien rahavirran
suunnanmuutos lisää Rolls-Roycen pitkän aikavälin toimintaan kohdistuvia paineita,
sillä sen vastaanottamien osuuksien odotetaan supistuvan vuoden 2001 jälkeen
(riidanalaisen päätöksen 201–203 perustelukappale).
- 266 Komissio esittää, että — (211–214 perustelukappale).

- 267 Komissio korostaa lopuksi tässä yhteydessä, että kantaja on ”vakiintunut toimittaja” useille lentoyhtiöille, eli se on toimittanut yli 60 prosenttia vielä tuotannossa oleviin lentokoneisiin asennetuista moottoreista (riidanalaisen päätöksen 215–217 perustelukappale). Se lainaa kyseisen päätöksen 218 perustelukappaleessa Rolls-Roycen omaa lausumaa, josta ilmenee, että —.
- 268 Kantaja väittää, että Rolls-Royce on teknisesti erittäin vahva kilpailija, ja korostaa, että komissio katsoi asiassa Engine Alliance tekemässään päätöksessä, että sen ”markkinaosuus on kasvussa, ja sillä [oli] hyvät edellytykset kehittää uusia moottoreita ja muunnoksia nykyisistä moottoreista”. Kantaja katsoo erityisesti, että on omituista vedota siihen, että —, kun tämä seikka todellisuudessa kuvaa kyseisen yrityksen huomattavaa liiketaloudellista menestystä.
- 269 Riidanalaisen päätöksen tätä koskevien toteamusten ja kantajan tältä osin esittämien näkemysten perusteella on katsottava, että Rolls-Roycen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden valmistustoiminta on todellakin liiketaloudellisesti terveellä pohjalla eikä sillä ole välittömiä liiketaloudellisia eikä rahoituksellisia vaikeuksia. Lisäksi pitää paikkansa, että — on lähtökohtaisesti liiketaloudellisen menestyksen merkki ja rahoitusaseman vakauden tae.
- 270 Komissio ei ole kuitenkaan kiistänyt Rolls-Roycen liiketaloudellista menestystä riidanalaisessa päätöksessä. Se ei ole varsinkaan katsonut, että se, että — oli liiketaloudellinen heikkous, kuten kantaja väittää. Se korostaa sen sijaan, että näistä ominaisuuksista huolimatta kyseinen yhtiö —, eikä sen näin ollen voida katsoa olevan riittävä vastapaino yleisesti suurten liikennelentokoneiden markkinoilla, jotta se kykenisi estämään sen, että kantaja käyttäytyy suureksi osaksi riippumattomasti.

- 271 Komissio on näet todennut riidanalaisessa päätöksessä, että — (riidanalaisen päätöksen 211–213 perustelukappale). Kantaja ei kiistä kirjelmässään niiden seikkojen paikkansapitävyyttä, joihin tässä selvityksessä nojaututaan, vaan toteaa ainoastaan, että —. On kuitenkin katsottava, että tämä päätelmä tukee komission riidanalaisen päätöksen 214 perustelukappaleessa esitettyä komission erityistä päätelmää, jonka mukaan —.
- 272 Rolls-Roycen rahoitustilanteen osalta edellä 263–265 kohdassa esitetyistä komission perusteluista ilmenee, että — ja että se, miten se on rahoittanut viimeisimmät hankkeensa, eli turvautumalla RRSP-ohjelmiin, vaikuttaa kielteisesti sen tuloihin tulevana vuosina. Komissio on vedonnut päätelmiensä tämän osan tueksi riippumattomien rahoitusanalyttikkojen toteamuksiin, jotka koskevat erityisesti seurauksia, joita Rolls-Roycella aiheutuu siitä, että se on rahoittanut hankkeensa tällä tavoin. Kantaja tyytyy sitä vastoin toteamaan, että Rolls-Royce on yleisesti hyvässä liiketaloudellisessa tilanteessa, selittämättä miltä osin komission selvitys Rolls-Roycen — on virheellinen.
- 273 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä, kun se on todennut riidanalaisen päätöksen 196 perustelukappaleessa, että ”vaikka [Rolls-Royce] onkin teknisesti katsoen hyvin pystyvä toimittaja, sitä ei voi vain tällä perusteella pitää uskottavana tarjoajana kaikkien moottoreiden myynnissä kaikilla markkinoilla eikä varsinkaan sellaisena, jolle myönnetään yksinoikeus moottoritoimituksiin”.

Ostajien harjoittama paine

- 274 Lopuksi komissio esittää riidanalaisessa päätöksessä syyt, joiden vuoksi Boeingilta ja Airbusilta puuttuu tasapainottava neuvotteluvoima, vaikka nämä kaksi ovat ainoita suurten liikesuihkukoneiden valmistajia, ja sama pätee lentoyhtiöihin (224–228 perustelukappale).

- 275 Komissio toteaa lähinnä, että useat lentoyhtiöt ovat riippuvaisia kantajasta, koska se on niiden lentokonekannan vakiintunut toimittaja. Se korostaa lisäksi, että kysyntä näiden moottoreiden loppukäyttäjänä olevien lentoyhtiöiden taholta on hajanaista, koska minkään yksittäisen lentoyhtiön osuus ostoista ei ylitä 5:tä prosenttia (226 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 276 Komissio toteaa lentokoneen rungonvalmistajien osalta, että kantajalla on niihin suuri vaikutusvalta niiden asiakkaiden kautta sen osuuden ansiosta, joka sillä on niiden lentokoneisiin asennetusta kannasta. Se muistuttaa tässä yhteydessä siitä, että GECAS kykenee ”levittämään” kantajan moottorilla varustettujen lentokoneiden kysyntää lentoyhtiöiden keskuudessa ja että GE Capital ja GECAS ovat jopa kyenneet vaikuttamaan suoraan niiden moottorivalintoihin (228 perustelukappale).
- 277 Kantaja esittää tässä yhteydessä kahdenlaista arvostelua. Se toteaa ensinnäkin, että komissio on todennut asiassa Allied Signal/Honeywell tekemässään päätöksessä, että Boeing ja Airbus ovat vahvoja ostajia, ja kyseisessä päätöksessä samoin kuin asiassa EADS tekemässään päätöksessä, että lentoyhtiöt ovat ostajina huomattavan vahvoja. Tässä yhteydessä on riittävää todeta komission tavoin, että kyseisissä päätöksissä todettu ostajien vahvuus oli olemassa muihin yhtiöihin kuin kantajaan nähden ja muiden tuotteiden osalta. Koska komissio nojautuu tältä osin etuihin, jotka ovat ominaisia kantajalle ja sen erityiselle asemalle moottoreiden markkinoilla, tällä perustelulla ei ole tässä tapauksessa merkitystä.
- 278 Toiseksi kantaja korostaa, että Boeing sen enempää kuin Airbuskaan eivät ole vastustaneet yrityskeskittymää. Tällaisen vastustuksen puuttumisella ei ole merkitystä ratkaistaessa sitä, oliko kantajalla määräävä markkina-asema ennen yrityskeskittymää. Tällainen vastustuksen puuttuminen saattaisi selittyä monilla eri syillä ja muun muassa sillä komission istunnossa esittämällä syillä, jonka mukaan Boeingilla ja Airbusilla ei ole erityistä intressiä moottoreiden hinnan alentamiseen koska verrattain korkeat hinnat vaikuttavat molempiin samalla tavoin. Lisäksi se, että

tällaisen vastustuksen puuttumiselle annettaisiin liian suuri painoarvo, saattaisi vastata sitä, että katsottaisiin, että yrityksen asiakkaat voivat päättää eräänlaisen yrityskeskittymien yksityisen valvonnan avulla, onko toimittajalla määräävä asema tietyillä markkinoilla.

279 Näin ollen kantajan tätä koskevat perustelut on hylättävä tältä osin. Tässä tilanteessa, ja kun otetaan huomioon edellä esitetyt eri toteamukset kantajan vahvasta asemasta suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, komissio ei ole tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä eikä ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että Boeing, Airbus ja lentoyhtiöt eivät kohdistakaan sellaista kaupallista painetta, että tämä saattaisi kumota sen päätelmän kantajan määräävän aseman olemassaolosta.

f) Määräävää markkina-asemaa koskeva päätelmä

280 Edellä esitetyn perusteella komissio on voinut päätellä riidanalaisen päätöksen 229 perustelukappaleessa tätä koskevaa ilmeistä arviointivirhettä tekemättä, että GE:llä oli määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ennen yrityskeskittymää.

C Vertikaalinen päällekkäisyys

1. Asianosaisten lausumat

281 Kantaja katsoo riidanalaisen päätöksen sen osan osalta, joka koskee vertikaalista päällekkäisyyttä, joka johtuu Honeywellin moottorinkäynnistimien ja GE:n mootto-

reiden yhdistämisellä syntyvästä yhdistelmästä, että komissio on jättänyt huomiotta sen, että Honeywell toimittaa käynnistimiään GE:n kanssa kilpaileville moottorinvalmistajille. Komissio ei esitä sen mielestä mitään näyttöä siitä, että yritys keskittymä johtaisi siihen, että keskittymän seurauksena syntyvän yksikön kilpailijat syrjäytettäisiin, kun otetaan erityisesti huomioon se, että käynnistin muodostaa vain 0,2 prosenttia moottorin hinnasta.

- 282 Kantaja on lisännyt Rolls-Roycen ja Rockwellin huomautuksiin antamassaan vastauskirjelmässä ja istunnossa, että komission olisi pitänyt edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetun tuomion mukaisesti ottaa huomioon keskittymän seurauksena syntyvän yksikön EY 82 artiklaan perustuvat velvoitteet.
- 283 GE on ehdottanut käynnistimiin liittyvien sitoumusten yhteydessä, että se luopuisi Honeywellin toiminnoista lentokoneiden moottorinkäynnistimien valmistuksessa. Riidanalaisessa päätöksessä tätä sitoumusta vastaan esitetyt vastaväitteet ovat sen mielestä täysin perusteettomia.
- 284 Komissio muistuttaa Rolls-Roycen tukemana, että Honeywell on ainoa riippumaton ja luotettava suurten liikennelentokoneiden moottorinkäynnistimien toimittaja, kun otetaan markkinatilanne huomioon, ja että sen yhdistäminen samaan yritykseen määräävässä asemassa olevan moottoreiden toimittajan kanssa antaisi sulautuman seurauksena syntyvälle yksikölle mahdollisuuden käyttäytyä riippumattomasti, mikä ei ollut aikaisemmin mahdollista. Komissio huomauttaa niin ikään, että kantajan näitä markkinoita koskevien sitoumusten hylkäämiseen kohdistama arvostelu koostuu pelkistä väitteistä.
- 285 Rolls-Royce korostaa erityisesti, että moottorinkäynnistimet ovat jokaisen moottorin olennainen osa ja että sulautunut yksikkö voisi yritys keskittymän toteuduttua saada tämän osan edullisemmin ehdoin. Rolls-Roycen mielestä olisi rahoituksellisesti ja teknisesti vaikeaa valita muuta toimittajaa kuin Honeywell.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 286 Komissio on kuvannut riidanalaisen päätöksen 331–340 perustelukappaleessa Honeywellin asemaa tiettyjen liitännäisten tuotteiden ja moottoreiden tilausten eri markkinoilla. Se on korostanut erityisesti, että Honeywellilla oli [50–60] prosentin osuus yhden tällaisen tuotteen eli moottorinkäynnistinten markkinoilla, ja P & W:n sisaryhtiö Hamilton Sundstrand oli tuotantomäärien perusteella toiseksi suurin valmistaja [40–50] prosentin markkinaosuudella (riidanalaisen päätöksen 337 ja 338 perustelukappale).
- 287 On muistettava myös, että komissio ei ole katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että yrityskeskittymän seurauksena olisi luotu Honeywellille määräävä asema näillä markkinoilla tai vahvistettu sitä.
- 288 Komissio on sen sijaan todennut riidanalaisen päätöksen 419 perustelukappaleessa, että ”tuotepakettitarjouksista aiheutuvien vaikutusten lisäksi ehdotettu keskittymä vahvistaa myös GE:n määräävää asemaa suurten liikennealentokoneiden moottoreiden markkinoilla. Tämä johtuu kilpailevien moottorinvalmistajien vertikaalisesta sulkemisesta markkinoiden ulkopuolelle sen vertikaalisen suhteen vuoksi, joka moottorinvalmistaja GE:llä on Honeywelliin, joka on moottorinkäynnistinten toimittaja GE:lle ja sen kilpailijoille”. Sen mukaan ”ehdotetun keskittymän toteuduttua sulautuneella yksiköllä olisi kannustimia viivyttää tai häiritä Honeywellin moottorinkäynnistinten toimittamista kilpaileville moottorinvalmistajille, mikä vahingoittaisi moottorimarkkinoilla toimivien GE:n kilpailijoiden toimituksia, jakelua, kannattavuutta ja kilpailukykyä. Sulautunut yksikkö voisi myös nostaa moottorinkäynnistinten tai niiden varaosien hintoja ja lisätä näin kilpailevien moottorinvalmistajien kustannuksia sekä vähentää entisestään niiden mahdollisuuksia kilpailla sulautuneen yksikön kanssa” (riidanalaisen päätöksen 420 perustelukappale).

289 Tämän jälkeen komissio on hylännyt eri väitteet, joita kantaja on esittänyt pyrkiessään hylkäämään sen selvityksen. Se korostaa erityisesti, että Hamilton Sundstrand valmistaa nykyään moottorinkäynnistimiä yksinomaan P & W:n moottoreita varten, ja väittää, ettei sillä ole kaupallista intressiä myydä käynnistimiään muille moottoreiden valmistajille siinäkään tapauksessa, että hinnat nousisivat (338 ja 421 perustelukappale). Komissio katsoo näin ollen, että Hamilton Sundstrandia ei voida pitää Honeywellin kilpailijana (338 perustelukappale). Komissio toteaa, että ei ole mitään toista kilpailijaa, joka kykenisi kohdistamaan tehokasta kilpailupainetta Honeywellin toimintaan markkinoilla, ja että markkinoilletulon esteet ovat huomattavia, joten se mahdollisuus, että markkinoille tulee uusia yrityksiä, ei myöskään ole todellinen rajoitus (422 ja 423 perustelukappale).

290 Lisäksi komissio tutkii hallinnollisen menettelyn aikana esitetyn väitteen, jonka mukaan Honeywellin tekemät sopimukset estävät sen riskin, että se kieltäytyisi toimittamasta moottorinkäynnistimiään tietyille asiakkaille tai jopa vetäytyisi markkinoilta siltä osin kuin kyseessä olisi tavaran toimittaminen kolmansille osapuolille. Se hylkää sen ajatuksen, että tämä rajoitus olisi tehokas, ja toteaa, että näistä sopimusmääräyksistä huolimatta Honeywellin kieltäytyminen myymisestä aiheuttaisi häiriöitä ja huomattavia kustannuksia GE:n kanssa kilpaileville moottoreiden valmistajille erityisesti sen vuoksi, että ”tällaiset tiukat sopimukselliset keinot, joilla estetään jommankumman sopimuspuolen kilpailua rajoittavat toimet ilman asianmukaista syytä ovat tyypillisiä viime aikoina toteutetuissa moottoreiden kehittämissohjelmissa. Vanhempiin ohjelmiin ei sisälly sopimusjärjestelyjä” (424 perustelukappale).

291 Komissio hylkää myös väitteen, jonka mukaan kilpailijoita ei olisi tähän mennessä syrjäytetty markkinoilta Honeywellilla ilmaturbiinien käynnistimien osalta olleesta markkinaosuudesta huolimatta, ja toteaa tältä osin, että näistä pienistä moottoreista on tehty yksinoikeussopimuksia, joten niihin ei liity läheskään yhtä vahvoja kilpailijoiden markkinoilta syrjäyttämiseen houkuttelevia kannustimia kuin sulautuneella yksiköllä olisi suurten liikennelentokoneiden markkinoilla, koska siellä moottorintoimittajia voi olla useita (riidanalaisen päätöksen 425 perustelukappale). Lopuksi komissio toteaa väitteestä, jonka mukaan käynnistimet voidaan toimittaa myös suoraan lentokoneenvalmistajille ja kieltäytyminen toimittamasta moottorei-

den valmistajille voitaisiin kiertää lentokoneenvalmistajien suoraan tekemillä käynnistintilauksilla, että useimpien moottoreiden käynnistimet myydään moottorinvalmistajille sisällytettäväksi moottoripaketteihin, jotka toimitetaan lentokoneenvalmistajalle (riidanalaisen päätöksen 426 perustelukappale).

292 On todettava, että kantaja ei ole riitauttanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sitä, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä esitetystä ja edellisissä kohdissa toistetusta syistä hylännyt hallinnollisessa menettelyssä esitetyt väitteet. Näin ollen tässä oikeudenkäynnissä on katsottava, että tämä hylkääminen on lähtökohtaisesti perusteltavissa näillä syillä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinten tehtävänä on sen sijaan tutkia kantajan väitteet, jotka on esitetty lyhyesti edellä 281–283 kohdassa.

293 Komission näkemys, joka koskee kantajalla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään olevan määräävän aseman vahvistumista, perustuu erityisesti siihen, että yrityskeskittymän toteuduttua sulautuneella yksiköllä olisi kannustin ”viivyttää tai häiritä Honeywellin käynnistimien toimituksia kilpaileville moottoreiden valmistajille” ja että se kykenisi nostamaan hintoja. Hylätessään väitteet, jotka koskevat sopimuspakotteita, jotka estäisivät sen, että Honeywell kieltäytyisi myymisestä, komissio on lisäksi korostanut, että tällaisesta kieltäytymisestä aiheutuisi käytännössä häiriöitä ja huomattavia kustannuksia kilpaileville moottoreiden toimittajille.

294 On kiistatonta, että Honeywellin moottoreiden lisävarusteita ja säätimiä, joihin kuuluvat sen moottorinkäynnistimet, käytetään huomattavan monissa sen kilpailijoiden moottoreissa, muun muassa Rolls-Roycen moottoreissa. Kun otetaan huomioon Honeywellin tärkeimmän kilpailijan (Hamilton Sundstrand) kauppapolitiikka, jonka paikkansapitävyyttä kantaja ei ole kiistänyt ja jonka mukaan se ei enää myy käynnistimiään markkinoilla, Rolls-Royce on nykyään riippuvainen Honeywellista, ja Honeywellin [50–60] prosentoinen markkinaosuus ei siis kuvasta riittävällä tavalla sitä, miten laaja liiketaloudellinen vaikutusvalta sillä on Rolls-Royceen. Komissio on lisäksi todennut riidanalaisen päätöksen 425 perustelukappaleessa, että

se, että usein on mahdollista valita moottori suuriin liikennelentokoneisiin, toisin kuin ilmaturbiinimoottorilla varustettuihin lentokoneisiin, antaa erityisen kannustimen syrjäyttää kilpailijat välittömästi, mitä mahdollisuutta moottoreiden valmistajilla ei ole muissa yhteyksissä.

295 Tuomion tässä osassa kuvatut riidanalaisen keskittymän vaikutukset eivät ole monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia, koska ne johtuvat suorasta vertikaalisesta suhteesta toimittajan ja asiakkaan välillä. Edellä ja erityisesti 293 kohdassa esitetystä kuvauksesta ilmenee, että komission näkemys tästä suhteesta aiheutuvista keskittymän kilpailunvastaisista vaikutuksista riippuu sulautuneen yksikön tulevasta käyttäytymisestä, jota ilman sulautumisen tällä tekijällä ei ole mitään haitallisia vaikutuksia. Komission on siten esitettävä pitävä näyttö tämän käyttäytymisen todennäköisyydestä (ks. vastaavasti edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 65 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

296 Tietyissä tapauksissa näitä todisteita voivat olla taloudelliset tutkimukset, jotka osoittavat markkinatilanteen todennäköisen kehityksen ja viittaavat siihen, että sulautuneella yksiköllä olisi kannustin käyttäytyä tietyllä tavalla. Kuten kantaja toteaa, komissio ei ole tässä tapauksessa esittänyt tällaisia todisteita.

297 On kuitenkin muistutettava siitä, että koska yhteisön oikeuden ensisijainen periaate on vapaan todistelun periaate (ks. vastaavasti julkisasiamiehenä toimineen tuomari Vesterdorfin ratkaisuehdotus asiassa T-1/89, Rhône-Poulenc vastaan komissio, jossa annettiin tuomio 24.10.1991 (Kok. 1991, s. II-867, 869 ja 954 oikeuskäytäntöviitauksineen), tällaisten todisteiden puuttuminen ei sinänsä ole ratkaisevaa. Erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa on ilmeistä, että yrityksen kaupallinen intressi on niin painava, että se puoltaa erityisesti tiettyä käyttäytymistä, kuten kilpailijan yrityksen häiritsemistä koskevan mahdollisuuden käyttöä, komissio ei tee ilmeistä arviointi-

virhettä todetessaan riidanalaisessa päätöksessä, että on todennäköistä, että sulautunut yksikkö todellisuudessa ryhtyy käyttäytymään ennakoidulla tavalla. Sellaisessa tapauksessa jo tiettyyn yksittäistapaukseen liittyvät taloudelliset ja kaupalliset realiteetit voivat olla oikeuskäytännössä edellytettyjä pitäviä todisteita.

298 Komissio on tässä tapauksessa todennut ensinnäkin, että moottorinkäynnistimien markkinoiden tarjonta on erittäin keskittynyttä, minkä vuoksi kantaja ja sen kilpailijat, erityisesti Rolls-Royce ovat suuressa määrin riippuvaisia Honeywellista, ja toiseksi, että yrityskeskittymästä seuraa vertikaalisesti integroitunut kaupallinen rakenne, joka yhdistää olennaisen osan (käynnistimen) valmistustoiminnan tuotantoketjussa myöhemmän vaiheen markkinoille kuuluvan lopputuotteen valmistustoimintaan, ja jo tämä synnyttää määräävän aseman viimeksi mainituille markkinoille. Näiden markkinaolosuhteiden perusteella komissio on katsonut, että sulautuneen yksikön kaupallinen intressi saisi sen käyttämään tietyissä tapauksissa vaikutusvaltaansa suhteellisesti arvioiden hyvin edullisen mutta moottorin toiminnan kannalta olennaisen osan välttämättömänä toimittajana häiritäkseen kilpailijoidensa moottorituotantoa, riippumatta tässä vaiheessa mahdollisista oikeudellisista pakotteista, jotka saattavat vaikuttaa tähän.

299 Komission tätä koskeva selvitys on vakuuttava taloudellisten tutkimusten puuttuessa, koska ilmenee selvästi, että ennakoidut menettelytavat, joilla kantaja voi aiheuttaa huomauttavaa haittaa kilpailijoidensa intresseille, olisivat olleet sulautuneen yksikön kaupallisten intressien mukaisia. Asianosaisten kesken on näet kiistatonta, että käynnistimen osuus moottorin kustannuksista on erittäin vähäinen, kantajan väliintulokirjelmistä esittämissään huomautuksissa esittämien tietojen mukaan 0,2 prosenttia. Näin ollen voitot, joita sulautunut yksikkö voisi saada tämän tuotteen myynnistä Rolls-Roycella ja P & W:lle, ovat väistämättä hyvin pieniä verrattuna niihin voittoihin, joita se voisi saada lisäämällä markkinaosuuttaan suurten liikennelentokoneiden markkinoilla niiden kustannuksella.

- 300 Tarkastellessaan sitä mahdollisuutta, että Hamilton Sundstrand ryhtyisi myymään moottorinkäynnistimiään vapailla markkinoilla, komissio on todennut tästä erikseen riidanalaisessa päätöksessä, että ”tuotantoketjun alkupäässä sijaitsevilta markkinoilta odotettavissa olevat voitot moottorinkäynnistinten myynnistä [Rolls-Roycelle] eivät kuitenkaan voisi muodostua merkittävämmiksi kuin tappiot, joita P & W:lle saattaisi koitua moottorimarkkinoilla” (riidanalaisen päätöksen 338 perustelukappale; ks. myös riidanalaisen päätöksen 421 perustelukappale). Tämä liiketaloudellinen logiikka tukee myös soveltuvin osin sen näkemystä, jonka mukaan sulautuneella yksiköllä on kannustin rajoittaa tai häiritä sen suurten liikennelentokoneiden moottoreihin tarkoitettujen moottorinkäynnistimien toimituksia kilpailijoille.
- 301 Siitä mahdollisuudesta, että oikeudelliset sopimuspakotteet voisivat estää komission ennakoiman käyttäytymisen, on edellä 290–292 kohdassa esitetyistä syistä ja erityisesti siitä syystä, että 292 kohdassa mainitulla tavalla tätä ei ole riitautettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, todettava aluksi, että tässä oikeudenkäynnissä ei ole osoitettu, että sopimusmääräykset, joissa kielletään mahdollinen kieltäytyminen myymisestä, voisivat estää komission ennakoiman sulautuneen yksikön kilpailijoiden kannalta haitallisen käyttäytymisen.
- 302 Kantaja vetoaa kuitenkin myös väitteeseen, joka perustuu näkemyksiin, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on omaksunut edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio antamassaan tuomiossa, joka annettiin nyt käsiteltävään asiaan liittyvän kannekirjelmän jättämisen jälkeen ja jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon velvoitteet, joita keskittymän seurauksena syntyneellä yksiköllä oli EY 82 artiklan nojalla (tuomion 156–160 kohta). Se katsoo, että mikäli oletetaan, että näiden markkinoiden kaupallista tilannetta ja kilpailutilannetta koskeva selvitys on paikkansapitävä, komission ennakoima käyttäytyminen eli se, että sulautunut yksikkö häiritsisi tahallaan kilpailijoidensa moottoreiden valmistustoimintaa, merkitsisi selvästi sitä, että se käyttäisi väärin sillä jo ennestään ollutta määräävää markkina-asemaa, jonka komissio on todennut suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden osalta. Koska komissio ei ole tutkinut sitä ennalta ehkäisevää vaikutusta, joka tässä tapauksessa saattaa aiheutua EY 82 artiklan mahdollisesta soveltamisesta, sen esittämä selvitys siitä, olisiko sulautuneella yksiköllä kannustin käyttäytyä ennakoidulla tavalla, on vääristynyt.

303 Tässä yhteydessä on muistettava, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut muutoksenhaun yhteydessä edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval antamassaan tuomiossa (74–78 kohta), että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli perustellusti katsonut edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että tiettyyn käyttäytymiseen ryhtymisen todennäköisyyttä oli tutkittava kokonaisvaltaisesti eli ottamalla huomioon sekä tällaisten menettelytapojen toteuttamista edistävät tekijät että seikat, jotka voivat vähentää näiden edistävien tekijöiden vaikutusta tai jopa poistaa sen, mukaan lukien kyseisten menettelytapojen mahdollinen lainvastaisuus. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi kuitenkin lisäksi muun muassa, että olisi asetuksen N:o 4064/89 ehkäisevän tarkoituksen vastaista edellyttää, että komission olisi tutkittava kunkin keskittymähankkeen osalta, missä määrin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ryhtymistä edistävien tekijöiden vaikutusta pienentää tai ne jopa poistaa kyseisten menettelytapojen lainvastaisuus, niiden paljastumisen todennäköisyys ja toimivaltaisten viranomaisten määräämät seuraamukset (ks. edellä 72 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

304 Komission on siis lähtökohtaisesti otettava huomioon menettelyn mahdollinen lainvastaisuus ja näin ollen se, että siitä voidaan määrätä seuraamuksia, tekijänä, joka saattaa vähentää yritysten halukkuutta ryhtyä tiettyyn menettelytapaan tai jopa poistaa sen (edellä 74 kohta). Sen ei sitä vastoin tarvitse osoittaa sitä, että ennakoitu tuleva käyttäytyminen todellakin merkitsisi EY 82 artiklan rikkomista, eikä myöskään sitä, että tämä kilpailusääntöjen rikkominen voidaan mahdollisesti havaita ja siitä voidaan määrätä seuraamuksia, vaan se voi tässä yhteydessä tyytyä tiivistettyyn selvitykseen, joka perustuu sen käytettävissä oleviin tietoihin.

305 Tässä tapauksessa komissio ennakoi sellaista tulevaa käyttäytymistä moottorinkäynnistimien markkinoilla, jonka tavoitteena ja, mikäli se osoittautuisi tehokkaaksi, vaikutuksena olisi määräävän aseman vahvistuminen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla erityisesti siten, että sulautuneen yksikön kilpailijoiden asemaa markkinoilla heikennettäisiin. Kyseinen käyttäytyminen eli käynnistintöimistusten keskeyttäminen kilpailijoille tai jopa tämän osan myynnistä kieltäytyminen sekä hinnankorotukset vaikuttaisivat suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ainoastaan siltä osin kuin niillä aiheutettaisiin huomattavaa haittaa sulautuneen yksikön kilpailijoiden moottorinvalmistustoiminnalle.

306 Tässä yhteydessä on muistettava, että vaikka määräävän markkina-aseman olemassaolo ei voi viedä tällaisessa asemassa olevalta yritykseltä oikeutta suojella kaupallisia intressejään, vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällaista käyttäytymistä ei kuitenkaan voida hyväksyä silloin, kun sen nimenomaisena tarkoituksena on tämän määräävän markkina-aseman vahvistaminen ja sen väärinkäyttö (edellä 117 kohdassa mainittu asia *United Brands v. komissio*, tuomion 189 kohta; asia T-65/89, *BPB Industries ja British Gypsum v. komissio*, tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, Kok. Ep. XIV, s. II-1, 117 kohta ja sitä seuraavat kohdat; ks. myös yhdistetyt asiat T-24/93–T-26/93 ja T-28/93, *Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio*, tuomio 8.10.1996, Kok. 1996, s. II-1201, 149 kohta). Näin ollen se, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys kieltäytyy myymästä olennaista osaa kilpailijoilleen, merkitsee jo sellaisenaan tämän aseman väärinkäyttöä (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, *Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio*, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223, Kok. Ep. II, s. 229, 25 kohta).

307 Siitä mahdollisuudesta, että sulautunut yksikkö korottaisi moottorinkäynnistimiensä hintaa, on todettava, että jotta tällä olisi olennainen vaikutus Rolls-Roycen kilpailukykyyn suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, korotuksen pitäisi olla niin suuri, että se selvästi merkitsisi määräävän aseman väärinkäyttöä. Käynnistimien hinnan mahdollinen 50 prosentin korotus, jolle ei ole ilmeisiä liiketaloudellisia perusteita, merkitsisi ainoastaan 0,1 prosentin korotusta moottorin hintaan, eikä sillä siten olisi käytännössä mitään vaikutusta moottoreiden markkinoihin. Todettakoon lisäksi, että mikäli käynnistimien hintaa korotettaisiin sellaisella tavalla, joka ei olisi syrjivä, sillä saatettaisiin ärsyttää tiettyjä sulautuneen yksikön asiakkaita, jolloin sillä olisi haitallisia kaupallisia vaikutuksia sille itselleen. Tämä saattaisi erityisesti heikentää sen suhteita lentoyhtiöihin, jotka ovat käynnistinasiakkaita sekä epäsuorasti lentokoneiden ostajina että suoraan huoltopalvelujen markkinoilla ja jotka voivat lisäksi olla sulautuneen yksikön asiakkaita moottoreiden sekä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta. Mikäli sitä vastoin korotus toteutettaisiin siten, että sen kilpailijoita syrjittäisiin, tämän korotuksen tavoite eli markkinoilta syrjäyttäminen olisi ilmeinen ja merkitsisi siten myös määräävän aseman väärinkäyttöä.

- 308 Samoin mahdolliset häiriöt sulautuneen yksikön toimituksissa keskittymän seurauksena ärsyttäisivät sen asiakkaita siinä tapauksessa, että niitä käytettäisiin yleisesti, ja merkitsivät selvästi väärinkäyttöä, mikäli niitä käytettäisiin syrjivästi esimerkiksi Rolls-Royceen nähden.
- 309 Edellä esitetyn perusteella komission tässä tapauksessa ennakoima käyttäytyminen merkitsee määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä Nyt käsiteltävässä asiassa on todettava, että mitä vakuuttavampi komission näkemys kyseisten menettelytapojen tehokkuudesta on ja mitä selvempi on näin ollen kaupallinen kannustin panna ne täytäntöön, sitä suurempi on se mahdollisuus, että nämä menettelytavat todetaan kilpailunvastaisiksi. Nimenomaan komission ennakoimat kaikkein räikeimmät menettelytavat ovat nimittäin samalla kertaa sekä tehokkaimpia kilpailijoiden toiminnan häiritsemiseksi että todennäköisimpiä ja ilmeisimpiä sulautuneen yksikön määräävän aseman väärinkäyttötapauksia, jolloin niistä todennäköisimmin määrätään myös seuraamus.
- 310 Tässä yhteydessä se, että määräävää asemaa käytettäisiin väärin tietyillä markkinoilla (tässä tapauksessa moottorinkäynnistimien markkinoilla), ei merkitse sitä, ettei voitaisi ajatella, että merkitykselliset markkinat määräävän aseman olemassaoloa arvioitaessa olisivat liitännäiset valmistusketjun myöhemmän vaiheen markkinat (tässä tapauksessa suurten liikennealentokoneiden moottoreiden markkinat), koska komission ensin mainituilla markkinoilla ennakoima käyttäytyminen tähtää nimenomaan yrityksellä jälkimmäisillä markkinoilla olevan määräävän aseman säilyttämiseen tai vahvistamiseen (ks. vastaavasti edellä 115 kohdassa mainittu asia AKZO v. komissio, tuomion 40–45 kohta ja asia T-219/99, British Airways v. komissio, tuomio 17.12.2003, Kok. 2003, s. II-5917, 270–300 kohta).
- 311 Kun otetaan huomioon toteamus, joka koskee kantajalla suurten liikennealentokoneiden moottoreiden markkinoilla ennen keskittymää ollutta määräävää asemaa (ks. edellä 280 kohta), komissiolla oli väistämättä käytettävissään kaikki selvityksen osatekijät, jotka olivat tarpeen, jotta tässä tapauksessa olisi kyetty ilman tätä koskevan yksityiskohtaisen tutkimuksen tekemistä arvioimaan, voisiko sen itsensä

ennakoima käyttäytyminen käynnistimien markkinoilla merkitä EY 82 artiklan rikkomista ja voitaisiinko siitä määrätä tällä perusteella seuraamuksia. Se on siten tehnyt oikeudellisen virheen, kun se ei ole ottanut huomioon sitä ennalta ehkäisevää vaikutusta, joka tällä seikalla olisi voinut olla sulautuneeseen yksikköön.

- 312 Lisäksi vaikuttaa siltä, että tämän ennalta ehkäisevän vaikutuksen huomioon ottaminen olisi todellisuudessa voinut vaikuttaa arviointiin, jonka komissio teki kyseisen käyttäytymisen todennäköisyydestä. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä ei ole korvata komission arviointia omallaan, kun se pyrkii toteamaan, mitä tämä olisi tehnyt, mikäli se olisi ottanut tämän EY 82 artiklan ennalta ehkäisevän vaikutuksen huomioon. Siten selvitystä, jonka komissio on tehnyt asian tämän osan osalta, rasittaa ilmeinen arviointivirhe, koska se ei ole ottanut huomioon merkityksellistä seikkaa, joka liittyy EY 82 artiklan ennalta ehkäisevään vaikutukseen.

3. *Päätelmä*

- 313 On pääteltävä, että riidanalaisen päätöksen osa, joka koskee kantajalla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään olleen määräävän aseman vahvistumista sen moottorinvalmistustoiminnan ja Honeywellin näihin moottoreihin tarkoitettujen käynnistimien valmistustoiminnan välisen vertikaalisen päällekkäisyyden vuoksi ei ole näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla.
- 314 Tässä oikeudenkäynnissä ei ole näin ollen tarpeen tutkia sitä, onko komissio menetellyt perustellusti hylätessään keskittymän ilmoittaneiden osapuolten moottorikäynnistimien osalta ehdottaman sitoumuksen.

D *Monialakesittymälle tunnusomaiset vaikutukset*

1. *Rahoitusvoima ja vertikaalinen integroituminen*

a) Asianosaisten lausumat

³¹⁵ Kantaja toteaa riidanalaisen päätöksen osasta, joka koskee GE:n rahoitusyhtiön GE Capitalin ja GE:n lentokoneita leasingvuokraavien yritysten GECAS:n ja GE Capital Corporate Aviation Groupin (GECCAG) rahoitusvoimaa ja vertikaalista integroitumista, että komissio ei ole näyttänyt toteen, että näiden yhtiöiden vuoksi syntyisi määräävä asema tai vahvistettaisiin sitä joillain moottoreiden markkinoilla tai joillain muilla ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla.

Rahoitusvoima

³¹⁶ Kantaja toteaa GE Capitalin osalta, että komission väitteillä, jotka koskevat tämän yhtiön ja Honeywellin väitetyn rahoitusvoiman yhdistämisestä aiheutuvia kilpailuvastaisia vaikutuksia, ei ole mitään oikeudellista, taloudellista eikä tosiseikkoihin perustuvaa perustaa. Koska tällainen näkemys on taloudellisessa tarkastelussa epätavallinen, komission tehtävänä on ollut esittää pitävä oikeudellinen ja taloudellinen selvitys.

³¹⁷ Komissio muistuttaa riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappaleessa mainituista objektiivisista tekijöistä, jotka edistävät GE:n määräävää asemaa. Se väittää kuitenkin, että se ei ole määrännyt GE:lle seuraamusta sen merkittävän pääoma-

arvon perusteella, vaan on ottanut huomioon tämän rahoitusvoiman nimenomaan avaruus- ja lentokoneteollisuuden alalla. Tämän teollisuudenalan investointien määrän ja keston vuoksi rahoituskyky on ratkaisevan tärkeä kilpailutekijä. GE:n rahoituskyky on omaa luokkaansa kilpailijoiden rahoituskykyyn verrattuna.

318 Nämä objektiiviset tekijät, jotka jo omalta osaltaan antavat GE:lle määräävän aseman ennen yrityskeskittymää, koska rahoitusvoimaa voidaan käyttää sen kauppa- ja teollisuuspolitiikan tukemiseen lentokoneiden moottoreiden markkinoilla, olisivat komission mukaan auttaneet sulautunutta yksikköä saavuttamaan määräävän aseman myös ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla.

319 Rockwell korostaa tässä yhteydessä, että GE Capital toimii sekä sisäisenä pankkina että rahoittajana kantajan asiakkaisiin nähden. Rolls-Royce muistuttaa, että se on toimittanut komissiolle useita esimerkkejä siitä, että GE on käyttänyt rahoitusvoimaansa saadakseen yksinoikeuden moottoreiden toimittamiseen.

Vertikaalinen integroituminen

320 Kantaja kiistää GECAS:n ja GECCAG:n osalta komission ”markkinaosuuksien siirtämistä” (share-shifting) koskevan teorian oikeellisuuden, sillä teorian mukaan nämä kaksi yhtiötä suosivat Honeywellin tuotteiden ostoa sen kilpailijoiden vahingoksi. Vaikka oletettaisiin, että GECAS:n toiminta olisi vaikuttanut tällä tavoin moottoreiden markkinoihin ennen keskittymää, mikään ei osoita, että tällaisia Honeywellille edullisia vaikutuksia aiheutuisi keskittymän toteuduttua ja vieläpä muilla kuin ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla. Kantaja on todennut tältä osin istunnossa, että komissio ei ole tarkastellut tilannetta eri markkinoilla vaan on sitä vastoin tyytynyt esittämään yleisiä väittämiä, joissa näiden markkinoiden väliset erot on jätetty huomiotta.

- 321 Komissio täsmentää, että GECAS on suurin suurten liikennelentokoneiden ostaja, jolla on 10 prosentin markkinaosuus, ja että se edistää jo osaltaan sitä määräävää asemaa, joka kantajalla on suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla.
- 322 Niiden vaikutusten osalta, jotka liittyvät Honeywelliä koskevaan vertikaaliseen integroitumiseen, komissio viittaa tässä yhteydessä riidanalaiseen päätökseen ja väittää Rockwellin tavoin, että on ennakoitavissa, että GE ulottaa menetelmänsä Honeywellin tuotteisiin. Se muistuttaa erityisesti siitä, että valmistajan toimittamat laitteet (SFE, supplier-furnished equipment) valitsee yksinomaan lentokoneenvalmistaja, ja ne takaavat pitkän aikavälin tulonlähteen. Komission ja Rockwellin mukaan Honeywell olisi keskittymän toteuduttua välittömästi hyötynyt GE Capitalin vahvuuksista ja halukkuudesta varmistaa tuotteidensa yksinoikeusasema GECAS:n välityksellä.
- 323 Komissio ei väitä, että GECAS ei ostaisi muita kuin ”kokonaan Honeywell”-lentokoneita vaan että GECAS:ää käytettäisiin nosteenä kannustamaan lentokoneenvalmistajia ja lentoyhtiöitä valitsemaan Honeywell tai myöntämään sille yksinoikeusasema. Komissio korostaa tässä yhteydessä epätasapainoista suhdetta keskittymän seurauksena syntyvän yksikön ja sen asiakkaiden välillä, koska se toimittaa merkittävän osan lentokoneesta. Komissio ja Rockwell väittävät, että Honeywellin kilpailijat syrjäytetään vähitellen ja ne pakotetaan siirtymään sellaisille liiketoiminnan aloille, joilla Honeywell ei toimi.
- 324 Komissio myöntää GECCAG:n osalta, että kyseisellä yrityksellä ei ollut aikaisemmin intressiä noudattaa riskisijoituksiin perustuvaa ostopolitiikkaa. Tämä tilanne muuttuisi täysin Honeywellin oston myötä, sillä se on merkittävä liikennelentokoneiden varusteiden ja palvelujen toimittaja keskittymän toteuduttua.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Johdanto

- 325 Aluksi on todettava, että komissio on edellä 182 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyistä syistä voinut perustellusti katsoa, että GECAS:n toiminta sekä kaupallinen noste, jota GE Capitalin rahoitusvoimaan perustuvat kantajan voimavarat edustavat, edistävät osaltaan kantajalla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään olevaa määräävää asemaa.
- 326 Kuten kantaja perustellusti toteaa, näistä toteamuksista ei sitä vastoin välttämättä seuraa, että sulautunut yksikkö olisi keskittymän toteuduttua käyttänyt ilmailutekniikan tuotteidensa ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteidensa myyntiä edistääkseen samankaltaisia menettelytapoja kuin aikaisemmin on todettu suurten liikennelentokoneiden markkinoilla, jolloin näiden tuotteiden markkinoille olisi syntynyt määräävä asema tai sitä olisi vahvistettu.
- 327 Edellä 58 kohdassa mainittuun asiassa Tetra Laval vastaan komissio annettuun tuomioon liittyvän ja yhteisöjen tuomioistuimen edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval annetulla tuomiolla vahvistaman oikeuskäytännön mukaisesti komission tehtävänä oli osoittaa paitsi se, että sulautuneella yksiköllä olisi edellytykset panna nämä menettelytavat täytäntöön ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, lisäksi pitävien todisteiden perusteella myös se, että olisi todennäköistä, että sulautunut yksikkö käyttäytyisi näin. Lisäksi komission piti osoittaa, että näillä menettelytavoilla olisi luotu lähitulevaisuudessa määräävä asema ainakin tietyille merkityksellisille ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille (ks. vastaavasti edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 146–162 kohta, jonka yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut tältä osin edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio v. Tetra Laval antamansa tuomion 37–45 kohdassa, sekä edellä 60 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Jäljempänä tutkitaan peräjälkeen näitä kahta näkökohtaa, jotka liittyvät selvitykseen, joka komission piti tehdä.

Komission ennakoiman tulevan käyttäytymisen todennäköisyys

328 Komission näkemys, joka koskee ”markkinaosuuksien siirrosta” aiheutuvien ”vertikaalisten” monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten toimintaa, on erilainen sen mukaan, ovatko kyseessä yhtäältä standardoidut valmistajan toimittamat (SFE, supplier-furnished equipment) ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet (riidanalaisen päätöksen 342–348 perustelukappale) vai toisaalta ostajan spesifioimat laitteet (BFE, buyer-furnished equipment) taikka valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet (ehdotetaan kahta tai useampaa vaihtoehtoista valmistajan toimittamaa laitetta) (riidanalaisen päätöksen 405–411 perustelukappale). Lentokoneenvalmistaja näet valitsee standardoidut valmistajan toimittamat laitteet lopullisesti lentokonetta suunnitellessaan, kun lentoyhtiö puolestaan valitsee tilausta tehdessään lopullisesti ostajan spesifioimat laitteet sekä valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet ainakin kahden ennalta valitun laitteen väliltä.

— Standardoidut valmistajan toimittamat laitteet

329 Komissio toteaa standardoitujen valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta, muistutettuaan ensin päätelmästä, joka koskee kantajan kykyä saada lentokonetyyppien moottoritoimittajana yksinoikeus (riidanalaisen päätöksen 343 perustelukappale), että keskittymän seurauksena tämä kyky hyödyttää välittömästi Honeywelliä. Komissio väittää tässä yhteydessä, että lentoyhtiöt suhtautuvat suhteellisen välinpitämättömästi ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden komponenttien valintaan, joten ”jonkin muun yhtiön kuin GE:n lentokoneenvalmistajalle tekemän tarjouksen hyödyt jäisivät merkitykseltään vähäisemmiksi kuin hyödyt, joita niille voisi koitua GECAS:n uusista lentokonehankinnoista” (riidanalaisen päätöksen 344 perustelukappale).

330 Riidanalaisen päätöksen mukaan ”käyttämällä hyväkseen rahoitusvoimaansa ja vertikaalista integroituneisuuttaan uusien lentokonetyyppien markkinoilletulon yhteydessä (esimerkiksi rahoituksella ja/tai GECAS:n tekemillä tilauksilla) sulautu-

nut yksikkö pystyy edistämään Honeywellin tuotteiden valintaa valmistajan toimittamiksi laitteiksi ja estämään samalla kilpailijoilta mahdollisuuden saada omia tuotteitaan asennetuiksi kyseisiin uusiin lentokonetyyppeihin” (riidanalaisen päätöksen 344 perustelukappale) ja lisäksi ”Honeywell saa keskittymän toteuduttua aseman, jossa se voi hyödyntää GE:n rahoitusvoimaa ja kykyä tukea ristiin eri liiketoimintasegmenttejään” (riidanalaisen päätöksen 345 perustelukappale). Tämän vuoksi komissio ennakoii, että sulautuma heikentäisi vakavalla tavalla Honeywellin kilpailijoiden tilannetta (riidanalaisen päätöksen 347 ja 348 perustelukappale) ja että ”GE:n mahdollisuus käyttää strategisesti hyväkseen GECAS:n markkinayhteyksiä ja GE Capitalin rahoitusvoimaa Honeywellin tuotteiden eduksi tekee Honeywellistä määräävässä asemassa olevan toimijan valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, joilla se on jo johtoasemissa” (riidanalaisen päätöksen 346 perustelukappale).

331 Komissio on siis esittänyt edellä mainituissa perustelukappaleissa, että sulautunut yksikkö olisi kykenevä vaikuttamaan lentokoneenvalmistajien tekemään valmistajan toimittamien laitteiden valintaan ja kannustamaan niitä valitsemaan Honeywellin laitteet. Sitä vastoin sen esittämästä kuvauksesta, joka koskee prosessia, jonka välityksellä kantajan tytäryhtiöiden markkinavoima synnyttäisi sen mielestä määräävän aseman sulautuneelle yksikölle, ei voida saada selville, mistä syistä sulautuneen yksikön ”strateginen” käyttäytyminen, joka aiheuttaisi nämä seuraukset, olisi ennakoitavissa riittävän suurella todennäköisyydellä.

332 Komission tehtävänä olisi ollut osoittaa pitävin todistein tällaisen todennäköisyyden olemassaolo. Koska oli osoitettava ennen yrityskeskittymän toteuttamista, miten sulautunut yksikkö käyttäytyisi sulautumisen toteuduttua markkinoilla, joilla ei ennen keskittymää ollut minkäänlaista mahdollisuutta käyttäytyä komission ennakoimalla tavalla, tällaisia todisteita eivät lähtökohtaisesti voi olla yksinomaan aikaisempaan käyttäytymiseen liittyvät seikat. Tästä seuraa, että komission selvitys, joka on hyväksytty edellä GECAS:lla ja GE Capitalilla suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla olleen aseman osalta, ei riitä täyttämään tätä vaatimusta, vaikka se voikin olla siinä osana.

333 Näin ollen pitäviä todisteita saattoivat lähtökohtaisesti olla joko asiakirjat, jotka osoittavat kantajan ja/tai Honeywellin johdon vakaan aikomuksen jatkaa myös ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla GECAS:n ja GE Capitalin voimavarojen kaupallista hyödyntämistä edellä suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden osalta kuvatulla tavalla keskittymän toteuduttua, tai taloudellinen selvitys, joka osoittaa, että tällainen käyttäytymisen olisi ollut objektiivisesti arvioiden sulautuneen yksikön liiketaloudellisten intressien mukaista. Koska komissio ei ole esittänyt seikkoja, joilla osoittaa, että GE:n kyseisillä markkinoilla käyttämiä menettelytapoja on aioitu soveltaa myös ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla keskittymän toteuduttua, on tutkittava, onko riidanalaisessa päätöksessä näytetty toteen, että tällainen soveltaminen olisi ollut sulautuneen yksikön liiketaloudellisten intressien mukaista.

334 Kantaja väittää tässä yhteydessä, ettei olisi sulautuneen yksikön liiketaloudellisten intressien mukaista painostaa lentokoneenvalmistajia valitsemaan entisen Honeywellin ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita valmistajan toimittamiksi laitteiksi. Se korostaa, että kantajan alueliikennesuihkukoneille ja suurille liikennelentokoneille valmistamien moottoreiden ja jokaisen ilmailutekniikan tuotteen tai muun kuin ilmailutekniikan tuotteen välinen hintaero on valtava. Se väittää näin ollen, että sulautuneella yksiköllä ei olisi ollut liiketaloudellista intressiä edistää ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden myyntiä tällä tavoin.

335 Komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottamassa taloudellisessa selvityksessä myönnetään, että suurten liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla on tiettyä kilpailua. Komissio on erityisesti vedonnut Boeingin B777X-version moottorin toimittamista koskenutta tarjouskilpailua kuvatessaan siihen, että kantaja oli kyennyt — vaikuttamaan Boeingin tekemään moottorivalintaan (edellä 205 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

336 Tässä yhteydessä se, että kantaja on kyennyt tekemään lyhyellä aikavälillä tietyn kaupallisen uhrauksen saadakseen moottorinsa myydyksi, oli tärkeää arvioitaessa kantajalla jo ennestään olleen määräävän aseman olemassaoloa. On korostettava,

että kyseiset menettelytavat merkitsevät tai voivat merkitä tiettyä kustannusta kantajalle ainakin lyhyellä aikavälillä, mitä edustaa B777X:n tapauksessa ——. Tällainen kustannus saattaa olla perusteltavissa moottoreiden huoltopalveluista tulevaisuudessa saatavilla tuloilla.

337 Tässä asiayhteydessä keskittymän voidaan katsoa vaikuttavan potentiaalisesti ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinalanteeseen vain siltä osin kuin sulautunut yksikkö olisi saanut lentokoneenvalmistajat valitsemaan entisen Honeywellin tuotteita tilanteissa, joissa ne eivät olisi valinneet niitä ilman tällaista kaupallista painetta. Kun otetaan huomioon se edellä mainittu seikka, että se, että kantaja on saanut B777X-version moottoritoimitukset yksinoikeudella hoidettavikseen, merkitsee tiettyä kaupallista ”kustannusta”, ei voida poissulkea sitä, että lentokoneenvalmistaja olisi voinut vaatia —— siinä tapauksessa, että myös sulautunut yksikkö olisi harjoittanut painostusta valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden valitsemisessä, mitä mahdollisuutta komissio ei ole kuitenkaan ottanut huomioon. Mikään ei takaa sitä, että tulevat lisätulot olisivat kattaneet tämän kustannuksen. Komissio ei ainakaan saanut olettaa, että sulautuneelle yksikölle ei olisi aiheutunut lisäkustannuksia tässä hypoteettisessa tilanteessa.

338 Riidanalaiisten menettelytapojen soveltaminen standardoitujen valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla olisi näin ollen merkinnyt keskittymän toteuduttua järkiperaista liiketaloudellista käyttäytymistä ainoastaan siinä tapauksessa, että siitä sulautuneelle yksikölle koituvat tulot olisivat korvanneet nämä mahdolliset kustannukset. Komissio ei siis saanut pitää johdonmukaisena ja väistämättömänä kehityksenä ennustettaan, jonka mukaan sulautunut yksikkö soveltaisi näitä menettelytapoja ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla.

339 Koska ei ole olemassa taloudellisia tutkimuksia, joiden perusteella voitaisiin vertailla näitä kustannuksia ja tuloja edes arvioiden perusteella, komissio ei siis ole tässä tapauksessa osoittanut, mitkä olisivat olleet kantajan menettelytapojen tällaisen soveltamisen todennäköiset liiketaloudelliset seuraukset. Riidanalaisessa päätöksessä ei vastata siihen kysymykseen, olisiko se, että sulautunut yksikkö olisi painostanut

valitsemaan valmistajan toimittamiksi laitteiksi sen tuotteet, merkinnyt sille liiketaloudellista lisäkustannusta, eikä näin ollen myöskään siihen kysymykseen, olisivatko tulot, joita se olisi saanut lentokoneenvalmistajien valittua nämä tuotteet, korvanneet nämä mahdolliset kustannukset. Näiden tietojen puuttuessa on nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa mahdotonta määrittää, olisiko sulautunut yksikkö päättänyt soveltaa kyseisiä menettelytapoja valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, mikäli keskittymä olisi toteutunut.

340 Tästä seuraa, että komissio ei ole osoittanut pitävin todistein ja riittävällä todennäköisyydellä, että sulautunut yksikkö olisi käyttänyt GECAS:n markkina-voimaa sekä GE Capitalin asemasta johtuvaa rahoitusvoimaa edistääkseen entisen Honeywellin valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden myyntiä tulevaisuudessa.

— Ostajan spesifioimat laitteet ja valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet

341 Komissio katsoo ostajan spesifioimien ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta, että ”Honeywellin toimintojen yhdistyminen GE:n rahoitukselliseen vahvuuteen ja vertikaalinen integroituminen rahoituspalveluihin, lentokoneiden osto- ja leasing-toimintaan sekä jälkimarkkinoilla tarjottaviin palveluihin edistää markkinoita sulkevaa vaikutusta, jota on jo kuvattu tarkasteltaessa valmistajan toimittamia ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita” (riidanalaisen päätöksen 405 perustelukappale). Se korostaa, että ”GE:llä on myös kannustimia nopeuttaa lentokoneenvalmistajien keskuudessa meneillään olevaa suuntausta muuttaa ostajan spesifioimat tuotteet valmistajan toimittamiksi tuotteiksi, koska se voisi myöhemmin pyrkiä hankkimaan kyseisten tuotteiden valmistuksen itselleen ja saamaan yksinoikeuteen perustuvia asemia soveltamalla aiemmissa kappaleissa kuvattuja liiketoimintakäytäntöjä” (riidanalaisen päätöksen 408 perustelukappale).

342 Komissio väittää lisäksi, että ”Honeywellin ostajan spesifioimien tuotteiden valikoima hyötyy GE Capitalin kyvystä varmistaa kyseisille tuotteille erikoisasema lentoyhtiöissä (katso Continental Airlines -yhtiötä koskeva esimerkki) ja GECAS:n

hyödyllisistä mahdollisuuksista edistää GE:n tuotteiden asentamista lentokoneisiin laajentamalla GE:n tuotteita suosiva toimintaperiaatteensa koskemaan myös Honeywellin tuotteita” (riidanalaisen päätöksen 406 perustelukappale). Lisäksi ”Honeywellin ostajan spesifioimat tuotteet hyötyvät myös siitä, että GE:n tuote- ja palveluvalikoima kilpailee muiden toimittajien komponenttien kanssa käyttäen hyväksi GECAS:n mahdollisuuksia suosia GE:n tuotteita suhteessa lentoyhtiöihin” (riidanalaisen päätöksen 407 perustelukappale).

343 Komissio päätelee tämän perusteella, että ”GE:n mahdollisuus käyttää strategisesti hyväkseen GECAS:ää ja GE Capitalin rahoitusvoimaa tekee Honeywellistä määräävässä asemassa olevan toimijan ostajan spesifioimien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, joilla sillä on jo johtoasemia” ja ennakoi, että kilpailijat alkavat vähitellen arvioida uudelleen osallistumistaan näille markkinoille (riidanalaisen päätöksen 409 perustelukappale).

344 Edellä 341 kohdassa esitetyistä perustelujen osatekijöistä, jotka viittaavat siihen, että valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinatilanteen tarkastelun yhteydessä esitetyllä selvityksellä olisi merkitystä ostajan spesifioimien ilmailutekniikan tuotteiden markkinoiden kannalta, on muistettava, että tätä selvitystä on edellä pidetty riittämättömänä. Koska ostajan spesifioimien laitteiden ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden asiakkaat ovat lentoyhtiöitä, kun standardoitujen valmistajan toimittamien laitteiden asiakkaat ovat puolestaan lentokoneenvalmistajia, samaa liiketaloudellista logiikkaa ei missään tapauksessa voida soveltaa molemmissa tapauksissa. Siitä mahdollisuudesta, että sulautunut yksikkö edistäisi valmistajan toimittamien laitteiden ryhmän laajentamista, on todettu, että koska komission viimeksi mainittuja laitteita koskeva näkemys on hylätty, tällä seikalla ei ole mitään merkitystä siinäkään tapauksessa, että se pitäisi paikkansa.

345 Todettakoon edellä 342 kohdassa erityisesti ostajan spesifioimien laitteiden ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden markkinoiden osalta esitetyistä perusteluista, että komissio saattoi perustellusti ennakoida, että GECAS itse suosisi vahvasti entisen Honeywellin tuotteita keskittymään toteuduttua, koska molemmat yhtiöt kuuluisivat silloin samaan konserniin. Kantaja toteaa perustellusti, että tämä

suosiminen ei voisi olla ehdotonta, koska Honeywell ei valmista kaikkia lentokoneeseen tarvittavia ostajan spesifioimia ja valmistajan toimittamia vaihtoehtoisia ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita, joten mikään lentokone ei voi olla "kokonaan Honeywell". Tämä perustelu ei kuitenkaan heikennä komission näkemystä, koska GECAS:n GE:n tuotteita suosivan politiikan ei tarvitse välttämättä olla ehdotonta kantajan tarkoittamalla tavalla, jotta se olisi tehokasta, siltä osin kuin GECAS valitsee järjestelmällisesti entisen Honeywellin tuotteet silloin, kun se on mahdollista.

346 Komissio korostaa sitä vastoin riidanalaisen päätöksen 396 perustelukappaleessa, että yrityskeskittymän osapuolet olivat väittäneet hallinnollisessa menettelyssä, että ehdotettu keskittymä ei todennäköisesti muuttaisi sanottavasti GECAS:n ostokäytäytymistä, koska — sopimuksen vuoksi —. Komissio hylkää nämä kantajan perustelut riidanalaisen päätöksen 397 perustelukappaleessa sillä perusteella, että keskittymä "muuttaa yhtiön sisäiseksi" kyseisen sopimuksen ja että keskittymällä muutetaan siten markkinoiden rakennetta kyseisen sopimuksen vastaisesti. Lisäksi se toteaa, että sopimuksessa —. Se toteaa vielä, että — (riidanalaisen päätöksen 396 perustelukappale).

347 On todettava, että vaikka komission toteamat seikat ovat osittainen vastaus keskittymän osapuolten tältä osin esittämiin väitteisiin, riidanalaisen sopimuksen olemassaolo heikentää kuitenkin komission näkemystä ostajan spesifioimien laitteiden osalta huomattavalla tavalla. Vaikka vaikuttaa siltä, että sulautuman toteuduttua GECAS:n GE:n tuotteita suosivan politiikan perusteella olisi syntynyt hieman ostajan spesifioimien laitteiden ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden lisämyyntiä, on pääteltävä, että mikä tahansa onkin tämän ilmiön selittävä oikeudellinen tai kaupallinen syy, keskittymällä olisi ollut vain vähäinen vaikutus kyseisiin markkinoihin.

348 Tässä tapauksessa olisi — puuttuessa voitu olettaa, kuten Rockwell toteaa väliintulokirjelmässään, että koska GECAS:n kantajan konsernin sisällä valmistettuihin tuotteisiin kohdistama suosio olisi luontaisesti ulottunut myös uusiin

tuotteisiin, se, että kantaja ostaisi Honeywellin, johtaisi automaattisesti Honeywellin markkinaosuuden kasvuun noin viidellä prosentilla sellaisen ostajan spesifioiman tuotteen osalta, jonka markkinaosuus oli jo 50 prosenttia, koska GECAS:n markkinaosuus lentokoneiden ostoista on noin 10 prosenttia.

349 Sopimuksen olemassaolo —.

350 Komissio ei ole riidanalaisessa päätöksessä myöskään arvioinut, missä määrin —. Tämä puute rasittaa sen perustelujen luotettavuutta näiden tuotteiden osalta ja myös sen osalta, onko GECAS:llä mahdollisuutta ”levittää” entisen Honeywellin ostajan spesifioimia laitteita ja valmistajan toimittamia vaihtoehtoisia laitteita lentoyhtiöihin.

351 Komissio myöntää lisäksi riidanalaisen päätöksen 410 perustelukappaleessa asiakkaiden mieltymysten ja yhdenmukaisuuden vaikutukset ostajan spesifioimien laitteiden osalta. Se katsoo, että tällä seikalla ei ole tässä tapauksessa merkitystä, koska ”lentoyhtiöllä ei ole pienten voittojensa vuoksi varaa hylätä kaupallisia tarjouksia, jotka merkitsevät lyhytaikaisia kustannussäästöjä” ja että näille yhtiöille ”lyhyen aikavälin kustannussäästöt ovat tärkeämpiä kuin mahdollisuus, että kilpailu pitkällä aikavälillä heikkenee”. Komissio ei ole esittänyt mitään näyttöä tukeakseen väitettään, joka koskee lentoyhtiöiden rahoituksellista heikkoutta. Se ei myöskään esitä konkreettisia seikkoja, jotka voisivat tukea sen arviointia, jonka mukaan mieltymykset ja ostajan spesifioimien laitteiden komponenttien yhdenmukais-
tamisesta lentoyhtiön lentokonekannassa johtuva kustannusten alentuminen ovat vähemmän tärkeitä tekijöitä valittaessa ostajan spesifioimia tuotteita kuin ”lyhyen aikavälin säästöt”, joita edustavat osto- tai leasingehdot, joita GECAS sen näkemyksen mukaan tarjoaa. Komission näkemyksen uskottavuutta on tältä osin mahdotonta arvioida, koska taloudellinen arviointi tai ainakin näistä ehdoista saatavia etuja koskeva arvio puuttuu.

- 352 Kuten standardoitujen valmistajan toimittamien laitteidenkin osalta, komission näkemys perustuu ajatukseen, jonka mukaan GECAS tarjoaa lentoyhtiöille edullisia ehtoja saadakseen ne hyväksymään lentokoneita, jotka on varustettu sulautuneen yhtiön ostajan spesifioimilla laitteilla, joita ne eivät olisi valinneet, mikäli ne olisivat voineet valita itse. On todettava, että tällaisen kannustimen luominen on omiaan aiheuttamaan tiettyjä ”kustannuksia” sulautuneelle yksikölle siltä osin kuin lentoyhtiö lähtökohtaisesti hyväksyy varustelun tai tarvittaessa GECAS:n jo ostaman niillä varustellun lentokoneen vain siinä tapauksessa, että sulautuneen yksikön tekemä kokonaistarjous on riittävän kiinnostava, jotta tämä valinta olisi sen liiketaloudellisten intressien mukainen.
- 353 Koska komissio on myöntänyt, että lentoyhtiöt suosivat tiettyjä tuotteita, sulautuneen yksikön on siinä tapauksessa ylitettävä este, joka liittyy siihen, että lentoyhtiö suosii toisen ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden valmistajan tuotteita. On mahdollista, että nämä kustannukset ovat vähäisiä verrattuna tuloihin, joita sulautunut yksikkö saa kyseisten ostajan spesifioimien tuotteiden komponenttien myynnistä, missä tapauksessa tämä menettelytapa on sulautuneen yksikön kannalta järkipästä kaupallista toimintaa, mutta komission tehtävänä oli tutkia tätä kysymystä nyt käsiteltävään asiaan liittyvien seikkojen perusteella.

Määräviien markkina-asemien syntyminen tulevaisuudessa ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille

- 354 Vaikka oletettaisiin, toisin kuin edellä esitetystä selvityksestä ilmenee, että komissio olisi osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että sulautunut yksikkö olisi käyttänyt tytäryhtiöidensä markkinavoimaa ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, sen olisi pitänyt vielä osoittaa, että tämä ilmiö loisi määrävien aseman merkityksellisille markkinoille. Komission riidanalaisessa päätöksessä esittämä näkemys merkitsee näet sitä, että se väittää, että Honeywell oli markkinajohtaja näillä markkinoilla, vaikka se ei ollutkaan määrävissä asemassa ennen sulautumista, mutta että yrityskeskittymä olisi vahvistanut sitä sellaisella tavalla, että se olisi ollut sulautumisen jälkeen määrävissä

asemassa (riidanalaisen päätöksen 241–243 ja 341 perustelukappale). Tässä yhteydessä on todettava, että komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että jokaisella ilmailutekniikan tuotteella ja muulla kuin ilmailutekniikan tuotteella oli erilliset markkinat (riidanalaisen päätöksen 242 perustelukappale ja alaviite 89), ja että se on kunkin ilmailutekniikan tuotteen osalta erottanut vielä toisistaan suuriin liikennelentokoneisiin tarkoitettujen tuotteiden markkinat sekä alueliikennesuihkukoneisiin ja liikesuihkukoneisiin tarkoitettujen tuotteiden markkinat (riidanalaisen päätöksen 231 perustelukappale).

355 On todettava, että sulautuneen yksikön tytäryhtiöiden markkinavoimaa koskevassa komission selvityksessä ei oteta millään tavoin huomioon eroja kantajan toiminnan ja sen tytäryhtiöiden toiminnan välillä kunkin lentokoneryhmän osalta. Komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä, että GE:llä oli ennen keskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden ja suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla ja se toimi jossain määrin myös liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla, ja että GECAS osti suuria liikennelentokoneita ja alueliikennesuihkukoneita riskisijoitusmielessä, mutta riidanalaiseen päätökseen ei sisälly mitään tietoja niiden mahdollisesta toiminnasta pienten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla. Kantajan toinen tytäryhtiö GECCAG, joka ei ostanut lentokoneita riskisijoitusmielessä, toimi ostajana liikesuihkukoneiden markkinoilla.

356 Näin ollen esimerkiksi vaikutusvaltaa, jota GECAS olisi kyennyt käyttämään alueliikennesuihkukoneisiin ja liikesuihkukoneisiin tarkoitettujen ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla, olisi vähentänyt huomattavasti se, että se osti lähtökohtaisesti lentokoneita vain yhdellä kolmesta sektorista eli suurten alueliikennesuihkukoneiden sektorilla. Koska komissio ei ole ottanut näitä merkityksellisten markkinoiden välisiin eroihin liittyviä eri seikkoja huomioon sen enempää kuin syitä, jotka mahdollisesti muuttaisivat näitä seikkoja keskittymän seurauksena, se ei ole osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että näille markkinoille olisi syntynyt määrääviä asemia.

357 Lisäksi on todettava, että kun komissio on erottanut riidanalaisen päätöksen 239 perustelukappaleessa toisistaan standardoidut valmistajan toimittamat laitteet, jotka

lentokoneenvalmistaja valitsee lopullisesti, ja valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet, jotka lentokoneenvalmistaja hyväksyy ja joista lentoyhtiö tekee lopullisen valinnan kahden tai jopa kolmen mahdollisen tuotteen välillä, komissio ei ole riidanalaisessa päätöksessä todennut, mitkä riidanalaisessa päätöksessä tutkitut valmistajan toimittamat ilmailutekniikan tuotteet kuuluvat kuhunkin näistä kahdesta ryhmästä. Kuten edellä on todettu, komission selvitys prosessista, jonka välityksellä kantajan tytäryhtiöiden vaikutusvalta voi ilmetä, on hyvin erilainen sen mukaan, tekeekö ilmailutekniikan tuotteen lopullisen valinnan lentokoneenvalmistaja vai lentoyhtiö (ks. edellä 328 kohta). Näin ollen riidanalaisesta päätöksestä ei ilmene, mihin osaan komission selvityksestä kunkin valmistajan toimittaman erillisen laitteen markkinat kuuluvat.

- 358 Komissio ei ole myöskään ilmoittanut riidanalaisessa päätöksessä, mitä tutkituista muista kuin ilmailutekniikan tuotteista myydään valmistajan toimittamana laitteena, valmistajan toimittamana vaihtoehtoisena laitteena ja ostajan spesifioimana laitteena. Jälleen on todettava, että riidanalaisesta päätöksestä luettaessa ei ole mahdollista yksilöidä, mikä osa komission selvityksestä koskee tietyn tuotteen markkinoita.
- 359 Komissio ja Rockwell Collins ovat ilmoittaneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamissaan vastauksissa kunkin ilmailutekniikan tuotteen ja muun kuin ilmailutekniikan tuotteen osalta, kuuluuko se standardoitujen valmistajan toimittamien laitteiden ryhmään vai valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden ryhmään taikka, muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta, ostajan spesifioimien laitteiden ryhmään. Mikäli ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottaisi nämä vastaukset huomioon ja jakaisi nämä tuotteet edellä mainittuihin kolmeen ryhmään yksilöidäkseen sen asiakkaan, joka valitsee tuotteen, ja näin ollen sen, mitä osaa komission selvityksestä siihen sovelletaan, se ylittäisi kuitenkin riidanalaisen päätöksen tavanomaisen tulkinnan rajat, mikä merkitsisi myös sitä, että tuomioistuin korvaisi perustelut uusilla perusteluilla.
- 360 Edellä 359 kohdassa mainituista komission ja Rockwell Collinsin vastauksista ilmenee joka tapauksessa, että ei ole aina selvää, mihin tuoteryhmään (standardoidut valmistajan toimittamat laitteet, valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet, ostajan spesifioimat laitteet) kukin tuote on luokiteltava, koska nämä kaksi vastausta poikkeavat tiettyjen tuotteiden osalta toisistaan. Näistä vastauksista ilmenee lisäksi, että tietyt ilmailutekniikan tuotteet ja erityisesti muut kuin ilmailutekniikan tuotteet

ovat asianomaisen lentokonetyypin mukaan molempiin ryhmiin kuuluvia tuotteita, joita toisinaan myydään standardoituna valmistajan toimittamana laitteena ja toisinaan valmistajan toimittamana vaihtoehtoisena laitteena. Näin ollen tiedot, joita päätöksestä puuttuu yksittäisten tuotteiden ryhmittelyn osalta, eivät ole välttämättä itsestään selviä edes avaruus- ja lentokoneteollisuuden asiantuntijoille.

361 Lisäksi on todettava, että komissio on tarkastellut kaikkia merkityksellisiä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoita hyvin lyhyesti riidanalaisen päätöksen 245–275 perustelukappaleessa. Se on lähinnä ilmoittanut kunkin tuotteen osalta sen laadun, tuotteen eri valmistajien nimet ja niiden markkinaosuuden ilmailutekniikan tuotteiden osalta molemmilla markkinoilla, jotka on määritelty sen lentokoneen koon mukaan, johon tuote on tarkoitus toimittaa.

362 On todettava, että näistä riidanalaiseen päätökseen sisältyvistä eri markkinoiden erityisistä kuvauksista ennen yrityskeskittymää sen enempää kuin edellä käsitellyistä yleisistä kuvauksistakaan, jotka koskevat sitä, miten kantajan tytäryhtiöt käyttävät markkinavoimaansa yhtäältä standardoitujen valmistajan toimittamien laitteiden markkinoilla ja toisaalta valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden ja ostajan spesifioimien laitteiden markkinoilla, ei voida päätellä, mikä olisi ollut keskittymän tämän osatekijän todennäköinen vaikutus eri merkityksellisiin markkinoihin. Riidanalaisesta päätöksestä näet ilmenee, että kilpailutilanne on erilainen kaikilla markkinoilla, sillä niillä toimivien kilpailijoiden suhteellinen asema ja jopa itse kilpailijat vaihtelevat markkinoiden mukaan.

363 Komissio ei ole näin ollen osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että riidanalaisessa päätöksessä ennakoituilla menettelytavoilla olisi luotu määräävä asema joillain tai varsinkaan kaikilla markkinoilla, vaikka ne olisi pantu täytäntöön.

Päätelmä

364 Edellä esitetystä seuraa, että komissio ei ole osoittanut riittävällä todennäköisyydellä, että sulautunut yksikkö olisi keskittymän seurauksena soveltanut ilmailutekniikan

tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla menettelytapoja, jotka komissio oli todennut suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla ja joihin kuuluu GE-konsernin GE Capitalista johtuvan rahoitusvoiman ja GECAS:n lentokoneostoihin liittyvän kaupallisen nosteen hyväksikäyttö, edistääkseen tuotteidensa myyntiä. Se ei ole ainakaan osoittanut riittävällä tavalla, että näillä menettelytavoilla, mikäli ne olisi toteutettu, olisi todennäköisesti luotu määrääviä asemia ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoille. Komissio on näin ollen tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että sulautuneen yksikön rahoitusvoima ja vertikaalinen integroituminen johtaisivat siihen, että ilmailutekniikan tuotteiden tai muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille luotaisiin määrääviä asemia tai niitä vahvistettaisiin.

³⁶⁵ Edellä esitetyn perusteella ei ole tarpeen tutkia, miten komissio on käsitellyt asian tähän osaan liittyviä sitoumuksia, erityisesti sitoumusta, joka koskee GECAS:n tulevaa käyttäytymistä.

2. Niputtaminen

a) Asianosaisten lausumat

Alustavia huomautuksia

³⁶⁶ Kantaja väittää komission perustelujen siitä osasta, joka koskee keskittymän seurauksena syntyvän yksikön edellytyksiä ja kannustimia käyttää niputtamista, että tämän tueksi ei ole esitetty tosiseikkoihin perustuvia todisteita eikä minkäänlaista taloudellista mallia.

- 367 Sen mukaan on erotettava toisistaan erityisesti vaikutusten kannalta erityyppiset tuotepaketit, eli ”sekaniputtaminen” (mixed bundling), ”puhdas niputtaminen” (pure bundling) ja ”tekninen niputtaminen” (technical bundling).
- 368 Kantajan mielestä määräävässä asemassa olevan yrityksen harjoittamaa puhdasta niputtamista ja teknistä niputtamista pidetään yleensä kilpailunvastaisena, koska kyseinen yritys sitoo tuotteiden tai palvelujen ostot markkinoilla, joilla se on vahva (sitovat markkinat), tuotteiden tai palvelujen ostoihin toisilla markkinoilla (sidotut markkinat) joko täysin kaupallisista syistä, mutta ilman rahallista vastiketta, tai teknisistä syistä.
- 369 Sekaniputtamista, jossa tuotepaketin ostaminen johtaa kokonaishinnan alennukseen, pidetään puolestaan yleisesti kilpailua edistävänä. Kantaja esittää, että sekaniputtaminen voi olla poikkeuksellisesti kilpailunvastaista vain silloin, jos se aiheuttaa kilpailijoiden poissulkemisen markkinoilta tai pysyvän syrjäyttämisen. Tällaisten vaikutusten osoittaminen edellyttäisi kuitenkin yksityiskohtaista taloudellista tutkimusta.
- 370 Kantajan mukaan komissio on esittänyt vastineessaan uuden teorian monialakeskittymälle tunnusomaisista vaikutuksista käyttämällä verukkeena ”nostevaikutusta” (leveraging), joka mahdollistaa markkinavoiman strategisen käyttämisen kilpailijoiden syrjäyttämiseksi toisilta markkinoilta. Vaikka oletettaisiin, että tämä teoria kyettäisiin yhdistämään riidanalaisen päätöksen toteamukseen, siihen ei voida vedota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, koska sitä ei ole esitetty väitetiedoksiannossa.
- 371 Väitetiedoksiannossa esitettyyn niputtamista koskevaan ja Choin malliin perustuvaan teoriaan ei sitä vastoin kuulunut nostevaikutuksen käyttäminen. Myöskään

riidanalaisessa päätöksessä ei käsitelty ainakaan riittävästi nostevaikutuksen käyttämisen mahdollisuutta vaan säilytettiin ennakoitavissa olevia kilpailunvastaisia vaikutuksia koskenut tarkastelu, joka on selitettävissä ainoastaan Choin mallin perusteella, vaikka se väitettiin hylätyn.

- 372 Riidanalaisessa päätöksessä ei myöskään mainita saalistushintapolitiikkaa, eikä komissio ole osoittanut, että GE:llä olisi kannustin harjoittaa tällaista politiikkaa. Komissio ei ole myöskään selittänyt, mikä merkitys on riidanalaisessa päätöksessä esitetyillä viittauksilla ristikkäistuista aiheutuviin väitettyihin kilpailunvastaisiin vaikutuksiin.
- 373 Komissio, Rolls-Royce ja Rockwell väittävät, että riidanalaiseen päätökseen sisältyy vakuuttavia todisteita niputtamisen olemassaolosta ja keskittymän seurauksena syntyvän yksikön tätä koskevista uusista mahdollisuuksista.
- 374 Komissio esittää merkityksellisten markkinoiden pääasialliset ominaispiirteet, joiden perusteella voidaan päätellä, että keskittymän perusteella syntyvällä yksiköllä on kannustin ja edellytykset kilpailun poissulkemiseen. Näihin ominaispiirteisiin kuuluvat muun muassa keskittymän kummankin osapuolen markkinaosuudet, lentokoneenmoottoreiden sekä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden toisiaan täydentävyys, merkityksellisille markkinoille tulon huomattavat esteet, merkittävät tutkimus- ja tuotekehityskulut, pitkät kuoletusajat ja asiakkaiden tasapainottavan voiman tai kilpailijoiden taholta tulevan merkittävän kaupallisen paineen puuttuminen.
- 375 Laajan toisiaan täydentävien tuotteiden valikoiman yhdistelmä antaisi keskittymän seurauksena syntyvälle yksikölle mahdollisuuden myöntää syrjiviä alennuksia ristikkäistukien avulla sellaisille asiakkaille, jotka ostavat koko tuotevalikoiman. Vaikka tällaisella menettelytavalla on lyhyellä aikavälillä suotuisia vaikutuksia hintoihin, se johtaa keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä kilpailijoiden syrjäyttämiseen.

- 376 Komissio esittää, että se on koko menettelyn ajan katsonut, että keskittymän seurauksena syntyvällä yksiköllä on, toisin kuin sen kilpailijoilla, edellytykset ja kannustin käyttää niputtamista myöntämällä alennuksia GE:n ja Honeywellin tuotteista, kun niistä tehdään yhteistarjous. Tämä ajatus ei ole uusi, koska tämä ongelma oli jo keskittymäilmoitusta edeltäneiden neuvottelujen kohteena. Komissio ja Rolls-Royce korostavat, että nostevaikutusteoria oli esitetty jo riidanalaisessa päätöksessä (riidanalaisen päätöksen 415 perustelukappale).
- 377 Komissio korostaa lisäksi sitä, että niputtaminen alentaa hintoja vain tilapäisesti tiettyjen tuoteyhdistelmien osalta etenkin sen vuoksi, että keskittymästä ei seuraa mitään merkittävää tehokkuusetua. Loppujen lopuksi tällä menettelytavalla syrjäytetään tuotteiden paremmuuteen perustuva kilpailu useilla markkinoilla.
- 378 Riidanalaisessa päätöksessä esitetään selvästi niputtamisen eri muodot. Keskittymän seurauksena syntyvällä yksiköllä on edellytykset hyödyntää markkinavoimaansa, rahoitusvoimaansa ja täydentävien tuotteiden valikoimaansa erityisesti ristikkäis-tukia käyttämällä.

Puhdas tai tekninen niputtaminen

- 379 Kantaja katsoo, että vaikka komissio mainitsee riidanalaiseen päätökseen sisältyvän selvityksensä aluksi puhtaan niputtamisen ja teknisen niputtamisen, se ei sittemmin viittaa enää millään tavoin puhtaaseen niputtamiseen ja tyytyy vain mainitsemaan kahdesti teknisen niputtamisen esittämättä sen olemassaolosta tosiseikkoihin tai taloudellisiin seikkoihin perustuvia todisteita.

- 380 Käsitteestä MEE-moottori (More Electrical Engine) se toteaa, että tätä esimerkkiä ei ollut väitetiedoksiannossa ja että käsite jää erittäin hypoteettiseksi. Rockwellin mainitsema esimerkki Primus Epic -lentojärjestelmästä ei koske keskittymää eikä sitä ole otettu huomioon riidanalaisessa päätöksessä.
- 381 Komissio toistaa, että keskittymän seurauksena syntyvällä yksiköllä on edellytykset asettaa Honeywellin ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden myynnin edellytykseksi GE:n moottoreiden myynti ja päinvastoin ja harjoittaa siten puhdasta niputtamista. Komissio korostaa tässä yhteydessä, että hankkeesta olisi seurannut ennennäkemätön keskittymä tarjonnan puolelle, ja mainitsee tässä yhteydessä Honeywellin EGPWS-järjestelmän (Enhanced Ground Proximity Warning System, maan läheisyydestä varoitettava järjestelmä). Rockwell mainitsee kaksi esimerkkiä tuotteista osoittaakseen Honeywellin paketoitukyvyyn ja sen, miten se on käyttänyt kiinteitä käyttäjäliittymiä. Rockwell vetoaa myös Honeywellin Primus Epic -järjestelmään esimerkkinä Honeywellin harjoittamasta niputtamisesta.
- 382 Komissio muistuttaa, että riidanalaisen päätöksen sanamuodon mukaan lentokoneiden moottoreita ja muita järjestelmiä ei ole vielä nimenomaisesti niputettu toisiinsa. MEE-käsite kuvaa Honeywellin paketoitukykyä ja sen merkitystä riippumattomana toimittajana tämän käsitteen kehittämisessä.

Sekaniputtaminen

- 383 Kantajan mielestä se, että sekaniputtamista pidetään yleensä kilpailun kannalta edullisena, velvoittaisi komission osoittamaan ensinnäkin, että keskittymän seurauksena syntyvä yksikkö todellakin turvautuisi tähän menettelytapaan, ja toiseksi, että tämä menettelytapa todellisuudessa aiheuttaisi kilpailijoiden poissulkemisen tai syrjäytymisen. Riidanalaisessa päätöksessä ei kuitenkaan osoiteta näistä kumpakaan.

- 384 Kantaja korostaa, että komissio väittää nimenomaisesti, että ei ollut tarpeen nojautua kumpaankaan esitetyistä malleista sen päätelmän tekemiseksi, että pakettitarjoukset, joita keskittymän seurauksena syntyvä yksikkö kykenee tekemään, sulkevat kilpailijat moottoreiden ja ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilta (riidanalaisen päätöksen 352 perustelukappale). Komissio on erityisesti luopunut nojautumasta Choin malliin. GE katsoo, että kun komissio on esittänyt, että mikään taloudellinen malli ei ollut tarpeen sen päätelmien tukemiseksi, se on todellisuudessa jättänyt huomiotta sen esittämät todisteet, jotka perustuivat professoreiden Nalebuff, Rey ja Shapiro töihin, näiden paikkansapitävydestä huolimatta.
- 385 Kantaja korostaa, että huomautukset, joita väliintulijat ovat esittäneet muusta kuin strategisesta niputtamisesta, ovat ristiriidassa komission näkemyksen kanssa, jonka mukaan se on hylännyt staattisen Choin mallin. Riidanalaisessa päätöksessä jälkikäteen esitetyt strategista käyttäytymistä koskevaan teoriaan liittyvät perustelut pitäisi jättää tutkimatta, sillä ne eivät sisältyneet väitetiedoksiintoon, joka perustui yksinomaan Choin malliin (edellä 40 kohdassa mainitussa asiassa Schneider Electric v. komissio, annettu tuomio). Komissio on niin ikään tehnyt virheen yhdistäessään CFMI:n markkinaosuudet sekaniputtamista koskevaan teoriaansa, koska Snecmalla ei ollut mitään intressiä ottaa käyttöön hintapolitiikkaa, jolla olisi suosittu Honeywellin tuotteita.
- 386 Joka tapauksessa nostevaikutuksen käyttämisen edellytyksiä ei ole näytetty toteen sekaniputtamisen eikä ristikkäistukia tai saalistushintoja koskevien lisäteorioiden osalta. Komissio ei ole näet tutkinut kyseisiä markkinoita eikä ottanut huomioon sitä, että moottoreiden arvo ylittää huomattavasti ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden hinnat ja että sekaniputtamista on mahdotonta ottaa käyttöön, jos toimittajan ja lentokoneenvalmistajan välillä on jo sopimus, joka velvoittaa viimeksi mainitun ostamaan tietyn tuotteen kiinteään hintaan.
- 387 Ei ole myöskään esitetty mitään täsmällistä tietoa monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten ilmenemisestä lähitulevaisuudessa. Komissio ei ole ottanut myöskään millään tavoin huomioon EY 82 artiklan ennalta ehkäisevää vaikutusta tältä osin.

- 388 Kantaja korostaa tältä osin väliintulokirjelmiin antamassaan vastauksessa, että vaikka oletettaisiin, että komission strategisesta käyttäytymisestä (nostevaikutukset) esittämä teoria on tutkittava, komissio ei ole täyttänyt mitään edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetussa tuomiossa vahvistetuista edellytyksistä.
- 389 Ainoa riidanalaiseen päätökseen sisältyvä esimerkki (368 perustelukappale) moottoreiden sekaniputtamisesta muiden tuotteiden kanssa, on Honeywellin yhden valmistajan lentokonetyypille tekemä tarjous. Komissio ei ole kuitenkaan tässä yhteydessä maininnut alennuksia. Tämä valmistaja lisäksi hylkäsi Honeywellin tarjouksen, joka koski lisäjärjestelmiä, mikä osoittaa sen, että lentokoneenvalmistajilla on mahdollisuus yhdistää eri toimittajien tuotteita.
- 390 Komissio muistuttaa siitä, että sille esitetyt taloudelliset mallit olivat keskenään ristiriitaisia. Oman selvityksensä lisäksi komissio arvioi Choin mallia ja esitti sen väitetiedoksiannossa vertailua varten. Se ei kyennyt nojautumaan tähän malliin, koska siihen sisältyi luottamuksellisia numerotietoja, joita se ei voinut ilmoittaa keskittymän osapuolille. Omalta osaltaan se ei hyväksynyt eikä hylännyt Choin mallia, jota ei otettu päätöksen perustaksi muutoin kuin voittojen lyhyen aikavälin optimointia koskevien kannustimien määrittämiseksi. Se haluaa muilta osin irrottautua siitä, sillä mallissa ei oteta huomioon keskittymän seurauksena syntyvän yksikön strategista tahtoa eikä jo aikaisemmin vallinnutta määräävää asemaa. Strategisen käyttäytymisen huomiotta jättäminen on lisäksi yhteistä Choin ja Nalebuffin malleille, joissa esitetään vain staattinen näkemys. Näissä kahdessa mallissa tutkitaan sitä, lisääkö niputtaminen yrityksen voittoja ja vähentääkö se yrityksen kilpailijoiden voittoja lyhyellä aikavälillä, jolloin yrityksellä olisi kannustin omaksua tämä menettelytapa.
- 391 Komissio katsoo, että dynaamisen näkemyksen mukaan niputtaminen olisi houkuttelevaa myös keskittymän seurauksena syntyvälle yksikölle, vaikka se joutuisi uhraamaan lyhyen aikavälin voittoja. Komissio ja Rockwell väittävät, että kun otetaan huomioon moottoreiden arvo, keskittymän seurauksena syntyvällä yksiköllä

olisi ollut vertaansa vailla olevat edellytykset käyttää ristikkäistukia, jotka ilmentävät strategista käyttäytymistä. Komissio vetoaa lisäksi siihen, että yrityskeskittymän seurauksena syntyvällä keskittymällä olisi todellisuudessa edellytykset ja kannustin käyttää saalistushintoja. Sen mielestä tämä menettelytapa on mainittu riidanalaisen päätöksen 369 perustelukappaleessa.

- 392 Komissio korostaa tutkineensa riidanalaisessa päätöksessä, olisivatko poissulkevat menettelytavat kuten niputtaminen mahdollisia ja kannattavia alan ominaispiirteiden vuoksi. Nämä ominaispiirteet osoittavat, että GE:llä olisi ollut mahdollisuus ulottaa moottoreita koskevat määräävät asemansa johtoasemiin, joita Honeywellilla oli liikesuihkukoneiden moottoreiden sekä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden alalla. Komissio ei ole missään vaiheessa poikennut tästä vakiintuneesta taloudellisesta teoriasta.
- 393 Komissio katsoo vastanneensa riidanalaisessa päätöksessä Shapiron raporttiin sisältyneisiin huomautuksiin erityisesti 359–386 perustelukappaleessa etenkin kahden aikaisemman esimerkin perusteella. Se on näin ollen tarkastellut osapuolten näkemyksiä kaikilta osin.
- 394 Rolls-Royce katsoo, että niputtamisteoria ei ole uusi ja että komissio on jo käyttänyt sitä. Siitä huolimatta, että arvostelu, jota GE on kohdistanut omaksuttuun taloudelliseen malliin, on epäselvää, Rolls-Royce esittää, että Frontier Economicsin raportti osoittaa joko sen, että komissio hyväksyy Choin ja Nalebuffin mallit, tai sen, että nämä mallit ovat itse sopusoinnussa, taikka sen, että se on nojautunut riittäviin empiirisiin todisteisiin.
- 395 Komissio vetoaa lisäksi siihen, että se on ottanut kaikilta osin huomioon asiassa AlliedSignal/Honeywell tehdyn päätöksen mutta että kyseisen päätöksen päätelmiä ei voida sellaisenaan soveltaa tässä asiassa. Nyt käsiteltävälle asialle on ominaista GE:n markkinavoima ja asianomaisten tuotteiden valikoima.

- 396 Rolls-Royce arvioi, että on laajasti osoitettu, että alalla on pyrkimystä niputtamiseen ja että keskittymällä luotaisiin uusia tähän liittyviä mahdollisuuksia ja kannustimia.
- 397 Komissio korostaa arvosteltujen menettelytapojen ja keskittymän välisen syy-yhteyden puuttumisen osalta, että keskittymä vahvistaa näiden menettelytapojen vaikutuksia sillä aikaansaadun tuotevalikoiman ja GE:n markkinavoiman vuoksi. Keskittymän seurauksena syntyvällä yksiköllä on sillä moottoreiden markkinoilla olevien määräävien asemien ansiosta edellytykset ulottaa tämä markkinavoima Honeywellin täydentävien tuotteiden markkinoille, joilla se ei ole vielä määräävässä asemassa, ja syrjäyttää kilpailijansa. Markkinoiden ominaispiirteet mahdollistavat tällaisen syrjäyttämisen ainakin osittain.
- 398 Komissio vetoaa lisäksi useisiin esimerkkitapauksiin, jotka on mainittu riidanalaisessa päätöksessä niputtamisen yhteydessä.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Alustavia huomautuksia

- 399 Komissio on korostanut riidanalaisessa päätöksessä lähinnä, että sulautuneella yksiköllä olisi keskittymän seurauksena, toisin kuin sen kilpailijoilla, mahdollisuus tarjota asiakkaille suuria liikennelentokoneita, suuria alueliikennesuihkukoneita ja liikesuihkukoneita varten tuotepaketteja (packages), jotka sisältävät sekä moottoreita että ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita. Se on lisäksi katsonut, että tällainen käyttäytyminen olisi selvästi sulautuneen yksikön kaupallisten intressien mukaista, joten se todennäköisesti tapahtuisi keskittymän seurauksena (riidanalaisen päätöksen 350–404, 412–416, 432–434, 443 ja 444 sekä 445–458

perustelukappale). Tämän seurauksena entiselle Honeywellille syntyisi määräävä asema ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla ja GE:n määrääviä asemia vahvistettaisiin, etenkin suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 458 perustelukappale).

400 Komission näkemys perustuu siihen, että yhtäältä moottorit ja toisaalta ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet ovat toisiaan täydentäviä, koska kaikki nämä tuotteet ovat välttämättömiä lentokoneen rakentamiseksi. Lopullisen asiakkaan eli lentokoneen käyttäjän on näin ollen ostettava kaikki suoraan tai välillisesti niiden valmistajalta. Komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että kaikkien näiden tuotteiden asiakkaat ovat olennaisilta osin samat ja että tuotteet voidaan siten niputtaa. Komissio toteaa myös, että kantajan konserni on taloudellisesti erittäin vahva verrattuna sen pääasiallisiin kilpailijoihin sekä moottoreiden markkinoilla että ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla (ks. viimeksi mainittujen osalta riidanalaisen päätöksen 302–304, 323 ja 324 perustelukappale; ks. myös riidanalaisen päätöksen 398 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet). Sulautunut yksikkö kykenisi siten vähentämään ilmailutekniikan tuotteista ja muista kuin ilmailutekniikan tuotteista saamaansa katetta markkinaosuutensa lisäämiseksi ja suurempien voittojen saamiseksi tulevaisuudessa.

401 Aluksi on todettava, että sulautuneen yksikön tulevan käyttäytymisen ennakointi on välttämätön osatekijä komission tässä tapauksessa tekemässä niputtamista koskeneessa tutkimuksessa. Siitä, että kantaja ei toiminut lainkaan ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla ennen keskittymää, ja siitä, että Honeywell ei toiminut lainkaan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, seuraa näet, että keskittymällä ei olisi ollut mitään horisontaalisia kilpailunvastaisia vaikutuksia edellä mainituilla markkinoilla. Keskittymällä ei olisi siten lähtökohtaisesti ollut mitään vaikutuksia näihin markkinoihin.

402 Lisäksi siltä osin kuin komissio ennakoi riidanalaisen päätöksen 443 ja 444 perustelukappaleessa, että niputtamisilmiö olisi vaikuttanut liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin, on todettava, että kantajan markkinaosuus näillä markkinoilla oli ennen keskittymää ainoastaan [10–20] prosenttia asennetusta kannasta, kun Honeywellin markkinaosuus oli [40–50] prosenttia, ja ainoastaan [0–10] prosenttia vielä tuotannossa oleviin lentokoneisiin asennetusta kannasta, verrattuna Honeywellin [40–50] prosentin osuuteen (riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappale). Vaikka siis oletettaisiin, että olisi osoitettu, että sulautunut yksikkö ryhtyisi keskittymän toteuttua moottoreiden sekä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden niputtamiseen, on todettava, että keskittymän ja tällaisten pakettitarjousten välillä ei olisi mitään syy-yhteyttä, lukuun ottamatta sellaisia vähälukuisia tapauksia, joissa tämä moottori olisi entisen GE:n tuote. Riidanalaisesta päätöksestä ei myöskään ilmene, että jompikumpi keskittymän osapuolista valmistaisi moottoreita pieniin alueliikennesuihkukoneisiin. Tästä seuraa, että mahdollinen niputtaminen, johon sulautunut yksikkö saattaisi ryhtyä alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla, koskisi joka tapauksessa ainoastaan suuria alueliikennesuihkukoneita.

403 Komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä, että on olemassa yhdet markkinat jokaiselle kaikkiin alueliikennesuihkukoneisiin ja liikesuihkukoneisiin asennettavalle ilmailutekniikan tuotteelle sekä yhdet markkinat jokaiselle kaikkiin lentokoneisiin, myös suuriin liikennelentokoneisiin asennettavalle muulle kuin ilmailutekniikan tuotteelle. Näin ollen komission perusteluja, jotka koskevat määräävien asemien syntymistä ilmailutekniikan eri tuotteiden markkinoille niputtamisen kautta, ei voida hyväksyä niiden ilmailutekniikan eri tuotteiden markkinoiden osalta, joita asennetaan liikesuihkukoneisiin ja alueliikennesuihkukoneisiin. Keskittymästä johtuva niputtaminen — mikäli oletetaan, että sitä todellisuudessa ilmenisi keskittymän seurauksena — ei näet voi vaikuttaa kuin osaan näistä markkinoista eli suurten alueliikennelentokoneiden markkinoihin. Komission perustelut ovat heikot myös, joskin vähemmässä määrin, muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoiden osalta, sillä komissio on määritellyt yhdet markkinat jokaiselle eri tuotteelle tuotteella varustetun lentokoneen koosta ja muista ominaisuuksista riippumatta.

404 Näin ollen komission niputtamista koskeva näkemys voitaisiin mahdollisesti hyväksyä lähtökohtaisesti suurten liikennelentokoneiden alalla, jolla komissio on

määritellyt erilliset markkinat sekä moottoreiden että kunkin ilmailutekniikan tuotteen osalta.

405 Keskittymästä suurten liikennelentokoneiden ja suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoille sekä suurten liikennelentokoneiden ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille mahdollisesti aiheutuvien vaikutusten osalta on tutkittava, onko komissio osoittanut, että sulautuneella yksiköllä ei olisi ollut ainoastaan aineelliset edellytykset käyttää riidanalaisessa päätöksessä kuvattuja niputtamiseen liittyviä menettelytapoja vaan että se olisi pitävien todisteiden perusteella todennäköisesti myös käyttänyt näitä menettelytapoja keskittymän toteuduttua, jolloin olisi luotu määräävä asema yksille tai useammille merkityksellisille markkinoille lähitulevaisuudessa tai vahvistettu sitä (edellä 58 kohdassa mainittu asia Tetra Laval v. komissio, tuomion 146–162 kohta).

406 Lisäksi on erotettava toisistaan, kuten kantaja perustellusti korostaa, kolme ilmiötä eli puhdas niputtaminen (pure bundling), jolla tarkoitetaan myyntiä, joka sidotaan siten, että asetetaan yksinomaan kaupallisessa tarkoituksessa velvoite ostaa kaksi tai useampia tuotteita yhdessä, tekninen niputtaminen (technical bundling), jolla tarkoitetaan myyntiä, joka sidotaan siten, että tuotteet integroidaan teknisesti toisiinsa, ja sekaniputtaminen (mixed bundling), jolla tarkoitetaan sitä, että useampia tuotteita myydään yhdessä edullisempiin hintoihin kuin niitä tarjottaisiin, jos ne ostettaisiin erikseen. Selvitystä, jonka komissio on tehnyt kunkin näiden kolmen niputtamistyyppin osalta, käsitellään jäljempänä kolmen eri otsikon alla. Aluksi on kuitenkin tutkittava tiettyjä käytännön rajoituksia, jotka vaikuttavat komission kaikkiin niputtamista koskeviin perusteluihin ja jotka ilmenevät riidanalaisesta päätöksestä.

Niputtaminen yleisesti

407 Komission niputtamisesta tekemään selvitykseen liittyy käytännön ongelma siltä osin kuin eri moottoreiden sekä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden lopullinen asiakas ei ole aina sama.

- 408 Jos näet lentokoneenvalmistaja valitsee moottorin yksinoikeudella, jolloin lentokonetyyppi on yhden moottorivaihtoehdon mahdollistava (sole source platform), valmistajan asiakkaana on lähinnä lentokoneenvalmistaja, ja tilanne on sama myös standardoitujen valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta. Siinä tapauksessa lentoyhtiö tekee ensi arviolta ainoastaan päätöksen lentokoneen ostamisesta tai sen ostamatta jättämisestä.
- 409 Sitä vastoin niissä tapauksissa, joissa lentokoneenvalmistaja hyväksyy lentokonetyypilleen useita moottoreita, millä käytännössä tehdään lentokonetyypistä useita moottorivaihtoehtoja mahdollistava (multi-source platform), lentoyhtiö valitsee moottorin käytettävissä olevien moottorien joukosta, kuten se tekee myös ostajan spesifioimien ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta. Edellä esitetystä ilmenee, että ensi arviolta niputtaminen on lentokoneenvalmistajiin nähden mahdollista ainoastaan ”yhden moottorivaihtoehdon mahdollistaviin” lentokonetyyppeihin tarkoitettujen GE:n moottoreiden ja Honeywellin standardoitujen valmistajan toimittamien laitteiden kesken ja lentoyhtiöihin nähden vain useita moottorivaihtoehtoja mahdollistaviin lentokonetyyppeihin tarkoitettujen GE:n moottoreiden ja Honeywellin ostajan spesifioimien laitteiden ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden kesken.
- 410 Näiden toteamusten perusteella puhdasta niputtamista ei lähtökohtaisesti ole mahdollista käyttää muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa, eli se on mahdotonta sellaisissa tapauksissa, joissa moottorin valitseva asiakas ja kyseisen ilmailutekniikan tuotteen tai muun kuin ilmailutekniikan tuotteen valitseva asiakas eivät ole samat.
- 411 Riidanalaisessa päätöksessä ei ole myöskään millään tavoin tutkittu edellä 408 kohdassa mainittua ongelmaa, joka liittyy standardoitujen valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden myynnin edistämiseen niputtamisen avulla useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavien lentokonetyyppien osalta. Komissio tyytyy toteamaan riidanalaisen päätöksen 349 perustelukappaleessa, että ”GE:n ja Honeywellin tuotetarjonnan toisiaan täydentävä luonne yhdistettynä niiden nykyisiin markkina-asemiin antaa sulautuneelle yksikölle mahdollisuuden ja taloudellisesti perustellut kannustimet rakentaa

niputettuja tarjouksia tai tukea toisiaan ristiin eri tuotteiden myynnissä molemmille asiakasryhmille”, ja viittaamaan muulta osin riidanalaisen päätöksen 350 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa esittämäänsä valmistajan toimittamia vaihtoehtoisia laitteita ja ostajan spesifioimia laitteita koskevaan selvitykseen.

- 412 Vaikeuksia liittyy myös sulautuneen yksikön mahdollisuuteen edistää ostajan spesifioimien laitteiden tai ostajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden myyntiä niputtamisella yhden moottorivaihtoehdon mahdollistavien lentokonetyyppien osalta, koska se on lähtökohtaisesti velvollinen toimittamaan moottorinsa lentokoneenvalmistajalle kiinteään hintaan riippumatta siitä, mitä ostajan spesifioimia ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita lentoyhtiöt ovat valinneet.
- 413 Vaikka riidanalaisen päätöksen 391 perustelukappaleesta ilmenee, että se, että moottorille on vahvistettu etukäteen hinta, ei välttämättä merkitse sitä, että sekaniputtaminen ei olisi mahdollista, tämä toteamus vähentää kuitenkin huomattavasti tämän moottorin sisältävän niputtamisen mahdollisuuksia ja tekee sen sulautuneelle yksikölle vaikeammaksi toteuttaa.
- 414 Keskittymän osapuolet ovat lisäksi hallinnollisessa menettelyssä vedonneet käytännön ongelmiin, jotka johtuvat siitä, että yhteen konetyyppiin tarkoitetut moottorit valitaan lähtökohtaisesti aikaisemmin uuden lentokoneen suunnitteluvaiheessa kuin ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet, vaikka ne olisivat valmistajan toimittamia laitteita (ks. riidanalaisen päätöksen 371 perustelukappale). Komissio mainitsee riidanalaisessa päätöksessä vastauksena tähän arvosteluun esimerkkejä tapauksista, joissa moottorit sekä ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet on valittu suurin piirtein samaan aikaan (372 perustelukappale), ja päättelee siitä, että ”ei voida pitää toteen näytettynä, että järjestelmien valintaprosessia ei olisi mahdollista mukauttaa sellaisen aikataulun mukaiseksi, joka mahdollistaa niputuksen” (373 perustelukappale).

- 415 Näistä seikoista, jotka komissio on ottanut riidanalaiseen päätökseen ja joita kantaja ei ole erikseen kyseenalaistanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ilmenee, että niputtaminen ei ole mahdotonta eri tuotteiden valinta-aikataulun vuoksi. Kyseiset kaupalliset menettelytavat eivät kuitenkaan kuulu luonnostaan näiden markkinoiden tavanomaiseen toimintatapaan, mikä merkitsee ylimääräistä kaupallista toimenpidettä sellaiselle yritykselle, joka toivoo saavansa asiakkaansa noudattamaan sitä.
- 416 Vaikka nämä käytännön ongelmat eivät teekään niputtamista mahdottomaksi, ne lisäävät kuitenkin sen toteuttamiseen liittyviä ongelmia ja tekevät sen näin ollen vähemmän todennäköiseksi.

Puhdas niputtaminen

- 417 Komissio ennakoii puhtaan niputtamisen osalta, että moottori tai jokin ilmailutekniikan tuotteista tai muista kuin ilmailutekniikan tuotteista voisi olla sitova tuote eli välttämätön komponentti tai ainakin ensimmäinen valinta, jota sulautunut yksikkö kieltäytyisi myymästä muista tuotteistaan erillään (riidanalaisen päätöksen 351 ja 415 perustelukappale).
- 418 Koska edellä erityisesti 408–410 kohdassa esitetyistä syistä puhdas niputtaminen on mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että kaikkien tuotteiden asiakkaat ovat samat, on lisäksi todettava, että niissä tapauksissa, joissa lentokonetyyppi on moottorivalinnan kannalta ”useita moottorivaihtoehtoja mahdollistava” ja kyseiset ilmailutekniikan tuotteet ovat ostajan spesifioimia laitteita tai valmistajan toimittamia vaihtoehtoisia laitteita, puhtaan niputtamisen mahdollisuudet ovat hyvin vähäisiä. Ainoastaan siinä tapauksessa, että lentoyhtiö haluaa teknisistä tai muista syistä nimenomaan sulautuneen yksikön moottorin, tällainen strategia saattaisi

mahdollisesti pakottaa sen ostamaan ostajan spesifioiman ilmailutekniikan tuotteen tai muun kuin ilmailutekniikan tuotteen sulautuneelta yksiköltä. On todettava, että komissio ei ole käytännössä tutkinut riidanalaisessa päätöksessä, minkä konetyyppien ja/tai minkä erityisten tuotteiden osalta tällainen kaupallinen strategia olisi saattanut osoittautua tehokkaaksi.

419 Lisäksi tässä yhteydessä on muistettava edellä, erityisesti 362 kohdassa, mainitusta puutteesta eli siitä, että komissio ei ole tutkinut keskittymän vaikutuksia määrittelemiensä ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoihin. Koska lisäksi tuotemielitymykset ovat useimmiten suhteellisia eli eivät ehdottomia, tällaisen tutkimuksen yhteydessä olisi ollut tarpeen ottaa huomioon myös tällaisesta puhtaasta niputtamisesta mahdollisesti aiheutuvat haitalliset kaupalliset seuraukset, koska tällainen asenne saattaisi mahdollisesti heikentää sulautuneen yksikön moottorin ostajan ostohalua hänen tähän tuotteeseen kohdistuvasta mahdollisesti vähentyneestä mieltymyksestään huolimatta. Koska komissio ei ole tehnyt mitään tämäntyyppistä yksityiskohtaista tutkimusta riidanalaisessa päätöksessä, se ei ole osoittanut, että sulautuneen yksikön niputtamiskäytäntö olisi ollut ennakoitavissa niiden tapausten osalta, joissa yksi sen useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavaan lentokonetyyppiin asennettavista moottoreista olisi sitova tuote.

420 Komissio ei ole esittänyt yhtään konkreettista esimerkkiä ennakoimiensa menettelytapojen tulevasta toteuttamisesta yksinoikeudella lentokoneeseen asennetun moottorin sekä valmistajan toimittamien ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden mahdollisen niputtamisen osalta. Tässäkin tapauksessa markkinoiden erityisen tutkimuksen puuttuminen merkitsee sitä, että komission perustelut eivät ole riittävän täsmälliset, jotta sen niiden perusteella tekemä päätelmä olisi perusteltavissa. Vaikka komissio on päätellyt määräävän aseman olemassaolon suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, se on kuitenkin katsonut, että markkinoille on jäänyt jonkin verran kilpailua, joten siitä, että sulautunut yksikkö ”pakottaisi” lentokoneenvalmistajan valitsemaan valmistajan toimittamia ilmailutekniikan tuotteita tai muita kuin ilmailutekniikan tuotteita, saattaisi aiheutua sille haitallisia kaupallisia seurauksia, koska lentokoneenvalmistaja saattaisi valita tietyissä tapauksissa toisen valmistajan tuotteen. Koska komissio ei ole tutkinut tätä mahdollisuutta riidanalaisessa päätöksessä, se ei ole osoittanut, että niputtaminen olisi mahdollistanut ostajan toimittamien laitteiden asentamisen suuriin liikennelentokonetyyppisiin.

421 Komissio esittää riidanalaisen päätöksen 415 perustelukappaleessa siitä mahdollisuudesta, että jokin entisen Honeywellin ilmailutekniikan tuotteista tai muista kuin ilmailutekniikan tuotteista voisi olla sitovana tuotteena ja pakottaa asiakkaat ostamaan sulautuneen yksikön moottorin, yhden ainoan käytännön esimerkin mahdollisesta puhtaasta niputtamisesta. Se toteaa näet seuraavaa: ”Esimerkiksi sellaisten tuotteiden myynnissä, joissa Honeywellin markkinaosuus on 100 prosenttia (kuten EGPWS-järjestelmissä), sulautunut yksikkö kykenee asettamaan myynnin ehdoksi moottorinsa myynnin. Saadakseen kyseisiä tuotteita lentoyhtiöillä ei ole muuta mahdollisuutta kuin ostaa sulautuneen yksikön tarjoama moottori.” Komissio ei ole yhtä varma mahdollisuudesta harjoittaa samanlaista painostusta lentokoneenvalmistajiin, sillä se tyytyy toteamaan 416 perustelukappaleessa, että ”GE voi myös vahvistaa määräävää asemaansa pakettitarjouksilla tai sitomalla lentokoneen valmistajille tarjoamiaan tuotteita”.

422 On todettava, että komission tätä koskevassa näkemyksessä edellytetään, että sulautunut yksikkö kykenisi harjoittamaan jonkinlaista kaupallista kiristystä asiakkaisiinsa nähden kieltäytymällä myymästä ilmailutekniikan tuotetta, joka on olennainen mutta vähäarvoinen, elleivät asiakkaat suostu ostamaan sen moottoreita. Vaikka kantajan asiakkaiden neuvotteluvoima sen vastustamiseksi on vähäinen suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, olivatpa kyseessä sitten lentokoneenvalmistajat tai lentoyhtiöt (ks. edellä 274 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä riidanalaisen päätöksen 224–228 perustelukappale), ja se olisi vieläkin vähäisempi sulautunutta yksikköä vastaan keskittymän seurauksena, komissio ei ole tässä tapauksessa osoittanut, että asiakkaat olisivat menettäneet kaiken jäljellä olevan voimansa vastustaa tällaisen käytännön käyttöönottoa.

423 Komission tältä osin erikseen mainitseman tuotteen eli EGPWS:n osalta riidanalaisen päätöksen 253–256 perustelukappaleesta ilmenee, että on olemassa muita tuotteita, joilla entisen Honeywellin tuotteet voidaan korvata. Komissio toteaa, että mitään näistä tuotteista ei ole myyty merkittäviä määriä markkinoilla, ja korostaa, että Thalesin mukaan se, ettei sen tuotteella ole vakiintunutta mainetta, on osoittautunut huomattavaksi esteeksi sen markkinoilletulolle. Siinä tapauksessa, että sulautunut yksikkö ottaisi käyttöön niin äärimmäisen kaupallisen menettelytavan kuin puhtaan niputtamisen eli todellisuudessa uhkaisi myynnistä kieltäytymisellä, asiakkaat saattaisivat kuitenkin mieluummin käyttää toista, vaikka huonompaakin

tuotetta entisen Honeywellin EGPWS:n sijasta mieluummin kuin hyväksyisivät moottorin, joka ei ole niiden valitsema. Komission olisi joka tapauksessa pitänyt tutkia tätä mahdollisuutta. Se ei ole varsinkaan hylännyt sitä mahdollisuutta, että asiakkaat valitsisivat Universal avionicsin TAWS-järjestelmän (Terrain Avoidance Warning System), kuten Airborne-yhtiö teki tammikuussa 2001, vaan on tyytynyt toteamaan, että Rockwell Collinsin mukaan Universal Avionics ei liittoutunut sen kanssa voittaakseen tämän tarjouskilpailun (256 perustelukappale). Tällä seikalla ei ole merkitystä sen kannalta, olisiko Universal Avionicsin tuote varteenotettava vaihtoehto Honeywellin tuotteelle.

424 Kuten edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetussa tuomiossa, jonka yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut muutoksenhaussa edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval antamassaan tuomiossa, on esitetty, komission olisi pitänyt ottaa huomioon myös EY 82 artiklassa vahvistetun määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan kiellon mahdollisesti ennalta ehkäisevä vaikutus merkityksellisiin markkinoihin.

425 Koska edellä kuvatut menettelytavat, jotka olisivat olleet välttämättömiä puhtaaseen niputtamiseen perustuvan strategian toteuttamiseksi tässä tapauksessa, ovat kaupallisesti äärimmäisiä menettelytapoja, komission olisi pitänyt ottaa huomioon se mahdollinen vaikutus, joka yhteisön oikeudessa vahvistetulla määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevalla kiellolla olisi ollut sulautuneen yksikön halukkuuteen toteuttaa tällainen menettelytapa. Koska komissio ei ole menetellyt näin, se on tehnyt oikeudellisen virheen, josta seuraa, että sen tutkimus on vääristynyt ja sitä rasittaa näin ollen ilmeinen arviointivirhe.

426 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että sulautunut yksikkö olisi turvautunut puhtaaseen niputtamiseen keskittymän seurauksena, ja sen tutkimusta rasittavat useat tätä koskevat ilmeiset arviointivirheet.

Tekninen niputtaminen

- 427 Komissio nojautuu teknisen niputtamisen osalta eri ilmailutekniikan tuotteiden integroimiseen ja ”sähköisempää lentokoneen moottoria” koskevan hankkeen (More Electrical Aircraft Engine, ks. riidanalaisen päätöksen 291 perustelukappale) tulevaan kehittämiseen, vaikka se itse myöntää, että ”suoranaista moottorin ja järjestelmien integrointia ei ole vielä tapahtunut”. Se väittää, että on katsottava, että tällainen integrointi tapahtuu ”lähitulevaisuudessa” kyseisen hankkeen yhteydessä, mutta ei esitä yksityiskohtaisia tietoja tästä ohjelmasta eikä ilmoita määräpäivää, johon mennessä tämä integrointi on sen mielestä odotettavissa. Se nojautuu kuitenkin yksinomaan tämän hankkeen tulevaan kehitykseen päätellessään, että se, että Honeywell lakkaa olemasta potentiaalinen kehityskumppani, vahvistaa yhä edelleen kantajan määräävää asemaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 417 ja 418 perustelukappale).
- 428 Tämä yksinkertainen kuvaus markkinoiden mahdollisesta kehityksestä ilman edes tiivistettyä esitystä hankkeen yksityiskohdista, joiden vuoksi tämä kehitys olisi todennäköinen, ei riitä osoittamaan komission väitettä tältä osin oikeaksi.
- 429 Edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetussa tuomiossa (155 kohta ja sitä seuraavat kohdat), jonka yhteisöjen tuomioistuin on tältä osin hyväksynyt edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval antamassaan tuomiossa (39 kohta ja sitä seuraavat kohdat), on katsottu, että komission tehtävänä on osoittaa markkinoiden tulevan kehityksen osalta pitävien todisteiden perusteella ja markkinoiden tulevaa kehitystä koskevalla riittävällä todennäköisyydellä paitsi mahdollinen menettely, jonka se ennakoi tapahtuvan lähitulevaisuudessa, myös se, että tämä menettely johtaisi määräävän aseman syntymiseen tai vahvistumiseen lähitulevaisuudessa, mitä se ei ole tehnyt tässä tapauksessa. Koska teknisiä siteitä, joita yhtäältä moottoreiden ja toisaalta ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden välille voidaan luoda sen enempää kuin näiden siteiden todennäköisiä vaikutuksiaan eri markkinoiden kehitykseen ei ole tutkittu, tämäkin vähentää komission väitteen uskottavuutta. Ei riitä, että komissio esittää useita loogisia mutta hypoteettisia

vaiheita, joiden osalta se pelkää, että käytännön toteutuksella olisi haitallisia vaikutuksia kilpailuun useilla eri markkinoilla. Sen tehtävänä on sen sijaan tutkia erikseen todennäköinen kehitys kaikilla markkinoilla, joilla se pyrkii osoittamaan ilmoitetusta keskittymästä johtuvan määräävän aseman syntyminen tai vahvistumisen, ja esittää sen tueksi pitäviä todisteita.

430 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole osoittanut riittävällä tavalla, että sulautuneella yksiköllä olisi ollut aineelliset edellytykset sitoa heti keskittymän toteuduttua tai lähitulevaisuudessa ilmailutekniikan tuotteidensa ja/tai muiden kuin ilmailutekniikan tuotteidensa myynti moottoreidensa myyntiin asettamalla teknisiä rajoituksia.

Sekaniputtaminen

431 Sekaniputtamisesta on todettava, sanotun vaikuttamatta edellä 408–411 kohdassa asiakkaan henkilöllisyydestä ja 414 ja 415 kohdassa aikataulusta, jonka mukaan lentokoneen eri komponentit tilataan, esitettyihin toteamuksiin, että sulautunut yksikkö olisi kyennyt tietyissä tapauksissa ja tiettyjen tuotteiden osalta tarjoamaan alempia hintoja useista tuotteista sillä edellytyksellä, että ne kaikki olisi valittu. Taloudellinen toimija voi näet aina tehdä kokonaistarjouksen, joka kattaa useita tuotteita, joita normaalisti myydään erikseen.

432 Tällaisella tarjouksella on taloudellisia vaikutuksia markkinoihin kuitenkin ainoastaan siltä osin kuin asiakkaat hyväksyvät sen eivätkä etenkään vaadi tarjouksen erittelemistä tuotekohtaisesti. Komission olisi siten pitänyt osoittaa, että sulautunut yksikkö olisi kyennyt vaatimaan asiakkaitaan hyväksymään tarjouksensa yhteistarjouksena. Kuten edellä on todettu, komission olisi lisäksi pitänyt osoittaa se, että olisi ollut todennäköistä, että sulautunut yksikkö olisi toteuttanut tämän niputtamisen.

- 433 On muistettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio antamassaan tuomiossa antanut verrattain tiukan vastauksen siihen, mitä todisteita komission on esitettävä, mikäli se käyttää tutkimuksensa osatekijänä sitä, että yritys omaksuu tulevaisuudessa tietyn menettelytavan, jolloin luodaan määräävä asema, sillä se on katsonut, että sen on sellaisessa tapauksessa esitettävä ”pitäviä todisteita” (ks. erityisesti tuomion 154 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut hyväksyessään tuomion tämän osan muutoksenhaun yhteydessä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole millään tavoin lisännyt näitä sanamuotoja käyttäessään edellytystä vaaditun näytön tasosta, vaan se on yksinkertaisesti huomauttanut näytön oleellisesta tehtävästä eli siitä, että näytöllä pyritään vakuuttamaan, että väite tai — kuten tässä tapauksessa — keskittymää koskeva päätös on perusteltu (edellä 60 kohdassa mainittu asia komissio v. Tetra Laval, tuomion 41 kohta).
- 434 Komissio on tässä tapauksessa käyttänyt riidanalaisessa päätöksessä lähinnä kolmentyyppisiä perusteluja osoittaakseen todennäköiseksi sen, että sulautunut yksikkö olisi todellisuudessa käyttänyt sekaniputtamista.
- 435 Se väittää ensinnäkin, että muun muassa Honeywell on jo aikaisemmin käyttänyt sen ennakoimia menettelytapoja vastaavia menettelytapoja merkityksellisillä markkinoilla (ks. mm. riidanalaisen päätöksen 361–370 perustelukappale). Tässä yhteydessä on lisäksi korostettava, että komission mielestä tältä osin merkityksellistä on se, että ”Honeywellillä on vahvat mahdollisuudet integroida [tuotteita]” (riidanalaisen päätöksen 289–292 perustelukappale), sekä ”Honeywellin vahvuus pakettiratkaisujen tarjoajana” (riidanalaisen päätöksen 293–297 perustelukappale).
- 436 Toiseksi se vetoaa siihen, että vakiintuneista taloudellisista teorioista, etenkin Cournot’n laskentamallista (ks. mm. riidanalaisen päätöksen 374–376 perustelukappale) ilmenee, että sulautuneella yksiköllä olisi taloudellinen kannustin käyttää komission ennakoimia menettelytapoja, ilman että olisi tältä osin tarpeen nojautua mihinkään erityiseen taloudelliseen malliin.

437 Kolmanneksi komissio väittää, että sulautuneen yksikön strateginen tavoite on lisätä markkinavoimaansa eri markkinoilla, joilla se toimii, ja että, kun otetaan tämä tahtotila huomioon, se, että se käyttää pakettitarjouksia, on sen kannalta taloudellisesti järkevää käyttäytymistä ja tämän vuoksi todennäköistä käyttäytymistä (ks. erityisesti riidanalaisen päätöksen 353, 379, 391 ja 398 perustelukappale). Komissio on todennut istunnossa vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, että se nojautui kannustimeen, joka perustui sen mukaan kantajan kaupallisen tilanteen ja sulautuneen yksikön strategisen valinnan yhteisvaikutukseen.

438 Näitä kolmentyyppisiä perusteluja, joita komissio on käyttänyt riidanalaisen päätöksen tässä osassa, tutkitaan jäljempänä peräjälkeen.

— Aikaisemmat menettelytavat

439 Aikaisemmista menettelytavoista on todettava aluksi, että komission esittämät esimerkit liittyvät niputtamiseen, jota se väittää Honeywellin harjoittaneen ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden osalta (ks. mm. riidanalaisen päätöksen 362–365 ja 367 perustelukappale). Vaikka oletettaisiin, että nämä esimerkit olisi näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla, niillä ei ole juurikaan merkitystä sen toteuttamiseksi, että olisi todennäköistä, että sulautuneella yksiköllä olisi keskittymän toteuduttua edellytykset tehdä pakettitarjouksia moottoreista sekä ilmailutekniikan tuotteista ja muista kuin ilmailutekniikan tuotteista ja kaupallinen kannustin menetellä näin. On näet kiistatonta, että moottorin hinta on huomattavasti suurempi kuin minkä tahansa ilmailutekniikan tuotteen tai muun kuin ilmailutekniikan tuotteen, joten sekapakettitarjousten kaupallinen dynamiikka vaihtelee hyvin suuresti sen mukaan, ovatko kyseessä yksinomaan ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet vai nämä tuotteet ja moottori. Sellaisin esimerkein, jotka liittyvät ainoastaan ilmailutekniikan tuotteisiin ja muihin kuin ilmailutekniikan tuotteisiin ei siis voida näyttää toteen, että sekapakettitarjoukset, jotka sisältävät myös moottoreita, olisivat olleet toteutettavissa ja kaupallisesti edullisia sulautuneelle yksikölle keskittymän toteuttamisen jälkeen.

- 440 Ainoa käytännön esimerkki niputtamisesta, jonka komissio esittää ja joka koskee sekä moottoria että ilmailutekniikan / muita kuin ilmailutekniikan tuotteita, liittyy —, liikesuihkukoneeseen (ks. riidanalaisen päätöksen 368 perustelukappale). Komissio myöntää kuitenkin itsekin 368 perustelukappaleen viimeisessä virkkeessä, että kyseinen lentokoneenvalmistaja on —. Tämä esimerkki, sellaisena kuin se on esitetty riidanalaisessa päätöksessä, ei siis osoita, että Honeywell olisi kyennyt tekemään tehokkaasti pakettitarjouksia, jotka sisältäisivät liikesuihkukoneiden moottoreita ja ilmailutekniikan / muita kuin ilmailutekniikan tuotteita. Päinvastoin, se seikka, että —, jopa kumoaa komission väitteen tältä osin.
- 441 Komissio toteaa lisäksi riidanalaisen päätöksen 366 ja 367 perustelukappaleessa, että Honeywellin mahdollisuus tehdä laajoja pakettitarjouksia, jotka sisältävät sekä moottoreita että ilmailutekniikan / muita kuin ilmailutekniikan tuotteita, on ilmennyt vasta äskettäin, erityisesti Honeywellin ja AlliedSignalin vuonna 1999 tapahtuneen sulautumisen jälkeen. Vaikka tämä seikka saattaa selittää sen, miksi komissio on kyennyt löytämään vain yhden esimerkin tällaisesta niputtamisesta, se ei voi korjata sellaisten vakuuttavien esimerkkien puuttumista, joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voisi mahdollisesti päätellä, että aikaisemmat menettelytavat osoittaisivat todennäköiseksi samanlaisten menettelytapojen käyttämisen tulevaisuudessa.
- 442 Lisäksi suurten liikennelentokoneiden ala, jolla yrityskeskittymä mahdollistaisi sen, että sulautunut yksikkö tulevaisuudessa käyttäisi niputtamista ensi kertaa, ja liikesuihkukoneiden ala poikkeavat huomattavasti toisistaan muun muassa siltä osin kuin suuret liikennelentokoneet ovat toisinaan moottoreiden osalta ”useita moottorivaihtoehtoja mahdollistavia” lentokonetyyppejä, jolloin moottorinvalmistajan asiakkaana on lentoyhtiö, kun liikesuihkukoneet ovat puolestaan aina ”yhden moottorivaihtoehdon mahdollistavia” lentokonetyyppejä, jolloin asiakkaana on lentokoneenvalmistaja.
- 443 Edellä esitetyn perusteella esimerkit, joita komissio on esittänyt Honeywellin aikaisempien menettelytapojen osalta, eivät osoita, että olisi todennäköistä, että sulautunut yksikkö olisi käyttänyt yrityskeskittymän toteuttamisen jälkeen sekapa-

kettitarjouksia, joihin kuuluisivat yhtäältä entisen GE:n moottorit ja toisaalta entisen Honeywellin ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet.

— Taloudelliset tutkimukset

⁴⁴⁴ Kantaja toteaa taloudellisiin malleihin liittyvien komission perustelujen toisesta osasta, että komissio on nojautunut väitetiedoksiannossa Choin malliin, jonka mukaan sulautuneen yksikön kaltaisella yrityksellä, jolla on laaja tuotevalikoima, olisi tarvittavat edellytykset ja intressi käyttää sekapakettitarjouksia. Se väittää lisäksi, että komissio on sittemmin hylännyt tämän mallin riidanalaisessa päätöksessä. Komissio väittää sitä vastoin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että se ei ole hyväksynyt eikä hylännyt tätä mallia, sillä se katsoo, että sulautuneen yksikön kannustin käyttää pakettitarjouksia keskittymän toteutumisen jälkeen ilmenee joka tapauksessa riidanalaisen päätöksen sisällöstä (ks. erityisesti riidanalaisen päätöksen 374–376 perustelukappale Cournot'n laskentamallin osalta).

⁴⁴⁵ Tältä osin on todettava, että komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 352 perustelukappaleessa, että ei ollut tarpeellista nojautua mihinkään tiettyyn malliin, joita oli esitetty hallinnollisessa menettelyssä. Lisäksi kuulemismenettelyistä vastaava virkamies on todennut raportissaan, että komissio ei päätösluonnoksessaan enää nojautunut Choin malliin.

⁴⁴⁶ Komissio ei ole myöskään viitannut riidanalaisessa päätöksessä Choin malliin muuta kuin epäsuorasti, sillä se toteaa 352 perustelukappaleessa, että ”eri taloudelliset analyysit ovat aiheuttaneet teoreettisia kiistoja koskien erityisesti sekalaisen niputuksen taloudellista mallia, jonka yksi kolmansista on laatinut”. Kuten kantaja toteaa, komissio oli sitä vastoin esittänyt Choin mallin sisällön yksityiskohtaisesti väitetiedoksiannossa ja nimenomaisesti vedonnut tähän malliin todisteena, joka tuki sen väitettä sulautuneen yksikön tulevasta käyttäytymisestä ja sen taloudellisista

seurauksista. Vaikka komissio ei ole myöntänyt, että Choin mallilla ei olisi todistusarvoa, se ei näin ollen ole nojautunut riidanalaisessa päätöksessä tähän malliin myönteisesti. Näin ollen tässä oikeudenkäynnissä on katsottava, että riidanalaisesta päätöstä ei tue mikään taloudellinen malli, jossa selvitetäisiin ilmoitetun keskittymän todennäköiset seuraukset nyt käsiteltävään asiaan liittyvien erityisten tietojen perusteella.

447 On siis tutkittava, onko komissio tällaisen taloudellisen mallin puuttuessaakin osoittanut, että sulautuneella yksiköllä olisi ollut keskittymän toteuttamisen jälkeen kannustin käyttää pakettitarjouksia.

448 Riidanalaisen päätöksen 349–355 perustelukappaleessa, jossa komissio esittää mekanismin, jonka mukaisesti niputtamisella luotaisiin määrääviä asemia ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille, komissio tyytyy lähinnä selittämään syyt, joiden vuoksi sulautunut yksikkö kykenisi sen mielestä käyttämään niputtamista yrityskeskittymän toteuduttua. Päätöksessä mainitaan esimerkiksi valmistajan toimittamien standardituotteiden osalta ”uuden yksikön kyky tarjota lentokoneenvalmistajille tuotepaketteja” (349 perustelukappale). Ostajan spesifioimien ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten laitteiden osalta se väittää, että sulautuneelle yksikölle on mahdollista ”sellaisten tuotepakettien tarjoami[n]en, joita ei ole ennen keskittymää koskaan tarjottu markkinoilla ja joita vastaavia paketteja mikään kilpailijoista ei pysty yksinään tarjoamaan” (350 perustelukappale), että se voi ”edistää Honeywellin valmistamien ostajan spesifioimien tuotteiden ja valmistajan toimittamien vaihtoehtoisten tuotteiden valintaa myymällä niitä osana suurempaa tuotekokonaisuutta, joka sisältää myös moottoreita ja GE:n tarjoamia oheispalveluja” (350 perustelukappale) ja että se voi hinnoitella pakettitarjouksensa ”niin, että se voi houkuttaa asiakkaat ostamaan GE:n moottoreita ja Honeywellin ostajan spesifioimia sekä valmistajan toimittamia vaihtoehtoisia tuotteita syrjäyttäen kilpailijoiden tuotteet” (353 perustelukappale).

449 Kun komissio viittaa kyseisissä 349–355 perustelukappaleessa siihen, että sulautuneella yksiköllä olisi kannustin eikä ainoastaan edellytykset toteuttaa nämä

menettelytavat, se ei ole esittänyt mitään näyttöä eikä mitään selvitystä, joka voisi osoittaa sen todellisen todennäköisyyden, että tällainen kannustin on olemassa keskittymän toteuttamisen jälkeen. Komissio tyytyy toteamaan 349 perustelukappaleessa, että ”GE:n ja Honeywellin tuotetarjonnan toisiaan täydentävä luonne yhdistettynä niiden nykyisiin markkina-asemiin antaa sulautuneelle yksikölle mahdollisuuden ja taloudellisesti perustellut kannustimet rakentaa niputettuja tarjouksia tai tukea toisiaan ristiin eri tuotteiden myynnissä molemmille asiakasryhmille”, selittämättä sitä, miksi se katsoo, että nämä seikat riittävät täksi kannustimeksi. Se korostaa 354 perustelukappaleessa, että ”sulautuneen yksikön kannustimet myydä niputettuja tuotteita voivat muuttua lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä esimerkiksi silloin, kun lentokonetyyppien ja lentokoneen varusteiden uusia sukupolvia kehitetään”, esittämättä kuitenkaan, mitkä olisivat näiden kannustimien syyt ja mitkä olisivat niiden väliset erot ennen ennakoitua kehitystä tai sen toteutumisen jälkeen.

450 Riidanalaisen päätöksen 349–355 perustelukappaleessa esitetystä selvityksestä ei esimerkiksi osoiteta, että sulautuneella yksiköllä olisi ollut kannustin käyttää sekapakettitarjouksia keskittymän toteuttamisen jälkeen. Komissio esittää kuitenkin muita näkemyksiä otsikolla ”2) Pakettitarjouksia koskevat osapuolten väitteet”. Tämän otsikon alla on puolestaan jakso, jonka otsikkona on ”Niputuksen vaikutus Cournot’n laskentamalliin”. Käsite ”Cournot’n laskentamalli” on taloudellinen teoria, jossa kuvataan lähinnä etuja, joita koituu laajaa tuotevalikoimaa myyvälle yritykselle niihin kilpailijoihin nähden, jonka tuotevalikoima on suppeampi, sen vuoksi, että mikäli se tarjoaa alennuksia koko tuotevalikoimasta ja pienentää siten katettaan niiden kaikkien osalta, se saa kuitenkin etua tästä menettelytavasta kokonaisuutena arvioiden, koska se myy suuremman määrän kaikkia tuotevalikoimansa tuotteita.

451 Komissio vastaa tämän otsikon alla olevissa 374–376 perustelukappaleessa lähinnä ilmoituksen tehneiden osapuolten väitteisiin, joiden mukaan ”niillä on vähäiset kannustimet laskea kyseisten tuotteidensa hintoja, koska lentokoneiden kysyntä on moottoreiden ja komponenttien suhteen varsin joustamatonta ja lentokoneen kokonaishinta on vain yksi lentoyhtiön uuden lentokoneen ostopäätökseen vaikuttavista monista tekijöistä”.

- 452 Komissio toteaa 375 perustelukappaleessa ensin, että se ei pidä lentokoneen laitteiden ja komponenttien kysyntää täysin ”joustamattomana”, minkä jälkeen se väittää 376 perustelukappaleessa, että yksittäisten yksiköiden kysyntä on joka tapauksessa joustavaa. Se päättelee tästä, että ”vaikka niputus ei vaikuttaisikaan lentokoneita tai moottoreita ja komponentteja koskevan kysynnän kokonaisuutenaan, se kohdentaisi kysynnän uudelleen ja muuttaisi markkinaosuusien suhteita sulautuneen yksikön hyväksi”.
- 453 Näistä perusteluista ilmenee, että komission mielestä sulautuneella yksiköllä olisi Cournot’n laskentamallin perusteella ollut kannustin käyttää sekapakettitarjouksia keskittymän toteuttamisen jälkeen riippumatta siitä, onko kysyntä lentokoneen varustukseen kuuluvan kunkin tuotteen markkinoilla joustavaa vai ei. Kuten Rolls-Roycen tässä tapauksessa käyttämä asiantuntijayritys Frontier Economics kuitenkin toteaa kannekirjelmän liitteenä olevassa elokuulta 2001 peräisin olevassa kilpailutiedotteessaan, Cournot’n laskentamalliin perustuva näyttö edellyttäisi yksityiskohtaista empiiristä tutkimusta sekä hinnanalennusten laajuudesta ja odotetuista myynnin muutoksista että markkinoiden eri toimijoiden kustannuksista ja katteista.
- 454 Lisäksi on todettava, että komissio näyttää itse katsoneen hallinnollisessa menettelyssä, että taloudellinen tutkimus oli tarpeen tällaista näyttöä varten. Väitetiedoksiannon 526–528 kohta ovat näet samat kuin riidanalaisen päätöksen 374–376 perustelukappale paitsi siltä osin kuin väitetiedoksiannossa on alaviite 175, johon viitataan 528 kohdan lopussa, jossa komissio toteaa, että professori Choi oli laatinut mallin, jossa tutkittiin sitä tilannetta, että kyseisten tuotteiden kysyntä olisi joustamatonta, ja mallista ilmeni, että niputtamisella saattaisi olla kilpailunvastaisia vaikutuksia.
- 455 Kantaja vetoaa lisäksi muiden ekonomistien selvityksiin, erityisesti professoreiden Nalebuff, Rey ja Shapiro raportteihin, jotka ovat väitetiedoksiantoon annetun vastauksen ja kannekirjelmän liitteinä ja joista ilmenee lähinnä, että sulautuneella yksiköllä ei todennäköisesti olisi ollut keskittymän toteuttamisen jälkeen kannus-

tinta käyttää sekapakettitarjouksia ainakaan merkittävässä määrin, toisin kuin professori Choi oli päätellyt. Professorit Nalebuff ja Rey arvostelevat erityisesti professori Choin lähtöoletuksia, jotka koskevat markkinoiden luonnetta, ja professori Rey korostaa muun muassa, että Choin malli johtaa sen omien parametrirajoitusten vuoksi pätevästi eri tuloksiin huomioon otettavien lähtöparametrien mukaan.

456 Tässä oikeudenkäynnissä ei ole tarpeen arvioida yksityiskohtaisesti niiden eri päätelmien perusteltavuutta, joita eri ekonomistit ovat tehneet, eikä professoreiden Nalebuff, Rey ja Shapiro tutkimusten suhteellista painoarvoa professori Choin tutkimukseen nähden, mutta niistä voidaan päätellä, että siitä, olisiko Cournot'n laskentamalli johtanut siihen, että sulautuneella yksiköllä olisi ollut kannustin käyttää sekapakettitarjouksia tässä tapauksessa, on olemassa ristiriitaisia käsityksiä. Päätelmä, jonka komissio on tehnyt tällaisen kannustimen olemassaolon todennäköisyydestä, ei varmuudella perustu suoraan ja väistämättömästi Cournot'n laskentamallia koskevaan taloudelliseen teoriaan.

457 Lisäksi toinenkin näkökohta, joka liittyy niputuskäytännön toteuttamisen yksityiskohtiin, on tässä tapauksessa ristiriidassa sen kanssa, että komission väite voitaisiin näyttää toteen Cournot'n laskentamallin perusteella.

458 Kantaja on todennut tältä osin perustellusti hallinnollisessa menettelyssä samoin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että Snecmalla ei olisi ollut mitään intressiä uhrata osaa voitoistaan myöntämällä hinnanalennuksia entisen Honeywellin tuotteiden myynnin edistämiseksi, joten sekapakettitarjoukset, joihin olisi sisältynyt CFMI:n moottoreita, olisivat olleet mahdottomia. Komissio ei ole ottanut riidanalaisessa päätöksessä riittävällä tavalla huomioon kaupallisia vaikutuksia, joita tällä seikalla olisi väistämättä ollut sulautuneen yksikön kannustimeen käyttää keskittymän toteuttamisen jälkeen niputtamista, riidanalaisen päätöksen 393 perustelukappaleessa, jossa se toteaa, että Snecmalla, joka ei kilpaile GE:n kanssa itsenäisenä moottorinvalmistajana, ei ole mitään syytä olla suosimatta tällaista toimintatapaa.

459 Siinä tapauksessa, että Snecma suostuisi alentamaan CFMI:n moottorin myyntihintaa lisätäkseen sellaisen kokonaisuuden myyntiä, johon kuuluvat tämä moottori sekä sulautuneen yksikön valmistamia ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita, se hyötyisi tästä menettelytavasta ainoastaan siltä osin kuin sen moottorimyynti kasvaisi. Ei siis olisi Cournot'n laskentamalliin perustuvia vaikutuksia, jotka lisäisivät Snecman koko tuotevalikoimasta saamia voittoja. Vaikka Cournot'n laskentamalliin liittyvä ilmiö merkitsee komission näkemyksen mukaan osoitusta siitä, että on olemassa kannustin käyttää niputtamista, on todettava, että nämä perustelut eivät oikeuta sen riidanalaisen päätöksen 393 perustelukappaleessa tekemää päätelmää, jonka mukaan Snecmalla olisi ollut sama kaupallinen intressi kuin sulautuneella yksiköllä.

460 GE:n pitäisi esimerkiksi rahoittaa lähtökohtaisesti yksin moottorin hinnanalennukset, joita asiakkaille tarjotaan CFMI:n moottorin sisältävien sekapakettitarjousten yhteydessä. Toisin sanoen summa, joka vastaa tällaisen alennuksen absoluuttista arvoa, olisi pitänyt vähentää suurin piirtein CFMI:n moottorin hinnan puolikkaasta, joka kuuluu GE:lle sillä perusteella, että se osallistuu yhteisyritykseen, koska Snecmalla ei olisi vastaavaa kaupallista intressiä kuin GE:llä osallistua tällaisen alennuksen rahoittamiseen huomattavissa määrin. Näin ollen "noste", joka sulautuneella yksiköllä olisi ollut käytettävissään suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla niputtamisen edistämiseen, olisi ollut lähtökohtaisesti pienempi CFMI:n moottoreiden osalta kuin GE:n yksin valmistamien moottoreiden osalta.

461 Näin ollen sekapakettitarjoukset, jotka olisivat sisältäneet CFMI:n moottoreita, olisivat olleet kaupallisesti selvästi vähemmän kannattavia sulautuneen yksikön kannalta kuin jos kantaja olisi valmistanut ne yksin. Vaikka oletettaisiin, että Cournot'n laskentamallin toimiminen olisi kyetty tässä tapauksessa osoittamaan entisen GE:n moottoreita sisältävien sekapakettitarjousten osalta, olisi ollut tarpeen, että komissio olisi tehnyt erillisen tutkimuksen, jossa olisi otettu huomioon edellisessä kohdassa mainittu ilmiö, selvittääkseen sen, olisiko tällainen vaikutus ollut olemassa siinä tapauksessa, että kyseessä olisivat olleet CFMI:n moottorin sisältävät sekapakettitarjoukset.

462 Edellä esitetyn mukaisesti sen lyhyen viittauksen perusteella, jonka komissio esittää riidanalaisessa päätöksessä Cournot'n laskentamallista, ei voida päätellä, että olisi ollut todennäköistä, että sulautunut yksikkö olisi käyttänyt sekaniputtamista keskittymän toteuttamisen jälkeen, koska yksityiskohtainen taloudellinen tutkimus, jossa tätä teoriaa sovellettaisiin tähän tapaukseen liittyviin erityispiirteisiin, puuttuu. Komissio olisi näet kyennyt esittämään edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetussa tuomiossa tarkoitettuja pitäviä todisteita Cournot'n laskentamalliin nojautumalla ainoastaan siinä tapauksessa, että se olisi osoittanut sen sovellettavuuden käytännössä. Komissio ei ole esimerkiksi kyennyt osoittamaan riittävällä todennäköisyydellä kuvaamalla yksinkertaisesti taloudellisia olosuhteita, jotka sen mielestä vallitsivat markkinoilla keskittymän toteuttamisen jälkeen, että sulautunut yksikkö olisi käyttänyt sekaniputtamista keskittymän toteuttamisen jälkeen.

— Ennakoitujen menettelytapojen strategisuus

463 Komissio vetoaa kolmanneksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa siihen, että sen kuvausta niputtamisesta ja sen todellisen toteuttamisen todennäköisyydestä on luettava siinä valossa, että sulautunut yksikkö käyttäisi kykyään tehdä pakettitarjouksia strategisesti ”nosteenä” erityisesti kilpailijoiden syrjäyttämisen tarkoituksessa. Kantaja katsoo, että tällaista tulkintaa riidanalaisesta päätöksestä ei voida tutkia, koska kyseessä on selitys, joka on esitetty ensimmäistä kertaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Se arvostelee komissiota lähinnä siitä, että se pyrkii muuttamaan perustelujaan oikeudenkäyntivaiheessa. Tässä yhteydessä on riittävää todeta, että komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä, että sulautunut yksikkö käyttäisi niputtamiskykyään tulevaisuudessa strategisesti syrjäyttääkseen kilpailijansa muun muassa ristikkäistukikäytännön avulla (ks. erityisesti 353, 379, 391 ja 398 perustelukappale). On siis tutkittava kantajan esittämät muut väitteet.

464 Tässä yhteydessä on aluksi muistutettava siitä, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut edellä 60 kohdassa mainitussa asiassa komissio vastaan Tetra Laval

antamassaan tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tavoin, että kun komissio nojautuu tulevaan menettelytapaan, johon sulautunut yksikkö sen mielestä ryhtyy keskittymän toteutumisen jälkeen, sen on osoitettava pitävin todistein ja riittävällä todennäköisyydellä, että tämä menettelytapa todellisuudessa toteutetaan (ks. myös edellä 64 kohta).

465 Tässä tapauksessa edellä 462 kohdassa (ks. myös 432 kohta) on jo todettu, että komissio ei ole osoittanut asiaan liittyvien objektiivisten kaupallisten ja taloudellisten seikkojen perusteella, että olisi välttämättä ollut sulautuneen yksikön intressien mukaista käyttää sekaniputtamista yrityskeskittymän toteuttamisen jälkeen. Sulautuneen yksikön käytettävissä olisi ollut esimerkiksi kaupallisella tasolla erilaisia strategioita keskittymän toteuttamisen jälkeen. Vaikka komission ennakkoima strateginen valinta olisikin ollut yksi sille mahdollisista vaihtoehdoista, myös voittojen maksimointi lyhyellä aikavälillä siten, että kustakin tuotteesta erikseen olisi saatu mahdollisimman suuri kate, olisi ollut yksi mahdollinen vaihtoehto.

466 Koska ei siis ole osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla, että sulautuneella yksiköllä olisi ollut taloudellinen kannustin, komission olisi pitänyt esittää riidanalaisessa päätöksessä muita seikkoja, joiden perusteella olisi voitu päätellä, että sulautunut yksikkö tekisi sellaisen strategisen valinnan, että se uhraisi lyhyen aikavälin voitot lisätäkseen markkinaosuuttaan kilpailijoidensa kustannuksella tarkoituksenaan saada suurempia voittoja tulevaisuudessa. Esimerkiksi sisäiset asiakirjat, jotka osoittaisivat, että tämä oli kantajan johdon tavoitteena silloin, kun Honeywellin ostohanke pantiin vireille, olisivat tarvittaessa voineet olla tällainen todiste. Kantajan tämänsuuntaisten väitteiden mukaisesti on todettava, että komissio ei ole tältä osin esittänyt mitään sellaista seikkaa, joka osoittaisi, että sulautunut yksikkö todellisuudessa tekisi tällaisen strategisen valinnan. Se tyytyy näet väittämään riidanalaisessa päätöksessä, että sulautunut yksikkö olisi kyennyt tekemään pakettitarjouksensa strategiseen hintaan tai käyttämään ristikkäistukia tai että se olisi todellisuudessa käyttänyt näitä menettelytapoja, esittämättä syitä, joilla tämä väite perusteltaisiin (ks. erityisesti 353, 379, 391 ja 398 perustelukappale). Se, että sulautunut yksikkö olisi kyennyt tekemään tällaisen strategisen valinnan, ei kuitenkaan riitä osoittamaan, että se olisi todellisuudessa menetellyt näin ja että tämän perusteella ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoille olisi syntynyt määräävä asema.

- 467 Komissio on todennut vielä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että oli tarpeen ottaa huomioon sen ennakoiman kantajan tulevan käyttäytymisen strateginen tavoite tämän käyttäytymisen todennäköisyyden arvioimiseksi. Vaikka tällainen perustelu voisi mahdollisesti selittää sen, että komissio ei ole nojautunut erikseen taloudelliseen malliin, se ei voi paikata todisteiden puuttumista siitä, että kantaja todennäköisesti omaksuisi sellaisen kaupallisen politiikan, jolla olisi tällainen strateginen päämäärä.
- 468 On lisättävä, että edellä 58 kohdassa mainitussa asiassa Tetra Laval vastaan komissio annetun tuomion mukaan komission olisi todellakin pitänyt ottaa huomioon se ennalta ehkäisevä vaikutus, joka sulautuneeseen yksikköön saattaa kohdistua sen vuoksi, että määräävän aseman väärinkäytöstä saatetaan määrätä seuraamuksia EY 82 artiklan nojalla (ks. edellä 70 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Se, että sitä ei ole otettu riidanalaisessa päätöksessä huomioon, rasittaa erityisesti päätöksen sekaniuttamista koskevaa arviointia.
- 469 Edellä esitetyn perusteella on pääteltävä, että komission perusteluja, jotka koskevat ”strategisen” kauppapolitiikan omaksumista tulevaisuudessa, ei voida hyväksyä, koska tämän vaihtoehdon todennäköisyyttä koskevat pitävät todisteet puuttuvat.

Päätelmä

- 470 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että sulautunut yksikkö olisi keskittymän toteuttamisen jälkeen tehnyt pakettitarjouksia, jotka olisivat sisältäneet sekä entisen GE:n moottoreita että entisen Honeywellin ilmailutekniikan tuotteita ja muita kuin ilmailutekniikan tuotteita. Tällaisten tarjousten puuttuessa pelkästään se seikka, että tällä yksiköllä olisi ollut laajempi tuotevalikoima kuin sen kilpailijoilla, ei ole riittävä perustelu päätelmälle, jonka mukaan sille olisi syntynyt määräävä asema eri merkityksellisillä markkinoilla tai sen määräävää asemaa olisi vahvistettu.

471 Edellisessä kohdassa esitetyn päätelmän perusteella ei ole tarpeen tutkia kantajan perusteluja, jotka koskevat komission toteamaa kilpailijoiden väitettyä syrjäyttämistä markkinoilta, koska niputtamista koskevat komission päätelmät on joka tapauksessa näytetty riittämättömällä tavalla toteen.

472 Ei ole myöskään tarpeen tutkia sitä, miten komissio on käsitellyt asian tätä osaa koskevia sitoumuksia, erityisesti sitä, että komissio on hylännyt niputtamista koskeneen menettelytapoihin liittyneen sitoumuksen. Koska ei ole myöskään tarpeen tutkia rakenteellisia sitoumuksia, jotka vaikuttaisivat Honeywellin toimintaan ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden eri markkinoilla eikä GECAS:n tuleviin menettelytapoihin liittyvää sitoumusta (edellä 365 kohta), on merkityksetöntä, kumpi sitoumuskokonaisuuksista komission piti ottaa huomioon. Kuten edellä 50 kohdassa on näet todettu, ainoat erot näiden kahden sitoumuskokonaisuuden välillä koskivat näitä kahta ilmoituksen tehneiden osapuolten sitoumusten näkökohtaa.

473 On pääteltävä, että komissio on tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että se, että sulautunut yksikkö käyttäisi tulevaisuudessa niputtamista, johtaisi määräävien asemien syntymiseen tai vahvistumiseen ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla tai GE:llä suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään olevan määräävän aseman vahvistumiseen.

E Horisontaaliset päällekkäisyydet

474 Kantaja katsoo riidanalaisen päätöksen niiden perustelujen osalta, jotka koskevat yrityskeskittymän osapuolten tuotteiden horisontaalisia päällekkäisyyksiä suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden, liikesuihkukoneiden moottoreiden sekä

laivojen pienten kaasuturbiinien osalta, että komissio on tehnyt virheen päätellessään, että syntyisi määrääviä asemia, joilla olisi kilpailunvastaisia vaikutuksia, tai vahvistettaisiin tällaisia asemia.

1. *Suurten alueliikennesuihkukoneiden moottorit*

⁴⁷⁵ Kantajan mielestä komission selvitystä, joka koskee suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden horisontaalista päällekkäisyyttä, rasittaa kaksi perustavanlaatuisia virhettä eli se, että se on katsonut, että kantajan suurten alueliikennesuihkukoneiden moottorit ja Honeywellin moottorit kuuluvat samoille markkinoille, ja joka tapauksessa se, että se ei ole arvioinut oikein keskittymän vaikutuksia näiden moottoreiden markkinoihin.

a) Asianosaisten lausumat

Markkinoiden määritelmä ja kantajalla merkityksellisillä markkinoilla jo ennestään ollut määräävä asema

⁴⁷⁶ Kantaja ei mielestään ollut määräävässä asemassa suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla ennen keskittymää.

⁴⁷⁷ Se muistuttaa, että merkityksellisten markkinoiden asianmukainen määrittely on välttämätön ennakoedellytys yrityskeskittymän kilpailuvaikutusten arvioinnille (yhdistetyt asiat C-68/94 ja C-30/95, Ranska ym. v. komissio, tuomio 31.3.1998,

Kok. 1998, s. I-1375). Merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta annetun komission tiedonannon (EYVL 1997, C 372, s. 5, 13 kohta; jäljempänä merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annettu tiedonanto) mukaan olennaisia tekijöitä, jotka on otettava huomioon markkinoita määriteltäessä, ovat kysynnän korvattavuus ja tarjonnan korvattavuus, jotka on osoitettava empiiristen todisteiden perusteella. Komissio ei ole sen mielestä soveltanut kyseisen tiedonannon määräyksiä tässä tapauksessa.

478 Kuten komissio on todennut asiassa Engine Alliance tekemässään päätöksessä lentokoneiden moottoreiden osalta, jokainen ”moottoriperhe” edustaa kaiken kaikkiaan ainutlaatuista työntövoiman, painon ja muiden moottorin tehoon liittyvien ominaisuuksien yhdistelmää, joka tekee siitä tietylle lentokonetyypille sopivan. GE:n lentokoneenmoottorit ovat huomattavasti tehokkaampia, painavampia ja monimutkaisempia kuin Honeywellin moottorit.

479 Ainoa seikka, jonka perusteella voitaisiin olettaa, että GE:n ja Honeywellin moottorit olisivat keskenään korvattavissa, on se, että tietyt Honeywellin moottoreilla varustettujen Avro-lentokoneiden ostajat voisivat ostaa muita lentokoneita, joissa on GE:n moottori. Tällainen ”toisen tason” epäsuora korvattavuus edellyttäisi sitä, että komissio selittäisi tätä uutta menetelmää siltä osin, miten merkittävää tämä toisen tason korvattavuus on ja miten se johtaisi kilpailijoiden syrjäyttämiseen. Lisäksi komission tehtävänä olisi merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon mukaisesti esittää empiirisiä todisteita tällaisesta korvattavuudesta, mitä ei ole tehty tässä tapauksessa.

480 Kantaja väittää, että markkinaosuuksista on joka tapauksessa vain vähän hyötyä arvioitaessa määräävää asemaa suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden kaltaisilla tarjouskilpailuihin perustuvilla markkinoilla. Kantaja väittää, että sillä ei ollut määräävää asemaa kyseisillä markkinoilla ennen keskittymää, koska se ei kyennyt käyttäytymään kilpailijoistaan riippumattomasti ennen keskittymää.

- 481 Komissio muistuttaa päätöksen päätelmistä, joiden mukaan GE:llä on suurten alueliikennesuihkukoneiden asennettujen moottoreiden ja avoimen tilauskannan perusteella määräävä asema. GE:llä ja Honeywellillä on yhdessä markkinaosuus, joka muodostaa vielä käyttöön ottamattomien lentokoneiden moottoreiden koko kannan ja [90–100] prosenttia asennetuista moottoreista. Tällaista monopolia tai lähes monopolia ei kyetä tulevaisuudessa hajottamaan etenkin puhtaan tai teknisen niputtamisen vuoksi.

Keskittymän vaikutukset merkityksellisillä markkinoilla

- 482 Kantaja katsoo, että vaikka oletettaisiin, että suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreille on olemassa yhdet ainoat markkinat, komissio on myöntänyt, että olemassa olevien lentokonetyyppien osalta ”keskittymän aiheuttama markkinaosuuden lisäys [on] suhteellisen pieni” (riidanalaisen päätöksen 429 perustelukappale). Komissio on kuitenkin väittänyt ristiriitaisesti, että keskittymä estäisi hintakilpailun. Se ei kuitenkaan esitä yhtään esimerkkiä GE:n ja Honeywellin moottoreiden välisestä kilpailusta eikä todisteita keskittymän vaikutuksista markkinoihin, vaikka Avron tuotanto ei ole enempää kuin 20 yksikköä vuodessa Honeywellin moottoreilla varustettuna.
- 483 Seikat, joihin komissio on nojautunut, eivät ole sen mielestä asiaankuuluvia. Edut, joita asemasta näillä markkinoilla saadaan, ovat vähäisiä Avron pienen tuotannon vuoksi. Komissio on nojautunut GE Capitalin ja GECAS:n olemassaoloon, ja perustanut päätelmänsä seikkoihin, joita se on käyttänyt osoittaakseen määräävän aseman olemassaolon, tarkoituksenaan näyttää toteen sen vahvistuminen.
- 484 Komissio ei esitä tulevien lentokonetyyppien osalta mitään näyttöä kilpailun heikkenemisestä. GE ja Honeywell eivät ensinnäkään voi nytkään kilpailla keskenään. Toisaalta Rolls-Royce ja P & W olisivat uskottavia kilpailijoita, kuten

lentokoneiden AI(R), Embraer ja Fairchild Dornier esimerkit osoittavat. Komissio on tyytynyt tältä osin vain toistamaan perustelunsa, jotka liittyvät sekaniputukseen, ristikkäistukiin ja vertikaaliseen integroitumiseen.

485 Komissio katsoo, että pääsääntö, jonka mukaan moottorit toimitetaan yksinoikeudella kyseisillä markkinoilla, ei estä moottorinvalmistajien välistä kilpailua lopullisiin ostajiin nähden. Moottorinvalmistajien on edistettävä niiden moottoreilla varustettujen lentokonetyyppien myyntiä muun muassa esittelemällä suorituskykyisiä moottoreita ja houkuttelevia tarjouksia vaihtomoottoreista tai jälkimarkkinoinnin tuotteista ja palveluista. Tällainen kilpailu häviäisi keskittymän myötä. Avron avoimen tilauskannan vähäisyys ei merkitse sitä, että kaikki toisen tason kilpailu joka tapauksessa häviäisi markkinoilta.

486 Kuten riidanalaisessa päätöksessä on todettu, keskittymän seurauksena syntyvän yksikön rahoitusvoima ja vertikaalinen integroituminen syrjäyttäisivät Rolls-Roycen ja P & W:n merkityksellisiltä markkinoilta, koska niillä vähennettäisiin niiden halua tulla markkinoille, joilla ne eivät vielä toimi.

Suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreita koskevan rakenteellisen sitoumuksen hylkääminen

487 Kantaja korostaa, että huolimatta erimielisyydestä komission kanssa keskittymän osapuolet ehdottivat luopumista Honeywellin toiminnoista Avro-sarjan lentokoneiden tämänhetkisten ja tulevien moottoreiden valmistuksessa. Komission tältä osin riidanalaisessa päätöksessä esittämät huomautukset ovat täysin perusteettomia.

488 Komissio huomauttaa, että erityisesti tässä asiayhteydessä GE:n arvostelu, joka koskee sitoumusten hylkäämistä, rajoittuu pelkkiin väitteisiin, eikä niiden perusteella voida tehdä mitään päätelmää riidanalaisen päätöksen pätevyydestä.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Markkinoiden määrittely

489 Aluksi on todettava, että sen selvittäminen, onko yrityksellä asianmukaisesti toteennäytettyjen tai kiistattomien tosiseikkojen perusteella määräävä asema tietyillä markkinoilla, on edellä 62 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettulla tavalla taloudellista arviointia koskeva kysymys, jonka osalta komissiolla on laaja harkintavalta. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on ainoastaan valvoa, että tätä taloudellista arviointia ei rasita ilmeinen virhe.

490 Komissiolla ei sitä vastoin ole mitään harkintavaltaa tosiseikkoja koskevien kysymysten osalta. Tässä yhteydessä on todettava lisäksi, että siltä osin kuin kantaja kiistää riidanalaiseen päätökseen sisältyvän tosiseikkoja koskevan väitteen oikeellisuuden, komissiota ei lähtökohtaisesti voida arvostella siitä, että se vastaa tällaiseen kiistämiseen siten, että se esittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa todisteen tämän väitteen oikeellisuudesta, kunhan riidanalaisessa päätöksessä esitettyä tosiseikastoa ei sillä muuteta.

491 Tässä tapauksessa on siis tutkittava kantajan väitteet, joilla se kyseenalaistaa suurten alueiliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden määritelmän, jonka komissio on omaksunut riidanalaisessa päätöksessä, ja ratkaistava, ovatko ne riittäviä osoittamaan tosiseikkoja koskevien virheiden tai ilmeisen arviointivirheen olemassaolon.

492 Komissio toteaa riidanalaisen päätöksen yhdeksännessä perustelukappaleessa kuvatessaan moottorimarkkinoiden rakennetta yleisellä tasolla, että kilpailua käydään kahdella tasolla: ensinnäkin silloin, kun moottorinvalmistajat kilpailevat saadakseen hyväksynnän tiettyyn kehitteillä olevaan lentokoneen runkotyyppiin (jäljempänä ensimmäisen tason kilpailu), ja toisaalta silloin, kun lentokonetyyppejä ostavat lentoyhtiöt valitsevat jonkin tarjolla olevista hyväksytyistä moottoreista tai kun lentoyhtiöt päättävät hankkia lentokoneen, jossa käytetään erilaisia moottoreita (jäljempänä toisen tason kilpailu). Ensin mainitussa tilanteessa moottorinvalmistajat kilpailevat teknisin ja kaupallisin ehdoin saadakseen moottorinsa tietyntyyppisen lentokoneen voimanlähteeksi, ja on katsottava, että tällaisen kilpailun olemassaolo riippuu olennaisesti tarjonnan korvattavuudesta. Jälkimmäisessä tilanteessa moottorit kilpailevat niin ikään teknisin ja kaupallisin perustein tullakseen lentoyhtiön valitsemiksi, joten kilpailu riippuu sitä vastoin kysynnän korvattavuudesta.

493 Tässä tapauksessa on kiistatonta, että jokainen lentokonetyyppi, jonka komissio katsoo kuuluvan suurten alue liikennesuihkukoneiden markkinoille, on saatavissa yhdellä ainoalla moottorityypillä varustettuna, joten lentokoneen lopullisella ostajalla ei ole suoraa ja itsenäistä mahdollisuutta valita moottoria, koska moottorivalinta liittyy erottamattomasti lentokoneen valintaan. Näin ollen on todettava, että edellisessä kohdassa tarkoitettu toisen tason kilpailu voi vallita kyseisillä markkinoilla ainoastaan epäsuorasti, kun eri moottoreilla varustetut lentokoneet kilpailevat keskenään.

494 Komissio toteaa tältä osin niin ikään yhdeksännessä perustelukappaleessa, että moottori on lentokonetta täydentävä tuote, eikä kummankaan myynti ilman toista ole selvästikään mielekästä. Se toteaa, että moottoreiden markkinoita määriteltäessä on otettava huomioon lentokoneiden markkinoilla vallitseva kilpailu. Tästä syystä komissio on määritellyt suihkukoneiden moottoreiden markkinat niiden lentokoneiden eri markkinoiden mukaan, joihin ne on asennettu, ja lentokoneiden markkinat on puolestaan määritelty niiden käyttötarkoituksen mukaan (riidanalaisen päätöksen 10 perustelukappale).

495 Tätä tarkoitusta varten komissio on ottanut huomioon lentokoneen kolme olennaista ominaisuutta eli istuinkapasiteetin, toimintamatkan ja hinnan. Se on aluksi määritellyt alueliikennesuihkukoneet lentokoneiksi, joissa on vähintään 30 ja enintään ”noin” 90 istumapaikkaa ja joiden toimintamatka on alle 2 000 meripeninkulmaa ja hinta enintään 30 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria (riidanalaisen päätöksen 10 perustelukappale). Tämän jälkeen se on määritellyt kahdet erilliset markkinat tämän ryhmän sisällä eli pienten 30–50-paikkaisten alueliikennesuihkukoneiden markkinat ja vähintään 70–90-paikkaisten suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinat sillä perusteella, että ”näitä kahta alueliikennesuihkukoneiden tyyppiä hyödynnetään erilaisen matkustajakapasiteettinsa, kokonsa, toimintamatkansa ja näistä johtuvien käyttökustannusten (kustannukset matkustajapaikkaa ja meripeninkulmaa kohti) vuoksi erilaisissa käyttötarkoituksissa, eivätkä ne ole keskenään korvattavissa” (riidanalaisen päätöksen 20 perustelukappale).

496 Kantaja väittää, ilman että komissio olisi tätä kiistänyt, että sen moottoreiden työntövoima on niin erilainen kuin Honeywellin moottoreiden, että minkäänlainen suora ensimmäisen tason kilpailu saman suunnitellun lentokonetyypin moottorin toimittamisesta ei olisi mahdollinen, koska sen omat moottorit sopivat kaksimoottoristen lentokoneiden moottoreiksi ja Honeywellin moottorit voidaan asentaa vain nelimoottoriin lentokoneisiin.

497 On kuitenkin todettava, että vaikka lentokoneenvalmistaja ei kykenekään valitsemaan moottoria enää sen jälkeen kun se on valinnut kaksi- tai nelimoottorisen lentokonetyypin, riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että nämä kaksi vaihtoehtoa ovat käytännössä olemassa suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla, sellaisina kuin komissio on ne määritellyt. Kun otetaan huomioon tämän valinnanmahdollisuuden olemassaolo, kantajan ja Honeywellin moottorien välillä oli väistämättä jonkin verran korvattavuutta tarjonnan tasolla, mikäli lentokoneenvalmistaja, joka halusi kehittää uuden moottorityypin, joutui tekemään tämän valinnan varhaisessa vaiheessa lentokonetyypiiä suunnitellessaan. Komissio ei ole missään tapauksessa riidanalaisessa päätöksessä sen enempää kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessakaan missään vaiheessa väittänyt, että kantajan ja Honeywellin välillä olisi ollut suoraa ensimmäisen tason kilpailua saman suunnitellun konetyypin moottoreiden toimittamisesta. Vaikka siis hyväksyttäisiin kantajan väite, joka koskee suoran ensimmäisen tason kilpailun puuttumista, tämä ei vaikuta millään tavoin riidanalaisen päätöksen laillisuuteen.

- 498 On siis tutkittava, onko kantaja osoittanut, että komissio on tehnyt tosiseikkoja koskevan virheen tai ilmeisen arviointivirheen, kun se on nojautunut edellä mainittuun epäsuoran toisen tason kilpailun käsitteeseen tai GE:n moottoreilla ja Honeywellin moottoreilla varustettujen lentokoneiden väliseen kilpailuun päätellessään, että niiden moottorit kilpailivat keskenään.
- 499 Kantaja esittää kaksi erillistä perustelujen osaa vastatessaan komission väitteeseen, joka koskee väitetyn epäsuoran toisen tason kilpailun olemassaoloa moottoreiden välillä näillä markkinoilla. Se väittää ensinnäkin, että tämä väite ei kuulu korvattavuuden oikeaoppiseen tutkimukseen. Komission olisi näin ollen pitänyt esittää tämä uusi menetelmä ja selittää erityisesti, miksi tämä toisen tason korvattavuus on merkityksellinen ja miten se johtaisi kilpailijoiden syrjäyttämiseen. Vaikka toiseksi oletettaisiinkin, että tätä toisen tason kilpailua on olemassa, komissio ei ole osoittanut riidanalaisessa päätöksessä, että lentokoneet, joihin on asennettu GE:n moottorit, olisivat tosiseikkojen tapahtuma-aikana kilpailleet sellaisten lentokoneiden kanssa, joissa oli Honeywellin moottorit.
- 500 On katsottava, että riidanalaisen päätöksen yhdeksänteen perustelukappaleeseen sisältyvä kuvaus (ks. edellä 492 ja 494 kohta) on ollut riittävä kuvaus komission näkemyksestä nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa. Komissio on näet korostanut, että moottorinvalmistajat kilpailivat kilpailun toisella tasolla ”teknisin ja kaupallisin ehdoin tuotteensa valinnasta tietyn lentokonetyypin voimanlähteeksi”. On ilmeistä, että mikäli lentokoneen olennaisen osan, kuten siihen asennetun moottorin, tekninen suorituskyky on selvästi parempi kuin samaan ryhmään kuuluviin toisen tyyppiin lentokoneisiin asennetun moottorin suorituskyky, ensin mainitulla lentokoneella on lähtökohtaisesti kilpailuetu muihin nähden.
- 501 Samoin moottorin hinta on tekijä, joka voi vaikuttaa lentokoneen kokonaishintaan, ja komissio on todennut nimenomaisesti kuvatessaan keskittymästä kilpailulle suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla aiheutuvia vaiku-

tuksia riidanalaisen päätöksen 429 perustelukappaleessa, että GE:n ja Honeywellin sulautuminen merkitsee sitä, että ”asiakkaat eivät enää voi hyötyä toimittajien välisestä hintakilpailusta (esimerkiksi saamalla alennuksia)”.

502 Kantaja on kyseenalaistanut suurten alue liikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden moottorinvalmistajien hintakilpailun mahdollisuuden muistuttamalla siitä, että lentokoneenvalmistaja vahvistaa lopullisen hinnan koko lentokonetyypille/moottorille. Komissio on kuitenkin todennut riidanalaisen päätöksen 391 perustelukappaleen ensimmäisessä virkkeessä, joka sisältyy sekä suurten alue liikennesuihkukoneiden että suurten liikennelentokoneiden niputtamista koskevaan riidanalaisen päätöksen osaan, että silloinkin kun ei ole mahdollista valita moottoria tietylle lentokonetyypille, kuten aina silloin, kun kyseessä ovat suuret alue liikennesuihkukoneet, moottorinvalmistajalla on mahdollisuus alentaa moottorinsa tai siihen liittyvien jälkimarkkinointipalvelujensa hintaa edistääkseen lentokonetyypin ja moottorin muodostaman kokonaisuuden myyntiä.

503 Vastatessaan yhteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisista kysymyksistä, joilla on pyritty todellisuudessa selvittämään onko tämä 391 perustelukappaleessa mainittu alennusten myöntämismahdollisuus olemassa, komissio on esittänyt istunnossa kolme kantajan yrityksen sisäistä asiakirjaa, joiden viitenumerot ovat 120-CID-000167, 334-DOC-000827 ja 321-DOC-000816. On korostettava, että nämä kolme asiakirjaa tukevat komission väitettä, joka koskee toisen tason kilpailun olemassaoloa moottoreiden välillä.

504 Erityisesti asiakirjassa 321-DOC-000816 todetaan nimenomaan yhden GE:n moottorilla varustetun suuren alue liikennesuihkukoneen osalta, että se oli ——. On siis todettava, että komission riidanalaisen päätöksen yhdeksännessä perustelukappaleessa kuvamaa toisen tason kilpailua, erityisesti hintakilpailua, todellakin oli moottoreiden markkinoilla yleensä ja erityisesti suurten alue liikennesuihkukoneiden markkinoilla siitä huolimatta, että kussakin lentokonetyypissä on yksinomaan yksi moottori.

505 Tässä yhteydessä on hylättävä väitteet, joita kantaja on esittänyt 8.6.2004 päivätyssä suullisen käsittelyn uudelleenaloittamista koskevassa vaatimuksessaan ja toistanut 21.7.2004 päivätyissä huomautuksissaan ja joiden mukaan edellä 503 kohdassa mainitut kolme asiakirjaa on jätettävä todisteina tutkimatta. Aluksi on todettava, että kantaja ei ole vastustanut näiden asiakirjojen esittämistä istunnossa eikä niiden ottamista asiakirja-aineistoon ole siis sinänsä riitautettu. Kuten yhteisöjen tuomioistuinkin on todennut, sillä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottaa huomioon vastaukset, joita yksi asianosainen on antanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuina prosessinjohtotoimintoina esitettymiin kysymyksiin, ei rikota saman työjärjestyksen 48 artiklaa, kun toisella asianosaisella on tarvittaessa ollut mahdollisuus ottaa istunnossa kantaa näihin seikkoihin (ks. vastaavasti asia C-259/96 P, neuvosto v. De Nil ja Impens, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. I-2915, 31 kohta). Tässä tapauksessa kontradiktoriaisen käsittelyn periaatetta on noudatettu, koska kantaja on voinut kommentoida näitä seikkoja paitsi istunnossa, myös kirjallisesti sen jälkeen kun suullinen käsittely aloitettiin uudelleen sen oman vaatimuksen mukaisesti.

506 Kantaja väittää kuitenkin, että nämä asiakirjat eivät sisältyneet komission asiakirja-aineistoon, johon sillä oli tilaisuus tutustua, ja vetoaa asiassa 107/82, AEG vastaan komissio, 25.10.1983 annettuun tuomioon (Kok. 1983, s. 3151, Kok. Ep. VII, s. 281, 22–25 kohta), jonka perusteella se päättelee, että nämä seikat on siis hylättävä. Tässä yhteydessä on todettava, että komissio on ilmoittanut 17.9.2004 päivätyissä huomautuksissaan asiakirja-aineiston sen sivun numeron, jolla kukin näistä asiakirjoista on, ja esittänyt liitteenä otteita niiden asiakirjojen luetteloista, joihin on annettu tilaisuus tutustua. Se on lisäksi korostanut, että näistä asiakirjoista kaksi, joiden viitenumerot ovat 120-CID-000167 ja 321-DOC-000816, on jopa mainittu nimenomaisesti väitetiedoksiannossa. Näin ollen kantajan väite, jonka mukaan nämä kolme asiakirjaa eivät sisältyneet hallinnolliseen asiakirja-aineistoon, on hylättävä.

507 Myöskään kantajan 15.10.2004 päivätyissä viimeisissä huomautuksissaan esittämä väite, joka koskee sitä, että komissio on ilmoittanut merkinnällä ”P”, että keskittymän osapuolet olivat itse toimittaneet nämä asiakirjat komissiolle, vaikka todellisuudessa Yhdysvaltain oikeusministeriön on täytynyt toimittaa ne komissiolle, ei heikennä tätä selvitystä. Komissio toteaa, että keskittymän osapuolet eivät ole

pyytäneet sitä toimittamaan niille jäljennöksiä näistä asiakirjoista. On näet todettava, että kantaja olisi voinut pyytää niiden esittämistä, mikäli se olisi tällöin halunnut, että ne kirjataan luetteloon hallinnolliseen asiakirja-aineistoon kuuluvista asiakirjoista, joihin osapuolet voivat tutustua.

508 Nämä kolme asiakirjaa ovat joka tapauksessa kantajan itsensä sisäisiä asiakirjoja, joista se ei voi olla olematta tietoinen. Olisi järjenvastaista todeta puolustautumis-oikeuksien loukkaaminen tai kieltää komissiota esittämästä tiettyjä asianosaisena olevan yrityksen sisäisiä asiakirjoja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sillä perusteella, että komissio ei ole toimittanut tälle asianosaiselle jäljennöksiä sen omista asiakirjoista.

509 Siltä osin kuin komissio vetoaa näihin kolmeen asiakirjaan puhtaasti tosiseikkoja koskevan kysymyksen eli sen osalta, vahvistaako lentokoneenvalmistaja lentokoneen hinnan moottorin hinnasta riippumatta vai onko, kuten komissio on väittänyt riidanalaisessa päätöksessä, moottorinvalmistajalla vielä mahdollisuus tarjota alennuksia edistääkseen lentokoneen myyntiä ja näin ollen siihen asennetun moottorin myyntiä, on pääteltävä, että sillä oli oikeus esittää nämä seikat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vastatessaan siihen, että kantaja oli kiistänyt riidanalaiset tosiseikat (ks. tältä osin edellä 490 kohta).

510 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä eikä ilmeistä arviointivirhettä siltä osin kuin se on nojautunut suurten aluesuihkukoneiden markkinoita määrittellessään moottoreiden välisen toisen tason kilpailun olemassaoloon niillä varustettujen lentokoneiden välisen kilpailun vuoksi.

511 Kantaja vetoaa edellä 499 kohdassa mainittujen perustelujensa toisessa osassa siihen, että harkintavaltaa, jota komissiolla on markkinoiden määrittelemisessä, rajoittavat ensinnäkin sen oma aikaisempi päätöksentekokäytäntö, erityisesti asiassa Engine

Alliance tehty päätös, ja toiseksi merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annettu tiedonanto, jonka se on julkaissut. Perustelut, joiden nojalla komissio on päätellyt, että lentokoneet, joissa on GE:n moottori, ja lentokoneet, joissa on Honeywellin moottori, kilpailevat samoilla markkinoilla, ovat kantajan mukaan ristiriidassa näiden kahden toimenpiteen kanssa.

512 Tässä yhteydessä on muistutettava siitä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan taloudelliset toimijat eivät voi perustaa luottamustaan aikaisemman päätöksentekokäytännön pysymiseen, koska yhteisön toimielimet voivat muuttaa sitä harkintavaltansa perusteella (ks. edellä 118 ja 119 kohta ja niissä mainittu oikeuskäytäntö).

513 Siltä osin kuin kantaja vetoaa tässä yhteydessä asiassa C-350/88, Delacre ym. vastaan komissio, 14.2.1990 annetun tuomion (Kok. 1990, s. I-395) 15 kohtaan tukeakseen näkemystä, jonka mukaan komissiolla olisi erityinen perusteluvollisuus silloin, kun se poikkeaa aikaisemmasta päätöksentekokäytännöstään, on tässä yhteydessä riittävää muistuttaa, että tämä kohta samoin kuin yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 73/74, Fabricants de papiers peints vastaan komissio, 26.11.1975 antama tuomio (Kok. 1975, s. 1491, Kok. Ep. II, s. 535, 31 kohta), liittyvät poikkeukseen, joka koskee niitä tapauksia, joissa komissio laajentaa käytäntönsä yleiseksi säännöksi, jonka mukaan komissio voi perustella lyhyesti päätöstä, joka on sen vakiintuneen päätöksentekokäytännön mukainen. Vaikka komission onkin perusteltava tällaista päätöstä nimenomaisesti, tästä oikeuskäytännöstä ei voida päätellä, että komission pitäisi sen lisäksi, että se perustelee päätöksensä kyseiseen asiaan liittyvän asiakirja-aineiston perusteella, esittää erikseen syyt, joiden vuoksi se on tehnyt erilaisen päätelmän kuin aikaisemmassa asiassa, joka koski samankaltaisia tai samoja tilanteita tai jossa olivat mukana samat taloudelliset toimijat.

514 Kantaja ei näin ollen voi tässä tapauksessa vedota perusteltuun luottamukseen, joka johtuisi siitä, että komissio on määritellyt markkinat jollain erityisellä tavalla jossain aikaisemmassa päätöksessä, muun muassa siltä osin kuin se on ottanut asiassa

Engine Alliance tekemässään päätöksessä huomioon moottoreiden työntövoiman. Asiassa Engine Alliance tehdyssä päätöksessä esitetyt toteamukset eivät näet sido komissiota eivätkä varsinkaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta.

515 Komissio korostaa joka tapauksessa perustellusti, että se tutki asiassa Engine Alliance tekemässään päätöksessä sopimuksen, jonka tarkoituksena oli se, että GE ja P & W kykenisivät yhdessä kehittämään moottorin, joka oli tarkoitettu sellaisiin lentokonetyyppeihin, jotka olivat itse kehitysvaiheessa, eli Airbus A380:een ja Boeing 747-400:n pidennettyyn versioon. Näin ollen kyseisen asian kannalta oli merkityksellinen ainoastaan riidanalaisen päätöksen yhdeksännessä perustelukappaleessa mainittu ensimmäisen tason kilpailu eli moottorinvalmistajien välinen kilpailu yhtä lentokonetyyppejä koskevan hyväksymisen saamiseksi. Tämä selitys on johdonmukainen ja riittävä vastaus kantajan tältä osin esittämiin perusteluihin.

516 Siitä väitteestä, että merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annettua tiedonantoa ei olisi noudatettu, on aluksi muistutettava, että komissio ei voi poiketa säännöistä, jotka se on itse itselleen asettanut (asia 148/73, Louwage v. komissio, tuomio 30.1.1974, Kok. 1974, s. 81, 12 kohta ja vastaavasti asia 81/72, komissio v. neuvosto, tuomio 5.6.1973, Kok. 1973, s. 575, 9 kohta; asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, Kok. Ep. XI, s. II-79, 53 kohta, joka on vahvistettu muutoksenhaun yhteydessä asiassa C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, 8.7.1999 annetulla tuomiolla, Kok. 1999, s. I-4235, ja siinä mainittu oikeuskäytäntö). Näin ollen siltä osin kuin merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetussa tiedonannossa todetaan pakottavin sanamuodoin menetelmä, jonka mukaisesti komissio aikoo määritellä markkinat tulevaisuudessa, eikä jätetä lainkaan harkintavaltaa, komission on tosiaankin otettava tiedonannon sanamuoto huomioon.

517 Kantaja korostaa, että merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon mukaan kysynnän korvattavuus on yksi tärkeimmistä huomioon otettavista tekijöistä ja että tällainen korvattavuus puuttuu tässä tapauksessa (ks. edellä 496 kohta). Tässä yhteydessä on riittävää muistuttaa siitä, että merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetussa tiedonannossa on yksilöity

kysynnän korvattavuus, tarjonnan korvattavuus ja mahdollinen kilpailu kolmeksi tärkeimmäksi yrityksiin kohdistuvien kilpailurajoitusten syyksi, minkä jälkeen sen 13 kohdassa todetaan seuraavaa: ”Merkityksellisten markkinoiden määrittelyssä kysynnän korvaaminen on taloudelliselta kannalta välittömin ja tehokkain tekijä, joka rajoittaa tietyn tuotteen toimittajien käyttäytymistä erityisesti niiden hinnoittelupäätösten suhteen.” Näin ollen merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon sanamuodosta ei ilmene, että kantajan moottoreiden ja Honeywellin moottoreiden tarjonnan korvattavuuden puuttuminen kumoaisi tässä tapauksessa markkinoiden määritelmän, jonka komissio on ottanut huomioon riidanalaisessa päätöksessä siltä osin kuin se on pätevästi päätelty, että kysyntäpuolella korvattavuus oli olemassa.

- 518 Kantaja arvostelee kysynnän korvattavuuden osalta komissiota siitä, että se ei ole näyttänyt sitä toteen empiiristen todisteiden tai taloudellisten tutkimusten perusteella, kuten merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetussa tiedonannossa edellytettäisiin. Tässä yhteydessä on muistettava, että komissio toteaa 25 kohdassa otsikolla ”Merkityksellisten markkinoiden määrittelemisessä käytettävät todisteet” seuraavaa:

”On useita erilaisia tietoja, jotka auttavat arvioimaan, missä määrin korvaamista esiintyisi. Yksittäisten tapausten kannalta tietyt todisteet ovat ratkaisevia riippuen suuresti tutkittavan teollisuuden ja tutkittavien tuotteiden tai palveluiden ominais- ja erityispiirteistä. Samantyyppisillä tiedoilla ei ehkä ole merkitystä muissa tapauksissa. Useimmissa tapauksissa päätöksen on perustuttava useiden perusteiden ja erilaisten todisteiden huomioon ottamiseen. Komissio suhtautuu avoimesti empiirisiin todisteisiin tavoitteenaan hyödyntää tehokkaasti kaikki käytettävissä olevat tiedot, jotka voivat olla yksittäisen asian kannalta merkityksellisiä. Komissio ei aseta eri tietolähteitä tai erilaisia todisteita tiukkaan hierarkkiseen järjestykseen.”

- 519 On katsottava, että komissiolla on laaja toimintavapaus tilanteessa, jossa se käyttää tiedonannossa sanamuotoa, joka jättää sille mahdollisuuden valita todisteista tai lähestymistavoista, joilla saattaa teoriassa olla merkitystä, ne, jotka sopivat parhaiten

tietyntapauksen olosuhteisiin (ks. vastaavasti asia T-48/00, *Corus UK v. komissio*, tuomio 8.7.2004, Kok. 2004, s. II-2325, 179–182 kohta oikeuskäytäntöviittauksiin). Tässä tapauksessa on näin ollen todettava, että komissio ei ole sitoutunut merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetussa tiedonannossa käyttämään tiettyä ja erityistä menetelmää arvioidessaan kysynnän korvattavuutta. Se on sitä vastoin todennut, että lähestymistavan, jonka se omaksuu, on vaihdeltava kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvien olosuhteiden mukaan, ja varannut itselleen huomattavaa harkintavaltaa, jotta se voi käsitellä jokaista yksittäistapausta asianmukaisella tavalla.

520 Väitteitä, joita kantaja pyrkii esittämään merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon muiden kohtien perusteella, on tutkittava siten, että komission huomattava harkintavalta otetaan huomioon.

521 Merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon 36 kohta, johon kantaja vetoaa, on sanamuodoltaan seuraava:

”Analysoimalla tuotteen ominaisuudet ja sen käyttötarkoituksen komissio voi ensimmäisenä askeleena rajata mahdollisten korvaavien tuotteiden tutkimista. Tuotteen ominaisuudet ja sen käyttötarkoitus eivät kuitenkaan riitä sen päättämiseen, ovatko tuotteet kysynnän kannalta toisensa korvaavia. Toiminnallinen vaihdettavuus tai samanlaiset ominaisuudet eivät itsessään ehkä ole riittäviä perusteita, koska asiakkaiden herkkyyssuhteellisten hintojen muutoksiin voi riippua myös muista seikoista. Esimerkiksi autojen osien ja varaosien alkuperäistuotteiden markkinoilla voi olla erilaisia kilpailurajoituksia, mikä voi johtaa kaksien erillisten tuotemarkkinoiden määrittämiseen. Tuotteen erilaiset ominaisuudet eivät puolestaan riitä sulkemaan pois kysynnän korvattavuutta, koska tämä riippuu suuresta määrin siitä, kuinka asiakkaat arvostavat erilaisia ominaisuuksia.”

- 522 Komissio esittää tämän jälkeen merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon 37–43 kohdassa eri tietolähteitä, joita se aikoo käyttää osoittaakseen korvattavuusmahdollisuuden olemassaolon.
- 523 On todettava, että mikäli merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon 36 kohtaa ja sitä seuraavia kohtia pitäisi tulkita siten, että niiden mukaan komissio on jokaisessa tutkimuksessaan kilpailuasiassa velvollinen keräämään ja ottamaan huomioon tietyn tyyppisiä erityisiä todisteita, tämä velvollisuus ja edellä 518 ja 519 kohdassa todettu harkintavalta, joka komissiolla on käytettävissään sen määrittämiseksi, onko korvattavuusmahdollisuus olemassa kussakin tapauksessa siihen liittyvien erityispiirteiden perusteella olemassa, olisivat ilmeisessä ristiriidassa keskenään.
- 524 Joka tapauksessa siltä osin kuin merkityksellisten markkinoiden määritelmästä annetun tiedonannon 36 kohdassa täsmennetään, että ”toiminnallinen vaihdettavuus tai samanlaiset ominaisuudet eivät itsessään ehkä ole riittäviä perusteita, koska asiakkaiden herkkyyys suhteellisten hintojen muutoksiin voi riippua myös muista seikoista”, tästä lainauksesta ilmenee vastakohtaispäätelmänä, että tietyissä tapauksissa tai jopa yleensä tuotteet, jotka ovat toiminnallisesti vaihdettavissa keskenään ja joiden ominaisuudet ovat samanlaisia, ovat korvattavissa, sanotun vaikuttamatta erityisiin päinvastaisiin tilanteisiin, kuten kyseisen kohdan lopussa esitetyssä varaosia koskevassa esimerkissä.
- 525 Komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä, että kantaja oli esittänyt hallinnollisessa menettelyssä kaksi konkreettista vastaväitettä siitä, miten se oli määritellyt markkinat (riidanalaisen päätöksen 23 perustelukappale). Kantaja on ensinnäkin vedonnut siihen, että BAe Systemsin valmistama lentokonetyyppi, johon Honeywell toimittaa moottorit ja joka on nimeltään Avro, ei ole kaikilta osin kilpailija suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla, koska se on ”tietyn kapean markkinalohkon” tuote. Toiseksi kantaja on väittänyt, että tällaisten markkinoiden pitäisi sisältää myös pienet kapearunkoiset Airbusit ja Boeingit eli A318 ja B717.

526 Vaikka komissio ei ole esittänyt konkreettisia esimerkkejä kilpailullisista yhteentörmäyksistä Honeywellin moottoreilla varustettujen suurten nelimoottoristen alueliikennesuihkukoneiden ja GE:n moottoreilla varustettujen suurten kaksimoottoristen alueliikennesuihkukoneiden välillä, se on kuitenkin maininnut näiden lentokoneiden välisen keskinäisen toiminnallisen korvattavuuden erityistapauksia vastatessaan ensimmäiseen edellisessä kohdassa mainituista huomautuksista ja muun muassa viitannut siihen, että lentoyhtiö Sabena on käyttänyt Avroa. Komissio on päätellyt tästä riidanalaisen päätöksen 25 perustelukappaleessa seuraavaa: ”Tehdyt markkinatutkimukset viittaavat siihen, että vaikka lentoyhtiöt saattavat arvostaa Avron erityisominaisuuksia, ne käyttävät Avroa itse asiassa samaan tapaan kuin mitä tahansa suurta alueliikennesuihkukonetyyppiä, eivätkä rajoita sen lentoja yksinomaan kapeisiin markkinasektoreihin. Näin ollen Honeywellin moottorilla varustettu Avro on todellinen kilpaileva vaihtoehto muille suurille alueliikennesuihkukoneille, joissa käytetään GE:n moottoria.” On siis todettava, että komissio ei ole missään tapauksessa tyytynyt pelkkään teoreettiseen selvitykseen, jota edustaisi sen abstraktin tehtäväkuvauksen perusteella tekemä markkinoiden määritelmä, vaan se on hankkinut tietoja Avron ja kantajan moottoreilla varustettujen lentokoneiden välisestä todellisesta keskinäisestä korvattavuudesta. Tältä osin sen päätelmä, joka koskee suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden määritelmää, perustuu todellakin empiirisiin todisteisiin, jotka liittyvät konkreettisiin esimerkkitapauksiin.

527 Komissio on hylännyt edellä 525 kohdassa mainitun toisen vastaväitteen riidanalaisen päätöksen 27–29 perustelukappaleessa sillä perusteella, että kantajan tässä yhteydessä mainitsemien kahden lentokonetyypin hankintahinta on huomattavasti korkeampi kuin muiden suurina alueliikennesuihkukoneina pidettyjen lentokoneiden hankintahinta.

528 Kantaja ei ole kyseenalaistanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tosiseikkoja koskevia toteamuksia, jotka perustuvat komission tekemään markkinatutkimukseen ja jotka liittyvät Avron ja muiden suurten alueliikennesuihkukoneiden keskinäiseen korvattavuuteen, eikä ole vedonnut siihen, että A318 ja B717 ovat suuria alueliikennesuihkukoneita. Se ainoastaan korostaa tässä yhteydessä, että komissio ei ole esittänyt korvattavuutta koskevia konkreettisia esimerkkejä eikä taloudellisia tutkimuksia, sillä perusteella, että komissio on määrännyt tällaisten todisteiden käyttämisestä.

529 On katsottava, että sillä, että kantaja korostaa tätä puutetta selittämättä kuitenkaan konkreettisesti, miltä osin komission omaksuma markkinoiden määritelmä on sen mielestä virheellinen, ei voida kääntää todistustaakkaa, joten komission tehtävänä oli esittää tällaisia esimerkkejä markkinoita koskevan määritelmänsä oikeellisuuden osoittamiseksi. Kun otetaan tässä tapauksessa huomioon se, että komissio oli lähtökohtaisesti esittänyt riittävät perustelut tukeakseen merkityksellisiä markkinoita koskevaa määritelmänsä muun muassa vetoamalla lentokoneiden käyttötarkoitukseen liittyviin perusteisiin, kantajan tehtävänä olisi ollut osoittaa, että nämä perusteet eivät olleet asianmukaisia suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden määrittelemiseksi tässä tapauksessa.

530 Näin ollen komissio saattoi ilmeistä arviointivirhettä tekemättä pitäytyä eri lentokonetyyppien käyttötarkoituksia koskeneessa selvityksessään määritellessään suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinat tässä tapauksessa. On siis katsottava, että komissio on perustellut oikeudellisesti riittävällä tavalla päätelmänsä, joka koskee suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden määrittelyä.

531 Lisäksi on todettava yleisesti, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitettyjen väitteiden ja tosiseikkojen perusteella on katsottava, että Avro-perheeseen kuuluvat lentokoneet kilpailivat paitsi teoriassa, myös käytännössä GE:n moottoreilla varustettujen suurten alueliikennesuihkukoneiden kanssa.

532 Komissio väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, että BAe Systemsin suuret alueliikennesuihkukoneet tuotiin ensimmäisinä markkinoille, ilmeisesti vuonna 1994. Näin ollen Honeywellin moottoreilla varustetut lentokoneet kilpailivat väistämättä GE:n moottoreilla varustettujen uusien mallien kanssa silloin kun viimeksi mainitut mallit tuotiin markkinoille. Sittemmin nämä muut mallit ovat ilmeisesti saavuttaneet sellaisen suosion, että BAe Systemsin markkinaosuudet ovat pienentyneet huomattavasti, minkä vuoksi se on tuonut markkinoille uuden Avro-mallin, joka on nimeltään Avro

RJX ja johon on tarkoitus asentaa Honeywellin uusi moottori AS 900. Näin ollen olisi epäjohdonmukaista katsoa, että Avron lentokoneet ja GE:n moottorilla varustetut suuret alueliikennesuihkukoneet eivät kilpailisi keskenään sillä perusteella, että Avron lentokonetyypit ovat menettäneet johtoasemansa markkinoilla niiden markkinoilletulon ja siitä johtuvan kilpailun vuoksi.

533 Tässä yhteydessä on myös todettava, että komissio on esittänyt vastauskirjelmänsä liitteinä olevissa kolmessa asiakirjassa todisteita, joista ilmenee, että Avro-koneet todellakin kilpailivat muiden suurten alueliikennesuihkukoneiden kanssa. Vaikka näihin todisteisiin ei voida vedota ensimmäistä kertaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa komission riidanalaisessa päätöksessä esittämän arvioinnin välittömäksi tukemiseksi, komissiolla on oikeus viitata siihen, kun se vastaa tosiseikkojen perusteella kantajan väitteisiin, joiden mukaan komissio ei ole kyennyt esittämään esimerkkejä Avro-koneiden ja muiden suurten alueliikennesuihkukoneiden välisestä kilpailusta, koska tällaista kilpailua ei ollut. Näin ollen näiden todisteiden sisältö on tutkittava lyhyesti.

534 Ensimmäinen näistä kolmesta asiakirjasta on BAe Systemsin 16.2.1999 päivätty lehdistötiedote, jossa se kuvaa uutta lentokonettaan eli Avro RJX -mallia, johon toimitti moottorin AlliedSignal eli yhtiö, joka on sittemmin sulautunut Honeywellin kanssa, "tavarantoimittajien ja potentiaalisten asiakkaiden kannalta hankkeeksi, johon liittyy hyvin vähän riskejä verrattuna muiden valmistajien uusiin ja kunnianhimoisiin hankkeisiin, joiden kulut ylittävät 1 miljardia Yhdysvaltain dollaria" ("low risk for suppliers and potential customers compared with the ambitious, all new \$1 billion-plus airframe programmes which other manufacturers are proposing").

535 Toinen asiakirja on kokoelma BAe Systemsin suuria alueliikennesuihkukoneita käsitteleviä lyhyitä artikkeleja, jotka on otettu ajankohtaisjulkaisusta "Smiliner" vuodelta 2001. Erityisesti yhdestä, 29.1.2001 julkaistusta artikkelista ilmenee, että Flight International -nimisen aikakauslehden mukaan eräs eurooppalainen lentoyhtiö oli järjestänyt tarjouskilpailun tilataksaan 100 alueliikennesuihkukonetta, missä yhteydessä se harkitsi Avro RJX:ää (varustettuna Honeywellin moottorilla)

sekä Bombardier CRJ 700/900:aa, Embraer 170/190:tä ja Fairchild Dornier 728JET/928JET:tä (joissa kaikissa oli GE:n moottori). Toisessa, 30.10.2001 julkaisutussa artikkelissa todetaan muun muassa, että Embraer 170 ”on Avro RJX-70:n (josta ei ole vielä tehty tilauksia) samoin kuin vanhempien mallien BAe 146-100:n ja Avro RJ70:n suora kilpailija”.

536 Myös kolmas asiakirja koostuu kokoelmasta lyhyitä artikkeleja, jotka on otettu ”Smiliner”-aikakauslehdessä vuodelta 1999. Yhdessä niistä todetaan, että ”sillä aikaa kun BAe Regional Aircraft viimeistelee uudella moottorilla varustetun Avro RJX:nsä lopulliseen muotoonsa virallista markkinoilletulopäätöstä ennakoiden, sen kilpailijat ovat vieneet siltä kaksi tärkeää asiakasta” (“[w]hile BAe Regional Aircraft completes final design on the re-engined Avro RJX in anticipation of a formal launch decision, competitors have poached two of its high-profile customers”). Artikkelissa kuvataan vielä kahta lentoyhtiöiden tekemää merkittävää tilausta, joista toisen kohteena on ollut Fairchild Dornier 728JET ja toisen Embraerin ERJ-170 ja ERJ-190/200.

537 Näistä kolmesta asiakirjasta ilmenee kokonaisuutena, että todellisuudessa Honeywellin moottorilla varustetut Avro-perheen lentokoneet kilpailivat GE:n moottorilla varustettujen Embraerin, Fairchild Dornierin ja Bombardierin lentokoneiden kanssa. Tästä syystä on pääteltävä, että sen lisäksi, että kantajan esittämät todisteet eivät tue sen esittämää väitettä, jonka mukaan Avron ja muiden suurten alueliikennesuihkukoneiden välillä ei olisi kilpailua, sen osoittavat lisäksi virheelliseksi komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämät todisteet.

538 Edellä esitetyn perusteella tässä tapauksessa ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt tosiseikkoja koskevan virheen todetessaan, että Honeywellin moottoreilla varustetut suuret nelimoottoriset alueliikennesuihkukoneet ja GE:n moottoreilla varustetut suuret kaksimoottoriset alueliikennesuihkukoneet kilpailevat keskenään. Ei ole myöskään osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen soveltaessaan markkinoiden määrittelemistä koskevaa järjestelmänsä sen käyttö-

tarkoituksen mukaan, johon kukin lentokone soveltuu, ja päätellessään, että Honeywellin valmistamat moottorit ja GE:n valmistamat moottorit kuuluvat samoille suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoille.

Kantajalla jo ennestään ollut määräävä asema

539 Kun komissio on määritellyt suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinat tällä tavoin, se on katsonut, että kantaja oli määräävässä asemassa kyseisillä markkinoilla ja että tämä asema vahvistuisi keskittymän seurauksena. Tukeakseen tätä väitettään se korostaa, että keskittymä mahdollistaisi sen, että GE:n markkinaosuus tähän ryhmään kuuluvien lentokoneiden asennetusta moottorikannasta kasvaisi [40–50] prosentista [90–100] prosenttiin kaikkien näiden lentokoneiden osalta ja [60–70] prosentista 100 prosenttiin pelkästään vielä tuotannossa olevien lentokoneiden osalta (riidanalaisen päätöksen 84 perustelukappale). Sellaisten lentokoneiden osalta tehdyistä tilauksista, joita ei ollut vielä otettu käyttöön, kantajan markkinaosuus olisi kasvanut [90–100] prosentista 100 prosenttiin (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale).

540 Kantajalla tässä tapauksessa jo ennestään olleen määräävän aseman olemassaolon osalta on riittävää huomauttaa, että vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, että vaikka markkinaosuuksien merkitys voi vaihdella markkinoittain, voidaan kuitenkin perustellusti katsoa, että erittäin suuret markkina-osuudet ovat itsessään — poikkeustapauksia lukuun ottamatta — todiste määräävästä markkina-asemasta (edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 41 kohta ja 115 kohdassa mainittu asia Endemol v. komissio, tuomion 134 kohta). Se kantajan jo ennestään olemassa olleiden määräävien asemiansa osalta korostama seikka, että suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinat ovat tarjouskilpailuihin perustuvat markkinat, joilla perinteisillä markkinaosuuksilla on vähemmän merkitystä kuin muilla markkinoilla, ei voi kumota tätä päätelmää, kun otetaan huomioon se, että GE:n markkinaosuus oli murskaavan ylivoimainen sellaisten lentokoneiden osalta, joita ei ollut otettu vielä käyttöön, kun riidanalainen päätös tehtiin, eli [90–100] prosenttia. Kantaja ei riitautta suurten alueliikennesuihkukoneiden yhteydessä sellaisiin lentokoneisiin liittyvien lukujen käyttämistä, joita ei

ole otettu vielä käyttöön, ja se vetoaa niihin nimenomaisesti keskittymästä näille markkinoille aiheutuvia vaikutuksia koskevien väitteidensä yhteydessä. Joka tapauksessa on todettava, että näiden lukujen huomioon ottaminen oli erityisen perusteltua suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden osalta, koska suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinat ovat kasvaneet nopeasti, kuten riidanalaisen päätöksen 431 perustelukappaleessa todetaan.

541 Kantajan väitteistä, joiden mukaan P & W ja Rolls-Royce ovat uskottavia kilpailijoita suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla, on riittävää todeta, että nämä moottorinvalmistajat eivät myyneet lainkaan moottoreita suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla siinä vaiheessa, kun riidanalainen päätös tehtiin. Niiden osallistuminen tiettyjen suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden toimitamista koskeviin tarjouskilpailuihin ei näytä olleen menestyksekkästä. Huolimatta siitä, että suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoille ovat tyyppillisiä harvoin toistuvat tarjouskilpailut, komissio on siten kyennyt tältä osin ilmeistä arviointivirhettä tekemättä katsomaan, että kilpailu, jota mahdollisesti saattaisi olla odotettavissa sellaisten moottorinvalmistajien taholta, joilla ei ollut lainkaan myyntiä kyseisillä markkinoilla tosiseikkojen tapahtuma-aikana, ei ollut vakavasti otettava ja todellinen rajoitus, jonka perusteella olisi voitu päätellä, että kantaja ei ollut määrävässä asemassa näillä markkinoilla.

542 Kun otetaan huomioon kantajan murskaavan ylivoimainen markkinaosuus ennen keskittymää, komissio on kyennyt pätevästi toteamaan riidanalaisen päätöksen 86 ja 87 perustelukappaleessa, että kantajalla oli määrävä asema näillä markkinoilla, ilman että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi tarpeen tutkia niiden eri tekijöiden vaikutusta, jotka komission mukaan vaikuttavat tähän määrävään asemaan ennen keskittymää (riidanalaisen päätöksen 107–229 perustelukappale; ks. tältä osin edellä 114 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

Määrävän aseman vahvistuminen

543 Kantaja väittää, että sillä jo ennestään ollut määrävä markkina-asema vahvistuu tällä hetkellä tuotannossa olevien lentokonetyyppien tilausten määrällä mitatun

markkinaosuuden [10–20] prosenttien lisäyksen vuoksi joka tapauksessa vain vähän, ja nojautuu tässä yhteydessä siihen, että komissio on itsekin myöntänyt riidanalaisen päätöksen 429 perustelukappaleessa, että tämä lisäys oli ”suhteellisen pieni”. Aluksi on muistutettava siitä, että kyseisistä markkinoista [30–40]:tä prosenttia vastaava markkinaosuuden kasvu edelleen tuotannossa olevien lentokoneiden asennetun moottorikannan osalta on merkittävästi suurempi kuin edellä mainittu luku [10–20] prosenttia. Tämän jälkeen on todettava, että markkinoista noin [10–20]:tä prosenttia vastaavaa markkinaosuuksien kasvua edelleen tuotannossa olevien lentokonetyyppien avoimen tilauskannan osalta on pidettävä merkittävänä, koska se kasvattaa sulautuman seurauksena syntyvän yksikön markkinaosuuden 100 prosenttiin (ks. riidanalaisen päätöksen 428 ja 429 perustelukappale). Sama pätee kasvuun, joka on todettu [0–10] prosentiksi markkinoista niiden tilausten osalta, jotka koskevat lentokoneita, joita ei ole vielä otettu käyttöön (edellä 539 kohta). Joka tapauksessa vähämerkityksisen vahvistumisen käsitteen kattaa asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan yhteydessä toinen laajempi edellytys, joka koskee sitä, että määräävän aseman syntymisen tai vahvistumisen seurauksena on oltava se, että toimiva kilpailu estyy olennaisesti yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla. Tätä edellytystä tutkitaan suurten alue liikennesuihkukoneiden osalta jäljempänä otsikolla ”Vaikutukset kilpailuun”.

544 Edellä esitetyn perusteella on pääteltävä, että komissio ei ole tehnyt oikeudellista virhettä eikä ilmeistä arviointivirhettä päätellessään tässä tapauksessa, että keskittymä vahvistaisi kantajalla jo ennestään olevaa määräävää asemaa suurten alue liikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla.

Määräävän markkina-aseman vahvistumisen vaikutukset kilpailuun

545 Siltä osin kuin kantaja arvostelee komissiota siitä, että se ei ole tutkinut keskittymän vaikutuksia suurten alue liikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdan toisen edellytyksen mukaisesti (ks. edellä 84–91 kohta), on aluksi todettava, että komissio katsoo nimenomaisesti suurten

alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden horisontaalisen päällekkäisyyden osalta, että tällä olisi välitön kilpailunvastainen vaikutus olemassa olevien lentokonetyyppien osalta. Se korostaa erityisesti riidanalaisen päätöksen 429 perustelukappaleessa, että ”vaikka keskittymän aiheuttama markkinaosuuden lisäys onkin suhteellisen pieni (voimassa olevien tilausten perusteella [10–20] prosenttia)”, asiakkaat eivät enää voi hyötyä moottorien hintakilpailusta tällä hetkellä markkinoilla olevien suurten alueliikennesuihkukoneiden osalta. Koska komissio on jo todennut riidanalaisen päätöksen 84–87 perustelukappaleessa, että sulautuneella yksiköllä olisi 100 prosentin markkinaosuus tällä hetkellä tuotannossa olevien lentokonetyyppien asennetun moottorikannan osalta ja niiden moottoreiden osalta, jotka on valittu lentokonetyyppeihin, joita ei ollut vielä otettu käyttöön, tämä toteamus merkitsee sitä, että tästä kilpailusta koitua hyöty jää ehdottomasti saamatta.

546 Kuten edellä 502 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa on todettu suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden määrittelymisen yhteydessä, on hylättävä kantajan väite, jonka mukaan moottoreiden välinen hintakilpailu olisi käytännössä täysin mahdotonta, koska jokaisessa lentokonetyypissä on vain yksi ainoa moottori ja lentokoneen hinta on jo vahvistettu. Asiakirjatodisteista ilmenee näet (ks. erityisesti edellä 504 kohta), että siinäkin tilanteessa, että lentokonemalliin on valittu vain yksi moottorityyppi ja lentokoneenvalmistaja on vahvistanut moottorin hinnan, moottorinvalmistaja voi vielä tarjota alennuksia muun muassa huoltopalveluista ja varaosista edistääkseen lentokoneen ja siten moottorinsa myyntiä (ks. myös riidanalaisen päätöksen 391 perustelukappale). Näin ollen toisin kuin kantaja väittää, komissio ei ole tehnyt ilmeistä tosiseikkoja koskevaa virhettä todetessaan, että oli olemassa todellinen välillisen hintakilpailun mahdollisuus jo markkinoilla olevien suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden välillä ja että se olisi poistettu, mikäli keskittymä olisi toteutunut.

547 Lisäksi komissio on todennut riidanalaisen päätöksen yhdeksännessä perustelukappaleessa, että toisen tason kilpailu eri moottoreiden markkinoilla ilmenee kilpailuna ”teknisin ja kaupallisin perustein lentoyhtiön suosiosta”. Komissio on todennut

ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että ennen keskittymää Honeywellilla oli täysi syy houkutella asiakkaita hankkimaan Avro RJ ja RJX asettamalla moottorinsa sekä hinnan että teknisen kehityksen osalta niin kilpailukykyiseen asemaan kuin mahdollista GE:n moottoreilla varustettuihin suuriin alueliikennesuihkukoneisiin nähden, mutta tämä kannustin olisi hävinnyt keskittymän myötä. Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee lisäksi, että päätöksen 429 perustelukappaleessa todettujen hintakilpailulle aiheutuvien vaikutusten lisäksi myös suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden horisontaalisella päällekkäisyydellä olisi ollut kielteisiä vaikutuksia kilpailuun näillä markkinoilla yleisemminkin.

548 Kantajan väitteestä, jonka mukaan keskittymän vaikutus kyseisiin markkinoihin olisi ollut vähäinen, on hylättävä. Vaikka markkinaosuuden kasvu on verrattain pieni verrattuna kantajalla jo olleeseen markkinaosuuteen, tämä johtuu juuri siitä, että kantajalla oli jo erittäin suuri markkinaosuus ja sillä oli tästä syystä jo ennestään edellä kuvattu hyvin vahva määräävä asema, ja Honeywell oli ainoa kilpailija, joka myi moottoreita näillä markkinoilla, kun riidanalainen päätös tehtiin. Siitä komission perustellusti korostamasta seikasta, että keskittymä olisi poistanut välittömästi kaiken hintakilpailun, koska sulautuneelle yksikölle olisi syntynyt monopoliasema tällä hetkellä tuotannossa olevien lentokoneiden tai sellaisten lentokoneiden osalta, joita ei ollut vielä otettu käyttöön mutta joille lentokoneenvalmistaja oli jo valinnut moottorin, seuraa, että keskittymän vaikutus näihin markkinoihin olisi ylittänyt sen vaikutuksen, joka normaalisti seuraa markkinaosuuden [10–20] prosentin kasvusta, kun lähtökohtana on pienempi markkinaosuus. Honeywellin lopullinen häviäminen markkinoilta riippumattomana moottorinvalmistajana ei olisi ainoastaan muuttanut voimasuhteita vaan itse kilpailutilanteen laatua markkinoilla muuttamalla markkinoiden rakennetta pitkäaikaisesti ellei jopa pysyvästi. Ainoa kilpailu, sekin täysin potentiaalista, joka olisi jäänyt jäljelle, olisi kohdistunut suurten alueliikennesuihkukoneiden tulevien alustojen varustamiseen, ja kilpailijoina olisivat olleet moottorinvalmistajat, jotka tällä hetkellä harjoittavat myyntiä ainoastaan muilla läheisillä markkinoilla. Kun otetaan huomioon lentokoneen kehittämisprosessin kesto, tällaisella kilpailulla olisi lähtökohtaisesti voinut olla myönteisiä vaikutuksia suurten alueliikennesuihkukoneiden ostajien kannalta vasta usean vuoden kuluttua riidanalaisen päätöksen tekemisestä.

549 Lisäksi on muistettava, että EY 82 artiklan soveltamista koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yrityksen määräävän aseman toteaminen ei sellaisenaan ole kyseisen yrityksen kannalta syytös, vaan se merkitsee ainoastaan, että kyseisellä yrityksellä on erityinen velvollisuus olla toiminnallaan rajoittamatta toimivaa ja vääristymätöntä kilpailua yhteismarkkinoilla, riippumatta siitä, mihin tämä asema perustuu (ks. esim. edellä 114 kohdassa mainitussa asiassa Michelin v. komissio 9.11.1983, annetun tuomion 57 kohta ja yhdistetyt asiat T-191/98, T-212/98 ja T-214/98, Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok. 2003, s. II-3275, 1109 kohta). EY 82 artiklassa tarkoitettu väärinkäytön käsite on lisäksi objektiivinen käsite, joka tarkoittaa määräävässä asemassa olevan yrityksen käyttäytymistä, joka on omiaan vaikuttamaan sellaisten markkinoiden rakenteeseen, joilla juuri kyseessä olevan yrityksen olemassaolon vuoksi kilpailuaste on jo heikentynyt ja joka estää markkinoilla vielä olemassa olevan kilpailuasteen säilymisen ja tämän kilpailun kehittymisen sen vuoksi, että tämä yritys käyttää muita kuin niitä keinoja, joita taloudellisten toimijoiden liiketoimiin perustuvassa tuotteiden tai palvelujen tavallisessa kilpailussa käytetään (edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 91 kohta).

550 Nyt käsiteltävän kaltaisessa tilanteessa, jossa ainoa tietyillä markkinoilla vallitseva kilpailu on epäsuoraa ja jo verrattain heikkoa, on erityisen haitallista, että yritys ostaa ainoan kilpailijan, joka vielä harjoittaa myyntiä kyseisillä markkinoilla. On sovellettava analogisesti edellä mainittuja periaatteita, jotka on laadittu määräävän aseman väärinkäyttöä koskevan kiellon osalta yrityskeskittymien valvontaa lähellä olevalla oikeudellisella alueella, ja katsottava, että mitä määräävämmässä asemassa yritys on, sitä erityisempi vastuu sillä on pidättäytyä kaikesta toiminnasta, joka saattaa heikentää kilpailua vielä lisää, ja varsinkin toiminnasta, joka saattaa poistaa markkinoilla vielä vallitsevan kilpailun.

551 Näin ollen on lähtökohtaisesti hylättävä perustelut, joiden mukaan se, että määräävässä asemassa oleva yritys ostaa ainoan senhetkisen kilpailijansa markkinoilla, ei vahvistaisi tätä määräävää asemaa, joten toimiva kilpailu estyisi merkittävällä tavalla yhteismarkkinoilla, koska kilpailijan asema markkinoilla on jo heikko ja sen tarjoama kilpailu on täysin epäsuoraa eli toisen tason kilpailua. Sellaisessa tilanteessa keskittymän osapuolten tehtävänä on esittää näyttö siitä, että

markkinoilla ei ollut lainkaan tehokasta kilpailua ennen keskittymää. Kun tällaista näyttöä ei ole esitetty, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi päätellä, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen nojautuessaan siihen, että viimeinen tämänhetkinen kilpailija häviää markkinoilta, ja katsoessaan sen perusteella, että toimiva kilpailu estyisi olennaisesti yhteismarkkinoilla.

552 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 431 perustelukappaleessa, että suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinat ovat kasvaneet voimakkaasti ja että nämä markkinat ovat ilmailun tulevaisuuden kannalta merkittävät. Se on niin ikään todennut tältä osin 20 perustelukappaleessa, että nämä koneet muodostivat 14 prosenttia Euroopan lentokonekannasta vuonna 1992, mutta 33 prosenttia vuonna 1998. On ilmeistä, että tämä lentokonemarkkinoiden kasvu vaikuttaa suoraan niihin asennettavien moottoreiden markkinoihin. Kun komissio katsoi, että sulautumalla olisi huomattavia haitallisia vaikutuksia kilpailuun yhteismarkkinoilla, se menetteli perustellusti pannessaan merkille ja ottaessaan huomioon sen, että niiden erityisten markkinoiden merkitys, joille sulautuman yhteydessä syntyisi monopoli, oli kasvamassa lentokoneiden ja ylipäänsä moottoreiden markkinoiden laajemmassa yhteydessä.

553 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio on esittänyt riidanalaisessa päätöksessään riittävällä tavalla kilpailuvastaiset vaikutukset, joita keskittymällä olisi ollut suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin etenkin välittömästi sen vuoksi, että keskittymän osapuolten toiminta näillä markkinoilla on horisontaalisesti päällekkäistä. Riidanalaisesta päätöstä ei näin ollen rasita tältä osin oikeudellinen virhe, joka koskisi asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdassa säädettyjen kahden edellytyksen soveltamista, eikä perustelujen puuttuminen. Komissio ei ole myöskään tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä eikä ilmeistä arviointivirhettä päätellessään, että kilpailu näillä markkinoilla olisi tämän seurauksena olennaisesti estynyt.

554 Ei siis ole tarpeen tutkia riidanalaisen päätöksen 432–434 perustelukappaleita, jotka koskevat keskittymän vaikutuksia — erityisesti monialakeskittymälle tunnusomaisia

vaikutuksia — tuleviin tarjouskilpailuihin merkityksellisillä markkinoilla. Koska komissio on näet osoittanut riidanalaisessa päätöksessä erikseen, että molemmat asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyivät suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden osalta keskittymästä aiheutuvan horisontaalisen päällekkäisyyden välittömän vaikutuksen vuoksi, tällainen tutkimus olisi tarpeeton tässä oikeudenkäynnissä.

Se, että komissio hylkäsi suuriin alueliikennesuihkukoneisiin liittyvän sitoumuksen

555 On todettava, että asetuksella N:o 4064/89 komissiolle on annettu toimivalta hyväksyä ainoastaan sellaiset sitoumukset, joiden vuoksi kyseinen komissiolle ilmoitettu keskittymä muuttuu yhteismarkkinoille soveltuvaksi (ks. vastaavasti edellä 85 kohdassa mainittu asia *Gencor v. komissio*, tuomion 318 kohta). Tältä osin on katsottava, että osapuolten ehdottomat rakenteelliset sitoumukset täyttävät tämän edellytyksen ainoastaan siltä osin kuin komissio kykenee varmuudella päättämään, että ne olisi mahdollista toteuttaa ja että siitä seuraavat uudet liiketoiminnalliset rakenteet ovat riittävän elinkelpoisia ja kestäviä, jotta määräävän aseman syntyminen tai vahvistuminen tai tehokkaan kilpailun esteet, joita sitoumuksilla pyritään ehkäisemään, eivät toteudu lähitulevaisuudessa.

556 Komissio toteaa tässä tapauksessa riidanalaisen päätöksen 519 perustelukappaleessa, että mikäli osapuolten ehdottama luopuminen Honeywellin suurten alueliikennelentokoneiden moottoreiden valmistustoiminnasta olisi toteutettavissa, se lähtökohtaisesti riittäisi ratkaisemaan kilpailuongelman, joka on yksilöity näiden markkinoiden osalta.

557 Se pääättelee kuitenkin, että tällainen luopuminen olisi hankala toteuttaa lähinnä sen vuoksi, että — sitä vastustetaan käytännön syistä ja kaupallisista syistä, jotka liittyvät muun muassa suunnitellun luovutuksen seurauksena syntyvän yrityksen elinkelpoisuuden puuttumiseen —.

- 558 Komissio korostaa tältä osin riidanalaisen päätöksen 520 perustelukappaleessa, — että on epävarmaa, voidaanko todettu kilpailuongelma poistaa ehdotetulla keinolla. Se huomauttaa niin ikään, että sitoumus ei sisällä luovutuksen lisäksi vaihtoehtoista ratkaisua. Komissio luettelee 522 perustelukappaleessa ilmeisesti toissijaisesti tiettyjä käytännön ongelmia, joita sitoumuksella ei ainakaan ratkaista riittävällä tavalla.
- 559 Koska kantaja tyytyy ainoastaan väittämään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuintuomiossa, että komission esiin tuomat tämän sitoumuksen aiheuttamat väitetyt hankaluudet ovat täysin perusteettomia, on todettava, että se ei ole esittänyt konkreettisia perusteita eikä todisteita, joilla voitaisiin kyseenalaistaa komission arviointi, jonka mukaan ehdotettu luopuminen ei ole toteutettavissa.
- 560 On erityisesti korostettava seikkaa, jonka komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 520 perustelukappaleessa, ilman että kantaja olisi tätä kiistänyt, ja jonka mukaan —. Edellä mainittuja 14.6.2001 ehdotettuja sitoumuksia esittelevän asiakirjan — kohdasta näet ilmenee, että —. Tästä seuraa, että mikäli —, sulautunut yksikkö olisi vapautunut sillä komissiota kohtaan olleesta velvoitteesta ilman että luovutusta olisi tapahtunut, kunhan se olisi —.
- 561 Edellä esitetystä seuraa, että komissio on kyennyt perustellusti katsomaan, että sitoumusta, sellaisena kuin sitä oli ehdotettu, ei voitu hyväksyä. Näin ollen ei ole syytä ottaa tätä sitoumusta huomioon nyt käsiteltävän kanteen yhteydessä.

Suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä

562 Komission väitteestä, jonka mukaan sen päätöksen perustelut tukevat toisiaan, joten olisi keinotekoista arvioida kaikkia markkinoita erikseen (ks. edellä 40 ja 48 kohta), on todettava, että tätä yleisluonteista toteamusta ei voida missään tapauksessa soveltaa tuomion tässä jaksossa tutkittavien seikkojen yhteydessä. Erityisesti siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien on todennut edellä virheitä, jotka rasittavat suurten liikennelentokoneiden käynnistimien ja moottoreiden vertikaalista päällekkäisyyttä koskevia komission arviointoja, sekä virheitä, jotka koskevat erilaisia monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia, yksikään näistä virheistä ei vaikuta komission toteamukseen, joka koskee kantajan määräävän aseman vahvistumista suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla yrityskeskittymästä johtuvan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi, mistä seuraa, että toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyy.

563 Tässä oikeudenkäynnissä on pääteltävä, että riidanalaisen päätöksen osa, joka koskee kantajan määräävän aseman vahvistumista suurten alueliikennelentokoneiden markkinoilla keskittymän molempien osapuolten valmistustoiminnan välillä vallitsevan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi, mistä seuraa, että kilpailu näillä samoilla markkinoilla olennaisesti estyy yhteismarkkinoilla, on näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla.

2. *Liikesuihkukoneiden moottorit*

a) *Asianosaisten lausumat*

564 Kantaja katsoo, että komission selvitys, joka koskee liikesuihkukoneiden markkinoiden määritelmää, sisältää samat puutteet kuin selvitys, joka koskee suurten

alueliikennesuihkukoneiden moottoreita. GE:n ja Honeywellin moottorit eivät ole tällä hetkellä eivätkä tulevaisuudessakaan keskenään korvattavissa työntövoimaan ja rakenteeseen liittyvien erojen vuoksi. Komissio nojautuu tämän jälkeen vertikaalisesta integroitumisesta GECCAG:n osalta aiheutuviin toteennäyttämättä jääneisiin vaikutuksiin. Lisäksi komissio on menetellyt virheellisesti hylätessään sitoumukset, jotka koskevat liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoita.

565 Komissio viittaa soveltuvin osin selvitykseensä, joka koskee suurten alueliikennelentokoneiden moottoreita, ja väittää, että keskittymällä luotaisiin määräävä asema liikesuihkukoneiden markkinoille muun muassa sen vuoksi, että keskittymän seurauksena syntyneen yksikön markkinaosuudet ja sen kilpailijoiden markkinaosuudet eroavat toisistaan. Komissio huomauttaa niin ikään, että kantajan moitteet, jotka koskevat näitä markkinoita koskevien sitoumusten hylkäämistä, ovat pelkkiä väitteitä eivätkä johda mihinkään riidanalaisen päätöksen pätevyyttä koskevaan päätelmään.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

566 Komissio on määritellyt tässä tapauksessa yhden markkinat, jotka sisältävät kaikki liikesuihkukoneet, vaikka se toteaa riidanalaisen päätöksen 32 perustelukappaleessa, että ”nämä kolme lentokoneluokkaa [raskaat, keskiraskaat ja kevyet] eivät voi korvata toisiaan myöskään kysyntäpuolella. Syinä ovat erot hinnoissa ja käyttökustannuksissa sekä käyttötarkoituksissa, joissa kuhunkin luokkaan kuuluvia koneita voidaan hyödyntää”. Vaikka se jakaa nämä markkinat kolmeen ”luokkaan” (sektoriin), se täsmentää, että tätä kysymystä ei tarvitse ratkaista lopullisesti, mikäli nämä kolme luokkaa muodostavat erilliset markkinat, koska se ei vaikuta arviointiin kilpailun kannalta.

567 Komissio hylkää riidanalaisen päätöksen 436 perustelukappaleessa keskittymän osapuolten väitteet, jotka koskevat markkinoiden määritelmää, ja korostaa, että ne

perustuvat kilpailuun, jota käydään lentokonetyypeittäin. Komissio toteaa, että ”tuotemarkkinoita ei ole kuitenkaan määritelty liikesuihkukoneiden osalta tällä tavoin, sillä tämä ei ole tarjonta- ja kysyntäpuolen korvattavuuden kannalta markkinoiden määrittelyperiaatteen mukaista”.

568 Kantajan ensisijainen väite ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sisältää samat moitteet, jotka se on esittänyt suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoiden määritelmän osalta ja jotka koskevat lähinnä sitä, että komissio on määritellyt moottoreiden markkinat niiden lentokoneiden mukaan, joihin ne on asennettu, eikä niiden omien ominaisuuksien mukaan. Kuten edellä 492 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa on todettu suurten alueliikennesuihkukoneiden yhteydessä, komissio on esittänyt riidanalaisen päätöksen yhdeksännessä perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi on otettava huomioon lentokoneiden välinen kilpailu, kun määritellään niihin asennettujen moottoreiden markkinoita.

569 On todettava, että kantaja ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa mitään täsmällistä väitettä, joka koskisi liikesuihkukoneiden markkinoiden määritelmää. Koska yhteisöjen tuomioistuinten harjoittaman valvonnan aineellinen laajuus määritetään lähinnä kantajan kannekirjelmässään esittämien kanneperusteiden ja väitteiden perusteella, tätä kysymystä ei ole tarpeen tutkia tässä tapauksessa. Koska ei ole olemassa pienintäkään erityistä todistetta, jolla kyseenalaistettaisiin komission selvityksen soveltaminen liikesuihkukoneisiin toisen tason kilpailun osalta, tässä oikeudenkäynnissä on katsottava, että komissio ei ole tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä eikä ilmeistä arviointivirhettä määritellesään liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinat. Siltä osin kuin kantaja viittaa kokonaisvaltaisesti väitteisiin, joita se on esittänyt suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden määritelmää vastaan, nämä väitteet on hylättävä samoista syistä soveltuvin osin (ks. edellä 492 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

570 Kun kyseessä on määräävän aseman syntyminen liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoille, komissio nojautuu riidanalaisen päätöksen 435 perustelukappaleessa

yksinomaan lukuihin, jotka koskevat sulautuneen yksikön markkinaosuuksia, ja päättelee, että markkinoille syntyy määräävä asema. Se toteaa kyseisessä perustelukappaleessa, että ”ehdotetun keskittymän välittömänä seurauksena on horisontaalinen päällekkäisyys liikesuihkukoneiden moottorimarkkinoilla, minkä tuloksena syntyy määräävä asema”. Se vetoaa tässä yhteydessä [50–60] prosentin markkinaosuuteen (GE: [10–20] prosenttia, Honeywell: [40–50] prosenttia) koko näillä markkinoilla asennetun moottorikannan osalta sekä [80–90] prosentin markkinaosuuteen (GE: [10–20] prosenttia, Honeywell: [70–80] prosenttia) pelkästään liikesuihkukoneisiin asennettujen moottoreiden keskimääräisen vielä tuotannossa olevan kannan osalta, sillä komission mukaan tämä markkinaosuuden mittari on asianmukainen arvioitaessa moottorinvalmistajien markkinavoimaa näillä markkinoilla.

571 Tältä osin on korostettava, että [50–60] prosentin osuus liikesuihkukoneiden markkinoista koko asennetun moottorikannan osalta viittaa lähtökohtaisesti määräävään asemaan. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, että vaikka markkinaosuuksien merkitys voi vaihdella markkinoittain, voidaan kuitenkin perustellusti katsoa, että erittäin suuret markkina-osuudet ovat itsessään — poikkeustapauksia lukuun ottamatta — todiste määräävästä markkina-asemasta (edellä 101 kohdassa mainittu asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 41 kohta ja 115 kohdassa mainittu asia Endemol v. komissio, tuomion 134 kohta). Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin on katsonut edellä 115 kohdassa mainitussa asiassa AKZO vastaan komissio antamassaan tuomiossa (60 kohta), että 50 prosentin markkinaosuus oli tällainen osuus.

572 Kantaja ei ole osoittanut eikä edes väittänyt, että liikesuihkukoneiden markkinoiden osalta olisi olemassa sellaisia edellä 115 kohdassa mainitussa asiassa AKZO vastaan komissio annetussa tuomiossa tarkoitettuja ”poikkeustapauksia”, jotka voisivat heikentää päätelmää, jonka komissio on tehnyt riidanalaisessa päätöksessä nojautuessaan markkinaosuuteen, joka sulautuneella yksiköllä on ollut koko asennetun moottorikannan osalta, ja jonka mukaan näille markkinoille syntyy määräävä asema.

573 Joka tapauksessa on todettava, että riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappaleessa mainittu [80–90] prosentin markkinaosuus, joka koskee ainoastaan vielä tuotannossa olevien keskikokoisten liikesuihkukoneiden asennettua moottorikantaa, mikä

on komission mukaan erityisen asianmukainen mittari arvioitaessa moottorinvalmistajan markkinavoimaa (riidanalaisen päätöksen 41 perustelukappale), osoittaa selvästi, että sulautunut yksikkö olisi ollut tällä alalla määräävässä asemassa keskittymän toteuduttua. Koska komissio ei ole pitänyt tätä lentokoneiden ryhmää erillisinä markkinoina, tämä toteamus ei sellaisenaan osoita määräävän aseman olemassaoloa asetuksen N:o 4064/89 2 artiklassa tarkoitetuilla erillisillä markkinoilla. Tämä markkinaosuus osoittaa kuitenkin sen, että sulautunut yksikkö olisi ollut tietyillä merkityksellisten markkinoiden sektoreilla vieläkin vahvempi kuin markkinoilla yleensä, mikä tukee komission päätelmää, jonka mukaan sulautuneella yksiköllä olisi ollut sulautumisen jälkeen määräävä asema markkinoilla kokonaisuutena arvioiden.

574 Edellä esitetyn perusteella on todettu, että tässä oikeudenkäynnissä ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen päätellessään, että yrityskestitymällä olisi luotu määräävä markkina-asema kantajan ja Honeywellin liikesuihkukoneiden moottoreiden valmistustoiminnan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi.

575 Kantaja arvostelee lisäksi nimenomaisesti liikesuihkukoneiden markkinoita koskevia komission päätelmiä sen väitetyn vaikutusvallan osalta, joka GECCAG:llä on ostajana sen GE:tä suosivan ostopolitiikan vuoksi. On todettava, että GECAS:n aikaisempaa käyttäytymistä koskevan komission selvityksen taustalla olevat olennaiset empiiriset todisteet (riidanalaisen päätöksen 121 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet sekä edellä 182 kohta ja sitä seuraavat kohdat) puuttuvat GECCAG:n osalta. Koska riidanalaisessa päätöksessä ei ole tehty perusteellista selvitystä, joka osoittaisi, että se, että GECCAG on ottanut käyttöön ostopolitiikan, jonka mukaisesti se on ostanut lentokoneita riskisijoitusmielessä ja suosinut vahvasti sen omalla moottorilla varustettuja lentokoneita tai jopa ostanut yksinomaan niitä, olisi ollut sulautuneen yksikön kaupallisen intressin mukaista ja että tällaisen politiikan omaksuminen olisi tämän vuoksi ollut todennäköistä, on katsottava, että komission perustelujen tämä osa on tässä tapauksessa perusteeton.

576 Riidanalaisen päätöksen 443 ja 444 perustelukappaleeseen sisältyvästä selvityksestä, joka koskee liikesuihkukoneisiin vaikuttavan niputtamisen mahdollisuutta ja jota kantaja on niin ikään arvostellut, on todettava, että tällainen niputtaminen oli mahdollista jo ennen keskittymää yhtä hyvin kuin sen toteuttamisen jälkeen, koska Honeywellillä oli jo vahva asema liikesuihkukoneiden markkinoilla sekä useilla näiden lentokoneiden ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoilla. Sitä vastoin GE:n markkinaosuus oli liikesuihkukoneiden moottoreiden osalta pieni ennen keskittymää. Vaikka siis oletettaisiin, että olisi näytetty toteen, että niputtaminen olisi tulevaisuudessa todennäköistä liikesuihkukoneiden sektorilla, ei ole osoitettu, että keskittymä olisi sen pääasiallinen syy tai että siitä aiheutuisi tältä osin huomattavia vaikutuksia.

577 Joka tapauksessa on todettava, että edellä 399 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyistä syistä komissio ei ole koonnut pitäviä todisteita, jotka osoittaisivat, että sulautunut yksikkö olisi todennäköisesti turvautunut tällaisiin menettelytapoihin. Näin ollen on todettava, että komission väitteen tätä osaa, joka koskee liikesuihkukoneisiin vaikuttavaa tulevaa niputtamiskäytäntöä, ei voida pitää ilmoitetun keskittymän seurauksena, joka olisi edistänyt määräävän aseman syntymistä sulautuneelle yksikölle näillä markkinoilla.

578 Liikesuihkukoneiden markkinoiden kilpailulle aiheutuvia vaikutuksia koskevaan selvitykseen liittyvästä riidanalaisen päätöksen jaksosta (435–444 perustelukappale) ja erityisesti sen 437 perustelukappaleen sanamuodosta ilmenee yksiselitteisesti, että jokainen kolmesta erillisestä jaksosta, jotka koskevat horisontaalista päällekkäisyyttä (435–437 perustelukappale), vertikaalista integroitumista (438–442 perustelukappale) ja niputtamista (443 ja 444 perustelukappale), on itsenäinen ja riittää komission selvityksen mukaan sellaisenaan perusteluksi päätelmälle, jonka mukaan keskittymällä luotaisiin määräävä asema näille markkinoille. Näin ollen edellä 575–577 kohdassa esitetyt toteamukset eivät heikennä edellä 574 kohdassa esitettyä toteamusta komission selvityksen perusteltavuudesta horisontaalisen päällekkäisyyden osalta näillä markkinoilla.

579 Siitä, olisiko tästä määrävän aseman syntymisestä seurannut se, että toimiva kilpailu olisi yhteismarkkinoilla olennaisesti estynyt, on riittävää todeta, että vaikka kantaja on korostanut toisen edellytyksen itsenäisyyttä abstraktisti (ks. edellä 84 kohta ja sitä seuraavat kohdat), se ei ole esittänyt yhtäkään väitettä kiistääkseen edellä kuvatusta horisontaalisesta päällekkäisyydestä markkinoille aiheutuvien vaikutusten merkittävyyden.

580 Joka tapauksessa riidanalaisen päätöksen 567 perustelukappaleeseen sisältyvästä yleisestä päätelmästä, jossa mainitaan nimenomaisesti kaikki markkinat, joihin ilmoitettu keskittymä vaikuttaa, seuraa, että komissio ei ole katsonut ainoastaan, että näille markkinoille luotaisiin määrävä asema tai että sitä vahvistettaisiin, vaan myös, että tästä syystä ”toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyisi” (ks. edellä 90 kohta). Kun otetaan huomioon tämän perustelukappaleen sanamuoto, komissio on väistämättä katsonut, että määrävän aseman luomisesta liikesuihkukoneiden markkinoille siksi, että sulautuneella yksiköllä olisi [50–60] prosentin markkinaosuus asennetusta moottorikannasta (riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappale), seuraisi, että toimiva kilpailu olennaisesti estyisi yhteismarkkinoilla. Koska ei ole olemassa erityisiä perusteita tai todisteita, jotka viittaisivat tällaisen esteen puuttumiseen, tässä oikeudenkäynnissä on katsottava, että tähän päätelmään ei liity ilmeistä arviointivirhettä.

581 Kantajan 14.6.2001 ehdottamista sitoumuksista on todettava, että myös sitoumuksella, joka koskee luopumista Honeywellin ALF502/507-moottoreiden valmistustoiminnasta, on merkitystä arvioitaessa liikesuihkukoneiden markkinoita, kuten molemmat asianosaiset ovat vahvistaneet istunnossa vastatessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, koska niitä asennetaan paitsi BAe Systemsin suurten alueliikennesuihkukoneiden myös liikesuihkukoneiden moottoreiksi —.

582 Tässä yhteydessä on riittävää todeta, että kantaja on jälleen tyytynyt toteamaan, että komission riidanalaisessa päätöksessä kyseiseen sitoumukseen kohdistama arvostelu on perusteetonta. Komissio menetteli siis edellä 555 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetystä syistä perustellusti hylätessään tämän sitoumuksen.

c) Liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä

583 On todettava, että vaikka komissio väittää, että sen päätöksen perustelut tukevat toisiaan, joten olisi keinotekoista arvioida kaikkia markkinoita erikseen (ks. edellä 40 ja 48 kohta), tätä yleisluonteista toteamusta ei voida missään tapauksessa soveltaa tuomion tässä jaksossa tutkittavien seikkojen yhteydessä. Erityisesti siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut edellä virheitä, jotka rasittavat suurten liikennelentokoneiden käynnistimien ja moottoreiden vertikaalista päällekkäisyyttä koskevia komission arviointeja, sekä virheitä, jotka koskevat erilaisia monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia, yksikään näistä virheistä ei vaikuta sen toteamukseen, joka koskee sitä, että kantajalle syntyy määräävä asema liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoille yrityskeskittymästä johtuvan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi, mistä seuraa, että toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyy.

584 Tässä oikeudenkäynnissä on näin ollen pääteltävä, että riidanalaisen päätöksen osa, joka koskee määräävän aseman syntymistä sulautuman tuloksena syntyvälle yksikölle, mikä johtuu keskittymän kummankin osapuolen valmistustoiminnan horisontaalisesta päällekkäisyydestä liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoilla ja mistä seuraa, että kilpailu näillä samoilla markkinoilla olennaisesti estyy yhteismarkkinoilla, on näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla.

3. *Laivojen pienet kaasuturbiinit*

a) Markkinoiden määrittäminen

Asianosaisten lausumat

585 Kantajan mielestä komission väite, joka koskee määräävän aseman syntymistä tälle sektorille, on virheellinen markkinoiden virheellisen määritelmän vuoksi. GE:n ja Honeywellin turbiinit eivät ole korvattavissa toisillaan. Komissio ei ole esittänyt mitään esimerkkiä GE:n ja Honeywellin välisestä kilpailusta.

586 Komissio muistuttaa, että riidanalaisen päätöksen 472–474 perustelukappaleessa on jo vastattu tätä koskeviin kantajan väitteisiin, ja katsoo, etteivät nämä väitteet vastaa todellista tilannetta. Komission mielestä kaasuturbiinien markkinat voidaan määritellä ainoastaan tehon, tässä tapauksessa alle 10/15 megawatin (MW) tehon, ja sen mukaan, käytetäänkö niitä teollisessa käytössä vai laivoissa. Näin yksilöityjä markkinoita ei voida jakaa pienempiin osiin, ja keskittymän seurauksena olisi syntynyt toimija, joka olisi ollut huomattavasti suurempi kuin tärkein kilpailijansa.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

587 Aluksi on muistutettava siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan aineellisen laajuuden määrittävät lähtökohtaisesti kantajan kannekirjelmässään esittämät kanneperusteet ja väitteet. Ainoa laivojen pieniä kaasuturbiineja koskeva komission päätelmän osatekijä, joka on riitautettu kannekirjelmässä, on markkinoiden määritelmä. On tutkittava, osoittavatko kantajan tältä osin esittämät väitteet sen, että komissio olisi tehnyt tosiseikkoja koskevan virheen tai ilmeisen arviointivirheen määritellessään merkitykselliset markkinat.

- 588 Sitä vastoin siltä osin kuin kantaja on pyrkinyt 21.7.2004 päivätyssä kirjeessä laajentamaan keskustelua käsittelemällä muita kuin merkityksellisten markkinoiden määritelmään liittyviä komission perustelujen tämän osan osatekijöitä, sen huomautukset merkitsevät työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua uutta perustetta, joten ne on jätettävä tutkimatta, kuten komissiokin on perustellusti todennut 17.9.2004 päivätyissä huomautuksissaan.
- 589 Komissio esittää riidanalaisen päätöksen 460–467 perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi se on katsonut, että merkitykselliset markkinat olivat laivoihin tarkoitettujen pienten kaasuturbiinien eli teholtaan 0,5–10 MW:n turbiinien maailmanmarkkinat. Tämän jälkeen se esittää 472–474 perustelukappaleessa, miksi keskittymän osapuolten hallinnollisessa menettelyssä esittämät erityiset väitteet eivät heikennä tätä päätelmää.
- 590 Kantajan mielestä sen ja Honeywellin turbiinit eivät ole korvattavissa toisillaan, ja se väittää, että näiden turbiinien välillä ei ole sellaista kilpailua, että nämä kaksi yritystä osallistuisivat samoihin tarjouskilpailuihin.
- 591 Kantaja viittaa väitettään tukeakseen kannekirjelmänsä alaviitteessä 185 väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen liitteeseen 22, ja tämä vastaus on puolestaan kaikkine liitteineen kannekirjelmän liitteenä.
- 592 Siltä osin kuin kantaja viittaa kannekirjelmässään kyseiseen liitteeseen, on muistutettava siitä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan oikeusvarmuuden ja hyvän oikeushallinnon takaamiseksi kanteen tutkittavaksi ottaminen edellyttää, että itse kanteen tekstissä on edes johdonmukainen ja ymmärrettävä yhteenveto tosiseikoista ja oikeudellisista seikoista (ks. asia C-178/00, Italia v. komissio, tuomio 9.1.2003, Kok. 2003, s. I-303, 6 kohta; asia T-195/95, Guérin automobiles v. komissio, tuomio 6.5.1997, Kok. 1997, s. II-679, 20 kohta; asia T-145/98, ADT Projekt v. komissio, tuomio 24.2.2000, Kok. 2000, s. II-387, 66 kohta; asia T-110/98, RJB Mining v. komissio, määräys 25.7.2000, Kok. 2000, s. II-2971, 23 kohta

oikeuskäytäntöviittauksineen; asia T-195/00, *Travelex Global and Financial Services ja Interpayment Services v. komissio*, tuomio 10.4.2003, Kok. 2003, s. II-1677, 26 kohta ja asia T-157/01, *Danske Busvognmænd v. komissio*, tuomio 16.3.2004, Kok. 2004, s. II-917, 45 kohta; ks. vastaavasti myös yhdistetyt asiat 19/60, 21/60, 2/61 ja 3/61, *Fives Lille Cail ym. v. korkea viranomainen*, tuomio 15.12.1961, Kok. 1961, s. 559, 588 ja asia C-330/88, *Grifoni v. Euratom*, tuomio 5.3.1991, Kok. 1991, s. I-1045, 17 ja 18 kohta). Tältä osin on todettava, että vaikka kanteen sisältöä voidaan tietyiltä osin tukea ja täydentää viittaamalla sen liitteenä oleviin asiakirjoihin, yleisluonteisella viittauksella muihin kirjelmiin, vaikka ne olisivat kannekirjelmän liitteenäkin, ei voida korjata sitä, että oikeudellisten perustelujen oleelliset osatekijät puuttuvat, sillä edellä mainittujen määräysten mukaan niiden on sisällyttävä itse kannekirjelmään (asia T-154/98, *Asia Motor France ym. v. komissio*, määräys 21.5.1999, Kok. 1999, s. II-1703, 49 kohta). Näin ollen siltä osin kuin kantajan kyseisessä asiakirjassa esittämiä moitteita voitaisiin pitää itsenäisinä väitteinä, jotka on kohdistettu muihin väitetiedoksiannossa esitetyn selvityksen osatekijöihin kuin merkityksellisten markkinoiden määritelmään, näitä väitteitä ei pidä ottaa huomioon.

593 Kantaja on lisäksi kyseenalaistanut istunnossa komission riidanalaisessa päätöksessä kantajan markkinaosuuden osalta käyttämien lukujen luotettavuuden ja todennut, että [10–20] prosentin osuutta markkinoista, jotka tilanteen mukaan määriteltäisiin 0,5–5 MW:n tehon mukaan, kuten riidanalaisen päätöksen 470 perustelukappaleessa todetaan, on mahdotonta yhteensovittaa 25–30 prosentin osuuteen laajemmista 0,5–10 MW:n markkinoista (myös 470 perustelukappaleen viimeinen virke), koska kantaja valmistaa yhtä ainoata näille molemmille markkinoille kuuluvaa turbiinia eli LM 500 -mallia, jonka teho on 4,5 MW.

594 On riittävää todeta, että nämä perustelut koskevat eri asiaa kuin kannekirjelmässä esitetty peruste, jolla kyseenalaistetaan pienten kaasuturbiinien markkinoiden määritelmä, ja että niitä ei löydy edes tiivistetysti kannekirjelmästä. Kyseessä on tämän vuoksi itsenäinen peruste. Tämä peruste, joka on esitetty ensimmäistä kertaa vasta istunnossa, on näin ollen jätettävä tutkimatta työjärjestyksen 48 artiklan

2 kohdan nojalla, koska siinä kielletään asianosaisia esittämästä uusia perusteita oikeudenkäynnin aikana. Komissio ei missään tapauksessa menettele ristiriitaisesti riidanalaisen päätöksen 470 perustelukappaleessa, kun se toteaa nimenomaisesti, että väitteen 25–30 prosentin osuudesta 0,5–10 MW:n markkinoilla ovat esittäneet Honeywellin kilpailijat.

595 Koska sitä vastoin väitetiedoksiintoon annetun vastauksen liitteessä 22 esitetyt seikat liittyvät markkinoiden määritelmään, niiden voidaan katsoa tukevan ja täydentävän kannekirjelmässä näiden markkinoiden osalta esitettyä kanneperustetta.

596 Kyseenalaistaakseen komission väitetiedoksiannossa omaksuman markkinoiden määritelmän keskittymän osapuolet ovat korostaneet väitetiedoksiintoon antamansa vastauksen liitteessä 22 GE:n turbiinimallin eli LM 500:n ja Honeywellin turbiinien välisiä hinta-, koko-, paino- ja tehokkuuseroja.

597 Riidanalaisen päätöksen 473 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio on nojautunut erityisesti markkinatutkimukseensa hylätessään kantajan väitteet, jotka koskevat keskittymän osapuolten turbiinien välisiä eroja. Se toteaa erityisesti 473 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Markkinatutkimus on kuitenkin osoittanut selvästi, että sekä GE että Honeywell kilpailevat markkinoilla edellä esitetyllä tavalla. Markkinatutkimus ei ole osoittanut, että GE:n ja Honeywellin laivojen pienten (alle 10 MW:n) kaasuturbiinien väliset erot olisivat riittävät, jotta niiden voitaisiin katsoa kuuluvan eri tuotemarkkinoille.”

598 Koska tähän tutkimukseen perustuvan päätelmän oikeellisuus on riitautettu tässä oikeudenkäynnissä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on tässä tapauksessa tarkastaa, että komissio ei ole tehnyt tosiseikkoja koskevaa virhettä eikä

ilmeistä arviointivirhettä päätellessään tutkimuksensa tuloksista, että nämä erot eivät heikentäneet sen markkinoista esittämää määritelmää. Tätä tarkoitusta varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti prosessinjohtotoimena komissiota esittämään asiakirja-aineistostaan sellaiset asiakirjat, joihin kantajalla on ollut tilaisuus tutustua ja jotka tukevat edellisessä kohdassa lainattuja kahta virkettä tai joilla on muutoin merkitystä niiden kannalta.

599 Komissio on vastatessaan tähän kysymykseen esittänyt kolme asiakirjaa eli Rolls-Roycen, UTC:n ja Solar Turbinesin vastaukset. Se väittää, että nämä vastaukset ”edustavat” sen markkinatutkimuksen tuloksia, koska ne kuvaavat keskittymän osapuolten kolmen tärkeimmän merkityksellisillä markkinoilla toimivan kilpailijan mielipiteitä. Kantaja ei ole kyseenalaistanut näiden vastausten edustavuutta vaan tyytyy korostamaan niiden välisiä eroja ja arvostelee niiden todistusarvoa. Se ei varsinkaan ole viitannut muiden kilpailijoiden vastauksiin, jotka heikentäisivät komission tätä väitettä.

600 Rolls-Roycen vastaus, ainakin sellaisena versiona, josta on poistettu luottamukselliset kohdat ja jollaisena se on esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, on siltä osin moniselitteinen, että siinä todetaan vastauksena kyseisen asiakirjan kysymykseen nro 38, että ainoastaan kantaja ja se itse toimivat merkityksellisillä markkinoilla. On kuitenkin kiistatonta, että Honeywell toimi laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoilla, joilla sillä oli jopa merkittävä markkinaosuus. Kyseessä on näin ollen Rolls-Roycen ilmeinen unohdus. Samassa asiakirjassa se toteaa kysymykseen nro 40 antamassaan vastauksessa, että kantajan ja Honeywellin välillä on kilpailua ainoastaan teollisuudessa käytettävien pienten kaasuturbiinien markkinoilla. On katsottava, että Rolls-Roycen näihin kahteen kysymykseen antamien vastausten perusteella ei voida ratkaista sitä, kilpailivatko kantaja ja Honeywell laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoilla.

601 Rolls-Roycen komission kysymyksiin nro 32, 34 ja 36 antamista vastauksista ilmenee kuitenkin, että komission esittämä määritelmä laivojen teholtaan 0,5–10 MW:n pienten kaasuturbiinien markkinoista oli järkevä ja että kyseisen yhtiön mukaan millään ”muulla tekijällä” tai ”muulla seikalla” ei ollut merkitystä merkityksellisten

markkinoiden määrittämiseksi. Nämä Rolls-Roycen vastauksen osatekijät tukevat siis komission näkemystä.

602 P & W:n emoyhtiön UTC:n vastaus tukee komission näkemystä siltä osin kuin siinä vahvistetaan, että keskittymän osapuolten välillä oli kilpailua. Se toteaa kysymykseen nro 50 antamassaan vastauksessa nimenomaisesti, että kantaja ja Honeywell kilpailevat suoraan ja välillisesti keskenään laivojen ja teollisuudessa käytettävien, teholtaan 0,5–15 MW:n kaasuturbiinien osalta.

603 UTC toteaa markkinoiden asianmukaisen määritelmän osalta kysymykseen nro 43 antamassaan vastauksessa, että teollisuuden turbiineja ei voida käyttää laivoissa, ja kysymykseen nro 44 antamassaan vastauksessa, että siitä huolimatta, että mikä tahansa kynnysarvo, jonka perusteella laivojen pienet ja suuret kaasuturbiinit pyrittäisiin erottamaan toisistaan, olisi verrattain subjektiivinen ja hieman keinotekoinen, toisinaan on käytetty noin 13 MW:n arvoa. Se toteaa kysymykseen nro 46 antamassaan vastauksessa mahdollisista ”muista tekijöistä”, jotka saattavat vaikuttaa markkinoiden määritelmään, että perusteet, jotka komissio on ilmoittanut turbiinien loppukäytön ja tehon osalta, ovat markkinoiden määritelmän kannalta asianmukaisia. Nämä vastaukset tukevat siten sitä, että laivojen pienet kaasuturbiinit ja teollisuuden kaasuturbiinit erotetaan toisistaan, ja vahvistavat sen, että laivojen pienet ja suuret turbiinit on mahdollista erottaa toisistaan niiden tehon perusteella, jolloin asianmukainen kynnysarvo on hieman 10 MW:n yläpuolella.

604 Todettakoon lopuksi, että Solar Turbinesin vastaus on yhteensopimaton komission omaksuman markkinoiden määritelmän osalta siltä osin kuin kyseinen yritys katsoo, että ei ole tarpeen erottaa toisistaan laivojen kaasuturbiineja ja teollisuuden kaasuturbiineja (sivu nro 03812) eikä tehdä eroa turbiinien tehon mukaan (sivu nro 03809). Sitä vastoin on todettava, että siltä osin kuin Solar Turbines puoltaa markkinoiden hyvin laajaa määritelmää, sen näkemys on yhteensopimaton myös kantajan näkemyksen kanssa, sillä kantajan mielestä sen ja Honeywellin pienten turbiinien koko- ja painoeroista seuraa, että nämä tuotteet eivät kuulu samoille markkinoille.

- 605 Solar Turbines on lisäksi todennut vastatessaan komission esittämään kysymykseen nro 8, että kantaja ja Honeywell kilpailivat teollisuuteen ja laivoihin tarkoitettujen kaasuturbiinien myynnissä. Kantajan istunnossa esittämästä väitteestä, jonka mukaan Solar Turbines on luetellessaan keskittymän molempien osapuolten eri turbiinit jättänyt pois kantajan ainoan laivoihin tarkoitettua pientä kaasuturbiinia eli LM 500:n, on riittävää todeta, että tämä tuoteluettelo nimenomaisesti ei ole tyhjentävä, koska se päättyy sanoihin ”ynnä muut tuotteet”. Tästä unohduksesta ei voida päätellä, että toisin kuin Solar Turbines nimenomaisesti väittää, se viittaisi yksinomaan muihin turbiineihin kuin niihin, joita komissio on pitänyt laivojen pieninä kaasuturbiineina.
- 606 Edellä mainitusta väitetiedoksiannon liitteestä 22 ilmenee lisäksi, että kantaja ja Honeywell ovat osallistuneet kerran samaan tarjouskilpailuun viiden viime vuoden aikana, mutta kantajan tarjous hylättiin sillä perusteella, että se ei vastannut ilmoitettuja teknisiä vaatimuksia. Tässä yhteydessä on todettava, että kyseisillä markkinoilla on hyvin vähän tarjouskilpailuja, koska saman liitteen mukaan Honeywell osallistui kaiken kaikkiaan kuuteen tarjouskilpailuun saman ajanjakson aikana ja voitti niistä kaksi. Näin ollen se, että osapuolet ovat osallistuneet vain yhden kerran samaan tarjouskilpailuun, ei sinänsä viittaa tässä yhteydessä siihen, että niiden tuotteet eivät kuuluisi samoille markkinoille.
- 607 Kun otetaan huomioon edellä tutkittujen kolmen vastauksen sisältö kokonaisuutena arvioiden sekä väitetiedoksiantoon annetun vastauksen liitteessä 22 oleva asiakirja, tässä tapauksessa ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan asiakirja-aineistoonsa sisältyvien seikkojen perusteella, että oli olemassa laivojen teholtaan 0,5–10 MW:n kaasuturbiinien maailmanmarkkinat ja että sekä kantaja että Honeywell toimivat näillä markkinoilla.
- 608 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen istunnossa esittämän kysymyksen ja suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisen yhteydessä käydyn kirjeenvaihdon

perusteella on ilmennyt, että komissio ei ollut esittänyt kysymyksiä kummankin keskittymän osapuolen ainoalle ETA:ssa sijaitsevalle asiakkaalle pienten kaasuturbiinien maailmanmarkkinoilla, vaikka kantaja oli ilmoittanut sen olemassaolosta CO-lomakkeella. Tämä kantajan istunnon jälkeen esiin tuoma seikka ei kuitenkaan heikennä edellisessä kohdassa mainittua päätelmää, koska kantaja ei ole osoittanut eikä edes väittänyt, että se, että sen tai Honeywellin asiakasta ei ole kuultu, olisi saattanut vääristää komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottamaa markkinoiden määritelmää.

- 609 Tässä tapauksessa ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen sen osalta, miten se on suorittanut tutkimuksensa laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoiden määrittämiseksi.

b) Sitoumukset

Asianosaisten lausumat

- 610 Kantaja on ehdottanut luopuvansa Honeywellin osuudesta Vericorissa, Honeywellin turbiineja markkinoivassa yrityksessä. Se on tyytynyt toteamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tältä osin kannekirjelmässään vain, että arvostelu, jota komissio on esittänyt riidanalaisessa päätöksessä tästä sitoumuksesta, oli täysin perusteetonta. Se ei kuitenkaan selitä, mistä syystä tämä arvostelu on perusteetonta, eikä esitä tästä mitään todisteita.
- 611 Komissio huomauttaa, että GE:n moitteet, jotka koskevat sitoumusten hylkäämistä, ovat pelkkiä väitteitä, eivätkä ne johda mihinkään riidanalaisen päätöksen pätevyyttä koskevaan päätelmään.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 612 Kuten edellä 555 kohdassa on todettu, osapuolten ehdottamat rakenteelliset sitoumukset voidaan hyväksyä vain siltä osin kuin komissio voi todeta, että niiden toteuttaminen olisi mahdollista.
- 613 Ilmoitetun keskittymän osapuolet ovat ehdottaneet pienten kaasuturbiinien osalta 14.6.2001 päivätyn ensimmäisen sitoumuskokonaisuuden yhteydessä sitä, että Honeywell luopuisi 50 prosentin omistuksestaan Vericorissa, joka on tasaomistuksin omistettu yhteisyritys, jonka välityksellä Honeywell myy laivojen pieniä kaasuturbiineja ja josta MTU omistaa loput 50 prosenttia (ks. päätöksen 494 perustelukappale).
- 614 Koska vastaväitteet, joita komissio on esittänyt tästä sitoumuksesta, ovat yksinomaan käytännöllisiä, on todettava, että komissio hyväksyy implisiittisesti riidanalaisen päätöksen 518 perustelukappaleessa, että sillä, että Honeywell luovuttaisi MTU:lle yksinomaisen määräysvallan yhtiössä, joka myy sen turbiineja, kyettäisiin välttämään sellaisen määräävän aseman syntyminen markkinoille, jolla olisi haitallisia seurauksia kilpailulle. Tältä osin komission istunnossa esittämät perustelut, joiden mukaan tämän sitoumuksen perusteella ei kyettäisi poistamaan horisontaalista päällekkäisyyttä näiltä markkinoilta, eivät voi muuttaa tätä itse päätöksen sisällöstä tehtyä selvitystä.
- 615 Komissio toteaa kuitenkin riidanalaisen päätöksen 518 perustelukappaleessa, että sitoumuksen mukaisen luovutuksen toteuttaminen edellyttää ”kaikkien tarvittavien hyväksyntöjen” saamista Yhdysvaltain vientivalvontamääräysten mukaisesti. Se katsoo tämän vuoksi, että se ei voinut hyväksyä sitoumusta sellaisena kuin se oli esitetty, koska siinä tapauksessa, että toimivaltaiset Yhdysvaltain viranomaiset epäivät hyväksymisen, sitoumus olisi siinä mielessä täytetty, että sulautunut yksikkö olisi tehnyt kaiken mitä sen oli tehtävä huolimatta siitä, että luovutusta ei ollut tapahtunut. Komissio korostaa lisäksi, että sitoumuksessa ei täsmennetä sitä,

millaisia kyseisen hyväksymisen antamista koskevat säännökset olivat, eikä varsinkaan sitä, oliko kyseessä sidottu toimivalta vai harkintavalta. Se lisää, että on olemassa myös ongelma, joka liittyy ”odotettavissa olevaan myytyjen liiketoimintojen toimintakustannusten kasvuun, jos ostaja ei osta helikopterinmoottoreita”, toisin kuin Honeywellin osalta.

616 Koska kantaja tyytyy väittämään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ainoastaan, että komission esiin tuomat tähän sitoumukseen liittyvät väitetyt hankaluudet ovat perusteettomia, on todettava, että se ei ole esittänyt konkreettisia perusteita eikä todisteita, joilla voitaisiin kyseenalaistaa komission ehdotetun luovuttamisen toteutumisen todennäköisyydestä esittämän arvioinnin perusteltaavuus.

617 Erityisesti on katsottava, että komissiolla oli oikeus hylätä keskittymän osapuolten ehdottama sitoumus, koska sillä ei ole hypoteettisuutensa vuoksi mitään käytännön arvoa, sillä sen toteuttaminen riippuu kokonaan kolmannen valtion viranomaisten päätöksestä. Mikäli kantaja ei kyennyt takaamaan ehdon täyttymistä, sen olisi pitänyt ehdottaa toissijaista sitoumusta siltä varalta, että luovutus osoittautuisi toteuttamiskelvottomaksi.

618 Edellä esitetyn perusteella tässä tapauksessa ei ole osoitettu, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että sitoumusta ei voitu tapaukseen liittyvissä olosuhteissa hyväksyä, sellaisena kuin ilmoitetun keskittymän osapuolet olivat sen ilmoittaneet. Näin ollen ei ole syytä ottaa huomioon tätä sitoumusta, eikä se, että se on esitetty, siis voi vaikuttaa komission riidanalaisessa päätöksessä tekemään laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoita koskevaan selvitykseen.

c) Laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä

619 Huolimatta komission väitteestä, jonka mukaan sen päätöksen perustelut tukevat toisiaan, joten olisi keinotekoisia arvioida kaikkia markkinoita erikseen (ks. edellä 40 ja 48 kohta), on todettava, että tätä yleisluonteista toteamusta ei voida missään tapauksessa soveltaa tuomion tässä jaksossa tutkittavien seikkojen yhteydessä. Erityisesti siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut edellä virheitä, jotka rasittavat suurten liikennelentokoneiden käynnistimien ja moottoreiden vertikaalista päällekkäisyyttä koskevia komission arviointeja, sekä virheitä, jotka koskevat erilaisia monialakeskittymälle tunnusomaisia vaikutuksia, yksikään näistä virheistä ei vaikuta komission toteamukseen, jonka mukaan kantajalle syntyy määräävä asema laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoille yrityskeskittymästä johtuvan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi, mistä seuraa, että toimiva kilpailu yhteismarkkinoilla olennaisesti estyy.

620 Tässä oikeudenkäynnissä on pääteltävä, että riidanalaisen päätöksen osa, jonka mukaan kantajalle syntyy määräävä asema keskittymän molempien osapuolten valmistustoiminnan välillä laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoilla vallitsevan horisontaalisen päällekkäisyyden vuoksi, mistä seuraa, että kilpailu näillä samoilla markkinoilla olennaisesti estyy yhteismarkkinoilla, on näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla.

F Menettelyvirheitä koskevat kanneperusteet

621 Kantaja esittää tässä yhteydessä neljä erillistä kanneperustetta, jotka koskevat sitä, että sen oikeutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin on loukattu, että se on saanut

tutustua tiettyihin asiakirjoihin liian myöhään, että sillä on ollut liian vähän aikaa käytettävissään väitetiedoksiantoon vastaamiseen ja että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan toimikauden osalta on tehty menettelyvirheitä.

1. *Alustavia huomautuksia*

a) Asianosaisten lausumat

622 Kantaja muistuttaa aluksi siitä, että yhteisön lainsäädännön, oikeuskäytännön ja Nizzassa 7 päivänä joulukuuta 2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL C 364, s. 1; jäljempänä perusoikeuskirja) mukaan puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen on yhteisön perustavanlaatuisen oikeusperiaate, joka on taattava kaikissa menettelyissä ja myös komissiossa käytävissä yrityskeskittymiä koskevissa menettelyissä. Näiden oikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että yritykselle, jota asia koskee, annetaan jo hallinnollisessa menettelyssä mahdollisuus ilmaista hyödyllisellä tavalla näkemyksensä komission esittämien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden paikkansapitävyydestä ja merkityksestä.

623 Tilaisuus tutustua asiakirjoihin on yksi menettelyllisistä takeista, joilla pyritään turvaamaan kuulluksi tulemisen oikeuden tehokas käyttäminen. Lisäksi asianosaisten prosessuaalista yhdenvertaisuutta koskeva periaate edellyttää, että kyseinen yritys tuntee asiakirja-aineiston samalla tavoin kuin komissio, joten komission tehtävänä ei ole päättää, mitkä ovat puolustautumisen kannalta mahdollisesti hyödyllisiä asiakirjoja.

624 Menettelylliset takeet ovat ensisijaisen tärkeitä yrityskeskittymien yhteydessä. Yrityskeskittymää koskevalla menettelyllä ensinnäkin kyseenalaistetaan omistus-oikeuteen liittyvä perusoikeus. Toiseksi komission päätöksellä on tosiasiallisesti lopullisia vaikutuksia, koska tuomioistuinkanteen teho on rajallinen ajan kulumisen

vuoksi ja sen vuoksi, että komission päätöksessä käytännössä ratkaistaan yrityskeskittymän onnistuminen. Kolmanneksi yrityskeskittymää koskeva menettely vaikuttaa kielteisesti osapuolten intresseihin, koska sillä lykätään sen toteuttamista. Neljänneksi keskittymän osapuolet ovat alttiita omia intressejään puolustavien kilpailijoiden väitteille. Viidenneksi tappioita, joita aiheutuu keskittymän lainvastaisesta kieltämisestä, ei voida täysin korvata. Kuudenneksi käytettävissä ei ole käytännössä mitään väliaikaistoimenpidettä, koska yritykset eivät voi sulautua tilapäisesti.

625 Olennaisia menettelyllisiä takeita rikkoen tehdyt päätökset pitäisi kumota, mikäli osapuolille on saattanut aiheutua vahinkoa (yhdistetyt asiat T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, Kok. 1999, s. II-931), sillä muutoin rikottaisiin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen (Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklaa. Komissiota ei näet ensinnäkään voida pitää keskittymäasioissa riippumattomana ja puolueettomana, koska se toimii samalla kertaa lainsäätäjänä, täytäntöönpanijana, kantelijana ja tuomarina omassa asiassaan. Toisaalta hallinnollisen menettelyn vaiheessa tehtyjä menettelyvirheitä ei voida enää korjata ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, joka ainoastaan oikeudellisesti valvoo esitettyjä väitteitä (asia T-30/91, Solvay v. komissio, tuomio 29.6.1995, Kok. 1995, s. II-1775, 98 kohta).

626 GE korostaa komission vastinekirjelmään antamassaan vastauksessa yrityskeskittymämenettelyjen erityisluonnetta, mikä merkitsee erilaista suojan tasoa mutta ei välttämättä parempaa eikä heikompa suojaa kuin kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä. Komissio ei ole sen mielestä varsinkaan arvioinut asianmukaisesti intressejä sen ajankohdan osalta, milloin niitä, joita asia suoraan koskee, voidaan kuulla, eikä liikesalaisuuksien suojelemisen yhteydessä saavutettavan tasapainon osalta.

627 Komissio myöntää puolustautumisoikeuksien olevan tärkeitä kilpailumenettelyissä. Se korostaa kuitenkin, että kantajaa näyttää häiritsevän enemmän itse yrityskeskit-

tymien valvontamenettely ja tuomioistuimen harjoittama valvontamenettely kuin tapa, jolla komissio on toteuttanut hallinnollisen menettelyn tässä tapauksessa.

628 Komission mielestä GE tekee virheen vedotessaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan. Ensinnäkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen periaatteet taataan yhteisön yleisillä oikeusperiaatteilla. Toiseksi oikeus yrityskeskittymän toteuttamiseen ei ole perusoikeus eikä, mikäli jokin erottelu pitäisi tehdä, tällainen oikeus edellytä parempaa suojan tasoa kuin annetaan menettelyssä, joka johtaa seuraamuksiin.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

629 Todettakoon aluksi, että oikeuden tutustua asiakirjoihin kilpailuasioissa tarkoituksena on antaa niille, joille väitetiedoksianto on osoitettu, mahdollisuus tutustua komission asiakirja-aineistossa oleviin todisteisiin, jotta ne voivat tehokkaasti esittää kantansa päätelmistä, jotka komissio on väitetiedoksiannossaan tehnyt kyseisten todisteiden perusteella. Oikeus tutustua asiakirjoihin on perusteltu, jotta taataan niille yrityksille, joita asia koskee, mahdollisuus puolustautua tehokkaasti niihin kyseisessä tiedoksiannossa kohdistettuja väitteitä vastaan (edellä 115 kohdassa mainittu asia *Endemol v. komissio*, tuomion 65 kohta).

630 Komissio voi kuitenkin evätä oikeuden tutustua tiettyihin asiakirjoihin, erityisesti muiden yritysten liikesalaisuuksia sisältäviin asiakirjoihin tai niiden osiin, komission sisäisiin asiakirjoihin, tietoihin, joiden perusteella voi tunnistaa kantelijat, jotka haluavat pysyä tuntemattomina, sekä tietoihin, jotka on toimitettu komissiolle sillä ehdolla, että niiden luottamuksellisuus säilyy (edellä 306 kohdassa mainittu asia *BPB*

Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomion 29 kohta, joka on vahvistettu muutoksenhaussa asiassa C-310/93 P, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, 6.4.1995 annetulla tuomiolla, Kok. 1995, s. I-865, 26 ja 27 kohta).

- 631 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sitä vastoin jo todennut, että vaikka yrityksillä on oikeus suojella liikesalaisuuksiaan, tämän oikeuden kunnioittamisen on oltava tasapainossa puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen kanssa (asia T-36/91, ICI v. komissio, tuomio 29.6.1995, Kok. 1995, s. II-1847, 98 kohta). Komissio saattaa näin ollen joutua yhteensovittamaan vastakkaisia intressejä laatimalla ei-luottamuksellisia versioita asiakirjoista, jotka sisältävät liikeasioita tai muita arkaluonteisia tietoja (em. asia ICI v. komissio, tuomion 103 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi, että samoja periaatteita on sovellettava asetuksen N:o 4064/89 mukaisesti tutkittavien keskittymien asiakirja-aineistoon tutustumisen osalta, vaikka näiden periaatteiden noudattamisen vastapainoksi saatetaankin kohtuudella asettaa kyseiseen asetukseen yleisesti liittyvä asian joutuisan käsittelyn vaatimus (edellä 84 kohdassa mainittu asia Kaysersberg v. komissio, tuomion 113 kohta ja 115 kohdassa mainittu asia Endemol v. komissio, tuomion 67 ja 68 kohta). Toisin kuin kantaja väittää, yrityskeskittymien valvonnan yhteydessä ei ole syytä soveltaa erilaista eikä laajempaa suojelun tasoa puolustautumisoikeuksien osalta kuin kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä.

- 632 Lisäksi oikeuskäytännöstä ilmenee, että puolustautumisoikeuksia loukataan menettelyvirheellä ainoastaan siltä osin kuin se on käytännössä vaikuttanut asianomaisten yritysten puolustautumismahdollisuuksiin (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, ns. sementtitapaus, tuomio 15.3.2000, Kok. 2000, s. II-491, 852–860 kohta). Puolustautumisoikeuksien suojelemiseksi annettujen sääntöjen rikkominen rasittaa siten hallinnollista menettelyä ainoastaan, jos on näytetty toteen, että hallinnollisessa menettelyssä olisi voitu päätyä eri lopputulokseen, mikäli sääntöjä ei olisi rikottu (ks. vastaavasti edellä 516 kohdassa mainitussa asiassa Hercules Chemicals v. komissio 17.12.1991 annetun tuomion 56 kohta ja edellä 549 kohdassa mainittu asia Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomion 340 ja 430 kohta).

633 Siltä osin kuin tässä tapauksessa esitetyt puolustautumisoikeuksien loukkaamiset liittyvät niihin komission perusteluihin, joista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuim on edellä todennut, että niitä ei ole näytetty toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla, ne eivät voi vaikuttaa tämän oikeudenkäynnin lopputulokseen. Vaikka näet oletettaisiin, että tällaiset puolustautumisoikeuksien loukkaamiset olisi näytetty toteen, ne eivät voi heikentää muita kuin niitä komission perusteluita, joihin ne liittyvät ja jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on muista syistä jo hylännyt. Näin ollen kunkin kantajan esittämän väitteen osalta on määritettävä, mihin komission perustelujen osaan se liittyy.

2. *Tilaisuus tutustua tiettyihin asiakirjoihin*

a) Asianosaisten lausumat

634 Kantajan mukaan komissio ei ole antanut sille tilaisuutta tutustua olennaisen tärkeisiin asiakirjoihin tai niiden tiettyihin osiin sillä perusteella, että ne olivat luottamuksellisia. Se on nojautunut riidanalaisessa päätöksessä asiakirjoihin, joihin kantajalla ei ole ollut tilaisuutta tutustua, tai ei ole antanut tilaisuutta tutustua asiakirjoihin, jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä GE:n puolustautumisen kannalta (edellä 506 kohdassa mainittu asia AEG v. komissio, tuomion 24–30 kohta ja edellä 632 kohdassa mainitussa asiassa Ciment, annettu tuomio). Komissio on velvollinen laatimaan täydellisen luettelon kaikista saamistaan asiakirjoista. Kantajan pyynnöistä huolimatta komissio ei ole kuitenkaan missään vaiheessa kyennyt varmentamaan, että asiakirja-aineisto oli täydellinen. Ei voida hyväksyä sitä, että komissio ei anna tilaisuutta tutustua asiakirjoihin, joihin se nojautuu, ja epää tilaisuuden tutustua asiakirjoihin, jotka saattavat olla hyödyllisiä puolustautumisen kannalta.

635 Kantajan mukaan komissio on ensinnäkin kertonut kantelujen olemassaolosta vasta väitetiedoksiannon jälkeen ja antanut sille tilaisuuden tutustua niiden sisältöön vain 11-rivisenä tiivistelmänä, jossa ilmaistaan tiettyjen lentoyhtiöiden huolet mutta ei alan muiden toimijoiden näkemyksiä. Tämä yhteenveto nimettömistä lausumista, joiden väitetään puhuvan sitä vastaan, ei ole ollut sellainen, että GE olisi kyennyt sen

perusteella riitauttamaan sen sisällön tai käyttämisen. Näiden kantelujen olennainen merkitys lopullisen päätöksen kannalta ilmenee kuitenkin selvästi komission lausumista ja riidanalaisen päätöksen 391 perustelukappaleesta. Lisäksi näihin kanteluihin olisi saattanut sisältyä tietoja, joita olisi mahdollisesti voitu käyttää GE:n puolustuksessa. GE täsmentää, että sen tai ensimmäisen oikeusasteen tuomioistui-
men on mahdotonta määrittää täsmällisesti sitä merkitystä, joka näillä todisteilla on ollut riidanalaisessa päätöksessä. Riidanalainen päätös pitäisi näin ollen kumota jo pelkästään tämän seikan perusteella (edellä 625 kohdassa mainittu asia Solvay v. komissio, tuomion 93 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

636 Toiseksi GE ei ole omien sanojensa mukaan saanut tilaisuutta tutustua huomautuksiin, joita kolmannet osapuolet, erityisesti Rolls-Royce 2.4.2001 ja UTC 30.1., 21.2. ja 22.3.2001 ovat esittäneet komissiolle. Vaikuttaa siltä, että muutkin kolmannet osapuolet ovat esittäneet tällaisia huomautuksia ilman, että GE olisi saanut siitä tiedon.

637 Kolmanneksi komissio on kantajan mukaan soveltanut sille tiedoksi annettujen kolmansien osapuolten huomautusten osalta liian laajaa luottamuksellisuutta, sillä niiden sisällöstä oli poistettu niin suuri osa, että kantajan oli käytännössä mahdotonta tutkia tai arvioida näitä asiakirjoja hyödyllisellä tavalla. Tämä koskee erityisesti vastausta, jonka Rolls-Royce antoi komission 21.3.2001 päivättyyn kirjeeseen, UTC:n 24.4.2001 päivättyjä huomautuksia ja ILFC:n huomautuksia. On erittäin epätodennäköistä, että kaikkia näitä poistettuja tietoja voitaisiin todellisuu-
dessa pitää liikesalaisuuksina.

638 Neljänneksi GE:llä ei ole omien sanojensa mukaan ollut tilaisuutta tutustua kaikilta osin professori Choin raporttiin, johon komissio on perustanut niputtamista koskevan teoriansa. Se, että komissio on lopulta hylännyt tämän mallin, ei ole hyväksyttävä syy tällaiselle menettelylle. Komissio on ensinnäkin pitänyt voimassa tästä mallista tehdyt päätelmät riidanalaisessa päätöksessä (349–355 perustelukap-
pale), vaikka se ei ole esittänyt mitään vaihtoehtoista todistetta sille. Toiseksi tämän rajoitetun tutustumisoikeuden vuoksi kantaja ei ole kyennyt vakuuttamaan komissiota siitä, että riidanalaisen päätöksen olennaista teoriaa eli niputtamisteoriaa ei voida soveltaa, vaikka se on kyennyt vakuuttamaan sen siitä, että Choin malli piti hylätä. Kolmanneksi Choin malli on ollut kolmansille osapuolille lähetettyjen kysymysten perustana.

- 639 Kantaja toteaa, että vaikka se on esittänyt toistuvasti pyyntöjä ja ehdottanut, että sen ekonomistit veloitettaisiin asian luottamukselliseen käsittelyyn, se ei ole saanut tietoja, joita on käytetty tässä mallissa, koska kyseisen mallin tilaaja Rolls-Royce on kieltänyt sen. Komissiolla olisi kuitenkin ollut sisäisistä menettelysäännöistä käsiteltäessä pyyntöjä saada tutustua asiakirjoihin EY:n perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan, EHTY:n perustamissopimuksen 65 ja 66 artiklan ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 soveltamistapauksista annetun komission tiedonannon (EYVL 1997, C 23, s. 3; jäljempänä oikeudesta tutustua asiakirjoihin annettu tiedonanto) ja erityisesti sen I A 2, II A 1.3 ja I B perusteella velvollisuus olla ottamatta huomioon Rolls-Roycen luottamuksellista käsitteyä koskenut pyyntö puolustautumisoikeuksien takaamiseksi.
- 640 Kantaja ei ole myöskään saanut tietää niiden ulkopuolisten ekonomistien henkilöllisyyttä, joiden tehtäväksi komissio antoi Choin mallin tutkimisen, eikä sille ole toimitettu heidän raporttejaan, joiden olemassaolo ilmenee väitetiedoksiannon alaviitteestä 175 sekä 567 ja 568 kohdasta. Komissio on esittänyt vastaukseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymykseen 26.4.2004 päivättyjen vastaustensa yhteydessä sen neuvonantajaksi nyt käsiteltävään asiaan liittyneessä hallinnollisessa menettelyssä palvelukseen ottaman ekonomistin, professori Vivesin raportin sekä professori Vivesin ja komission virkamiesten väliset sähköpostiviestit ja sopimuksen, jonka perusteella hänet otettiin komission palvelukseen. Kantaja on todennut istunnossa, että se olisi voinut käyttää näitä asiakirjoja puolustuksessaan erityisesti siltä osin kuin professori Vives on arvostellut komission perustelujen tiettyjä osia.
- 641 Kantajan mukaan komissio on lisäksi toistuvasti evännyt GE:ltä tilaisuuden tutustua tietoihin (tai markkinatutkimuksiin), jotka on saatu kilpailijoille Choin mallin pohjalta esitettyjen kysymysten perusteella ja jotka ovat ilmeisesti väitetiedoksiannon 567 ja 568 kohdan perustana, eikä se ole antanut sen tutustua näihin tietoihin edes osittain esittämällä arkaluonteiset tiedot mahdollisesti numerohaarukoiden mukaan.
- 642 Viidenneksi GE:llä ei ole ollut omien sanojensa mukaan asianmukaista tilaisuutta käyttää oikeuttaan tutustua sisäisinä asiakirjoina pidettyihin asiakirjoihin. Niiden 96 asiakirjan osalta, joihin tutustumisen komissio on evännyt tällä perusteella, on ilmennyt, että kymmentä näistä on kuvattu kolmansilta osapuolilta tulleiksi fakseiksi, joten on lainvastaista pitää niitä luottamuksellisina. Komissio on esittänyt

18.5.2004 vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymykseen 11 asiakirjaa, jotka eivät ole luottamuksellisia, ja ei-luottamukselliset tiivistelmät kolmesta luottamuksellisesta asiakirjasta, jotka oli virheellisesti luokiteltu sisäisiksi asiakirjoiksi. Kantaja on viitannut istunnossa tiettyihin näistä asiakirjoista ja korostanut, että sillä, että se ei ole saanut tutustua niihin hallinnollisessa menettelyssä, on loukattu sen puolustautumisoikeuksia tavalla, joka ei ole hyväksyttävissä, joten riidanalainen päätös on tästä syystä kumottava.

- 643 Kuudenneksi kantaja väittää, että se ei ole kyennyt esittämään huomautuksiaan huomautuksista, joita kolmannet osapuolet olivat esittäneet markkinoiden arvioinnin aikana ja joiden perusteella komissio on hylännyt rakenteelliset sitoumukset erityisesti suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden, laivojen pienten kaasuturbiinien ja käynnistimien osalta. Se korostaa tässä yhteydessä, että kaikki luovutukset on hylätty sen kilpailijoiden esittämien väitteiden perusteella.
- 644 Komissio väittää, että GE:llä on ollut mahdollisuus tutustua kaikkiin väitteisiin, joita sen yksiköt ovat esittäneet sitä vastaan, erityisesti väitetiedoksiannossa, jonka perusteella se olisi lisäksi kyennyt puolustautumaan hyödyllisellä tavalla tässä tapauksessa.
- 645 Komission mukaan kantajalle on ilmoitettu komission vastaanottamissa kanteluissa esitettyjen moitteiden asiasisältö. Komissio muistuttaa, että sen on joka tapauksessa nojaututtava ainoastaan mainitsemiinsa todisteisiin. Kantelujen laatijoiden henkällisyyden ja kantelujen sisällön ilmoittaminen ei olisi myöskään lisännyt millään merkittävällä tavoin osapuolten tietämystä asiasta ja niiden puolustautumismahdollisuuksia. Tämä pätee erityisesti lentoyhtiön toteamukseen 391 perustelukappaleessa, sillä ainoastaan väitteen sisällöllä oli merkitystä.
- 646 Komissio toteaa Choin mallin osalta, että se kieltäytyi nimenomaan GE:n esittämien menettelyllisten ongelmien vuoksi nojautumasta kyseiseen malliin, johon sisältyneet numerotiedot olivat liikesalaisuuksia.

- 647 Komission mukaan kolmansien osapuolten huomautuksista kantajan mainitsemat Rolls-Roycen ja UTC:n huomautukset olivat ainoastaan tiivistelmä huolenaiheista, joita ne olivat jo esittäneet, eikä niihin sisältynyt mitään sellaista, joka olisi voitu antaa GE:n käytettäväksi. Komissio muistuttaa tiettyjen luottamuksellisten kohtien poistamisesta, että yrityskeskittymän osapuolten sekä ILFC:n, Rolls-Roycen ja UTC:n väliset kilpailusuhteet selittävät sen, että tiedot olivat liikesalaisuuksia.
- 648 Markkinoiden arvioinnin osalta komissio toteaa sitoumusten riittämättömyyden vuoksi tehneensä yksinkertaisen teknisen selvityksen muun muassa kolmansien osapuolten piirissä, ja sen tulokset on toimitettu GE:lle. Kantajan tehtävänä ei myöskään ollut vastata kolmansien osapuolten vaan komission näkemyksiin.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 649 Kilpailua koskevan hallinnollisen menettelyn yhteydessä asiakirja-aineistoon tutustumista koskevan oikeuden osalta on erotettava toisistaan yksinomaan asianomaista vastaan puhuvat seikat sekä asianomaisen puolesta puhuvat asiakirjat tai asiakirjat, jotka sisältävät asianomaisen puolesta puhuvia seikkoja. Asianomaista vastaan puhuvilla seikoilla on merkitystä ainoastaan siltä osin kuin komissio aikoo ottaa ne huomioon, missä tapauksessa niiden tiedoksi antaminen on olennaisen tärkeää, mutta mikäli se ei aio ottaa niitä tällä tavoin huomioon, niiden toimittamatta jättäminen ei vaikuta millään tavoin menettelyn laillisuuteen. Mikäli sitä vastoin ilmenee, että yrityksellä ei ole ollut hallinnollisessa menettelyssä tilaisuutta tutustua sen puolesta puhuvaan asiakirjaan eli seikkaan, joka olisi saattanut olla hyödyllinen sen puolustautumisen kannalta ja jonka vuoksi hallinnollisessa menettelyssä olisi saatettu päätyä eri lopputulokseen, mikäli mainittu yritys olisi voinut vedota siihen, päätöksen perusteluja, joihin tämä asiakirja vaikuttaa, on lähtökohtaisesti katsottava rasittavan virhe.

- 650 Lisäksi on muistettava, että oikeuskäytännön mukaan luottamuksellista käsittelyä koskeva pyyntö voi kilpailumenettelyssä olla peruste sille, että tilaisuus tutustua kolmansilta osapuolilta peräisin oleviin asiakirjoihin, kuten kanteluihin, evätään. Yhteisöjen tuomioistuin on näet todennut edellä 630 kohdassa mainitussa asiassa BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio 6.4.1995 antamassaan tuomiossa, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys saattaa toteuttaa kustotoimenpiteitä sellaisia kilpailijoita, tavarantoimittajia tai asiakkaita kohtaan, jotka ovat osallistuneet komission tutkimukseen, ja että siinä tapauksessa ulkopuoliset yritykset, jotka antavat komission tutkimusten aikana sen käyttöön asiakirjoja, joiden osalta ne arvioivat, että niiden antaminen saattaisi johtaa kustotoimenpiteisiin niitä kohtaan, voivat luovuttaa ne ainoastaan tietoisina siitä, että niiden esittämä luottamuksellista käsittelyä koskeva pyyntö otetaan huomioon. Se on näin ollen katsonut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli menetellyt perustellusti katsoessaan, että komissio oli voinut evätä niihin tutustumisen vetoamalla niiden luottamuksellisuuteen (ks. tältä osin myös edellä 115 kohdassa mainittu asia Endemol v. komissio, tuomion 66 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 651 Tämän jälkeen on tutkittava kantajan esittämät yksilöidyt väitteet siitä, että sillä ei ole ollut tilaisuutta tutustua asiakirjoihin.
- 652 Ensinnäkin on todettava lentoyhtiöiden kantelujen osalta, että niihin täytyi jo lähtökohtaisesti sisältyä sitä vastaan puhuvia seikkoja. Näin ollen edellä tehdyn erottelun mukaisesti niillä oli merkitystä ainoastaan siltä osin kuin komissio on ottanut niiden sisällön väitetiedoksiantoon. Lisäksi komissio on todennut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, erityisesti sen kysymyksiin 26.4.2004 antamissaan kirjallisissa vastauksissa, että kaikki lentoyhtiöt olivat poikkeuksetta vaatineet tietojen käsittelemistä nimettöminä. Näin ollen kantajalle on annettu tilaisuus tutustua vain näistä tiedoista laadittuun tiivistelmään (ks. kuulemismenetelmästä vastaavan neuvonantajan raportin 3 kohta).
- 653 Siltä osin kuin lentoyhtiöt ovat erikseen vaatineet kantelujensa käsittelemistä nimettöminä ja luottamuksellisina, on katsottava, että komissiolla oli oikeus antaa keskittymää koskeneen ilmoituksen tehneille osapuolille tilaisuus tutustua niihin tiivistelmän muodossa. Tällainen tutustumisoikeus on tasapainoinen ratkaisu, joka

on hyväksytty myös oikeuskäytännössä ja jonka ansiosta on mahdollista yhteensovittaa mahdollisimman hyvin yhtäältä keskittymää koskeneen ilmoituksen tehneiden osapuolten ja toisaalta kantajien toisilleen vastakkaiset intressit (ks. vastaavasti edellä 632 kohdassa mainittu ns. sementtitapaus, tuomion 142–144 ja 147 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Siltä osin kuin kantaja väittää, että näihin kanteluihin olisi saattanut sisältyä yksittäisiä seikkoja, joihin se olisi voinut vedota omaksi edukseen ja jotka olisi mainittu sitä vastaan puhuvien seikkojen joukossa, on todettava, että tämän väitteen paikkansapitävyyttä ei kyettäisi selvittämään loukkaamatta kyseisten kantelujen luottamuksellisuutta ja tämän vuoksi edellä mainittua tasapainoa, koska niiden esittäminen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa edellyttäisi lähtökohtaisesti myös niiden toimittamista kantajalle työjärjestyksen 67 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti.

654 Pelkästään se seikka, että kantaja väittää, että kyseisiin kanteluihin on saattanut sisältyä seikkoja, joihin se olisi voinut vedota omaksi edukseen, ei voi kyseenalaistaa komission tässä tapauksessa omaksumaa tasapainoista ratkaisua eli kantelijoiden esittämistä ongelmista laaditun tiivistelmän antamista tutustuttavaksi. Samoin siltä osin kuin kantaja kyseenalaistaa sen 11-rivisen tiivistelmän riittävyuden, johon se sai tässä tapauksessa tutustua 24.5.2001, on muistutettava siitä, että mikäli komissio olisi mahdollisesti jättänyt pois muita kyseisissä kanteluissa esitettyjä väitteitä, se ei ole saanut nojautua niihin, koska se ei ole sisällyttänyt niitä tiivistelmään. Mikään ei siis tässä tapauksessa estänyt komissiota luottamuksellisuussyistä epäämästä tutustumista lentoyhtiöiden kanteluihin, joihin lähtökohtaisesti sisältyi kantajaa vastaan puhuvia seikkoja, ilman että yhteisöjen tuomioistuimet selvittävät itse niiden sisällön.

655 Edellä esitetyn perusteella komission esittämä lyhyt tiivistelmä lentoyhtiöiden kanteluissaan esittämistä huolenaiheista on täyttänyt ilmoitetun keskittymän osapuolten puolustautumisoikeuksia koskevat vaatimukset, kun otetaan huomioon erityisesti tarve tasapainottaa tällaisessa tilanteessa niiden ja kolmansien osapuolten vastakkaiset intressit.

656 Kantaja esittää kuitenkin erikseen moitteita yhden lentoyhtiön kantelusta, ja ne on tutkittava erikseen. Kantaja näet toteaa, että komissio on nojautunut riidanalaisen päätöksen 391 perustelukappaleessa nimenomaisesti erään suuren eurooppalaisen

lentoyhtiön (a major European airline) väitteisiin, jotka sisältyvät asiakirjaan, johon se ei ole saanut tutustua, ja joiden mukaan ”aina, kun Boeing hinnoittelee B737-konettaan, GE puuttuu asiaan ja tekee houkuttelevia tarjouksia moottoriin liittyvistä tuotteista ja palveluista, varaosista, rahoitustuesta ja muista GE:n tuotteista, jotta lentoyhtiö valitsisi GE:n moottorilla varustetun lentokoneen”. Koska komissio on päättänyt käyttää tätä toteamusta riidanalaisessa päätöksessä, sen olisi normaalitapauksessa pitänyt toimittaa ilmoituksen tehneille osapuolille jo hallinnollisessa menettelyssä ei-luottamuksellinen versio tai erillinen tiivistelmä asiakirjasta, josta se on saanut nämä tiedot.

657 Joka tapauksessa on todettava, että komissio on esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen 26.4.2004 antamiensa vastausten yhteydessä ei-luottamuksellisen version pöytäkirjasta, jonka on laatinut komission virkamies sellaisessa kokouksessa, jonka aikana kyseisen lentoyhtiön edustajat esittivät tämän toteamuksen. Kantaja, jota kehoitettiin ilmoittamaan, millä tavalla se, että sillä ei ole ollut tilaisuutta tutustua tähän tiivistelmään, on tässä tapauksessa vaikuttanut sen puolustautumismahdollisuuksiin, on todennut istunnossa, että tämä asiakirja pitää sisällään huomattavasti vähemmän kuin väite, jota sillä väitetään tuettavan.

658 On näet todettava, että komissio on liioitellut tämän todisteen merkitystä riidanalaisessa päätöksessä siltä osin kuin se on päätelty sen perusteella, että kantaja puuttui lentoyhtiöiden toimintaan ”aina” kun Boeing ilmoitti koneensa hinnan jollekin niistä tekemällä houkuttelevia tarjouksia useista tuotteista ja palveluista. Todellisuudessa kyseisestä pöytäkirjasta ilmenee ainoastaan, että CFMI oli tehnyt kyseiselle lentoyhtiölle mielenkiintoisen ehdotuksen, joka koski lisätuotteiden ja -palvelujen osatekijöitä, joita ei ollut täsmennetty B737:n tilauksen yhteydessä, ja että se, että valittavissa on vain yksi moottori, ei välttämättä estä sitä, että moottorinvalmistaja tekee myönnytyksiä tai tarjouksen lisätarvikkeista tilauksen yhteydessä.

659 Kun otetaan tämä liioittelu huomioon, on todettava, että mikäli kantajalla olisi ollut tilaisuus tutustua tähän asiakirjaan hallinnollisessa menettelyssä, se olisi voinut todeta, että komissiolla ei ollut oikeutta esittää tätä erityistä väitettä B737:n osalta.

- 660 On kuitenkin katsottava, että tämän väitteen merkitys on erittäin vähäinen riidanalaisen päätöksen laajemmassa asiayhteydessä kokonaisuutena arvioiden, eikä se varmuudella ole sen määräysosan välttämätön perustelu etenköön, kun riidanalaisessa päätöksessä esitetään nimenomaisesti, että se perustuu yhteen ainoaan todisteeseen, joten se on pikemminkin esimerkki kuin yleisesti sovellettava toteamus. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei tarvitse antaa ratkaisua siitä, saattoiko se, että kantajalla ei ollut laajempaa tilaisuutta tutustua tähän todisteeseen, merkitä tässä tapauksessa puolustautumisoikeuksien loukkaamista, vaan on todettava, että tällainen loukkaaminen ei olisi voinut muuttaa hallinnollisen menettelyn kulkua eikä varsinkaan sen lopputulosta.
- 661 Kantajan väitteeseen, jonka mukaan on olemassa myös ”alan muiden toimijoiden” (other industry players) esittämiä huomautuksia, joihin se ei ole saanut tutustua, komissio on todennut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin 26.4.2004 antamissaan kirjallisissa vastauksissa, että kaikki nämä huomautukset on annettu tutustumista varten ilmoituksen tehneille osapuolille ainakin ei-luottamuksellisena versiona lukuun ottamatta yhtä ainoaa asiakirjaa eli sellaisen toimijan esitykseen liittyviä kuvia, joka on kieltäytynyt toimittamasta esityksestään ei-luottamuksellista versiota. Komissio on todennut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että se ei ole nojautunut erikseen kyseisen yrityksen esittämiin huolenaiheisiin, jotka joka tapauksessa tulivat esiin lentoyhtiöiden esityksissä, ja se on toimittanut kyseisissä 26.4.2004 päivätyissä vastauksissa tiivistelmän näistä huolenaiheista. Kantaja ei ole tämän tiivistelmän perusteella ilmoittanut, miten se, että se ei ole saanut tutustua tähän tiivistelmään jo hallinnollisessa menettelyssä, olisi voinut muuttaa sen kulkua ja varsinkaan sen lopputulosta.
- 662 Toiseksi komissio toteaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kantajan tilaisuudesta tutustua kolmansien osapuolten, erityisesti Rolls-Roycen 2.4.2001 ja UTC:n 30.1., 21.2. ja 22.3.2001 komissiolle tekemiin huomautuksiin, että näihin suullisiin esityksiin ei sisälly lisätietoja näiden yritysten sellaisiin muihin huomautuksiin nähden, joihin kantajalla on ollut tilaisuus tutustua, koska nämä esitykset ovat ainoastaan tiivistelmä huolenaiheista, jotka on esitetty jo muutenkin niiden kirjallisissa huomautuksissa. Komissio toistaa, että kantajalla oli joka tapauksessa velvollisuus vastata ainoastaan väitetiedoksiannossa huomioon otettuihin väitteisiin. On näet todettava, että näihin esityksiin ei ole vedottu väitetiedoksiannossa eikä

riidanalaisessa päätöksessä. Lisäksi UTC:n 3.5.2001 päiväystä kirjeestä, johon kantaja on vedonnut, ilmenee nimenomaisesti, että se on erikseen pyytänyt kyseisten esitysten luottamuksellista käsittelyä.

663 Kun otetaan huomioon kaikki nyt käsiteltävään tapaukseen liittyvät edellisessä kohdassa todetut seikat ja se, että molemmat kyseiset yritykset ovat kantajan kilpailijoita, jotka ovat kirjallisissa huomautuksissaan ilmaisseet vastustavansa vahvasti keskittymää, ei ole mitään syytä kyseenalaistaa komission väitettä, jonka mukaan nämä esitykset ovat tiivistelmiä, joissa ei lisätä mitään niihin tietoihin, joihin kantajalla on ollut tilaisuus tutustua. Ei ole myöskään mitään syytä ajatella, että näihin asiakirjoihin voisi sisältyä pikemmin kantajan puolesta puhuvia seikkoja kuin yksinomaan sitä vastaan puhuvia seikkoja. Kantaja ei näet esitä tällaista väitettä vaan väittää päinvastoin vastauskirjelmässään, että näistä esityksistä saattoi koitua sille haittaa. Nyt käsiteltävään asiaan liittyvässä tilanteessa ja kun otetaan huomioon erityisesti se, että tiettyjen asianomaisten asiakirjojen esittämisellä olisi loukattu niiden laatijoiden komissiolta pyytämää luottamuksellista käsittelyä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi siis hyväksyä tässä oikeudenkäynnissä paikkansapitävänä komission väitteen, joka koskee näiden asiakirjojen sisältöä. Edellä 649 kohdassa tehdyn kantajaa vastaan puhuvien ja sen puolesta puhuvien asiakirjojen välisen erottelun mukaisesti ei ollut tarpeen, että kantaja olisi saanut tilaisuuden tutustua näihin asiakirjoihin kyetäkseen puolustautumaan hyödyllisellä tavalla komissiossa, koska komissio ei ole vedonnut niihin väitetiedoksiannossa eikä sittemmin riidanalaisessa päätöksessä.

664 Väitettä, jonka mukaan vaikuttaisi siltä, että muut kolmannet osapuolet olisivat tehneet tällaisia huomautuksia ilman, että GE olisi saanut siitä tiedon, tukee ainoastaan täsmentämätön viittaus yli 30 asiakirjaa sisältävän kannekirjelmän liitteeseen, eikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kykene yksilöimään, mihin tämä väite perustuu ja mitkä yritykset ovat kyseessä. Tätä väitettä, jota tukemaan ei ole esitetty erityistä näyttöä, ei voida hyväksyä.

665 Kolmanneksi on todettava kolmansien osapuolten huomautuksista, joihin komissio on antanut tilaisuuden tutustua ei-luottamuksellisessa muodossa, erityisesti Rolls-Roycen vastauksesta 21.3.2001 päiväytyyn komission kirjeeseen, UTC:n 24.4.2001

päivätyistä huomautuksista ja ILFC:n huomautuksista, että komissio toteaa nimenomaisesti vastineessaan, että Rolls-Roycen ja UTC:n (P & W:n emoyhtiö) suulliset lausumat koskivat näiden yritysten huolenaiheita, joten ne ovat kantajaa vastaan puhuvia seikkoja. Komissio on lisäksi todennut niin ikään vastineessaan, että nämä kolme yhtiötä, jotka kaikki ovat kantajan kilpailijoita, olivat pyytäneet poistettujen tietojen luottamuksellista käsittelyä.

666 On katsottava, että edellä 630 kohdassa mainitussa asiassa BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio annettuun tuomioon liittyvä oikeuskäytäntö sekä edellä 650 ja 652 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyt perustelut johtavat siihen päätelmään, että komissiolla oli oikeus rajoittaa tutustumista riidanalaisiin todisteisiin siten kuin se on tehnyt. Näin ollen se ei ole myöskään loukannut keskittymän ilmoittaneiden osapuolten puolustautumisoikeuksia käsitellessään oikeutta tutustua näihin esityksiin ja muihin kolmansilta peräisin oleviin asiakirjoihin.

667 Neljänneksi siltä osin kuin kantaja väittää, ettei se ole saanut tutustua kaikilta osin professori Choin raporttiin, joka oli niputtamista koskeneen komission teorian taustalla, on riittävää todeta, kuten kuulemismenettelystä vastaava neuvonantajakin toteaa 28.6.2001 päivätyssä raportissaan, että komissio päätti olla nojautumatta Choin malliin nimenomaan sen vuoksi, että se ei voinut paljastaa käytettyjä tietoja kantajalle, koska ne olivat sen kilpailijan Rolls-Roycen kannalta luottamuksellisia (ks. 28.6.2001 päivätty kuulemisista vastaavan neuvonantajan raportti (EUVL 2004, C 42, s. 11)). Näin ollen on todettava, että se, että komissio kieltäytyi Rolls-Roycen esittämän luottamuksellista käsittelyä koskeneen pyynnön perusteella antamasta tilaisuutta tutustua tietoihin, joihin tämä malli perustui, ei ole vaikuttanut millään tavoin hallinnollisen menettelyn lopputulokseen. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut edellä, että Choin mallin kohteena ollut komission perustelujen osaa ei ollut näytetty toteen, nyt käsiteltävä väite ei missään tapauksessa voi johtaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseen, vaikka sen oletettaisiin tulleen oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen näytetyksi (ks. edellä 633 kohta).

668 Kantaja on väittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, että se ei ollut saanut tietoa komission tässä tehtävässä käyttämien ulkopuolisten ekonomistien

henkilöllisyydestä eikä heidän raporteistaan, joiden olemassaolo ilmenee väitetiedoksiannon alaviitteestä 175 sekä 567 ja 568 kohdasta. Komissio on esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymykseen 26.4.2004 päivättyjen vastaustensa yhteydessä yhden ekonomistin eli sen nyt käsiteltävään asiaan liittyvän hallinnollisen menettelyn yhteydessä neuvonantajaksi palvelukseensa ottaman professori Vivesin raportin sekä professori Vivesin ja komission virkamiesten väliset sähköpostit ja sopimuksen, jonka perusteella hänet otettiin komission palvelukseen.

- 669 Kantaja on todennut istunnossa, että se olisi voinut käyttää näitä asiakirjoja puolustuksessaan erityisesti siltä osin kuin professori Vives on arvostellut tiettyjä komission perustelujen osatekijöitä. Nämä asiakirjat ovat sen mielestä tältä osin sen puolesta puhuvia seikkoja.
- 670 Kyseisten sähköpostiviestien sanamuodosta ja sävystä sekä sopimuksesta, jolla komissio on ottanut professori Vivesin palvelukseensa, ja erityisesti sen liitteestä III ilmenee kuitenkin, että Vivesin tehtävänä ei ollut hankkia todisteita, joihin komissio tai tarvittaessa jokin hallinnollisen menettelyn osapuolista olisi voinut vedota sellaisenaan, vaan pikemminkin esittää huomautuksia muista taloudellisista todisteista sekä väitetiedoksiannosta esitetyistä taloustieteellisistä toteamuksista. Kuten komissio on todennut istunnossa, tätä tehtävää hoitaa nyttemmin sen pääekonomisti eli komission palveluksessa työskentelevä oma ekonomisti, mutta koska tällaista virkaa ei ollut tosiseikkojen tapahtuma-aikana, komissio turvautui ulkopuoliseen ekonomistiin tämän tehtävän hoitamiseksi. Komissio toteaa perustellusti, että olisi formalistista, mikäli tässä tapauksessa annettujen neuvojen arvo riippuisi yksinomaan siitä, oliko ne antanut ekonomisti komission ulkopuolella vai sen palveluksessa työskentelevä henkilö.
- 671 Tältä osin on todettava, että komissiolla on oikeus hankkia erilaisia mielipiteitä ja myös ulkopuolisten asiantuntijoiden mielipiteitä varmistaakseen selvityksensä paikkansapitävyyden. Siltä osin kuin komissio ei nojaudu tällaisen asiantuntijan

lausuntoon väitetiedoksiannossaan ja riidanalaisessa päätöksessään todisteena, joka tukee yritystä vastaan huomioon otettua väitettä, lausunto on pelkkä yhden henkilön ilmaisema mielipide, eikä sillä ole mitään erityistä merkitystä hallinnollisessa menettelyssä. Tällaista mielipidettä ei näin ollen voida pitää asianomaisen puolesta puhuvana eikä sitä vastaan puhuvana todisteena, vaikka se olisi asiantuntijan esittämä.

672 Vaikka kyseisten asiakirjojen olisi katsottu kuuluvan komission varsinaiseen asiakirja-aineistoon, ne olisi joka tapauksessa luokiteltu asemansa ja sisältönsä vuoksi sisäisiksi asiakirjoiksi, joten kantaja ei olisi saanut tutustua niihin. Lisäksi ainoat väitteet, joita kantaja on tuonut esiin professori Vivesiä koskevista asiakirjoista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, koskevat lähinnä sitä, että hän on toistanut tiettyjä väitteitä, joita ne itse olivat esittäneet hallinnollisessa menettelyssä ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Se, että kantaja olisi saanut tutustua näihin asiakirjoihin ei siis olisi antanut sille mahdollisuutta esittää eri asiaväitteitä kuin se on todellisuudessa esittänyt. Joka tapauksessa suurin osa näistä väitteistä koskee komission hylkäämää Choin mallia ja lisäksi niputtamista koskevaa riidanalaisen päätöksen osaa, jonka osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä tapauksessa jo todennut, että sitä ei ole näytetty toteen (ks. tältä osin edellä 633 kohta).

673 Kaikkien näiden seikkojen perusteella on katsottava, että kantajan puolustautumis-oikeuksia ei ole loukattu sillä, että sille ei ollut hallinnollisessa menettelyssä toimitettu asiakirjoja professori Vivesin komission virkamiehille esittämistä kannanotoista eikä hänen raporttiaan.

674 Viidenneksi sisäisistä asiakirjoista, joita kolmansilta osapuolilta saadut kirjeet väitteen mukaan olivat, komissio toimitti 18.5.2004 vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymykseen yksitoista ei-luottamuksellista asiakirjaa sekä ei-luottamukselliset tiivistelmät kolmesta luottamuksellisesta asiakirjasta, jotka kaikki oli virheellisesti luokiteltu sisäisiksi asiakirjoiksi. Mainitut kolme luottamuksellista asiakirjaa ovat sen mukaan kantajaa vastaan puhuvia todisteita, koska ne ovat

peräisin kolmansilta osapuolilta, jotka vastustivat keskittymää. Komissio on myöntänyt yhdentoista ei-luottamuksellisen asiakirjan osalta, että tiettyjä niistä voitaisiin pitää kantajan puolesta puhuvina todisteina, koska ne ovat lentokoneenvalmistajien ja lentoyhtiöiden lähettämiä kirjeitä, joissa ilmaistaan näkemys, jonka mukaan keskittymästä ei aiheutuisi haitallisia vaikutuksia kilpailulle. Se toteaa kuitenkin, että näitä asiakirjoja eivät tue erityiset todisteet, jotka osoittaisivat konkreettisesti tällaisten vaikutusten puuttumisen, koska suurin osa niistä on hyvin lyhyitä kirjeitä, jotka on laadittu lähes samoin sanamuodoin.

675 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pyysi istunnossa kantajaa ilmoittamaan, millaisia väitteitä se olisi kyennyt esittämään hallinnollisessa menettelyssä, mikäli se olisi saanut tutustua asianomaisiin asiakirjoihin. Kantaja totesi, että yhtä poikkeusta lukuun ottamatta se ei nojautunut väitteisiin, joita se olisi kyennyt esittämään, vaan siihen, että komissio ei ollut ottanut huomioon nyt käsiteltävän asian kohteena olevan kaltaisia asiakirjoja, jotka olivat ristiriidassa sen väitteen kanssa, jonka mukaan keskittymä oli yhteismarkkinoille soveltumaton. Kantaja on erityisesti korostanut istunnossa — toisin kuin komission riidanalaisen päätöksen — perustelukappaleessa antama vaikutelma —.

676 Tältä osin on riittävää todeta, että kyseiset asiakirjat kuuluivat komission asiakirja-aineistoon, eikä kantajan väitettä, jonka mukaan komissio ei ole ottanut niitä huomioon, ole tuettu millään todisteilla. Siitä, että nämä asiakirjat on luokiteltu sisäisiksi asiakirjoiksi eikä kolmansilta osapuolilta peräisin oleviksi asiakirjoiksi koottaessa sitä asiakirja-aineistoa, johon annettiin tilaisuus tutustua, ei näet voida päätellä, että komissio ei olisi ottanut niitä huomioon. Vaikka tämä luokitteluvirhe on mahdollisesti saattanut viedä kantajalta mahdollisuuden esittää tiettyjä väitteitä, se ei ole vienyt komissiolta itseltään mahdollisuutta tarkastella näitä asiakirjoja samalla tavoin kuin mitä tahansa muita asiakirja-aineiston asiakirjoja. Nämä kantajan perustelut eivät näin ollen osoita, että puolustautumisoikeuksia olisi loukattu.

- 677 Riidanalaisen päätöksen — perustelukappaleeseen sisältyvä erityinen väite koskee puolestaan seikkaa, jonka paikkansapitävyyttä kantaja ei ole kiistänyt ja joka —. Se, että —, kuten kantaja toteaa, — ei mitätöi komission toimenpidettä eli kyseisen artikkelin lainaamista riidanalaisessa päätöksessä tukemaan sen näkemyksen sitä osaa, joka koskee —.
- 678 Kantaja väittää sitä vastoin yhden ainoan asiakirjan eli tuolloin kilpailuasioista vastanneelle komission jäsenelle osoitetun — kirjeen osalta, että kirje olisi konkreettisesti auttanut kantajaa puolustautumaan hallinnollisessa menettelyssä. Se toteaa, että kyseisessä kirjeessä kantajan ja Honeywellin tärkeä asiakas esittää näkemyksen, jonka mukaan menettelytapoihin liittyvä sitoumus, jonka komissio oli hyväksynyt Allied Signals ja Honeywellin yrityskeskittymän yhteydessä vuonna 1999, on todellisuudessa estänyt Honeywellia käyttämästä niputtamista kyseisen keskittymän toteuttamisen jälkeen.
- 679 Tältä osin on riittävää muistuttaa, että edellä 470 kohdassa on katsottu, että niputtamista koskevaa komission perustelujen osaa ei ole katsottu kaikilta osin toteennäytetyksi. Koska siis on jo katsottu, että komission perusteluita, joiden osalta kantaja väittää, että se olisi kyennyt puolustautumaan paremmin, mikäli olisi saanut tutustua — kirjeeseen, ei ole näytetty toteen, kantajan tältä osin väittämällä puolustautumisoikeuksien loukkaamisella ei voi olla vaikutusta tämän oikeudenkäynnin lopputulokseen.
- 680 Kuudenneksi kantaja väittää, että se ei ole saanut tutustua kolmansien osapuolten huomautuksiin, joita kerättiin sitoumusten teknisen tutkinnan ja niiden markkinoiden arvioinnin yhteydessä ja joiden perusteella komissio hylkäsi rakenteelliset sitoumukset erityisesti suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden, laivojen pienten kaasuturbiinien ja käynnistimien osalta. Se väittää, että sillä ei näin ollen ole ollut tilaisuutta vastata sen kilpailijoiden vastauksissaan esittämiin väitteisiin, joiden

mukaan muun muassa yritykset, joita tiettyjen rakenteellisten sitoumusten täytäntöönpanon seurauksena olisi syntynyt, eivät olisi olleet elinkelpoisia.

681 Aluksi on todettava, että komissio on tehnyt sitoumuksista vain yksinkertaisen teknisen selvityksen eikä markkinatutkimusta, koska se katsoi, että sitoumukset olivat kokonaisuutena arvioiden selvästi riittämättömiä ratkaisemaan ilmoitetusta keskittymästä aiheutuvat kilpailuongelmat.

682 Lisäksi komissio toteaa toimittaneensa kantajalle sähköpostitse 22.6.2001 vastinekirjelmän liitteenä olevan tiivistelmän, jossa esitetään sen teknisen selvityksen tulokset, jotka vaikuttivat ilmoitetun keskittymän osapuolten esittämiin eri sitoumuksiin ja erityisesti horisontaalisia päällekkäisyyksiä koskeviin rakenteellisiin sitoumuksiin. Kantaja väittää tältä osin vastanneensa 26.6.2001 kyseiseen sähköpostiviestiin 16-sivuisella asiakirjalla ja korostaa, että se oli myös vastannut komission teknisen selvityksensä yhteydessä esittämiin kysymyksiin 14. ja 22.6.2001 päivätyillä asiakirjoilla.

683 Näin ollen on katsottava, että kantajalla on todellisuudessa ollut tilaisuus vastata siihen sitoumuksia koskevaan arvosteluun, jota kolmannet osapuolet olivat esittäneet ja jonka komissio otti huomioon, ennen kuin komissio sisällytti tämän arvostelun riidanalaiseen päätökseen. Kuten komissio perustellusti toteaa, tällaisella arvostelulla on merkitystä ainoastaan siltä osin kuin komissio ottaa sen huomioon ja käyttää sitä mahdollisesti perustellakseen sitoumusten hylkäämistä.

684 Kun otetaan lisäksi huomioon menettelyn myöhäinen vaihe, jona kyseiset huomautukset esitettiin, eli sitoumusten esittämiselle varatun viimeisen määräpäivän jälkeen, on katsottava, että komission ei tarvinnut antaa tilaisuutta tutustua asiakirja-aineiston uusiin asiakirjoihin menettelyn tässä vaiheessa. Asetuksen N:o 4064/89 tarkan aikataulun mukaisesti, ja kun otetaan huomioon siinä säädetyille

menettelyille välttämätön joutuisuuden vaatimus, tällaisen velvoitteen asettaminen sitoumusten esittämiselle varatun viimeisen määräpäivän jälkeen saattaisi merkitä sitä, että komissiolle ei jäisi riittävää harkinta-aikaa tutkia koko asiakirja-aineisto ja laatia lopullinen päätöksensä. Kun komissio on toimittanut keskittymän osapuolille edellä mainitun tiivistelmän, se on antanut niille mahdollisuuden puolustaa intressejään riittävällä tavalla nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa ja kunnioittanut siten täysimääräisesti niiden puolustautumisoikeuksia.

685 Lisäksi on todettava, että kantaja ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa yhtään edellä 682 kohdassa mainituista kolmesta asiakirjasta, jotka se väittää jättäneensä hallinnollisessa menettelyssä. Kuten lisäksi edellä (ks. erityisesti 555 kohta ja sitä seuraavat kohdat, 581 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 612 kohta ja sitä seuraavat kohdat) on todettu, se ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa väitteitä, jotka osoittaisivat, miksi rakenteellisten sitoumusten, erityisesti suurten alue liikennesuihkukoneiden, laivojen pienten kaasuturbiinien ja käynnistimien markkinoita koskeneiden sitoumusten hylkääminen ei ollut perusteltua, vaan tyytynyt ainoastaan toteamaan tältä osin, että hylkääminen oli täysin perusteetonta.

686 Näin ollen on todettava nyt käsiteltävän asian kannalta, että se, että kantaja ei ole saanut tutustua kyseisiin kolmansien osapuolten huomautuksiin, ei ole vaikuttanut sen kykyyn puolustautua, koska se ei ole esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa edes mitään väitteitä kyseenalaistaakseen perustelut, jotka on esitetty teknisen selvityksen tiivistelmässä ja jotka on otettu olennaisilta osin riidanalaiseen päätökseen kyseisten rakenteellisten sitoumusten hylkäämiseksi.

687 Näin ollen tässä tapauksessa ei ole näytetty toteen puolustautumisoikeuksien loukkaamista, joka olisi saattanut vaikuttaa hallinnollisen menettelyn lopputulokseen, kun kantajalla ei ole väittämiensä mukaan ollut tilaisuutta tutustua komission hallinnolliseen asiakirja-aineistoon.

3. *Liian myöhään annettu tilaisuus tutustua asiakirja-aineistoon*

a) Asianosaisten lausumat

⁶⁸⁸ Kantaja toteaa aluksi, että asetuksessa N:o 4064/89 ja erityisesti sen 18 artiklan 1 ja 3 kohdassa säädetään oikeudesta tulla kuulluksi ja näin ollen oikeudesta tutustua asiakirja-aineistoon menettelyn kaikissa vaiheissa eli siitä saakka, kun menettely aloitetaan kyseisen asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan nojalla. Se muistuttaa tältä osin, että menettelyn aloittamista koskeva päätös ei ole pelkkä valmisteleva toimi vaan oikeudellinen päätös, jolla on oikeusvaikutuksia. Tämä lakiin perustuva oikeus tulla kuulluksi menettelyn kaikissa vaiheissa vastaa asetuksen N:o 4064/89 10 artiklan 2 kohtaan perustuvaa komission velvollisuutta olla pitkittämättä menettelyä pidempään kuin on täysin välttämätöntä, asianomaiselle vastaisia päätöksiä koskevaa yhteisön yleistä oikeusperiaatetta ja asianosaisten prosessuaalista yhdenvertaisuutta koskevaa periaatetta.

⁶⁸⁹ Se, että komissio on evännyt GE:n asiakirjapyyntöjä kahden kuukauden aikana ennen väitetiedoksiannon antamista, on kantajan mielestä merkinnyt GE:n oikeuksien loukkaamista, millä saattaa olla huomattavia kielteisiä vaikutuksia. Ensinnäkään asianosaiset eivät olleet prosessuaalisesti yhdenvertaisia menettelyn aloittamisen jälkeen varsinkaan sen ensimmäisen vaiheen aikana, minkä vuoksi GE ei kyennyt esittämään asianmukaisia todisteita eikä sitoumuksia, joiden ansiosta menettely olisi saatettu nopeasti päätökseen. Toiseksi tätä prosessuaalista epäyhdenvertaisuutta pahensi komission vaatimus, jonka mukaan kantajan piti antaa täydellinen vastaus menettelyn aloittamista koskeneeseen päätökseen ilman, että se oli saanut tutustua asiakirja-aineistoon, ja se, että komissio ei vastannut kantajan kysymyksiin. Kolmanneksi GE ei kyennyt esittämään asianmukaisia sitoumuksia menettelyn saattamiseksi päätökseen, koska se ei tiennyt komission kantaa eikä asiakirja-aineiston sisältöä. Neljänneksi kilpailijoilla oli erittäin tärkeänä ajanjaksona maaliskuun 2001 suorilla yhteyksillä komissioon, vaikka niiden oikeudet ovat asetuksen N:o 4064/89 18 artiklan 4 kohdan nojalla rajallisemmat kuin keskittymän osapuolten. Viidenneksi väitetiedoksianto perustui vastaukseen, jonka GE oli

antanut menettelyn aloittamisesta tehdystä päätöksestä, joka oli tehty ennen kuin GE oli saanut tutustua asiakirja-aineistoon. Tämä väitetiedoksianto oli tässä tapauksessa todellisuudessa lopullinen päätös, minkä osoittaa se, että se on lähes samansisältöinen kuin lopullinen päätös. Näin ollen GE:lle annetut menettelylliset takeet ovat osoittautuneet pelkäksi teknisen edellytyksen noudattamiseksi, eivätkä ne ole todellisuudessa antaneet mahdollisuutta muuttaa komission mielipidettä.

690 Vaikka komissiolla oli käytettävissään suuri määrä kolmansien osapuolten toimittamia asiakirjoja ennen kuin se teki päätöksen menettelyn aloittamisesta, se paljasti nämä asiakirjat vasta 8.5.2001 jälkeen GE:n aikaisemmin esittämistä pyynnöistä huolimatta. Komissio ei voi kantajan mielestä tässä yhteydessä vedota oikeudesta tutustua asiakirjoihin annettuun tiedonantoon, jonka mukaan ”ennen väitetiedoksiannon päiväystä esitetty pyyntö tutustua asiakirjoihin on periaatteessa pätemätön”, koska sen on noudatettava asetuksen N:o 4064/89 säännöksiä.

691 Komission mielestä GE:n näkemyksessä jätetään huomiotta asiakirja-aineistoon tutustumista koskevan oikeuden luonne ja tarkoitus yrityskeskittymiä koskevissa asioissa. Sekä säädöksissä että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännössä oikeus tulla kuulluksi koskee ainoastaan vastaväitteitä, jotka komissio aikoo ottaa huomioon. Menettelyn aloittamista koskevan päätöksen tarkoituksena ei ole esittää osapuolille vastaväitteitä vaan ainoastaan ilmaista väliaikaisesti vakavat epäilyt, joita komissiolla on ja joiden perusteella se saattaa aloittaa tutkimuksen toisen vaiheen.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

692 Tämän kanneperusteen kumoamiseksi on riittävää muistuttaa komission tavoin siitä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan oikeus tulla kuulluksi kilpailumennettelyissä koskee ainoastaan väitteitä, jotka komissio aikoo ottaa huomioon (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-10/92–T-12792 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v.

komissio, tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, Kok. Ep. XIII, s. II-99, 38 kohta ja edellä 115 kohdassa mainittu asia Endemol v. komissio, tuomion 65 kohta).

- 693 Koska siis asetuksen N:o 4064/89 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetun menettelyn aloittamista koskevan päätöksen tarkoituksena ei ole esittää osapuolille vastaväitteitä vaan ainoastaan esittää väliaikaisesti vakavat epäilyt, joita komissiolla on ja joiden vuoksi se saattaa aloittaa tutkimuksen toisen vaiheen, kantaja ei voi väittää, että se, että se ei ole saanut tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon ennen väitetiedoksiannon lähettämistä, olisi vaikuttanut sen puolustautumismahdollisuuksiin. Sen avulla, että kantajalla on ollut tilaisuus esittää kirjallisia ja suullisia huomautuksiaan väitetiedoksiannosta tässä tapauksessa sen jälkeen, kun sillä oli ollut tilaisuus tutustua komission hallinnolliseen asiakirja-aineistoon, se on voinut ilmaista näkemyksensä huomioon otetuista väitteistä ajoissa.
- 694 On hylättävä kantajan väite, joka perustuu siihen, että asetuksen N:o 4064/89 18 artiklan 1 ja 3 kohdan sekä edellä 84 kohdassa mainitussa asiassa Kaysersberg vastaan komissio annetun tuomion (105–107 kohta) mukaan keskittymän osapuolilla olisi oikeus esittää näkemyksensä missä tahansa yrityskeskittymien valvontamenettelyn vaiheessa. Vaikka kyseisen asetuksen 18 artiklan 1 kohdan sanamuoto todellakin merkitsee sitä, että osapuolilla on oltava tilaisuus esittää huomautuksiaan menettelyn aloittamisesta lähtien, se ei merkitse sitä, että komission pitäisi antaa niille tilaisuus tutustua sen omaan hallinnolliseen asiakirja-aineistoon tässä aikaisemmassa vaiheessa. Sitä, että osapuolilla on oltava tilaisuus tutustua komission hallinnolliseen asiakirja-aineistoon kyetäkseen lopuksi puolustautumaan komission väitetiedoksiannossaan esittämiä väitteitä vastaan, ei saa tulkita siten, että komissio velvoitettaisiin antamaan niille tilaisuus tutustua sen asiakirja-aineistoon osissa koko menettelyn ajan, sillä se merkitsisi suhteetonta rasitetta komissiolle.
- 695 Kantajan havaitsemista samankaltaisuuksista väitetiedoksiannon ja riidanalaisen päätöksen välillä ei voida päätellä, että väitetiedoksianto olisi todellisuudessa lopullinen päätös. Tällainen olettaus merkitsisi näet sitä, että katsottaisiin, että komissio ei voisi koskaan lopullista päätöstä tehdessään arvioida, onko sen väliaikaisesti väitetiedoksiantoa lähettäessään omaksuma kanta pysytettävä ennallaan.

696 Kantajan väitteestä, jonka mukaan sillä, että se ei ole saanut tutustua aikaisemmin asiakirja-aineistoon, on viety siltä mahdollisuus esittää asianmukaisia sitoumuksia menettelyn saattamiseksi päätökseen, on todettava ensinnäkin, että kantaja oli etenkin 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetun menettelyn aloittamista koskevan päätöksen tekemisen jälkeen tietoinen tärkeimmistä epäilyistä, joita komissiolla oli keskittymän yhteismarkkinoille soveltuvuudesta, joten se saattoi jo aloittaa valmistelut ja jopa esittää ehdotuksia sitoumuksiksi. Lisäksi kantaja väittää todellisuudessa esittäneensä tällaisia ehdotuksia menettelyn varhaisessa vaiheessa. Tämän jälkeen kantajalla oli tilaisuus esittää sitoumuksia sen jälkeen, kun se oli vastaanottanut väitetiedoksiannon ja saanut tilaisuuden tutustua hallinnolliseen asiakirja-aineistoon, ja sillä oli käytettävissään tätä varten sen omien kirjelmien mukaan 13 päivän ylimääräinen määräaika kuulemistilaisuuden jälkeen.

4. *GE:lle asiakirja-aineistoon tutustumista varten annetun määräajan lyhyys*

a) Asianosaisten lausumat

697 Kantajan mielestä sille väitetiedoksiantoon vastaamista varten vahvistettu määräaika oli niin lyhyt, ettei se ole hyväksyttävissä, kun otetaan huomioon se, että sille annettiin liian myöhään tilaisuus tutustua asiakirja-aineistoon, tutkittavien asiakirjojen suuri määrä ja asian laajuus. Komissio antoi GE:lle vain 11 työpäivää ja yhden ylimääräisen työpäivän komission yli 3 500-sivuiseen asiakirja-aineistoon sisältyvien kolmansien osapuolten huomautusten tutkimiseen, neljä ylimääräistä työpäivää suulliseen käsittelyyn valmistautumista varten ja 13 ylimääräistä työpäivää asianmukaisten sitoumusten esittämistä varten. Tämän määräajan tehoa vähentää vielä aika, joka menetettiin koko asiakirja-aineistoon tutustumisen osalta sen vuoksi, että komissio epäsi tutustumisoikeuden, asiakirjojen sisällysluettelo ei vastannut asiakirjoja ja asiakirja-aineistosta puuttui suuri määrä sivuja eikä komissio noudattanut asiakirjojen luokittelemista koskevaa omaa sisäistä menettelyään, joka on esitetty oikeudesta tutustua asiakirjoihin annetussa tiedonannossa, mukaan lukien se, että kantajalle ei toimitettu tiivistelmää, jossa olisi kuvattu niiden asiakirjojen ryhmään kuuluvien asiakirjojen sisältöä, johon se ei saanut tilaisuutta tutustua.

698 GE:n mukaan tämä määräaika oli riittämätön, jotta se olisi kyennyt vastaamaan väitetiedoksiantoon, valmistautumaan kuulemistilaisuuteen ja ehdottamaan asianmukaisia sitoumuksia. Määräajan lyhyys merkitsee sen mielestä asianosaisten prosessuaalista yhdenvertaisuutta koskevan periaatteen vastaista vilpillistä menettelytapaa, koska sen vuoksi kantaja ei ole kyennyt käyttämään puolustautumisoikeuksiaan menettelyn joka vaiheessa. GE katsoo tältä osin, että komissio ei ole perustellut kyseisen määräajan lyhyttä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

699 Komissio muistuttaa asian joutuisan käsittelyn vaatimuksesta, joka on yrityskeskittymiä koskevalle menettelylle tunnusomainen. GE:lle annettua kahden viikon määräaika, jota pidennettiin sen vaatimuksesta yhdellä päivällä, on arvioitava tästä näkökulmasta, eikä tämä määräaika merkitse puolustautumisoikeuksien loukkamista. GE:n esitys, jonka mukaan komission olisi pitänyt kertoa väitteistään aikaisemmin, ei ole yhteensovitettavissa sen kanssa, että suuri osa komission huolenaiheista oli tiedossa jo ennen väitetiedoksiantoa ja että GE vastasi menettelyn aloittamisesta tehtyyn päätökseen.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

700 On todettava, että asetuksessa N:o 4064/89 asetetaan komissiolle tiukat määräajat lopullisen päätöksen tekemiseksi kustakin ilmoitetusta yrityskeskittymästä. Kyseisen asetuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaisesti erityisesti 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut päätöksetniin sanotun "toisen vaiheen" menettelyn aloittamisesta tai aloittamatta jättämisestä ilmoitetun keskittymän osalta on tehtävä kuukauden kuluessa. Lisäksi tällaisen menettelyn päätteeksi tehtävät päätökset on 8 artiklan 3 kohdan mukaan tehtävä neljän kuukauden kuluessa menettelyn vireille panemisesta.

701 Jotta komissio kykenisi noudattamaan asetuksen N:o 4064/89 mukaista aikataulua, menettelyn kussakin vaiheessa vahvistettavien välivaiheen määräaikojen on myös oltava lyhyitä. Tämä seikka merkitsee jo lähtökohtaisesti sitä, että olosuhteet, joissa kaikkien menettelyn osapuolten on työskenneltävä, ovat epäedulliset, mutta

lainsäätäjää on katsonut, että joutuisuudesta menettelylle kokonaisuutena arvioiden koituvat edut ovat hyväksyttävä peruste näille uhrauksille, jotta otettaisiin erityisesti huomioon ilmoitetun keskittymän osapuolten kaupallinen intressi saattaa hanke asianmukaiseen päätökseen niin pian kuin mahdollista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on tältä osin ollut jo tilaisuus todeta, että arvioitaessa puolustus-oikeuksien väitetyjä loukkauksia asetuksen N:o 4064/89 mukaisten menettelyjen yhteydessä on otettava huomioon kyseiseen asetukseen yleisesti liittyvä asian joutuisan käsittelyn vaatimus (ks. vastaavasti edellä 84 kohdassa mainittu asia *Kaysersberg v. komissio*, tuomion 113 kohta ja 115 kohdassa mainittu asia *Endemol v. komissio*, tuomion 68 kohta).

702 On niin ikään korostettava, että asetuksen N:o 447/98 21 artiklassa, jota sovelletaan erityisesti väitetiedoksiantoon annettavalle vastaukselle kyseisen asetuksen 13 artiklan mukaisesti asetettuun määräaikaan, säädetään, että komissio ottaa huomioon lausuntojen valmisteluun tarjottavan ajan sekä tapauksen kiireellisyyden. Komission tehtävänä on näin ollen yhteensovittaa mahdollisuuksien mukaan ilmoittavien osapuolten puolustautumisoikeudet ja edellä mainittu tarve tehdä lopullinen päätös nopeasti.

703 Näin ollen keskittymän osapuolet voivat vedota käytettävissään olevien määräaikojen lyhyteen tämän menettelyn yhteydessä ainoastaan siltä osin kuin nämä määräajat eivät ole oikeassa suhteessa menettelyn kokonaispituuteen.

704 Tässä tapauksessa on kiistatonta, että keskittymän osapuolilla oli käytettävissään 11 työpäivää sekä niiden pyynnöstä myönnetty yksi ylimääräinen päivä valmistella kirjallista vastausta väitetiedoksiantoon. Lisäksi tässä yhteydessä on korostettava sitä, että kantajalla oli käytettävissään 14 ylimääräistä työpäivää väitteidensä valmistele-miseen ennen 29. ja 30.5.2001 pidettyä kuulemistilaisuutta. Mikäli se olisi tämän lisäajanjakson aikana huomannut, että siltä oli unohtunut jokin olennainen seikka, kun se laati kirjallista vastaustaan väitetiedoksiantoon, se olisi voinut esittää sen suullisesti.

- 705 Kuten komissio toteaa, merkittävä osa komission huolenaiheista oli lisäksi tiedossa jo ennen väitetiedoksiantoa tai ainakin asetuksen N:o 4064/89 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetun päätöksen tekemisen jälkeen. Kantaja on näin ollen voinut käsitellä niitä ensi vaiheessa kyseiseen päätökseen eli yli 100-sivuiseen yksityiskohtaiseen asiakirjaan antamassaan vastauksessa tuolloin käytettävissään olleiden asiakirjojen perusteella. Tästä seuraa, että 11 työpäivän määräaika väitetiedoksiintoon vastaamiseen on pidettävä sellaisen keskustelun jatkumona, joka oli pantu vireille komission ja kantajan välillä jo hieman aikaisemmin, eikä sellaisiin väitteisiin vastaamisen määräaikana, jotka olivat ennen tämän asiakirjan lähettämistä täysin tuntemattomia ja odottamattomia.
- 706 Kun otetaan huomioon kaikki nämä seikat, on katsottava, että nämä määräajat eivät olleet suhteettoman lyhyitä siihen neljän kuukauden kokonaisuuteen nähden, jonka aikana toisen vaiheen menettely piti kokonaisuudessaan saattaa päätökseen.
- 707 Kantaja ei ole myöskään selittänyt konkreettisesti ja erikseen, millä tavoin sen käytettävissä olleen määräajan lyhyys oli estänyt sitä puolustautumasta tehokkaasti tässä tapauksessa.
- 708 Se ei ole varsinkaan ilmoittanut kirjelmässään, mitä väitetiedoksiannon osia se ei ole kyennyt käsittelemään hyödyllisellä tavalla siihen antamassaan vastauksessa. Se on jälleen tyytynyt toteamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suulliseen kysymykseen, jolla pyrittiin selvittämään, minkä erityisten seikkojen osalta kantajalla ei ollut ollut mahdollisuutta puolustautua, istunnossa antamassaan vastauksessa, että sen kanneperuste koski kyseisen määräajan riittämättömyyttä yleisesti arvioiden.
- 709 Tässä yhteydessä on todettava lisäksi, että keskittymän osapuolten väitetiedoksiintoon antama vastaus on yksityiskohtainen 47-sivuinen asiakirja, jossa on monisivuisia liitteitä, joiden käsittämiin useisiin asiakirjoihin sisältyy keskittymän

osapuolten eri markkinoiden osalta esittämiä lisäväitteitä. Lähtökohtaisesti ja sellaisten erityisten väitteiden puuttuessa, joiden perusteella voitaisiin todeta päinvastaista, tämä seikka on yhteensoveltumaton sen kanssa, että kantaja ei olisi kyennyt vastaamaan väitetiedoksiintoon riittävällä tavalla.

710 Kantaja ei esitä myöskään niiden väitteiden osalta, joiden mukaan komissio olisi järjestänyt asiakirjoihin tutustumisen huonosti, esimerkkejä eikä erityisiä perusteluja tukeakseen väitteitään, joiden mukaan asiakirjojen sisällysluettelon ja asiakirjojen toisiaan vastaamattomuus ja ”asiakirja-aineiston puuttuvien sivujen suuri määrä” olisi tosiasiallisesti lyhentänyt aikaa, joka sillä oli käytettävissään väitetiedoksiintoon vastaamiseksi.

711 Väitteillä, jotka liittyvät asiakirja-aineistoon tutustumista koskevaan oikeuteen ja niiden asiakirjojen sisältöä koskevan tiivistelmän puuttumiseen, joihin kantaja ei ole saanut tilaisuutta tutustua, on merkitystä nyt käsiteltävän kanneperusteen yhteydessä ainoastaan siltä osin kuin kantaja päättelee niiden perusteella menettäneensä kallisarvoista aikaa pyrkiessään ratkaisemaan näitä ongelmia, vaikka sen olisi pitänyt käyttää tämä aika itse asiakirja-aineiston tutkimiseen. Vaikka niiden kirjeiden ja sähköpostiviestien kirjoittamisen, joihin kantaja viittaa, onkin täytynyt viedä yhdeltä sen asianajajista jonkin verran aikaa, näiden toimenpiteiden suorittaminen ei ole estänyt tutkimasta samaan aikaan, tarvittaessa toisten asianajajien avulla, niitä useita asiakirjoja, joihin se oli jo saanut tilaisuuden tutustua.

712 Ainoa asiakirja, johon kantaja viittaa erikseen tässä yhteydessä, on julistus —, jonka se sai vasta 17.5.2001 eli kolme päivää ennen sen väitetiedoksiintoon annettavalle vastaukselle asetetun määräajan päättymistä. Sen lisäksi, että kantaja on kyennyt käsittelemään tätä asiakirjaa hyödyllisellä tavalla mahdollisesti väitetiedoksiintoon antamassaan vastauksessa ja ainakin komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa, on riittävää todeta, että komissio ei ole vedonnut tähän asiakirjaan riidanalaisessa päätöksessä. Vaikka siis oletettaisiin, että on näytetty toteen, että kantajalla ei ollut käytettävissään riittävää aikaa tutkia sitä ennen väitetiedoksiintoon vastaamista, tämä seikka ei ole vaikuttanut sen kannalta haitallisesti hallinnollisen menettelyn lopputulokseen.

713 Näin ollen on jälleen todettava, että kantaja ei ole selittänyt konkreettisesti, mitä seikkoja tai väitteitä se ei ole kyennyt esittämään hyödyllisellä tavalla hallinnollisessa menettelyssä niiden sen puolustautumiselle asetettujen esteiden vuoksi, joihin se on vedonnut tässä yhteydessä. Se ei siis ole näyttänyt toteen, että sen puolustautumisoikeuksia olisi loukattu nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa sille väitetiedoksiantoon vastaamiseen myönnetyn määräjän lyhyiden vuoksi.

5. *Kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan toimikauden noudattaminen*

a) Asianosaisten lausumat

714 Kantaja katsoo, että uusia kuulemismenettelystä vastaavaa neuvonantajaa koskevia sääntöjä, jotka komissio on hyväksynyt tietyissä kilpailuasioita koskevilla menettelyissä kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan toimivaltuuksista 23 päivänä toukokuuta 2001 tekemällään päätöksellä 2001/462/EY, EHTY (EYVL L 162, s. 21), ei ole sovellettu nyt käsiteltävässä asiassa, minkä kuulemismenettelystä vastaava neuvonantajakin on myöntänyt 19.6.2001 päivätyssä kirjeessään. Näiden uusien sääntöjen konkreettinen soveltaminen olisi antanut kantajalle mahdollisuuden puolustaa oikeuksiaan paremmin paitsi menettelyn objektiivisuuden kannalta, myös sen kannalta, että sillä olisi ollut asianmukainen tilaisuus tutustua kaikkiin tarvittaviin asiakirjoihin. Komission tältä osin esittämällä oikeudenkäyntiväitteellä ei ole mitään oikeudellista perustaa, joten se on kantajan mukaan hylättävä.

715 Kantajan mukaan se, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on toiminut vanhojen sääntöjen mukaisesti, ja erityisesti se, että hänet on nimetty näiden sääntöjen perusteella, tekee hänen päätöksistään lainvastaisia ja mitättömiä. Tällainen sääntöjenvastaisuus merkitsee sitä, että riidanalaista päätöstä ei ole olemassa tai se on ainakin kumottava. Vanhojen sääntöjen soveltamisella on evätty GE:ltä perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen antama suoja, jolla olisi taattu sen oikeus tulla kuulluksi.

716 Komission mielestä nyt käsiteltävä kanneperuste on jätettävä tutkimatta siltä osin kuin GE ei yksilöi sääntöjä, joita ei olisi sovellettu, eikä sitä, miten se olisi kyennyt puolustautumaan tehokkaammin näiden sääntöjen ansiosta. Joka tapauksessa kyseisiä uusia sääntöjä piti soveltaa ja niitä sovellettiin. Päätöksellä 2001/462 ei ole päätetty tiettyjä asioita hoitaneiden kuulemismenettelystä vastaavien neuvonantajien tehtäviä. Joka tapauksessa kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan on varmistettava aineellisten sääntöjen noudattaminen, ja niiden rikkominen on näytettävä toteen, mitä ei ole tehty. Todellisuudessa tämän virheen aiheutti se, että päätöksestä 2001/462 jätettiin viime hetkellä pois lauseke, jonka mukaan sen piti tulla voimaan sen julkaisemista virallisessa lehdessä seuraavana päivänä. Tästä syystä päätös tuli voimaan, kun se tehtiin, toisin kuin komission yksiköt olivat tarkoittaneet.

b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

717 Aluksi on todettava, että nyt käsiteltävä kanneperuste täyttää työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan vaatimukset eikä sitä voida jättää tutkimatta. Vaikka kanneperustetta ei olekaan esitetty kannekirjelmässä kovin yksityiskohtaisesti, sen sisältö on selvä, ja sitä on täydennetty erityisesti muutamilla tosiseikkoihin liittyvillä väitteillä vastauskirjelmässä.

718 Tässä tapauksessa on kiistatonta, että päätös 2001/462 tuli voimaan sinä päivänä, jona se tehtiin, eli 23.5.2001, joten komissiossa kilpailun alalla pidettävistä kuulemismenettelyistä vastaavan neuvonantajan toimivaltuuksista 12 päivänä joulukuuta 1994 tehty päätös 94/810/EHTY, EY (EYVL L 330, s. 67) kumottiin samana päivänä. Vaikka päätöksen 2001/462 1 artiklassa määrätään, että komissio ”nimittää yhden tai useamman kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan”, sen 2 artiklan 1 kohdassa täsmennetään, että ”tehtävän keskeyttäminen, nimityksen päättyminen tai siirto noudatetusta menettelystä riippumatta edellyttää komission perusteltua päätöstä”. Tässä päätöksessä ei ole määrätty nimenomaisesti siirtymävaiheen toimenpiteistä, jotka koskisivat kuulemismenettelystä vastaavaa neuvonantajaa, joka oli tehtävässä sen tullessa voimaan.

719 Vaikka kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan asemaa on muutettu päätöksen 2001/462 tultua voimaan erityisesti siltä osin kuin hän kuuluu päätöksen 2 artiklan 2 kohdan mukaisesti nykyään hallinnollisesti kilpailusta vastaavan komission jäsenen kabinettiin eikä kilpailun pääosastoon, tästä päätöksestä ilmenee selvästi, että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan uusi tehtävä vastaa suoraan päätöksessä 94/810 tarkoitettua samannimistä vanhaa tehtävää. Näin ollen on katsottava, että koska ei ole olemassa päätöstä, jolla vanhan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tehtävä olisi päätetty päätöksen 2001/462 2 artiklan 1 kohdan mukaisesti, hän on pysynyt tehtävässään tämän päätöksen voimaantulon jälkeenkin, toisin kuin kantaja väittää.

720 Edellä esitettyä tulkintaa päätöksistä tukee se, että oli objektiivinen tarve varmistaa kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tehtävän toiminnallinen jatkuvuus hyvän hallinnon periaatteen mukaisesti. On todettava, että päätös 2001/462 tuli väistämättä voimaan silloin, kun tiettyjä menettelyjä oli jo vireillä. Mikäli päätöksen 2001/462 voimaantulon vaikutus yhdistettynä siihen, että uutta kuulemismenettelystä vastaavaa neuvonantajaa ei ollut nimitetty, olisi ollut se, että yksikään henkilö ei olisi ollut toimivaltainen hoitamaan tehtävää, näitä menettelyjä olisi ollut mahdotonta jatkaa, millä olisi myös viety asetuksen N:o 4064/89 säännöksiltä ja päätöksen 2001/462 määräyksiltä tehokas vaikutus näiden menettelyjen osalta. Näin ollen on katsottava, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja, joka oli tehtävässään päätöksen 2001/462 tullessa voimaan, oli edelleen toimivaltainen hoitamaan tehtävää siihen saakka, kunnes asiasta päätettäisiin toisin, ainakin sellaisten menettelyjen päätökseen viemiseksi, jotka olivat jo hänen tutkittavinaan, kuten nyt käsiteltävä asia.

721 Komissio ei kiistä päätöksen 2001/462 määräysten soveltamisen osalta sitä, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on tehnyt tässä yhteydessä kuulemismenettelyn ajankohtana voimassa olleita sääntöjä koskevan oikeudellisen virheen. Se nojautuu sitä vastoin tätä virhettä koskevien oikeudellisten tai konkreettisten seurausten puuttumiseen, koska kuulemisesta vastaavan neuvonantajan käytännössä

soveltama menettely oli sekä niiden vanhojen sääntöjen mukainen, joita hän uskoi soveltavansa, että myös niiden uusien sääntöjen mukainen, joita hänen piti soveltaa.

- 722 Komissio toteaa perustellusti, että kantaja ei ole kyennyt yksilöimään päätöksen 2001/462 erityistä määräystä, jota kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja olisi rikkonut, eikä määräystä, jonka perusteella hän olisi saattanut omaksua erilaisen näkemyksen kuin sen, jonka hän todellisuudessa on omaksunut, mikäli olisi tiennyt, että hänen olisi pitänyt soveltaa päätöstä 2001/462.
- 723 Ainoat konkreettiset kysymykset, joita kantaja on tältä osin esittänyt, koskevat sitä, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on kieltäytynyt määräämästä siitä, että Choin malli ja tiedot, joita siinä on käytetty, sekä kolmansilta osapuolilta vastaanotetut kantelut ja huomautukset pitäisi esittää kokonaisuudessaan. Edellä 649 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyistä syistä on todettava, että tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon on pidetty riittävänä nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa kyseisten kantelujen ja huomautusten osalta. Näin ollen kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tältä osin omaksuma kanta ei ole missään tapauksessa estänyt kantajaa puolustautumasta tässä tapauksessa. Choin mallin osalta kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on todennut 28.6.2001 päivätyssä raportissaan, että komissio ei tuolloin enää nojautunut kyseiseen malliin (ks. myös kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan 28.6.2001 päivätyn raportin 2 ja 3 kohta). Tältä osin on joka tapauksessa muistutettava siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jo hylännyt edellä 399 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa niputtamista koskevat komission perustelut, joten se, että mahdollisesti todettaisiin, että tähän malliin tutustumista koskevan oikeuden osalta olisi toimittu lainvastaisesti, ei voisi vaikuttaa tämän oikeudenkäynnin lopputulokseen.
- 724 Kantaja korostaa, että päätöksen 2001/462 johdanto-osan toisessa perustelukappaleessa todetaan, että ”komission on varmistettava, että [oikeus tulla kuulluksi] taataan kilpailuasioita koskevissa komission menettelyissä ottaen erityisesti huomioon [perusoikeuskirja]”. Se vetoaa tässä yhteydessä erityisesti perusoikeuskirjan 41 artiklan 2 kohtaan perustuvaan oikeuteensa tulla kuulluksi, sen 41 ja 42 artiklaan perustuvaan asiakirjoihin tutustumista koskevaan oikeuteensa, sen 47 artiklaan perustuvaan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteensa ja lopuksi vielä sen 52 artiklaan perustuvaan nimenomaiseen velvollisuuteen noudattaa suhteellisuusperiaatetta kaikissa tapauksissa, joissa perusoikeuksia rajoitetaan.

725 Tässä yhteydessä on riittävää todeta, että kaikkien edellisessä kohdassa erikseen mainittujen oikeuksien tosiasiallista sisältöä suojeltiin yhteisön oikeudessa jo ennen perusoikeuskirjan antamista, ja perusoikeuskirjan johdanto-osankin mukaan ne ainoastaan vahvistetaan siinä. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on nimittäin katsottu, että perusoikeudet ovat yhteisön yleisten oikeusperiaatteiden erottamaton osa, jonka kunnioittaminen yhteisöjen tuomioistuinten on varmistettava (ks. mm. yhteisöjen tuomioistuimen lausunto 2/94, 28.3.1996, Kok. 1996, s. I-1759, 33 kohta ja asia C-299/95, Kremzow, tuomio 29.5.1997, Kok. 1997, s. I-2629, 14 kohta). Tätä varten yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harjoittama valvonta ilmentää kaikille jäsenvaltioille yhteisten valtiosääntöperinteiden taustalla olevaa yleistä oikeusperiaatetta sekä niihin kansainvälisten ihmisoikeuksien suojaamista koskeviin sopimuksiin sisältyviä näkemyksiä, joiden osalta jäsenvaltiot ovat toimineet yhteistyössä ja joihin ne ovat liittyneet. Euroopan ihmisoikeussopimuksella on siinä yhteydessä erityinen merkitys (asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986, Kok. 1986, s. 1651, Kok. Ep. VIII, s. 621, 18 kohta ja em. asia Kremzow, tuomion 14 kohta). Euroopan unionista tehdyn sopimuksen F artiklan 2 kohdassa (josta on tullut EU 6 artiklan 2 kohta) määrätään lisäksi, että ”unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan [Euroopan ihmisoikeussopimuksessa] ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä”.

726 Lisäksi yhteisön oikeuden yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen mukaan yhteisön toimielinten säädöksillä, päätöksillä ja muilla toimenpiteillä ei saa ylittää sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeellista niillä lainmukaisesti tavoiteltujen päämäärien toteuttamiseksi, koska on selvää, että kun on mahdollista valita usean asianmukaisen toimenpiteen välillä, on valittava vähiten rajoittava, ja että toimenpiteistä aiheutuvat haitat eivät saa olla liian suuria tavoiteltuihin päämääriin nähden (ks. esim. asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok. 1990, s. I-4023, 13 kohta; yhdistetyt asiat C-133/93, C-300/93 ja C-362/93, Crispoltoni ym., tuomio 5.10.1994, Kok. 1994, s. I-4863, 41 kohta ja asia C-157/96, National Farmers’ Union ym., tuomio 5.5.1998, Kok. 1998, s. I-2211, 60 kohta).

727 Näin ollen tässä tapauksessa päätöksen 2001/462 johdanto-osan toiseen perustelukappaleeseen sisältyvästä viittauksesta perusoikeuskirjaan ei voida päätellä, että

kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja olisi ollut velvollinen soveltamaan oikeuksia, joihin kantaja vetoaa, eri tavalla kyseisen päätöksen voimaantulon jälkeen.

728 Kantaja vetoaa niin ikään yleisluonteisiin väitteisiin, joita komissio on esittänyt puolustautumisoikeuksien vahvistumisesta kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tehtävän uudistamisen jälkeen erityisesti päätöksen 2001/462 tekemistä edeltäneessä vihreässä kirjassa. Näistä väitteistä ei kuitenkaan ilmene, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja olisi menetellyt eri tavalla komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa kuin hän on todellisuudessa menetellyt. Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on itse todennut kantajalle osoittamassaan 19.6.2001 päivätyssä kirjeessä, että kuulemistilaisuus oli järjestetty sellaisella tavalla, jossa otettiin huomioon puolustautumisoikeuksien kunnioittamiseen liittyvät päätöksen 2001/462 vaatimukset. On erityisesti todettava, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on antanut keskittymän osapuolille tilaisuuden esittää kirjallisia huomautuksia kuulemismenettelyn jälkeen sen mukaisesti kuin päätöksen 2001/462 12 artiklan 4 kohdassa määrätään.

729 Ainoa erillinen väite, jonka kantaja on tältä osin esittänyt, koskee sitä mahdollisuutta, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja olisi saattanut katsoa, että Choin malli oli tarpeen jättää keskustelujen ulkopuolelle jo komissiossa pidetyn kuulemistilaisuuden vaiheessa sen vuoksi, että keskittymän osapuolet eivät olleet kyenneet tutkimaan siinä käytettyjä tietoja. Koska tässä väitteessä ei viitata päätöksen 2001/462 erityisiin määräyksiin, joilla muutettaisiin perusteita, joita kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan piti soveltaa tehdessään tätä koskevan päätöksensä, tätä väitettä ei voida hyväksyä. Kuten edellä 723 kohdassa on muistutettu, komissio on joka tapauksessa hylännyt Choin mallin ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

730 Vaikka kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja todellakin erehtyi sovellettavista säännöistä silloin, kun nyt käsiteltävässä asiassa järjestettiin kuulemistilaisuus 29. ja 30.5.2001, tässä tapauksessa ei ole syytä katsoa, että tästä virheestä olisi aiheutunut seurauksia kantajan kyvylle puolustautua siten, että menettelyn kulku olisi saattanut olla erilainen.

731 Hallinnollisen menettelyn kulusta kuulemistilaisuuden jälkeen on todettava, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on soveltanut päätöksen 2001/462 uusia määräyksiä tehdessään raporttinsa 28.6.2001. Kun hän on omaksunut lopullisen kannan ilmoitetun keskittymän osapuolten esittämistä eri prosessuaalisista kysymyksistä, hän on siten ottanut huomioon todellisuudessa sovellettavat menettelysäännöt. Koska hän on tutkinut kyseisessä raportissa uudelleen sen, oliko puolustautumisoikeuksia kunnioitettu tässä tapauksessa, ja erityisesti sen, oliko tutustumista asiakirja-aineistoon koskeva oikeus annettu sovellettavien sääntöjen mukaisesti, on katsottava, että hän on korjannut mahdolliset puutteet, jotka aiheutuivat hänen aikaisemmasta erehdyksestään ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

Yleinen päätelmä

732 Tässä oikeudenkäynnissä on todettava, että komissio on päätellyt riidanalaisessa päätöksessä pätevästi, että kantajalla suurten alueliikennesuihkukoneiden markkinoilla jo ennestään ollut määräävä asema olisi vahvistunut keskittymän seurauksena ja että sulautuman seurauksena syntyvälle yksikölle olisi syntynyt määrääviä asemia liikesuihkukoneiden moottoreiden ja laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoilla (ks. 489 kohta ja sitä seuraavat kohdat, 566 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 587 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee niin ikään, että määräävän aseman syntyisestä tai vahvistumisesta kullakin näillä markkinoilla olisi seurannut, että toimiva kilpailu olisi olennaisesti estynyt yhteismarkkinoilla. Mitään näistä päätelmistä eivät myöskään heikennä kantajan tässä tapauksessa esittämät prosessuaaliset väitteet (ks. edellä 621–731 kohta).

733 Vaikka komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä pätevästi, että kantajalla oli ennen keskittymää määräävä asema suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla, se ei sitä vastoin ole osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että

sulautuman seurauksena syntyvälle yksikölle olisi syntynyt määrääviä asemia tai että tällaisia asemia olisi vahvistettu Honeywellin käynnistimien ja kantajan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden vertikaalisen päällekkäisyyden vuoksi sen enempää kuin senkään vuoksi, että Honeywellin ilmailutekniikan tuotteet ja muut kuin ilmailutekniikan tuotteet olisi yhdistetty GE:n konsernin rahoitusvoimaan ja markkinavoimaan, eikä senkään vuoksi, että kantajan moottorien myynti olisi mahdollista niputtaa Honeywellin ilmailutekniikan tuotteisiin ja muihin kuin ilmailutekniikan tuotteisiin (ks. 286 kohta ja sitä seuraavat kohdat, 325 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 399 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

734 Tässä yhteydessä on muistutettava siitä, että päätöstä, jossa ilmoitettu keskittymä julistetaan yhteismarkkinoille soveltumattomaksi sillä perusteella, että kantaja on näyttänyt toteen yhden tai useampia virheitä, jotka rasittavat huomioon otettua selvitystä yksien tai useampien markkinoiden osalta, ei ole kumottava, kun kyseisestä päätöksestä ilmenee kuitenkin, että ilmoitettu keskittymä täytti asetuksen N:o 4064/89 2 artiklan 3 kohdan mukaiset soveltumattomuuden edellytykset yksien tai useampien muiden markkinoiden osalta (ks. mm. edellä 45–48 kohta). Koska komissio on näin ollen todennut riidanalaisessa päätöksessä pätevästi, että kyseiset edellytykset täyttyivät kolmien eri markkinoiden osalta eli suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden, liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoiden ja laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoiden osalta, riidanalaisista päätöstä ei ole kumottava tässä tapauksessa. Kanne on siten hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

735 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantaja on hävinnyt asian ja vastaaja sekä väliintulijat Rolls-Royce ja Rockwell Collins ovat vaatineet kantajan velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut, kantajan on vastattava omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se on velvoitettava korvaamaan vastaajan ja väliintulijoiden oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu toinen jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) Kanne hylätään.**
- 2) Kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluista, ja se veloitetaan korvaamaan komission ja väliintulijoiden oikeudenkäyntikulut.**

Pirrung

Tiili

Meij

Vilaras

Forwood

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä joulukuuta 2005.

E. Coulon

kirjaaja

J. Pirrung

jaoston puheenjohtaja

Sisällys

Asiaa koskevat oikeussäännöt	II - 5598
Asian tausta	II - 5599
Riidanalainen päätös	II - 5600
Oikeudenkäynti	II - 5603
Asianosaisten vaatimukset	II - 5606
Oikeudellinen arviointi	II - 5606
A Alustavia kysymyksiä	II - 5607
1. Asioiden yhdistämistä koskeva vaatimus	II - 5607
2. Näkemys eri seikoista, joilla komissio on perustellut päätelmänsä, jonka mukaan yrityskeskittymä on yhteismarkkinoille soveltumaton	II - 5608
a) Asianosaisten lausumat	II - 5608
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5609
3. Ehdotetut sitoumukset	II - 5611
4. Näyttövaatimus ja yhteisöjen tuomioistuinten suorittaman valvonnan laajuus	II - 5614
a) Asianosaisten lausumat	II - 5614
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5615
Yleistä	II - 5615
Monialakeskittymälle tunnusomaisten vaikutusten käsitteleminen	II - 5616
Niiden tekijöiden käsitteleminen, jotka saattavat estää sulautunutta yksikköä ryhtymästä riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuihin tiettyi- hin menettelytapoihin	II - 5618

5. Näytön puuttuminen siitä, että toimiva kilpailu olennaisesti estyisi	II - 5620
a) Asianosaisten lausumat	II - 5620
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5622
B Suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla jo ennestään vallitseva määräävä asema	II - 5625
1. Johdanto	II - 5625
2. Asianosaisten lausumat	II - 5626
3. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5633
a) Alustavia huomautuksia	II - 5633
b) Markkinaosuudet	II - 5636
CFMI:n markkinaosuuksien laskeminen kantajan markkinaosuuksiin ..	II - 5637
— Johdanto	II - 5637
— CFMI:n sisäisen organisaation selvittäminen	II - 5638
— GE:n, CFMI:n ja Snecman kilpailuaseman tutkiminen	II - 5640
— Yhteenveto ja CFMI:n markkinaosuuksien laskemista kantajan markkinaosuuksiin koskeva päätelmä	II - 5641
Markkinaosuudet, jotka komissio on ottanut huomioon arvioidessaan suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla toimivien valmistajien markkinavoimaa	II - 5643
— Näkemykset, jotka liittyvät suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoiden luonteeseen	II - 5643
— Jälkimarkkinoihin (aftermarkets) liittyvät näkemykset	II - 5644
	II - 5833

— Näkemykset, jotka koskevat ”yhdenmukaistamisen” käsitettä suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla	II - 5646
— Niiden markkinaosuuksien mittaaminen, jotka komissio on ottanut huomioon arvioidessaan kantajan markkinavoimaa suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla	II - 5648
— Boeing 737:n käsitteleminen	II - 5652
Markkinaosuuksia koskeva päätelmä	II - 5654
c) Vertikaalinen integroituminen — GE Capital ja GECAS	II - 5655
Johdanto	II - 5655
GECAS:n liiketaloudellinen vaikutusvalta	II - 5658
— GECAS:n ”GE-only”-politiikka	II - 5658
— GECAS:n liiketaloudellinen asema	II - 5660
GE Capitalin rahoitusvoima	II - 5662
Näkemykset, jotka liittyvät siihen, että GECAS ja GE Capital ovat käyttäneet vaikutusvaltaansa kantajan asiakkaisiin nähden suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla	II - 5662
— GE:n lentokoneenvalmistajiin käyttämä vaikutusvalta, joka perustuu sen vahvoihin tytäryhtiöihin	II - 5663
— GE:n käyttämä vaikutusvalta, joka perustuu sen tytäryhtiöiden vahvaan asemaan lentoyhtiöihin nähden	II - 5667
— Päätelmä siitä, miten GE on käyttänyt vahvojen tytäryhtiöidensä vaikutusvaltaa	II - 5670
Näkemykset, jotka liittyvät kantajan markkinaosuuksien kehittymistä koskeviin lukuihin sen jälkeen, kun GECAS aloitti lentokoneiden ostojen leasingtoimintansa	II - 5671
Vertikaalista integroitumista koskeva päätelmä	II - 5674

d)	Kilpailutilanne suurten liikennelentokoneiden moottoreiden markkinoilla	II - 5675
e)	Kilpailupaineen ja liiketaloudellisen paineen puuttuminen tai vähäisyys	II - 5678
	Kilpailijoiden harjoittama paine	II - 5678
	— P & W:n asema	II - 5679
	— Rolls-Roycen asema	II - 5681
	Ostajien harjoittama paine	II - 5683
f)	Määräväää markkina-asemaa koskeva päätelmä	II - 5685
C	Vertikaalinen päällekkäisyys	II - 5685
	1. Asianosaisten lausumat	II - 5685
	2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5687
	3. Päätelmä	II - 5696
D	Monialakeskittymälle tunnusomaiset vaikutukset	II - 5697
	1. Rahoitusvoima ja vertikaalinen integroituminen	II - 5697
	a) Asianosaisten lausumat	II - 5697
	Rahoitusvoima	II - 5697
	Vertikaalinen integroituminen	II - 5698
	b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5700
	Johdanto	II - 5700
	Komission ennakoiman tulevan käyttäytymisen todennäköisyys	II - 5701
	— Standardoidut valmistajan toimittamat laitteet	II - 5701
	— Ostajan spesifioimat laitteet ja valmistajan toimittamat vaihtoehtoiset laitteet	II - 5705
	Määräviien markkina-asemien syntyminen tulevaisuudessa ilmailutekniikan tuotteiden ja muiden kuin ilmailutekniikan tuotteiden markkinoille	II - 5709
	Päätelmä	II - 5712
		II - 5835

2. Niputtaminen	II - 5713
a) Asianosaisten lausumat	II - 5713
Alustavia huomautuksia	II - 5713
Puhdas tai tekninen niputtaminen	II - 5716
Sekaniputtaminen	II - 5717
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5721
Alustavia huomautuksia	II - 5721
Niputtaminen yleisesti	II - 5724
Puhdas niputtaminen	II - 5727
Tekninen niputtaminen	II - 5731
Sekaniputtaminen	II - 5732
— Aikaisemmat menettelytavat	II - 5734
— Taloudelliset tutkimukset	II - 5736
— Ennakoitujen menettelytapojen strategisuus	II - 5742
Päätelmä	II - 5744
E Horisontaaliset päällekkäisyydet	II - 5745
1. Suurten alueliikennesuuhkukoneiden moottorit	II - 5746
a) Asianosaisten lausumat	II - 5746
Markkinoiden määritelmä ja kantajalla merkityksellisillä markkinoilla jo ennestään ollut määräävä asema	II - 5746
Keskittymän vaikutukset merkityksellisillä markkinoilla	II - 5748
Suurten alueliikennesuuhkukoneiden moottoreita koskevan rakenteelli- sen sitoumuksen hylkääminen	II - 5749
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5750
Markkinoiden määrittely	II - 5750

Kantajalla jo ennestään ollut määräävä asema	II - 5766
Määräävän aseman vahvistuminen	II - 5767
Määräävän markkina-aseman vahvistumisen vaikutukset kilpailuun ...	II - 5768
Se, että komissio hylkäsi suuriin alueliikennesuihkukoneisiin liittyvän sitoumuksen	II - 5773
Suurten alueliikennesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä	II - 5775
2. Liikesuihkukoneiden moottorit	II - 5775
a) Asianosaisten lausumat	II - 5775
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5776
c) Liikesuihkukoneiden moottoreiden markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä	II - 5782
3. Laivojen pienet kaasuturbiinit	II - 5783
a) Markkinoiden määrittäminen	II - 5783
Asianosaisten lausumat	II - 5783
Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5783
b) Sitoumukset	II - 5790
Asianosaisten lausumat	II - 5790
Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5791
c) Laivojen pienten kaasuturbiinien markkinoihin vaikuttavaa horisontaalista päällekkäisyyttä koskeva päätelmä	II - 5793
F Menettelyvirheitä koskevat kanneperusteet	II - 5793
1. Alustavia huomautuksia	II - 5794
a) Asianosaisten lausumat	II - 5794
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5796

2. Tilaisuus tutustua tiettyihin asiakirjoihin	II - 5798
a) Asianosaisten lausumat	II - 5798
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5802
3. Liian myöhään annettu tilaisuus tutustua asiakirja-aineistoon	II - 5815
a) Asianosaisten lausumat	II - 5815
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5816
4. GE:lle asiakirja-aineistoon tutustumista varten annetun määräajan lyhyys ..	II - 5818
a) Asianosaisten lausumat	II - 5818
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5819
5. Kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan toimikauden noudattaminen	II - 5823
a) Asianosaisten lausumat	II - 5823
b) Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 5824
Yleinen päätelmä	II - 5829
Oikeudenkäyntikulut	II - 5830